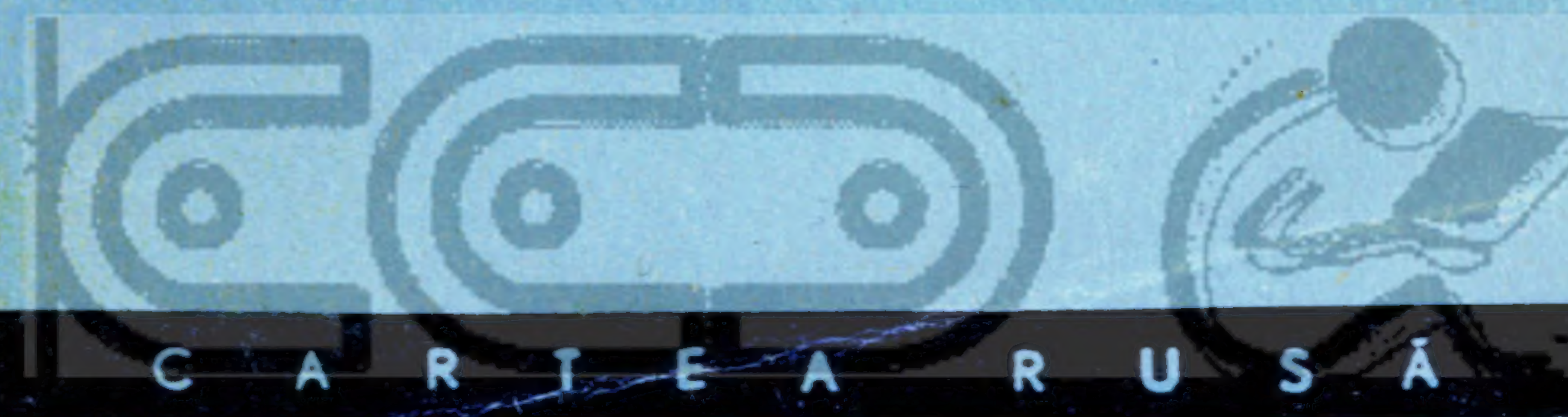
Lei 4,75

A. I. KUPRIN ★ NUVELE

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

A. I. KUPRIN

NUVELE

A. I. KUPRIN
Portret de
A. IAR-KRAVCENKO

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

A. I. KUPRIN

NUVELE

Traducere de
C. STREIA şi V. RĂDULESCU

CARTEA RUSĂ
Bucureşti, 1957

А. И. КУПРИН
РАССКАЗЫ
из
ПЕРВОГО ТОМА СОЧИНЕНИЙ
В ТРЕХ ТОМАХ
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1953

ANCHETA

Sublocotenentul Kozlovski desena, gînditor, pe mușamaua albă a mesei, un profil delicat de femeie cu un conci pe vîrful capului și un guler *à la* Maria Stuart. În fața lui, pe masă, era o adresă a comandamentului, prin care i se ordona pe scurt să facă fără întîrziere o anchetă cu privire la furtul unei perechi de carîmbi și a treizeci și șapte de copeici, săvîrșit de soldatul Muhamet Baiguzin. Acesta sustrăsese carîmbii și suma de bani dintr-un cufăr încuiat al tînărului soldat Venedikt Esipaka. Plutonierul-major Ostapciuk și fruntașul Piskun, martori în această anchetă, împreună cu soldatul Kucerbaev, chemat ca translator, se aflau în bucătăria gazdei. De acolo, ordonanța sublocotenentului îi băga pe rînd în odaie, cu chipul grav și, potrivit situației, cu oarecare răceală.

Plutonierul-major Taras Gavrilovici Ostapciuk intră cel dintîi și-și anunță numaidecît prezența printr-o tuse cuviincioasă, ducîndu-și în același timp chipiul la gură. Taras Gavrilovici, „doctor“ în cunoașterea regulamentului — autoritate de nezdruncinat pentru toți gradații — se bucura în regiment de o mare faimă. Sub conducerea lui pricepută se desfășurau cu succes trecerile în revistă ale companiei, pa-

răzile și toate inspecțiile, în timp ce comandantul de companie își irosea zilele și nopțile în căutare de bani pentru plata titlurilor executorii, pe care nenumărații creditori, cămătari ai regimentului, le prezentau mereu la cancelarie. Scund dar îndesat și viguros, plutonierul-major părea predispus la obezitatea caracteristică omului sătul. Avea ochi mici, cu priviri sfredelitoare și agere iar fața — roșie și pătrată. Taras Gavrilovici era căsătorit; de cîte ori rămînea în tabără după apelul de seară, se așeza în fața cortului său, îmbrăcat într-un halat vărgat, și bea ceai cu lapte și cu franzelă caldă. Îi plăcea să discute probleme politice cu teteriștii din compania sa și, cu prilejul acestor discuții, nu lăsa niciodată o iotă din ideile lui, iar cel care nu era de aceeași părere cu el se vedea uneori silit să facă de serviciu peste rînd.

— Cum... te... cheamă? — îl întrebă, nehotărît, Kozlovski.

Încă nu împlinise un an de serviciu în regiment și întotdeauna șovăia cînd trebuia să tutuiască o persoană atît de merituoasă ca Taras Gavrilovici, care avea pe piept o medalie mare de argint „Pentru sîrguință" și mîneca stîngă acoperită cu distincții colțurate de aur și argint.

Plutonierul-major, bun cunoscător de oameni, observă cu ușurință încurcătura tînărului ofițer și, oarecum măgulit, se recomandă cu hotărîre.

— Spuneți... spuneți cu de-amănuntul... cine a comis furtul acesta? Parcă niște cizme sau, dracu' știe ce!

Pe dracu-l pomenise, ca să dea tonului său o oarecare siguranță. Plutonierul-major îl ascultă cu atenție încordată, lungindu-și gîtul. Depoziția și-o începu cu formula *așa că,* la care nu renunța niciodată.

— Așa că, înălțimea voastră, pe cînd stăteam și transcriam o foaie de comandă, iată că-l văd venind la mine în fugă pe fruntașul de serviciu — care va să zică Piskun — și raportează: „Așa și așa, dom' majur, la companie este ceva în neregulă". — „Cum așa, în neregulă?" — „Așa, să trăiți, spune el, s-au furat de la un soldat tînăr niște cizme și treizeci și șapte de copeici." — „Dar de ce, îl întreb eu, soldatul n-a încuiat cufărul?" — Căci vedeți, înălțimea voastră, toți sînt obligați să aibă lacăt la cufăr. — „Așa, să trăiți, spune Piskun, a încuiat, numai că l-au spart." — „Cine l-a spart? Cum a îndrăznit? Ce neobrăzare mai e și asta?" — „Nu știu, n-am de unde să știu, dom' majur." Atunci m-am dus la comandantul companiei și i-am raportat: „Așa și așa, înălțimea voastră, iacă ce s-a întîmplat". *Eu,* cînd s-a săvîrșit fapta, nu eram la companie, pentru că mă dusesem la maistrul armurier.

— Asta-i tot ce știi?

— Da, să trăiți.

— Dar Baiguzin e un soldat bun? Înainte de furtul acesta l-ați mai prins vreodată cu vreo greșeală?

Taras Gavrilovici întinse bărbia ca și cum l-ar fi apăsat prea tare gulerul.

— Da, să trăiți, anul trecut a dezertat trei săptămîni. Părerea mea este că tătarii ăștia sînt cea mai neghioabă seminție de pe pămînt. Se roagă la lună și nu înțeleg o iotă din limba noastră. Eu cred, înălțimea voastră, că tătari d-ăștia nu se mai află în altă țară...

Lui Taras Gavrilovici îi plăcea să stea de vorbă cu un om cult. Kozlovski asculta tăcut, rozînd cu dinții capătul tocului.

Pentru că nu căpătase încă destulă experiență în serviciu, nu izbutea să aibă energia necesară și tonul

hotărît, potrivite cu situația, ca să-l pună la punct pe plutonierul-major cu veleitățile lui de politician. În sfîrșit, întrebă, gîngăvind, numai ca să spună ceva, deși își dădea seama că Taras Gavrilovici înțelege lipsa de rost a întrebării lui.

— Ei, și ce-o să pățească acum Baiguzin?

Taras Gavrilovici răspunse cu aerul cel mai binevoitor din lume:

— E de presupus, înălțimea voastră, c-o să fie biciuit. Că, vedeți, dacă n-ar fi dezertat anul trecut, ei atunci ar fi altceva. Dar acum, eu așa cred c-o să fie biciuit neapărat. Căci vedeți, așa cum îi el, recidivist...

Kozlovski îi citi declarația și i-o dădu s-o semneze. Taras Gavrilovici semnă cu vioiciune, arătînd gradul, numele și pronumele, apoi citi cele scrise, rămase cîteva clipe pe gînduri și adăugă deodată sub semnătură o înfloritură, privindu-l pe ofițer cu șiretenie și prietenie.

Apoi intră fruntașul Piskun. Acesta nu ajunsese încă să-și dea seama de gradul de autoritate al comandanților și de aceea holba ochii la ei, fără să facă vreo deosebire între unul și altul, străduindu-se să vorbească „tare și îndrăzneț și să spună totdeauna adevărul". De aceea, ori de cîte ori simțea în întrebarea comandantului îndemnul la un răspuns afirmativ, striga „Da, să trăiți", iar în caz contrariu „Nu, să trăiți".

— Știi cine a furat carîmbii tînărului soldat Esipaka?

Piskun spuse cu voce tare că n-are de unde să știe.

— Poate c-o fi Baiguzin?

— Da, să trăiți, înălțimea voastră, — strigă Piskun cu voce mulțumită și sigură.

— De ce crezi că el e făptașul?

— Nu pot să știu, înălțimea voastră.

— Atunci poate că nici nu l-ai văzut furînd?

— Nu, să trăiți, nu l-am văzut. Dar cînd soldații s-au dus la cină, el se tot învîrtea pe lîngă paturi. Eu l-am întrebat: „Ce tot umbli pe-aici?" Iar el a răspuns: „Îmi caut pîinea".

— Va să zică nu l-ai prins furînd?

— Nu l-am prins, înălțimea voastră.

— Dar nu mai era nimeni pe acolo, în afară de Baiguzin? Poate că nu e el hoțul?

— Așa, să trăiți, înălțimea voastră.

Față de fruntaș, Kozlovski se simțea mult mai în largul lui și de aceea, după ce-l făcu măgar, îi dădu să semneze declarația.

Piskun se frămîntă multă vreme pe loc, suflînd greu și zgomotos, cu vîrful limbii scos afară din gură din pricina strădaniei și, în sfîrșit, semnă cu o sforțare uriașă: frun Spiridoni Peskunou.

Kozlovski constată că, pînă la urmă, ancheta nu dispunea decît de depoziția nesigură a lui Piskun care, în vreme ce-și făcea serviciul de sergent de zi pe companie, îl văzuse pe Baiguzin umblînd în timpul cinei prin cazarmă. Cît despre tînărul soldat Esipaka, acesta fusese trimis mai înainte la spital, pentru că se îmbolnăvise de trahomă.

În sfîrșit, ordonanța îi băgă în odaie pe cei doi tătari. Ei intrară sfioși, pășind cu o prevedere exagerată. De pe cizmele lor se desprindeau bucăți de noroi și cădeau pe dușumea. Ei se opriră chiar lîngă ușă. Kozlovski le porunci să se apropie. Tătarii mai făcură trei pași, ridicînd picioarele sus de tot.

— Numele? — îi întrebă ofițerul.

Kucerbaev își spuse foarte vioi și răspicat numele îmbinat cu „oglî", „ghirei" și „mîrza".

Baiguzin se uită tăcut în jos.

— Zi-i pe tătărăşte să-şi spună numele, — ordonă Kozlovski, translatorului.

Kucerbaev se întoarse către inculpat şi-i spuse cîteva cuvinte tătărăşti pe un ton încurajator.

Baiguzin ridică ochii, se uită la translator cu privirea aceea tristă şi fixă a unei maimuţe mici care-şi priveşte stăpînul şi zise repede cu voce răguşită şi nepăsătoare:

— Muhamet Baiguzin.

— Aşa este, înălţimea voastră, Muhamet Baiguzin, — raportă translatorul.

— Intreabă-l dacă el e acela care a *luat* carîmbii lui Esipka?

Sublocotenentul se convinse din nou de lipsa sa de experienţă şi tărie sufletească, pentru că din cauza unui sentiment de pudoare şi delicateţe, ocolise expresia potrivită — „a furat".

Kucerbaev se întoarse iar spre tătar şi începu să vorbească, de data aceasta cu un ton mai sever şi întrebător. Baiguzin ridică privirea spre el, fără să scoată o vorbă. El întîmpină întrebările superiorului său cu aceeaşi tăcere tristă.

— Nu vrea să vorbească, — explică translatorul.

Ofiţerul se ridică, se plimbă gînditor prin cameră şi întrebă:

— Dar ruseşte nu înţelege deloc?

— Ba înţelege, înălţimea voastră. Ştie să şi vorbească. Ei! *Harandaş, corali minga*[1]), — îi spuse el iar lui Baiguzin şi începu să înşire pe tătărăşte o frază lungă, la care Baiguzin răspundea numai cu privirea lui de maimuţă.

— Nu vrea şi pace, înălţimea voastră.

[1]) *Corali minga* înseamnă pe tătărăşte — uită-te la mine. — *Harandaş* — prieten. (N. aut.)

Se făcu tăcere. Sublocotenentul străbătu din nou camera dintr-un colţ într-altul şi strigă deodată, înciudat, către translator:

— Pleacă, nu mai am nevoie de tine... Du-te! Hai, du-te!

După plecarea lui Kucerbaev, Kozlovski îşi continuă încă multă vreme plimbarea de-a lungul şi de-a latul singurei sale camere. In clipele grele ale vieţii lui, se folosea totdeauna de procedeul acesta, care nu dăduse niciodată greş. Şi cînd trecea pe lîngă Baiguzin, îl privea cu luare-aminte dintr-o parte, fără ca tătarul să-l observe. Acest apărător al patriei era plăpînd şi mic ca un băiat de doisprezece ani. Faţa lui de copil, spînă şi arămie, cu pomeţii obrajilor proeminenţi, avea un aspect caraghios şi jalnic. Aşa cum îi răsărea obrazul din mantaua cenuşie, neobişnuit de largă, cu mînecile pînă la genunchi, Baiguzin făcea impresia unui bob de mazăre, care s-a ivit din păstaia lui. Ochii nu i se zăreau, pentru că-i ţinea mereu aplecaţi.

— De ce nu vrei să răspunzi? — întrebă sublocotenentul, oprindu-se în faţa soldăţelului.

Tătarul tăcea fără să ridice privirea.

— De ce-i fi tăcînd tu aşa, măi frate? Uite, umblă vorba că tu ai fi luat carîmbii. Şi poate că nici prin gînd nu ţi-a trecut. Ei, zi-i, ai luat carîmbii ori ba? Ai?

Cînd văzu că tătarul nu-i răspunde, Kozlovski începu din nou să se plimbe. Seara de toamnă se lăsa repede şi toate din cameră se înveşmîntaseră într-o pînză cenuşie, mohorîtă şi monotonă. Ungherele odăii se înecară în întuneric, şi Kozlovski, în plimbarea-i neîntreruptă, trecînd mereu pe lîngă tătar, abia de putea să-i mai deslușească faţa nemişcată şi abătută. Sublocotenentul înţelese că, de s-ar plimba

așa toată seara și întreaga noapte, pînă dimineața, tătarul tot nu s-ar urni din loc, ci ar rămîne acolo în aceeași tăcere încremenită. Gîndul acesta apăsător îl impresionă foarte neplăcut.

Pendula din perete sună repede și surd ora unsprezece, apoi hîrîi și, parcă stînd la îndoială, mai bătu încă de trei ori.

Pe ofițer îl cuprinse o milă adîncă de acest copilandru îmbrăcat în mantaua lui soldățească, prea mare pentru el. Dealtfel, sentimentul acesta era cu totul nou, ciudat și încă destul de nelămurit pentru Kozlovski, care nu-și dădea seama de ceea ce se petrece cu dînsul. I se părea că numai el, sublocotenentul Kozlovski, era vinovat de înfățișarea jalnică, urgisită, lipsită de apărare a lui Baiguzin. N-ar fi putut spune întrucît era el vinovatul, dar s-ar fi simțit prost dacă cineva i-ar fi amintit în clipa aceea că este un om plăcut, un bun dansator, că lumea crede despre el că e inteligent — i-ar fi amintit că e abonat la o revistă voluminoasă și că întreține relații cu o femeie drăguță.

Între timp se întunecase cu totul, așa că Kozlovski nu mai putea desluși obrazul tătarului. Și răsări luna nouă și aruncă pe sobă pete lungi și palide.

— Ascultă, Baiguzin, — începu Kozlovski cu o voce sinceră, plină de prietenie. — Toți avem același dumnezeu. Să-l numim acum Allah. Parcă așa-l numiți voi? Atunci, pentru dumnezeu, trebuie să spunem adevărul. Așa e? Dacă n-o să-l spui acum, n-ai nici un folos, pentru că tot o să se afle și o să fie mai rău. Dacă recunoști, ei, atunci e altceva. Și eu o să pun o vorbă bună pentru tine. Îți dau cuvîntul meu de onoare că o să pun o vorbă bună pentru tine. Mă înțelegi? Într-un cuvînt — Allah!

În cameră căzu iar liniștea, deșteptată doar de tic-tacul stăruitor și monoton al ceasului.

— Hai, mărturisește, doar te rog omenește, simplu, ca om, nu ca comandant. Comandant — ioc. Înțelegi? Ai tată? Poate că ai și inai? — adăugă el, amintindu-și întîmplător că la mamă pe tătărăște se spune *inai*.

Tătarul tăcea. Kozlovski străbătu camera, trase greutățile pendulei și apoi, apropiindu-se de fereastră, începu să se uite cu inima strînsă de tristețe în întunericul rece al nopții de toamnă.

Deodată tresări, cînd auzi în spatele său o voce răgușită și subțire:

— Inai am.

Kozlovski se răsuci repede pe călcîie. Tocmai în clipa aceea se gîndea că și el are o inai, o inai, bătrînă și scumpă, de care îl despărțea o distanță de o mie cinci sute de verste. Își dădu seama că, în realitate, din cauza lipsei mamei sale îl cuprinsese un simțămînt de nesfîrșită singurătate în regiunea aceasta în care se vorbea stricat rusește, iar el se simțise întotdeauna străin. Apoi își aduse aminte de mîngîierile ei calde și de grija ei gingașă. Își mai aminti că uneori, furat de viața lui zgomotoasă și cîteodată dezordonată, uita luni întregi să răspundă la scrisorile ei lungi, amănunțite și pline de dragoste, în care totdeauna o ruga pe maica domnului să-l aibă în paza ei.

Între sublocotenent și tăcutul tătar se înfiripă deodată o legătură ușoară, gingașă. Kozlovski se apropie hotărît de soldat și-și puse amîndouă mîinile pe umerii lui.

— Ascultă, dragul meu, spune drept, ai furat sau n-ai furat carîmbii?

Baiguzin smiorcăi și repetă ca un ecou:

— Am furat carîmbii.
— Şi ai furat şi treizeci şi şapte de copeici?
— Am furat şi treizeci şi şapte de copeici.
Sublocotenentul oftă şi începu iar să umble prin cameră. Acum îi părea rău că amintise de „inai" şi că-l făcuse pe Baiguzin să mărturisească adevărul. Pînă în clipa mărturisirii lui nu existase nici o probă hotărîtoare.
„Ei, să zicem că s-a-nvîrtit prin cazarmă! Şi? Ce-are a face? Nimeni n-ar fi putut să dovedească ceva împotriva lui. Acum, conştiinţa datoriei îmi porunceşte să aştern pe hîrtie mărturisirea lui. Dar ia să vedem, o fi asta chiar o datorie? Poate că, în clipa aceasta, datoria mea ar fi, dimpotrivă, să nu iau în seamă mărturisirea lui Baiguzin. Un simţămînt curat, poate chiar remuşcarea i-a cuprins sufletul. Ca recidivist o să-l biciuiască fără doar şi poate. Parcă biciuirea ar ajuta la ceva! Iată că şi el are o «inai». Şi, afară de asta, datoria este «o noţiune elastică», după cum spune căpitanul Grebber. Dar dacă-l vor interoga încă o dată? Doar n-o să încerc să cad la înţelegere cu el, nici să-l învăţ să-şi mintă comandanţii? De ce dracu' i-oi mai fi amintit de inai? Oh, sărmane om, vai de tine! Compătimirea mea nu ţi-a făcut decît rău."
Kozlovski îi ordonă tătarului să se întoarcă la cazarmă şi să vină din nou a doua zi dis-de-dimineaţă. Pînă atunci, nădăjduia să judece în linişte întreaga problemă şi să ajungă la o hotărîre înţeleaptă. Dar lucrul cel mai potrivit i se părea că ar fi să spună totul, cu de-amănuntul, unuia dintre comandanţii lui mai simpatici.
Cînd, tîrziu, se hotărî să se culce, îşi întrebă ordonanţa ce credea el că va păţi Baiguzin.

— Fără îndoială c-o să-l biciuiască, înălţimea voastră, — răspunse ordonanţa cu convingere. — Şi apoi, cum să nu-l biciuiască, dacă a şterpelit singura pereche de carîmbi ai unui soldat? Soldatul e un om dat în paza domnului... Unde s-a mai pomenit aşa ceva, să furi singura pereche de carîmbi ai unui frate de-al tău? Spuneţi, vă rog!...

Era o dimineaţă senină şi friguroasă de toamnă. Iarba, pămîntul, acoperişurile caselor, toate se înveşmîntaseră într-un strat subţire de brumă. Pomii parcă i-ar fi pudrat cineva cu mare grijă.
Soldaţii, cu figurile lor cenuşii, mişunau ca într-un furnicar prin curtea largă a cazărmii, cu clădiri lungi de lemn pe cele patru laturi ale ei. La prima privire, forfoteala de furnicar părea să nu aibă nici o noimă, dar un ochi experimentat descoperea că în cele patru colţuri ale curţii se formase cîte un grup de soldaţi, care se desfăşura treptat într-o formaţie lungă şi uniformă. Cei din urmă întîrziaţi fugeau grăbiţi, mestecînd din mers ultimul dumicat de pîine şi încheindu-şi cureaua de la cartuşieră.
Peste cîteva minute, companiile porniră una după alta, zăngănindu-şi armele lucitoare, spre centrul curţii, unde se aşezară în careu cu faţa spre interior. În mijlocul careului rămăsese un teren gol nu prea mare, de forma unui pătrat cu laturile cam de patruzeci de paşi.
Comandantul batalionului stătea deoparte, înconjurat de un grup de ofiţeri, discutînd cazul soldatului Baiguzin, care în ziua aceea trebuia să-şi primească pedeapsa dată de consiliul de disciplină al regimentului.
Mai mult decît oricare altul dintre ei vorbea un ofiţer, o namilă de om, roşcovan, îmbrăcat cu o manta

groasă de postav soldățesc cu guler de oaie. Mantaua aceasta își avea povestea ei, și era poreclită în regiment: cojoc de santinelă și capotul bunicii. Se înțelege că nimeni nu folosea poreclele acestea în fața proprietarului ei, fiindcă toți se cam temeau de limba lui lungă și murdară. Și astăzi, el vorbea, ca de obicei, grosolan, cu accent ucrainean, făcînd gesturi largi, care nu se potriveau niciodată cu subiectul discuției și construind fraze neghioabe, caracteristice foștilor seminariști.

— Iată, la noi la seminar, pot să spun că se bătea, nu glumă. Se întîmpla ca sîmbăta, vrînd, nevrînd, să scoți pantalonii! Ți se spunea: „Ai dreptate, drăguță, ai dreptate, dar ia culcă-te... Dacă ești vinovat — ca pedeapsă, iar dacă nu — ca stimulent."

— Pesemne că ăsta o s-o pată rău, — zise comandantul batalionului. — Soldații nu iartă hoția.

Ofițerul roșcovan se întoarse repede spre comandantul batalionului, gata să-i răspundă, dar se răzgîndi.

În aceeași clipă, plutonierul-major veni în fugă la comandant și-i raportă cu glas scăzut:

— Îl aduc pe tătăraș, înălțimea voastră.

Toți își întoarseră capul să se uite înapoi. Careul viu se mișcă dintr-o dată, fără nici o comandă, și se făcu liniște. Ofițerii porniră grăbiți, fiecare spre compania lui, încheindu-și mănușile din mers.

Prin liniștea care căzuse peste tot, se auziră răsunînd pașii grei a trei oameni. Baiguzin mergea la mijloc între două santinele. Era îmbrăcat cu aceeași manta uriașă, cîrpită la spate cu petice de culori diferite. Mînecile i se bălăbăneau, ca și înainte, pînă la genunchi. În față, marginile chipiului erau pleoștite peste cocardă, iar în spate se ridicau, țepene, în sus, dînd tătarului o înfățișare și mai jalnică. Criminalul

acesta mic și încovoiat făcu o impresie curioasă cînd se opri între cele două santinele, în mijlocul celor patru sute de oameni înarmați.

De cînd sublocotenentul Kozlovski citise ordinul prin care Baiguzin era condamnat la o pedeapsă corporală, îl năpădiseră sentimente nelămurite, ciudate și neobișnuite. Nu izbutise să facă nimic pentru Baiguzin, deoarece chiar a doua zi, comandanții îi ceruseră să termine repede cu ancheta. Ce-i drept, amintindu-și de cuvîntul de onoare pe care-l dăduse tătarului, ceruse sfatul comandantului său de companie, dar încercarea lui dăduse greș. Comandantul companiei își exprimase mai întîi uimirea față de o astfel de atitudine, apoi izbucnise în rîs și, în sfîrșit, văzîndu-l pe tînărul ofițer din ce în ce mai tulburat, schimbase subiectul discuției, ca să-i atragă atenția asupra altor lucruri. În clipele acelea, Kozlovski, fără să se simtă trădător, avea totuși impresia că smulsese prin înșelăciune mărturisirea lui Baiguzin în legătură cu furtul. „Poate că-i și mai rău decît trădarea — se gîndea el — să-l înduioșezi pe om, amintindu-i de casă, de maică-sa, ca apoi să-l lovești pe neașteptate." Acum îl asculta pe ofițerul roșcovan și simțea o ură înverșunată împotriva bărbii neîngrijite și murdare a acestuia, a obrazului lui aspru, grosolan, a șuvițelor năclăite de păr, care i se iveau la spate de sub chipiu. Probabil că omul acesta venise să asiste cu plăcere la execuția de care Kozlovski se simțea, totuși, vinovat.

Comandantul ieși în mijlocul batalionului și, întorcîndu-se cu spatele spre Baiguzin, comandă prelung cu voce puternică:

— Peentru o...

Kozlovski scoase pe jumătate sabia din teacă, tresări ca prins de friguri și începu să tremure. Acum

se scutura mereu într-un tremur ușor și nervos. Comandantul batalionului scrută formația și strigă scurt:

— ...nor!

Careul se mișcă, armele zăngăniră clar de două ori și toți amuțiră.

— Adjutant, citește sentința comisiei de disciplină a regimentului, — ordonă comandantul batalionului cu vocea lui clară și fermă.

Adjutantul ieși în mijlocul careului. Nu știa să călărească, dar se legăna în mers și-și apleca trupul înainte la fiecare pas, imitîndu-i pe ofițerii de cavalerie.

Citea cu accente necorecte, nedeslușit, tărăgănind cuvintele fără nici un rost.

— „Comisia de disciplină a regimentului de infanterie N., compusă din locotenent-colonel N., președinte, și membrii cutare și cutare..."

Baiguzin stătea încovoiat, ca și mai înainte, între cele două santinele și numai arareori își plimba privirea indiferentă peste rîndurile de soldați. Se vedea că nu ascultă o vorbă din ceea ce se citea și că probabil nici nu prea înțelegea de ce voiau să-l pedepsească. O singură dată se mișcă, smiorcăi și-și șterse nasul cu mîneca mantalei.

Nici Kozlovski nu prea înțelegea sentința, și tresări auzindu-și numele, cînd lectura ajunse la pasajul unde se amintea de ancheta lui. Deodată avu senzația că pentru o singură clipă toate privirile se fixaseră asupra sa. Inima îi ticăi, speriată. Desigur că i se păruse, fiindcă în afară de el nu se poate să mai fi auzit careva numele lui. Toți îl ascultau mereu cu aceeași nepăsare pe adjutant cum citește monoton și repede. Adjutantul termină lectura sentinței cu hotărîrea comisiei de disciplină, prin care Baiguzin era condamnat să sufere o sută de lovituri de vergi.

Comandantul batalionului comandă: „la picior!" și făcu semn din cap doctorului, care stătea printre rînduri cu o privire întrebătoare, plină de teamă. Doctorul, un om tînăr și serios, asista pentru prima oară în viața sa la o pedeapsă corporală. Fîstîcit și parcă încremenit de privirea sutelor de ochi pironiți asupra sa, ieși, stîngaci, în mijlocul careului, palid, cu bărbia tremurîndă. Cînd i se ordonă lui Baiguzin să se dezbrace, acesta nu se dumiri numaidecît ce voiau de la el și numai cînd i se repetă ordinul, arătîndu-i-se prin semne ce trebuie să facă, își descheie mantaua și vestonul încet, cu mișcări stîngace. În timp ce-i examina inima și pulsul, doctorul dădea nedumerit din umeri, ocolind privirea tătarului, iar pe fața lui se întinse o expresie de groază și dezgust. Nu descoperi la Baiguzin nici cel mai mic semn de emoție, obișnuită în astfel de împrejurări. Fără doar și poate că tătarul sau nu înțelegea ce-l aștepta, sau era atît de nătîng și avea nervii atît de căliți, încît în sufletul lui nu puteau pătrunde nici rușinea, nici frica.

Doctorul șopti cîteva cuvinte la urechea comandantului de batalion și se îndepărtă grăbit în spatele frontului, cu aceiași pași stîngaci. Cinci soldați răsăriră ca din pămînt și-l înconjurară pe Baiguzin. Unul dintre ei, toboșarul, rămase mai la o parte și, ridicînd mîna dreaptă, cu bățul, își îndreptă privirea spre comandantul de batalion, în așteptarea ordinului.

Tătarul începu să-și scoată mantaua, dar cu atîta încetineală încît cei cîțiva oameni ieșiți din front au trebuit să-l ajute. El stătu cîtva timp nehotărît, neștiind ce să facă cu mantaua. În cele din urmă, o așternu grijuliu pe pămînt și începu să se dezbrace.

Trupul lui era negru și neobișnuit de slab. Pe Kozlovski îl fulgeră gîndul că tătarului îi este probabil foarte frig și din cauza aceasta ofițerul începu să tremure și mai tare.

Tătarul rămăsese nemișcat. Soldații, care se învîrteau în jurul lui, începură să-i facă semne că trebuie să se întindă jos. Încet și cu mișcări stîngace el se lăsă în genunchi, rezemîndu-se cu mîinile de pămînt și se culcă pe mantaua așternută. Unul dintre soldați se lăsă pe vine, apucîndu-i capul. Altul i se așeză pe picioare. Al treilea, un sergent, se postă într-o parte, ca să numere loviturile și abia atunci Kozlovski observă că pe pămînt, la picioarele celorlalți doi soldați, care stăteau de o parte și de alta a lui Baiguzin, se aflau legăturile de vergi roșii și mlădioase.

Comandantul batalionului făcu un semn cu capul și toboșarul porni să bată tare și des în tobă. Cei doi soldați, care-l străjuiau de amîndouă părțile pe Baiguzin, se uitau nehotărîți unul la altul. Nici unul dintre ei nu voia să dea prima lovitură. Sergentul se apropie de ei și le spuse ceva... Atunci cel din dreapta scrîșni din dinți și cu fața crispată ridică repede vergile și le coborî cu aceeași iuțeală, aplecîndu-se cu tot corpul înainte. Kozlovski auzi vîjîitul scurt al vergilor, o lovitură surdă și vocea sergentului care strigase *unu!* Tătarul scoase un strigăt slab, parcă de uimire. Sergentul comandă: *doi!* Soldatul din stînga ridică tot atît de repede vergile și se aplecă să lovească. Tătarul strigă iar, de data aceasta mai tare — iar prin vocea lui străbătea suferința corpului tînăr supus la caznă.

Kozlovski se uită la soldații din preajma sa. Fețele lor, toate la fel de cenușii, aveau nemișcarea și nepăsarea caracteristice frontului. Nici compătimire, nici curiozitate — nici un gînd nu puteai să citești pe

aceste fețe încremenite. Sublocotenentul tremura fără întrerupere din cauza frigului și a emoției. Îl chinuiau țipetele lui Baiguzin și-l mustra conștiința că el contribuise la pedeapsa aceasta, dar, mai cu seamă, îl frămînta gîndul că tătarul, pesemne, nici nu-și dădea seama de vina sa și nici nu știa bine pentru ce era bătut. El intrase în armată, după ce acasă auzise tot soiul de grozăvii despre această instituție, și se pregătise din vreme pentru un trai plin de severitate și nedreptăți. Primul său gînd, după aspra primire care i se făcuse în companie, în cazarmă și de șefii săi, a fost acela de a fugi îndărăt pe dragile lui ogoare. L-au prins și l-au băgat la carceră. Apoi luase carîmbii aceștia. Ce-l îndemnase să-i ia, pentru ce nevoi, n-ar fi putut să povestească nici celui mai apropiat om: tatălui sau mamei sale. Și nici Kozlovski nu s-ar fi chinuit atît de mult, dacă ar fi pedepsit un hoț conștient pentru un furt premeditat, sau chiar un om cu totul nevinovat, dar care măcar era în stare să-și dea seama de întreaga dezonoare a bătăii executate în public.

S-au numărat o sută de lovituri, toba și-a încetat bătaia, iar în jurul lui Baiguzin porni forfota acelorași soldați. Cînd tătarul se ridică de jos și începu cu stîngăcie să-și încheie nasturii, ochii lui se întîlniră cu ai lui Kozlovski, și din nou, ca și în timpul anchetei, sublocotenentul simți că între el și soldat se înfiripase o stranie legătură sufletească.

Careul uman tresări și laturile lui cenușii începură să se destrame. Ofițerii se îndreptau în grup către porțile cazărmii.

— Păi ce, — spunea ofițerul roșcovan, cel cu „capotul", făcînd gesturi largi și nepotrivite, — parcă asta se cheamă bătaie? La noi la seminar, cînd se bătea, vergile se opăreau întîi în oțet... De-ar fi în-

căput pe mîna mea tătarul ăsta, i-aș fi arătat eu ca-rîmbi! Asta nu se cheamă bătaie, ci gîdileală.

Kozlovski își simți deodată capul vîjîind, iar prin fața ochilor i se perindară valuri, valuri de ceață roșie. Tăie drumul roșcovanului și, scos din fire de simțămîntul că se face de rîs, țipă cu glas tremurător și ascuțit:

— Ați mai spus o dată porcăria asta și... și... nu vă obosiți s-o mai repetați!... Tot ceea ce rostiți este inuman și josnic!

Ofițerul roșcovan îl privi de sus pe dușmanul său neașteptat și dădu din umeri.

— Pesemne că ești bolnav, tinere! De ce te agăți de mine?

— De ce? — strigă ascuțit Kozlovski. — De ce... Pentru că dacă... nu tăceți imediat, vă...

Din spate, cîțiva ofițeri, îngrijorați de cearta neașteptată, îl trăgeau de mîini, iar el, acoperindu-și deodată fața cu palmele, izbucni într-un plîns zgomotos. Plîngea ca o femeie, cutremurîndu-se din tot trupul, nespus de rușinat și îndurerat de propriile sale lacrimi...

TUFA DE LILIAC

Nikolai Evgrafovici Almazov aproape că-și pierduse răbdarea așteptînd. În sfîrșit, soția sa îi deschise ușa și el, fără să-și scoată paltonul, cu chipiul pe cap, trecu în cabinetul său de lucru. După fața posomorîtă și sprîncenele încruntate ale acestuia, precum și după enervarea cu care-și mușca buzele, soția sa înțelese din prima clipă că se întîmplase o mare nenorocire... Ea își urmă, deci, tăcută soțul în cabinetul lui de lucru. Almazov rămase cîteva secunde nemișcat, cu privirea pierdută în gol. Servieta îi alunecă din mînă, căzu pe podea și se deschise. El se trînti într-un fotoliu și-și trosni cu năduf degetele înlănțuite.

Almazov, ofițer tînăr și fără avere, urma cursurile Academiei militare. Acum venea de la Academie. În ziua aceea, prezentase profesorului ultima și cea mai grea lucrare a sa — o ridicare topografică făcută pe teren cu ajutorul instrumentelor de specialitate.

Almazov trecuse pînă atunci toate examenele cu bine, dar numai dumnezeu și soția sa știau ce eforturi extraordinare făcuse el ca să reușească. La început, chiar și intrarea la Academie păruse cu neputință.

Doi ani de-a rîndul căzuse la examen și numai în al treilea an izbutise, printr-o muncă îndîrjită, să învingă toate obstacolele. De n-ar fi fost soția sa, poate că n-ar fi avut destulă energie și ar fi părăsit totul. Dar Verocika nu-l lăsase să-și piardă nădejdea, încurajîndu-l mereu. Ea învățase să înfrunte înfrîngerile cu chipul senin, aproape voios. Renunțase chiar și la strictul necesar, ca să creeze soțului ei acel minim de confort necesar omului ocupat cu munca intelectuală. Ea era pentru el, ori de cîte ori se simțea nevoia, copistă, desenatoare, lectoră, preparatoare și chiar carnetul lui de note.

Vreo cinci minute trecură într-o tăcere grea, întreruptă tînguitor doar de tic-tacul prea bine cunoscut — monoton și neregulat — al deșteptătorului: unu, doi, trei-trei: două țăcănituri clare, iar a treia însoțită de un sunet hîrșîit. Almazov, care nu-și scosese chipiul și paltonul, stătea nemișcat, privind într-o parte. La doi pași de el, Vera aștepta tăcută, cu o expresie de suferință pe chipul ei frumos și încordat. În sfîrșit, ea rupse tăcerea, cu prudența caracteristică femeilor care se află la căpătîiul unui om iubit, grav bolnav.

— Kolea, ce e cu lucrarea ta?... Prost?

El dădu din umeri, fără să răspundă.

— Kolea, ți-au respins planul? Spune, că doar tot împreună o să chibzuim.

Almazov se întoarse brusc spre soția sa și începu să vorbească mîniat și nervos, cum fac de obicei oamenii care-și revarsă necazul înăbușit multă vreme.

— Ei bine, da, l-au respins, dacă ții s-o știi cu tot dinadinsul. Cum de nu ți-ai dat seama? S-a dus dracului totul! Toată porcăria asta, — zise el, lovind răutăcios cu piciorul servieta plină cu desene, — toată porcăria asta poți s-o și arunci în foc! S-a zis

cu Academia! Peste o lună voi fi primit iar la regiment cu trîmbițe și surle și acoperit de rușine. Și asta din pricina unei pete scîrboase... Of, dracu' s-o ia!

— Ce pată, Kolea? Nu-nțeleg nimic!

Ea se așeză pe marginea fotoliului și-și încolăci brațul după gîtul lui. Bărbatul nu se împotrivi, continuînd să se uite înfuriat într-un colț.

— Ce pată, Kolea? — insistă ea.

— Of, o pată obișnuită de vopsea verde. Știi că aseară am stat treaz pînă la ora trei; trebuia să termin lucrarea. Planul este minunat, și ca desen și ca nuanță. Toți o recunosc. Ei, ieri am lucrat pînă n-am mai putut de oboseală și au început să-mi tremure mîinile, și am trîntit o pată... Și încă ce pată, compactă și... grasă. M-am străduit eu s-o șterg, dar ea s-a întins și mai mult. Tot gîndindu-mă și gîndindu-mă ce să fac, m-am hotărît să desenez pe locul petei un grup de pomi. A ieșit foarte bine, nici nu se cunoaște că acolo fusese o pată. Duc azi profesorului desenul: „Așa, așa, mdaa... dar de unde ai scos aici tufișurile astea, locotenente?" — a zis el. Ar fi trebuit să-i mărturisesc adevărul. Poate că ar fi rîs și s-ar fi terminat... Dar nu, nu cred că ar fi rîs — e un neamț atît de meticulos și de pedant! Și-i spun: „Aici cresc, într-adevăr, tufișuri". Iar el: „Nu, cunosc terenul acesta ca pe buzunarul meu și aici nu-i nici o tufă". El o vorbă, eu alta, și așa s-a iscat între noi o discuție aprinsă, și asta de fața cu o mulțime de ofițeri. „Dacă dumneata afirmi atît de hotărît că pe această curmătură sînt tufișuri, atunci binevoiește, te rog, chiar mîine, să mergi călare, împreună cu mine, pînă acolo. O să-ți dovedesc că ori ai lucrat neglijent, ori ai copiat planul de pe vreo hartă la scara de trei verste..."

— Dar de ce e el atît de sigur că acolo nu-s tufișuri?

— Of, doamne, de ce? Ce întrebări copilărești mai pui și tu, zău așa! Pentru că el cunoaște de douăzeci de ani terenul acesta mai bine decît își cunoaște propriul său dormitor. E cel mai nesuferit pedant de pe lume și mai e și neamț. Pînă la urmă, se va dovedi că sînt un mincinos și mă bag în discuții contradictorii... Afară de asta...

În tot timpul convorbirii, Almazov scotea din scrumiera din fața lui chibriturile arse și le rupea în bucățele, pe care, cînd tăcu, le azvîrli înciudat pe podea. Se vedea bine că omul acesta puternic era gata-gata să plîngă.

Soțul și soția rămaseră multă vreme adînciți în gînduri, fără să rostească o vorbă. Dar, deodată, Verocika se ridică din fotoliu cu o mișcare energică.

— Ascultă, Kolea, trebuie să plecăm imediat. Îmbracă-te! Hai, repede!

Nikolai Evgrafovici se încruntă, de parcă l-ar fi chinuit o crîncenă suferință fizică.

— Ah, Vera, nu mai vorbi prostii. Doar nu-ți închipui c-o să mă duc să mă dezvinovățesc și să-mi cer scuze. Asta ar însemna să-mi dau singur sentința de condamnare. Te rog să nu faci prostii!

— Nu, nu-s prostii, — ripostă Vera, bătînd din picior. — Nu te silește nimeni să-ți ceri scuze... Dar dacă tufișurile astea nenorocite nu-s acolo în realitate, atunci nu ne rămîne decît să le plantăm numaidecît.

— Să le plantăm?... Tufișurile?... — holbă ochii Nikolai Evgrafovici.

— Da, să le plantăm. Dacă ai apucat să spui o minciună, trebuie s-o dregem. Pregătește-te, dă-mi pălăria... jacheta... Nu căuta acolo, vezi în dulap... umbrela!

În timp ce Almazov căuta pălăria și jacheta, încercînd zadarnic să se împotrivească, Vera răscolea de zor prin sertarele meselor și ale scrinurilor, fără să-l ia cîtuși de puțin în seamă, scotea tot felul de coșulețe și cutiuțe și le răsturna pe jos.

— Cercei... Astea-s fleacuri... N-o să căpătăm nimic pe ei... Dar inelul ăsta cu solitar, da, face parale. Trebuie neapărat să-l răscumpărăm... Ar fi păcat să-l pierdem. Brățara... o să ne dea puțin pe ea. E veche și strîmbă... Unde-i portțigaretul tău de argint, Kolea?

În cinci minute, toate bijuteriile erau în poșetă. Vera, gata îmbrăcată, aruncă o ultimă privire în jurul ei ca să se convingă că nu uitase nimic.

— Mergem, — zise ea în sfîrșit cu un ton hotărît.

— Dar unde mergem? — încercă să protesteze Almazov. — Acum se întunecă, și pînă la sectorul meu sînt aproape zece verste.

— Prostii... Mergem...

Înainte de toate, Almazovii trecură pe la muntele de pietate. Se vedea că prețuitorul se obișnuise atît de mult cu nenorocirile omenești, încît nu-l mai impresionau cîtuși de puțin. Examină pe îndelete lucrurile aduse și cu atîta meticulozitate, că Verocika începu să-și piardă cumpătul. O jigni mai ales faptul că, în timpul examinării inelului cu briliant, prețuitorul folosi un acid, și după ce-l cîntări, îl evalua numai la trei ruble.

— Dar e un briliant adevărat! — spuse Vera cu indignare. — A costat treizeci și șapte de ruble, și asta de ocazie.

Prețuitorul închise ochii cu un aer de indiferență obosită.

— Pentru noi, doamnă, asta n-are nici o importanță. Dealtfel, noi nu evaluăm pietrele prețioase, — spuse el, aruncînd pe talgerul cîntarului obiectul următor, — ci numai metalele.

În schimb, spre surpriza Verei, brățara cea străveche și strîmbă fu evaluată la un preț foarte mare. Pînă la urmă, căpătară douăzeci și trei de ruble, mai mult decît le trebuia.

Cînd Almazovii ajunseră la grădinar, noaptea albă a Petersburgului își și revărsase pe cer și în văzduh lumina ei albastră-lăptoasă. Grădinarul, un ceh bătrînel, scund și cu ochelari de aur, tocmai se așeza cu familia la cină. Rămase foarte surprins și părea nemulțumit de apariția tîrzie a acestor clienți și de rugămintea lor neobișnuită. Bănuind, probabil, că era vorba de vreo păcăleală, el răspunse foarte sec la rugămințile stăruitoare ale Verocikăi.

— Iertați-mă, dar nu pot să trimit noaptea muncitorii atît de departe. Dacă așteptați pînă mîine dimineață, sînt la dispoziția dumneavoastră.

Nu mai rămînea decît să-i povestească grădinarului întreaga istorie cu pata ghinionistă — ceea ce Verocika și făcu. La început, acesta ascultă neîncrezător, aproape cu dușmănie, dar cînd Verocika îi povesti cum îi venise în minte ideea de a planta tufișurile, deveni mai atent și de cîteva ori zîmbi înțelegător.

— Ei, n-am încotro, — se învoi grădinarul, cînd Vera termină de povestit. — Spuneți-mi ce fel de tufe să vă plantez acolo?

Dar din toate soiurile de tufe pe care le avea grădinarul, nici una nu părea potrivită. Vrînd, nevrînd, pînă la urmă, trebui să se hotărască pentru tufe de liliac.

Almazov se strădui în zadar s-o convingă pe soția sa să se-ntoarcă acasă. Ea îl însoți afară din oraș și asistă la plantarea tufelor. Se agita aprinsă, încurcîndu-i pe lucrători și nu plecă acasă pînă ce nu se convinse că gazonul de lîngă tufe nu se deosebea cu nimic de cealaltă iarbă de pe curmătură.

A doua zi, Vera n-a fost în stare să rămînă în casă, și a ieșit în stradă să-și întîmpine soțul. L-a zărit de departe, venind cu mersul lui vioi și puțin săltat, ceea ce i-a fost de ajuns s-o convingă că povestea cu tufele se terminase cu bine... Într-adevăr, Almazov era plin de praf și abia se mai ținea pe picioare de oboseală și de foame, dar fața îi strălucea de bucuria victoriei.

— Splendid! Minunat! — strigă el de la zece pași, răspunzînd privirii îngrijorate a soției lui. — Închipuie-ți, ajungem cu profesorul în dreptul tufelor. Le privește dintr-o parte, dintr-alta, rupe chiar o frunzuliță și o mestecă. „Ce fel de pom o fi?" — întreabă el. „Nu știu, excelență!" — răspund eu. „O fi mesteacăn" — spune el. „Pesemne că mesteacăn o fi, excelență" — răspund eu. Atunci el se întoarce spre mine și-mi întinde mîna. „Iartă-mă, locotenente — zice el. — Se vede că încep să îmbătrînesc, dac-am uitat de tufele astea!" Bun om e profesorul și deștept. Zău, îmi pare rău că l-am tras pe sfoară. E unul dintre cei mai buni profesori ai noștri. Are cunoștințe pur și simplu uluitoare. Și cu ce rapiditate și siguranță apreciază terenul! E uimitor!

Dar Vera nu se declară mulțumită cu ceea ce-i povesti el la început. Îi ceru să-i istorisească încă o dată și încă o dată, cu toate amănuntele, convorbirea cu profesorul, interesîndu-se de cele mai mărunte detalii: ce expresie avea fața profesorului, cu ce ton vorbea de bătrînețea lui, ce simțea Kolea...

Acum se îndreptau spre casă, ținîndu-se de mînă și rîzînd mereu, de parcă ar fi fost singuri pe stradă. Trecătorii se opreau nedumeriți, ca să mai privească o dată perechea aceastã ciudată...

Niciodată n-a mîncat Nikolai Evgrafovici la prînz cu atîta poftă ca în ziua aceea... După masă, cînd Vera i-a adus în cabinet un pahar cu ceai, soțul și soția au izbucnit deodată în rîs, uitîndu-se unul la altul.

— Ce-ți veni? — întrebă Vera.

— Dar cu tine ce-i?

— Nu, întîi spune tu, pe urmă eu.

— Uite-așa, prostii. M-am gîndit la povestea asta cu liliacul. Dar tu?

— Prostii, și eu la fel. Liliacul ăsta cu pricina. Am vrut să spun că de acum înainte liliacul va rămîne pentru totdeauna floarea mea preferată.

CONTROL INOPINAT

Deși încă tînăr, Ivan Petrovici era un om destul de sever și drept. El se îmbrăca totdeauna ireproșabil și sobru, și un cioc la modă îi împodobea obrazul serios din care priveau doi ochi indiferenți și reci. Respectuos dar ferm în discuții, el era mîndria șefilor săi și speranța întregului departament.

Acestui tînăr, care promitea mult, îi lipsea numai un prilej prielnic, ca să facă definitiv carieră. Și pentru că se găsea sub deosebita protecție a soartei, nici ocazia aceasta nu întîrzie să se arate. Excelența sa veni într-o zi la departament cu fața neobișnuit de întunecată și, îndreptîndu-se cu pași iuți spre cabinetul său, îi făcu în treacăt lui Ivan Petrovici un semn tainic cu capul.

Acesta intră după el, foarte prevenitor, cu pași fermi și cu fața zîmbitoare și plăcută. Superiorul îl cuprinse cu brațul de după mijloc și, binevoitor și protector, îl duse în dreptul ferestrei. Aci își puse pe îndelete *pince-nez*-ul, ridică sprîncenele și, ca să pară și mai grav, scoase în afară buza de jos, după care prinse cu două degete un nasture de la vestonul subalternului său. Toate aceste gesturi, lipsite de

orice însemnătate pentru un neinițiat, prevesteau totuși că convorbirea va lua un caracter oarecum confidențial.

— Mm... vezi, dragul meu, — spuse generalul cu o voce impunătoare, — te așteaptă o însărcinare foarte serioasă... Asta va fi, cum s-ar spune, asta e... cum se cheamă asta?... O piatră de încercare, parcă?

Ivan Petrovici înțelese adevăratul gînd al superiorului său și se înclină tăcut.

— Am primit într-una din zilele acestea o scrisoare anonimă. Fii bun și te uită... Se descopăr abuzuri... Îți dai seama în ce situație ne aflăm? Scrisoarea aceasta nu poate fi trecută cu vederea, dar nici n-o putem da publicității. Ce zici? Scrii, și pe urmă te căiești cînd ies la lumină murdării de tot soiul. În astfel de situații, cred că înțelegi și dumneata, nu se poate proceda așa, cu ușurință. Trebuie să te pricepi să... ei... cum îi zice?

— Să manevrezi, excelență.

— Tocmai, tocmai... Uite, du-te dumneata acolo. Nu oficial, nu, ci numai așa, cum s-ar spune, inopinat... Ei, dumneata știi și singur ce ai de făcut... Scrisoarea ia-o cu dumneata, pentru orice eventualitate. Găsești în ea tot ce-i necesar cu destule amănunte.

Ivan Petrovici porni la drum. Era o cale lungă și avea destul timp să-și întocmească viitorul plan de acțiune. El era convins că superiorul său avusese dreptate cînd îi încredințase lui și numai lui această delicată afacere. Acum nu mai era vorba de întocmit un raport oarecare. Trebuia să manevrezi între dezvăluirea adevărului și ideea de dreptate. În astfel de cazuri, Ivan Petrovici era de neînlocuit (deși, la drept vorbind, el se găsea pentru prima oară în viața sa într-o asemenea situație, pentru că abia de curînd absolvise o școală superioară de prim rang). Ivan Petrovici avea spirit de observație și era incoruptibil. Se știe că, în realitate, orice om poate fi corupt cu ușurință: pe unul îl înduioșezi făcînd pe prostul, pe altul îl cîștigi cu un prînz și cu o partidă de vint[1]), iar pe al treilea îl dai gata cu îndrăzneala ta. Ivan Petrovici însă era incoruptibil. El era reținut, rece, un foarte bun cunoscător al firii omenești și nu puteai să-l înșeli cu una cu două. Desigur că personal nu avea nimic comun cu acest Persiukov, care înregistrase cu rea-credință niște solduri de report. Acum el trebuia să restabilească ordinea și dreptatea, care fuseseră încălcate.

Este adevărat că în afacerea aceasta trebuia să verifice niște sume și niște registre, ceea ce constituia partea neplăcută a însărcinării sale. Ivan Petrovici auzise că pe lume există o contabilitate dublă italiană și mai aflase despre cuvîntul *transport* că se scrie în josul paginii, subliniat cu o linie groasă, dar cunoștințele lui în această materie se rezumau la atît. La urma urmei, parcă asta avea vreo importanță? Nicidecum. Trebuia numai să te pricepi să-l prinzi la strîmtoare pe necunoscutul acesta misterios, pe Persiukov, și să-l dai gata cu răceala și cu maiestuoasa ta imparțialitate. Pe urmă, o să mărturisească din propriu îndemn tot ce trebuie. Orice s-ar spune, cunoașterea oamenilor este un mare avantaj pentru cel care știe s-o folosească.

Așadar, în prima zi de călătorie, Ivan Petrovici chibzuia ca un om însuflețit de ideea de dreptate, dar a doua zi, datorită zdruncinăturilor și oboselii, se înfurie de-a binelea. Necunoscutul Persiukov devenise

[1]) Joc de cărți. (N. red. rom.)

dușmanul lui personal, care trebuia să fie admonestat fără întîrziere și cu cea mai mare asprime.

În sfîrșit, trenul se opri. Ivan Petrovici își luă singur mica și eleganta sa valiză (nu-i plăcea să zvîrle banii pentru lucruri pe care le putea face singur), își puse *pince-nez*-ul și, arborînd o mină gravă, pe care se obișnuise s-o vadă zilnic la generalul său, ieși pe platformă.

Dar nu făcu nici zece pași, că în spatele său auzi o voce:

— Dacă nu mă-nșel, Ivan Petrovici?

Uimit, acesta nu apucă să se întoarcă bine, că vocea continuă:

— Am onoarea să mă prezint — Persiukov.

Vocea era mieroasă, umilă, dar și plină de hotărîre. Ivan Petrovici văzu în fața lui un bărbat greoi și dizgrațios cu obrazul pătrat și împodobit cu un nas în pur stil național — de forma unui cartof. Zîmbea lingușitor cu buzele lui groase, iar printre pleoapele grele îl priveau doi ochi inteligenți și cercetători.

— Nu mă recunoașteți? — continuă Persiukov, luînd în stăpînire mîna lui Ivan Petrovici și strîngînd-o călduros. — Și doar ne-am întîlnit odată la Petersburg.

— Iertați-mă, vă rog, dar eu, hotărît că nu-mi aduc aminte...

— Păi cum așa? Sînteți om tînăr și vă trădează memoria? Am avut plăcerea să vă întîlnesc, dacă nu la Truhaciovi, atunci desigur la Protopopovi.

Deși cuvintele *om tînăr* îl uimiră, Ivan Petrovici socoti totuși că, pentru orice eventualitate, ar fi bine să lase să-i apară pe față o expresie de surpriză plăcută sau ceva asemănător.

„Dracu' știe, poate că ne-om fi întîlnit într-adevăr."

Asaltul dușmanului fusese atît de surprinzător și contrazicea atît de mult regulile teoretice de desfășurare ale războiului, încît Ivan Petrovici a fost scos repede din luptă. Cu viclenie și, trebuie să recunoaștem, destul de brutal, Persiukov monopolizase inițiativa acțiunii și deținea superioritatea morală.

Un flăcău deșirat, îmbrăcat cu o kazakină albastră, împodobită cu șireturi și găitane, luă bagajul din mîna noului sosit. Două minute mai tîrziu, Ivan Petrovici în carne și oase ședea lîngă Persiukov într-o sanie ușoară, care era trasă în goana mare de o splendidă pereche de trăpași suri, acoperiți cu o plasă albastră.

Persiukov sporovăia de zor, voind să-l facă pe Ivan Petrovici să creadă că în ziua aceea el venise la gară cu totul întîmplător *să ia aer*. Și se bucura foarte mult că avea posibilitatea să-l scutească pe stimabilul Ivan Petrovici de obligația neplăcută de a îngheța pe drum, folosind cai de poștă.

Stimabilul Ivan Petrovici tăcu aproape tot timpul. Totdeauna goana saniei îl indispunea. Își ridică gulerul paltonului și începu să-și frămînte mintea. În primul rînd, la salutul lui Persiukov ar fi trebuit să răspundă cît mai sec și, în orice caz, să nu-i întindă mîna. În al doilea rînd, era uluit de rapiditatea cu care se petrecuseră toate și de faptul că nu găsise nici un cuvînt ca *„să-l pună la punct"* și *„să i-o reteze scurt"*. Tonul dulceag și amabilitatea lui Persiukov erau atît de sigure și urmăreau cu atîta hotărîre o țintă bine determinată, încît nu puteai să i te împotrivești. Așa că Ivan Petrovici făcu un gest vag cu mîna și hotărî să se lase în voia soartei.

Vizitiul opri în fața locuinței lui Persiukov. Casa era potrivit de mare, cu un aspect foarte modest, fără pretenții de eleganță. Construită în stilul caselor bo-

ierești din vechile timpuri bune, ea corespundea cerințelor unui confort rezonabil și trainic.

Lui Persiukov îi veni pe neașteptate o idee fericită.

— Știți ce, — îi spuse el lui Ivan Petrovici cu o mișcătoare duioșie în glas, — ce-ar fi să vă odihniți un pic la noi după atîta drum?

— Nu, nu, mulțumesc foarte mult, — protestă energic Ivan Petrovici, — mi-e cu totul imposibil... am acolo... diferite treburi.

Aceasta a fost ultima lui încercare de a-și afirma independența. Persiukov stărui atît de îmbietor și de hotărît, că iar trebui să se supună. În ciuda împotrivirii și a scuzelor sale, Ivan Petrovici a fost coborît aproape cu forța din sanie și băgat în casă. De un braț îl ținea gazda, iar de celălalt braț, vlăjganul îmbrăcat cu kazakina albastră, care-i purta și geamantanul.

— Fiți binevenit în bîrlogul meu, — spuse Persiukov și-l băgă pe oaspetele său într-o cameră nu prea mare dar plăcută. — Vă rog să mă scuzați că vă las o clipă singur.

Ieși. Ivan Petrovici, singur acum, începu să privească bîrlogul cu atenție. Camera, mobilată cu pricepere și gust, dovedea întinsele posibilități materiale ale stăpînului ei. Mobila scumpă din lemn de acaju, belșugul de plante rare, cîteva tablouri acceptabile, în ulei, dădeau încăperii un aspect impunător.

Ivan Petrovici își dădu seama că amabilitatea exagerată a lui Persiukov, lipsa lui prelungită — în sfîrșit, cele petrecute pînă atunci — prevesteau că totul se va termina cu un prînz. Desigur că ar fi putut să scape de toate astea: n-avea decît să-și ia șapca și să plece. Dar după atîtea greșeli pe care le săvîrșise, una mai mult nu mai conta. Raționamentul acesta îl împăcă cu sine însuși, mai ales că începuse să i se

facă foame. Probabil că s-ar fi liniștit cu desăvîrșire, dacă nu l-ar fi chinuit o problemă greu de rezolvat: Persiukov venise într-adevăr la gară din întîmplare, sau fusese înștiințat din vreme de cineva?...

Cîteva minute mai tîrziu, în ușă apăru amfitrionul cu o brunetă înaltă, de o frumusețe strălucitoare.

— Permiteți-mi, vă rog, să vă prezint soției mele.

Așa cum proceda totdeauna cu doamnele, Ivan Petrovici salută numai din cap, fără să se încline. Felul acesta de a saluta îi stătea foarte bine unui cunoscut de al lui, ofițer în garda călare.

— Chiar în clipa aceasta, cînd fac cunoștință cu dumneavoastră, sînt obligat să-mi cer scuze, — spuse el cu politețea lui gravă, obișnuită în astfel de împrejurări. — Abia am sosit de pe drum și...

— N-aveți nici un motiv să vă scuzați, — replică ea. — După părerea mea, simplitatea e mai bună decît orice. Numai să nu uitați că nu sînteți la Petersburg, ci într-un colț primitor de provincie...

Apoi izbucni în rîs. Vocea ei joasă, adîncă, avea un timbru plăcut, iar rîsul răsunător și molipsitor era lipsit de orice vulgaritate. Ea schimbă cu Ivan Petrovici fraze fără însemnătate, cercetîndu-l cu privirea. Judecînd după privirile ei curioase, pline de bunăvoință și puțin mîngîietoare, el ajunse la convingerea că făcuse asupra ei o impresie foarte favorabilă.

În timpul acesta, Persiukov, care era într-un continuu du-te-vino, apăru din nou în cameră și-i pofti pe amîndoi la masă.

— Vă rog să ne scuzați dacă o să fie un prînz modest, — spuse el, stăruind cu o respectuoasă familiaritate pe lîngă Ivan Petrovici, care șovăia să treacă primul pe ușă.

Dealtfel, în clipele acelea, Ivan Petrovici opunea o rezistență slabă. *Modestul prînz* se compunea din stri-

dii prăjite, supă cu niște piroști minunate, care se topeau în gură, nisetru rece, vînat și un soi de sparanghel neobișnuit de gros și de alb. Pe masa ireproșabil aranjată, se odihnea, în ciuda iernii de afară, un mare buchet de heliotrop, *„din seră proprie“*, după cum lămuri mai tîrziu Persiukov, surîzînd mulțumit. Lacheul care servea la masă avea o înfățișare plăcută și purta mănuși noi de antilopă, nu de ață. Cît despre vinuri, se știe că provincialilor ospitalieri și ahtiați după etichetele multicolore, le place de obicei Xeres-ul cu buchet pronunțat de maderă. Aici însă se serveau vinuri fine și scumpe, vinuri franceze veritabile și vechi. Cu fiecare înghițitură de nectar Ivan Petrovici simțea cum i se topește îndreptățita-i revoltă. Demonul mîniei parcă amuțise.

În tot timpul prînzului, discuția s-a învîrtit, firește, în jurul călătoriilor și al întîmplărilor de tot soiul. Ivan Petrovici a avut astfel prilejul să povestească vreo cîteva episoade interesante din călătoria pe care o făcuse cu un an în urmă în străinătate. Era un bun povestitor, cu un oarecare simț al umorului, dar, ca toți marii egoiști, se însuflețea numai atunci cînd vorbea despre sine însuși.

Cei doi soți îl ascultau în mod diferit, lăsînd să se vadă în felul acesta deosebirile dintre ei. Persiukov îl asculta distrat: ba cu atenție exagerată, ba uita să mai asculte, furat de propriile-i gînduri. Dacă Ivan Petrovici îi vorbea direct, atunci el aproba tulburat sau rîdea și adăuga numaidecît:

— Ia încercați din vinul acesta. Cum îl găsiți, are buchet?

În schimb, Valentina Sergheevna nu-l întrerupea deloc în timpul povestirii. Cînd își întorcea capul spre dînsa, ea ridica privirea din farfurie și se uita drept în ochii lui. Din cînd în cînd, îi privea în treacăt buzele, iar el făcea imediat la fel, cuprins de tulburare și străbătut de o nespusă plăcere. Cînd ea rîdea, rîsul i se aprindea întîi în ochi, apoi cobora pe buze, cu o nuanță de intimitate, care o prindea de minune.

Prînzul se termină. Valentina Sergheevna îi pofti în altă cameră pentru a servi cafeaua.

— Iată colțul meu preferat, — spuse ea, arătînd spre șemineu, lîngă care se afla o cozetă comodă și două fotolii.

Șemineul era cu totul izolat de restul camerei: de o parte se găsea pianul, de cealaltă, niște palmieri răsfirați, cu frunze late și un gard viu de plante agățătoare. În acest ungher se servi cafeaua, lichiorul și o cutie cu țigări de foi.

Ivan Petrovici, din a cărui conștiință incoruptibilă nu mai rămăsese nici urmă, se așeză comod în fotoliu, sorbi cu buzele pe jumătate strînse cîteva picături din lichiorul gros, care-i tăia răsuflarea, îl degustă și începu să taie încet, cu pricepere, capătul țigării scumpe de foi.

Seara de iarnă cobora repede. Lumina roșie a șemineului pîlpîia pe podea, pe oglinzi și pe tavan. Umbrele lungi, fantastice și capricioase ale palmierilor tremurau împletindu-se una cu alta. O dulce și caldă toropeală cuprinse trupurile.

Ivan Petrovici își trecu țigara pe sub nas și-i aspiră cu nările dilatate fumul aromat. Prezența frumoasei femei, care-i plăcea tot mai mult și beatitudinea odihnei de după masă îl moleșiseră cu totul.

— E ceva uimitor, — spuse el cu o voce domoală, — nimic nu-i apropie pe oameni mai mult unul de altul ca un șemineu și semiîntunericul. Oare de ce?

Persiukov stătea ascuns aproape cu totul în umbra plantelor. La ultimele cuvinte ale lui Ivan Petrovici el se apleacă să-i umple paharul. Cu prilejul acesta,

examină în treacăt fața oaspetelui său, cu privirea atentă, scrutătoare, a doctorului prevăzător, care prescrisese bolnavului o doctorie nouă și-i urmărea acum efectul. Totuși nu zise nimic și se retrase iar în umbra palmierilor.

— Cred că asta se întîmplă, — răspunse tot Ivan Petrovici, — din cauză că toți cei care stau în jurul unui șemineu au aceeași stare sufletească. Liniște, reverie și oarecare tristețe, poate și...

— Zeii casei asistă și ei nevăzuți, — răsună de undeva vocea lui Persiukov.

Ivan Petrovici întoarse capul și-și miji ochii dar, din pricina luminii, nu-l zări pe Persiukov, care ședea în întuneric.

— Da, poate că și zeii, — se învoi el, — dar lucrul principal este ambianța. Afară se îngînă ziua cu noaptea. În limba polonă există expresia *șara godina*[1]), foarte potrivită după părerea mea pentru situația aceasta. În cameră plutește o mireasmă atît de plăcută, — continuă el sorbind aerul în piept, — un parfum discret care se desprinde din lacul și din lemnul pianului. În acest semiîntuneric călduț te cuprinde picoteala și-ți amintești de ceva nedefinit și parcă auzi o chemare și ești în așteptarea a ceva necunoscut...

Tăcu și se uită la Valentina Sergheevna. I se părea că, impresionată de felul lui de a vorbi, ea își va trece iar privirea mîngîioasă peste chipul său. Dar dînsa nu se mișcă și rămase mai departe cu mîinile încrucișate pe piept, cu capul răsturnat pe speteaza cozetei, așa că el nu putea să-i vadă decît gura și bărbia.

— Ți-e dor de ceva misterios, poetic, — urmă Ivan Petrovici, cu privirea ațintită pe partea luminată a fe-

[1]) Vreme cenușie, amurg (în limba polonă). (N. trad.)

ței Valentinei Sergheevna. În același timp se gîndea că, fără doar și poate, și el era urmărit cu aceeași atenție dintr-un colț întunecat de *„bestia"* aia de Persiukov. — Îmi pare rău că nu știu să recit niște versuri frumoase. N-ar fi rău nici altceva — să asculți acum o poveste lungă, minunată, pe care să ți-o închipui ca adevărată, așa cum se întîmpla pe vremea copilăriei.

Tăcu. În cameră se auzea numai trosnetul slab al cărbunilor.

Persiukov se ridică deodată, își dădu încet scaunul deoparte și, călcînd ușor pe covor, se apropie de oaspetele său.

— Vă rog să mă scuzați, Ivan Petrovici, — spuse el. — Trebuie să plec pentru o afacere.

— Vii repede? — întrebă leneș Valentina Sergheevna, fără să întoarcă fața.

— Nu știu, draga mea. Poate peste o oră, peste două. E o afacere foarte urgentă. Ai grijă ca Ivan Petrovici să nu se plictisească... Nu-mi iau rămas bun...

Ieși în vîrful picioarelor, închizînd ușa în urma lui încet și apăsat.

Pînă nu se mistui zgomotul pașilor lui, musafirul și gazda nu scoaseră o vorbă. Lui i se părea că în liniștea aceasta se înfiripa între ei o apropiere de neînvins.

Ea rupse cea dintîi tăcerea.

— Dumneavoastră ați zis adineauri că miroase a lac și după aceea ați pomenit de copilărie. Spuneți, vi s-a întîmplat vreodată ca un sunet sau un miros să vă evoce pe neașteptate imagini din trecut? Mai cu seamă sînt clare amintirile legate de miros. Știți, cînd simt mirosul lacului acesta proaspăt, îmi răsare în minte numaidecît următorul tablou: sînt încă mică, mică de tot, de șapte sau opt ani, și stau într-un

colț cu fața la perete. Poate că am fost pedepsită, nu știu. Peretele este vopsit cu un strat gros de vopsea maronie... și eu zgîrii vopseaua cu unghiile. Treptat, soarele apune; pe dușumea, în dreptul ferestrelor, se văd pete pătrate de lumină stacojie. De undeva, nu știu de unde, se revarsă spre mine un miros de lac sau de mere. Și nu vă puteți închipui ce dulce tristețe mă cuprinde dintr-o dată!... Parcă-mi pare rău că toate acestea nu se mai pot întoarce... Vi s-a întîmplat vreodată ceva asemănător?

Întoarse capul spre el cu o mișcare leneșă, grațioasă. Ochii ei, abia desprinși de la foc, păstrau încă o expresie visătoare, nedefinită...

Abia în clipa aceasta izbuti Ivan Petrovici să adîncească și să prețuiască frumusețea chipului ei — palid, senzual, neobișnuit de duios, cu o frunte îngustă și buze roșii...

Ivan Petrovici avusese o copilărie tristă și monotonă, de care nu-și amintea niciodată cu plăcere. Dar la întrebarea Valentinei Sergheevna el răspunse afirmativ, cu o vioiciune și o bucurie atît de mare, de parcă i-ar fi trezit cele mai scumpe amintiri... Aproape fără să-și dea seama se simțea atras să abată convorbirea pe făgașul gîndurilor nelămurite și al simțămintelor delicate.

Și de data aceasta, ca și în timpul prînzului, ochii lor se întîlniră. Ea își mușcă buza de jos. Ivan Petrovici simți iarăși o tulburare plăcută.

— De ce mă priviți atît de lung? — întrebă în șoaptă Valentina Sergheevna.

Dar nici ea nu-l pierdea din ochi, ci dimpotrivă, în privirea ei se aprinse un rîs provocător, plin de îndrăzneală.

Și deodată, izbucnind într-un rîs răsunător, își ridică palma între ochii lor, atît de aproape de fața lui,

că el îi simți căldura aromată. Inima lui se strînse și tresări. Voi să sărute mîna aceasta caldă, însă nu îndrăzni. Dar cînd ea și-o retrase, lui îi fu ciudă că nu-ndrăznise...

Focul din șemineu începu să pălească. Semiîntunericul roșu se făcea tot mai adînc. Cu fiecare clipă care trecea, sfiala și desfătarea creșteau. Acum trebuia sau să curmi starea aceasta de stînjenire sau să te dăruiești cu totul prilejului și clipei.

— Nu mă așteptam să auziți cuvintele mele, — spuse el numai ca să întrerupă tăcerea grea. — Mi se părea că, privind focul, v-ați cufundat cu totul în gînduri.

Ea își îndreptă din nou privirea spre foc, și fața ei deveni iar visătoare.

— Nu, nu, v-am ascultat cu atenție... Era cît pe-aci să exprimați un gînd preferat al meu... Numai că nu l-ați terminat...

— Vreți să-l termin acum?

— Nu, n-o să-l ghiciți... E greu de ghicit, totuși, spuneți.

— Ați căzut pe gînduri cînd am spus că uneori dorești ceva necunoscut... care să te scoată din comun, din proza cotidiană, dacă ar fi în contradicție... în contradicție... chiar și cu... morala socială...

— Și apoi?...

— Apoi? Mai întîi spuneți-mi dacă am ghicit.

— Nu complet... Oricum, eu n-o să-mi destăinuiesc acum gîndul... Totuși, ce urmează? Ah nu, nu, așteptați, în problema aceasta am o întreagă filozofie proprie... Mi-e teamă numai că nu va fi prea interesant pentru dumneavoastră...

El însă îi arătă un interes atît de mare, că se ridică de pe fotoliu și se așeză lîngă ea, pe cozetă.

— Vedeți... — începu Valentina Sergheevna repede și puțin emoționată. — Dar mă tem de gura mea, nu știu deloc s-o strunesc... Vedeți: nimeni nu știe ce a fost cu el înainte de a se naște... Iată, eu închid ochii și caut să-mi evoc în minte ce a fost mai-nainte. Și nu văd nimic, nimic, în afară de veșnicul întuneric. Nu văd nimic, nu aud nimic, nu simt nimic, nu gîndesc nimic. Și dintr-o dată, de undeva, apare ca o rază de lumină — viața. Trăiesc, înțeleg, vorbesc, mă mișc. Dar toate acestea abia dacă durează o clipită. Vine bătrînețea, apoi moartea... Și pe urmă? Același necunoscut, același frig, același îngrozitor nimic. Atunci la ce folosește clipa aceasta de lumină? Cine ar putea să-mi tălmăcească înțelesul ei? Ce e ea? Intîmplare? O greșeală a cuiva? O hotărîre pripită? Doar nu pot să cred că cineva și-a bătut joc de întreaga omenire. Citesc și aud mereu că noi, oamenii, sîntem toți înzestrați cu rațiune și voință, și că asta ne leagă într-o comunitate de frați. Vai! Nu văd și nu vreau să recunosc nimic din toate acestea. Văd doar o turmă lipsită de rațiune, copleșită de teama morții, o turmă care se agață spasmodic de această fărîmă de viață și lumină... Pe mine, asta mă îngrozește și mă scîrbește!

Tăcu și-și lăsă bărbia în piept, privind focul.

Ivan Petrovici îi urmărea electrizat cuvintele și mișcările. Vedea cum îi zvîcnește pieptul de emoție, cum prin întunericul străveziu, în ochii ei larg deschiși se oglindea roșul focului, cum palpitau și i se dilatau nările fine, care căpătaseră o nuanță roză în semiîntunericul odăii... Descoperi cum cutele moi ale rochiei se alipeau de sus pînă jos pe piciorul ei zvelt și ferm. Și în aerul înăbușitor și cald, care mirosea a mosc, lui Ivan Petrovici i se sui deodată la cap vinul băut în timpul prînzului.

Observă că mîna Valentinei Sergheevna, care apărea prin întuneric ca o pată albă, palidă, era întinsă neglijent pe cozetă. Aproape fără să-și dea seama de ceea ce face, cu teamă și emoție, își strecură și el mîna alături de a ei, așa că degetele lor mici se atinseră.

„A observat sau nu? Dacă-și retrage mîna, îmi cer scuze" — se gîndea Ivan Petrovici.

— Continuați, continuați, vă rog, — spuse el cu voce tare, — mă interesează atît de mult ceea ce spuneți!

— Dacă moartea este atît de groaznică, — urmă Valentina Sergheevna, — iar viața atît de scurtă, atunci pentru ce să mă lipsesc de bucurii și s-o fac plictisitoare? Cînd vreau să mă veselesc și să rîd, mă amenință opinia publică, iar atunci cînd vreau să mă desfăt, mi se vorbește despre obligații și simțămîntul datoriei! De ce toate astea? Cui îi folosește că eu îmi respect cu conștiinciozitate aceste obligații? Închipuiți-vă, bunăoară, că merg pe jos, undeva, departe, în spate cu un sac greu plin cu bijuterii. Pe drum aflu fără putință de îndoială că chiar a doua zi mi se va lua sacul. Oare atunci n-aș proceda rațional dacă aș arunca povara de pe umeri, aș vinde-o și aș cheltui banii cu amîndouă mîinile, pentru ca, măcar o zi, măcar o oră, să fiu fericită, așa cum doresc?

Ivan Petrovici sorbea cu lăcomie cuvintele ei, tălmăcindu-le fără întîrziere în limba pasiunii care pusese stăpînire pe el. Nu se mai îndoia că alegoria cu sacul ascundea în sine într-o oarecare măsură *autorizația pentru libertatea acțiunilor lui viitoare.* Uimitoare părea numai iuțeala amețitoare cu care se apropia deznodămîntul. „Ce-o fi asta? Capriciu de femeie răsfățată? Izbucnirea de o clipă a unei dorinți înăbușite de prea multă vreme?" — se gîndea el, în

timp ce o delăsare languroasă îi cuprindea tot trupul, şi inima i se strîngea de plăcere. Cunoştea toropeala aceasta vecină cu teama şi aşteptarea. „Sau poate e un fenomen psihic, o stare nervoasă bolnăvicioasă ? Sau e vorba de unul din acele cazuri cînd mînia şi gelozia răbufnesc într-o clipă şi le hotărăsc pe femei la acţiuni pe care le regretă apoi întreaga lor viaţă ?"

Degetul cel mic al lui Ivan Petrovici îl apăsa tot mai tare pe acela al femeii, şi ea nu-şi retrăgea mîna.

— Aşadar... aşadar, credeţi numai şi numai în plăcere ? — întrebă el încet, cu vocea tot mai sugrumată.

Întunericul îl făcu îndrăzneţ şi-l scoase din minţi. Cu o mişcare hotărîtă îi cuprinse mîna mică, gingaşă dar puternică, şi o strînse cu nădejde. Ea tresări din tot trupul şi încercă să-şi smulgă mîna dintr-a lui, însă el o strînse iar.

Atunci ea se întoarse brusc spre el şi, răspunzîndu-i cu o strîngere înfocată de mînă, şopti :

— Da, da, numai în plăcere...

Ivan Petrovici repetă şi el cuvîntul, dar e îndoielnic dacă vreunul dintre ei mai înţelegea ce spunea. Cuvintele îşi pierdeau înţelesul, rămîneau doar sunetele, pronunţate într-o şoaptă pasionată, tulburătoare.

— Dar dacă sînt motive care vă împiedică ?

— Nu le cunosc.

— Fără ele nu se poate. Spuneţi-mi, de pildă, ce aţi face dacă cineva v-ar place ?

— Nu ştiu. Probabil că aş proceda aşa cum mă îndeamnă inima.

— Dar sînteţi măritată.

Ea tăcu vreo cîteva clipe, apoi începu să vorbească încet, înăbuşit.

— Într-adevăr, ca să ne îngrădească, societatea a născocit o reţea de prejudecăţi atît de rigidă, încît

nu avem puterea să ne smulgem din ea... Dar, are vreun rost să vorbim despre asta ? Pentru ce să te împotriveşti chemării ? Vă amintiţi de cine sînt versurile acestea ?

Ah iubeşte-mă, iubeşte,
Fără dor şi gînd de moarte
Şi învinuiri deşarte,
Fără să mai chibzuieşti.

— Continuaţi, continuaţi, — o rugă Ivan Petrovici, cînd ea tăcu deodată, de parcă ar fi descoperit ceva. — Pentru dumnezeu, continuaţi !

Ea respiră adînc şi întretăiat, ca şi cum s-ar fi înăbuşit, apoi continuă pînă la sfîrşit cu o voce abia perceptibilă, dar cu accente pline de expresivitate :

La ce să te mai gîndeşti ?
Sînt a ta, al meu eşti tot.
Lasă tot şi uită tot,
Dă-mi-te cu totul mie
Fără îndoieli o mie.
Abătut nu mă privi
Nu căta că-n-ai ghici
Inimioara ce-mi ascunde.
Dă-mi-te tot şi-apoi du-te !

El nu-i zărea ochii şi ar fi vrut să vadă expresia ochilor ei. Dar cînd se aplecă mult spre ea, aroma corpului şi a parfumului ei îl îmbătă. Pierzîndu-şi firea, el o cuprinse de mijloc. Cu mîinile împreunate o atrase spre el şi începu s-o sărute pe buze, pe ochi, pe gît...

În aceeaşi clipă, Valentina Sergheevna îşi veni în fire...

— Lăsaţi-mă, daţi-mi drumul, — exclamă ea supărată, ridicînd vocea intenţionat. — Aţi înnebunit!

Pe Ivan Petrovici nu l-ar fi speriat cuvintele ei mînioase. Ca cei mai mulţi bărbaţi era instinctiv de părere că împotrivirea îndulceşte triumful învingătorului şi, afară de aceasta, era prea tulburat ca să se supună ordinului ei fără să crîcnească. Dar schimbarea care se petrecuse cu Valentina Sergheevna în numai două secunde era pur şi simplu uluitoare. Voluptatea de pe faţa ei dispăruse şi fusese înlocuită deodată cu o expresie rece şi aproape grosolană. Vocea ei cu modulaţii leneşe şi catifelate suna acum rece şi strident... Fără voia lui îşi lăsă mîinile în jos.

Valentina Sergheevna se ridică imediat, se apropie de uşă, o întredeschise şi strigă:

— Maşa! Adu lampa!

Ivan Petrovici se îndreptă enervat spre fotoliu, netezindu-şi părul zbîrlit. Prin minte începură deodată să i se perinde întîmplările supărătoare din ziua aceea, şi-i năvăli sîngele în obraz de ruşine.

„Te-au prostit, te-au prostit!“ — îi sufla în ureche fără întrerupere o voce misterioasă plină de o bucurie răutăcioasă, iar Ivan Petrovici tăcea chitic, fără să întoarcă capul, cu toate că simţea aţintită asupra lui privirea întrebătoare a Valentinei Sergheevna.

Fata în casă aduse lampa, o puse pe masă şi ieşi, aruncînd spre ei o privire furişă, curioasă şi vicleană.

Apărîndu-se cu mîna de lumina care o bătea în ochi, Valentina Sergheevna se uita la Ivan Petrovici atît de stăruitor, încît el ridică fără voie capul. Ea părea îngrijorată. El îi ghici gîndurile şi un zîmbet răutăcios şi crispat îi schimonosi buzele.

Ea se apropie nehotărîtă de el şi-i atinse părul cu mîna.

— De ce vă supăraţi, cînd numai dumneavoastră sînteţi vinovat? Dacă intra cineva?

Parcă voia să repare cruzimea purtării ei, poate involuntară.

Sentimentul de ruşine, care pusese stăpînire pe nenorocitul Ivan Petrovici, creştea, luînd proporţii insuportabile. Ar fi dat orice, numai să se afle cît mai departe de camera aceasta cochetă şi de femeia aceasta frumoasă, care cu cinci minute mai-nainte i se păruse atît de fermecătoare.

În cele din urmă nu se mai putu stăpîni.

— Spuneţi, vă rog, *soţul* dumneavoastră se întoarce curînd?... — întrebă el brutal, fără s-o privească.

— Nu ştiu, — răspunse ea, mirată şi jignită. — Dacă doriţi, putem să trimitem după el.

Ivan Petrovici s-ar fi chinuit şi mai amarnic dacă l-ar fi văzut în clipa aceea pe Persiukov. De mult luase hotărîrea să lase baltă controlul acesta tîmpit, cu prilejul căruia se purtase atît de lamentabil. Trebuia numai să născocească un pretext potrivit, ca să se retragă.

Ca de obicei în astfel de cazuri, pretextul nu se găsea şi Ivan Petrovici vorbi fără ocol, ridicîndu-se cu privirile în pămînt:

— Iertaţi-mă, şi cereţi scuze din partea mea soţului dumneavoastră... Îmi pare rău, dar nu pot să mai aştept... Trebuie... sînt nevoit să mă mai duc într-un loc.

Ea nu-l opri şi-i întinse mîna în tăcere. Începuse să înţeleagă şi întrucîtva să simtă starea sufletească în care se găsea Ivan Petrovici.

Acesta își luă pălăria și cînd ajunse la ușă se opri deodată, chibzui o clipă sau două, se-ntoarse pe neașteptate și se apropie de ea.

— Încă ceva, Valentina Sergheevna, — zise el cu o voce pe care o voia aspră, — spuneți din partea mea soțului dumneavoastră să manipuleze mai prevăzător sumele de report. Se scriu denunțuri anonime la adresa lui !

Prevenindu-l, Ivan Petrovici își semna definitiv rușinosul eșec. *Marea* ocazie fusese iremediabil pierdută.

Roș de mînie și totuși stingherit, el își mușca tăcut unghiile roze și îngrijite. Îi venea să plîngă și să-și tragă palme. Voia să bea pînă la ultima picătură amarul rușinii și voluptatea autobiciuirii.

— Mai spuneți soțului dumneavoastră, frumoasă Cleopatră, — exclamă el cu o voce în care tremurau înfrîngerea și plînsul stăpînit, — să mulțumească zilnic cerului pentru că a dat peste un *fraier* ca mine, altfel ar fi pățit-o rău... Am fost însărcinat să fac un control inopinat... După cum vedeți, mi-am îndeplinit în mod strălucit misiunea încredințată... Am onoarea să vă salut... Să nu credeți că vă pot face vreun rău... Dacă doriți, iată că vă las un document care ar putea constitui o dovadă împotriva mea.

Cu aceste cuvinte, abia stăpînindu-și plînsul nervos, care-i ardea gîtul, aruncă pe masă scrisoarea anonimă și, fără să-și mai ia rămas bun, își puse pălăria pe cap și ieși în fugă în antreu.

Dar abia se închise ușa în urma lui, că dintr-o altă cameră apăru Persiukov. Fața lui pătrată strălucea de cea mai nevinovată bucurie. Nu se gîndise o clipă să plece undeva, și auzise bine tot ce se petrecuse.

El se apropie tiptil, cu pași ușori, de soția sa, care era ocupată cu citirea scrisorii, o cuprinse grijuliu cu brațul de după gît (din care cauză ea scoase un strigăt ușor), îi răsturnă capul pe spate și-i sărută buzele roșii încet, cu patimă, prelung și recunoscător.

Cei doi soți duioși se obișnuiseră de mult să se înțeleagă fără cuvinte de prisos.

SPRE GLORIE

Cînd am terminat studiile la Academia Agricolă, am fost nevoit să-mi încep profesiunea într-un colţ îndepărtat, uitat de lume, într-unul din orăşelele de pe graniţa de sud-vest a ţării. O mică localitate cu noroi veşnic, cu o droaie de porci pe străzi şi cu colibe din lut şi bălegar. Societatea din astfel de orăşele se cunoaşte: judecătorul de pace, ispravnicul, notarul şi funcţionarii fiscali. Oamenii din această societate nu se împacă deloc unul cu altul, toţi se duşmănesc, şi asta numai din pricina femeilor. Întîi se iscă un adulter, apoi, neînţelegeri în legătură cu problema: cui i se cuvine onoarea să sărute înaintea celorlalţi crucea de la biserică, pe urmă, bîrfeli din care se nasc tot soiul de neplăceri. Se găsesc neapărat şi aici Montague şi Capuleţi [1]), locali, iar lupta dintre ei este urmărită de întregul oraş cu un interes viu şi palpitant. Pe scurt: dezbinare şi o mare harababură.

Într-o bună zi, s-a prezentat la post noul judecător de instrucţie.

---

[1]) Cele două familii duşmane din piesa lui W. Shakespeare „Romeo şi Julietta". (N. red. rom.)

Ştiţi că există oameni cu aptitudini universale, care se pricep să vrăjească dintru început chiar şi societatea cea mai variată. Eu cred că taina lor este foarte simplă şi constă numai în priceperea lor de a asculta. Vă ghiceşte din instinct slăbiciunea, îndreaptă discuţia spre subiectul dumneavoastră preferat, şi după aceea vă ascultă răbdători. Dumneavoastră desfăşuraţi în faţa lor cele mai preţioase perle ale sufletului, iar ei ştiu una şi bună — dau mereu din cap şi spun întruna: hm, da. Dealtfel, talentele judecătorului de instrucţie nu se terminau cu asta. Ştia să le facă pe doamne să rîdă cu lacrimi, să bea zdravăn, iar în cercul burlacilor povestea minunat anecdote piperate.

Judecătorul de instrucţie ajunsese să fie cea mai însemnată verigă de legătură a membrilor societăţii. S-ar putea spune că devenise un astfel de personaj fără voia lui, pentru că toţi îşi aveau privirile îndreptate asupra lui, aşteptînd de la el ceva nou şi vesel. Totul a început de la teatrul de amatori

După ce aranjaseră toate, m-au rugat şi pe mine să joc un rol, dar, din fericire, chiar de la prima încercare au găsit că nu sînt bun de nimic. Mi-au încredinţat, într-o dramă foarte neroadă, tradusă dintr-o limbă străină, rolul unui soţ gelos, cel mai searbăd şi mai lung rol din întreaga piesă. Nici nu vă puteţi închipui cu cîtă răbdare am îndurat la repetiţii tot soiul de batjocuri. Numai cine n-a vrut nu m-a dăscălit şi nu şi-a făcut mendrele cu mine! Şi regizorul, şi suflerul, şi amatoarele şi, după cîte-mi amintesc, chiar şi un licean din clasa a patra, care avea o voce de bas răguşit şi purta *pince-nez*. Mai ales nu reuşeam în scena în care soţul — rolul lui îl interpretam eu — afla despre necredinţa soţiei sale şi cu *gesturi groaznice de desperare* (aşa scria în piesă) îi striga: „O, blestem! De cîte ori îmi amintesc de dezonoarea mea,

palpit de indignare!“ De îndată ce ajungeam la pasajul acesta, amatoarele izbucneau în rîs, iar regizorul striga: „De ce stai ca un manechin? Ai văzut doar că aici este o observaţie: *gesturi groaznice de desperare*. Uită-te la mine. Uite-aşa trebuie să gesticulezi.“

Sosise şi mult aşteptata zi a spectacolului. Eram cuprins de spaimă. Mai ales că, pe măsură ce drama se apropia de scena fatală, simţeam din ce în ce mai clar că scena aceasta mă va nenoroci. În sfîrşit, directorul de scenă m-a înghiontit din spate şi mi-a făcut vînt pe scena, pe care am apărut ca slobozit din puşcă. Am rotit ochii şi, amintindu-mi de indicaţiile regizorului, am făcut primul gest de desperare. Dar spre groaza mea, în clipa aceea, vorbele ucigătoare mi-au pierit cu totul din mine. Nu-mi mai aminteam nimic şi pace! A trecut un minut, poate două, dar pentru mine groaza aceasta a durat ani întregi. Stăteam împietrit, într-o poză desperată, tăceam şi n-auzeam decît ţiuitul din propriile mele urechi. În sfîrşit, din cabina sufleurului au răzbătut pînă la mine cuvintele: „O, blestem, de cîte ori...“ Am făcut o ultimă sforţare de neînchipuit, m-am apucat de păr şi am strigat cu o voce atît de sălbatică, de s-a scuturat teatrul: „O, blestem! De cîte ori îmi amintesc de destătarea mea, profit de indignare!“ Desigur că m-au dat afară din piesă cu mare alai chiar în aceeaşi seară. Fraza schimonosită a dat naştere unei anecdote, şi nu m-ar mira dacă a auzit-o şi careva dintre dumneavoastră.

Aşa am rămas pe dinafară. După cum era şi de aşteptat, pentru început, toţi au hotărît într-un glas să monteze o dramă puternică, scrisă într-un stil solemn, după care trebuia, fireşte, să urmeze un vodevil. N-au lipsit nici intrigile. Două doamne luptau pentru

rolul dramatic principal. Una îşi întemeia drepturile pe faptul c-o văzuse în rolul acesta pe Fedotova, iar cealaltă susţinea că-şi şi comandase, special pentru acest rol, o rochie cu volănaşe de dantelă şi damasc. Iniţiativa a fost părăsită de mai multe ori, ca să fie tot de atîtea ori reluată. In cele din urmă, chiar în ajunul spectacolului, domnişoara care trebuia să joace în vodevil s-a supărat, a-nceput să facă mofturi, s-a îmbolnăvit şi a refuzat rolul. Dar spectacolul nu putea fi amînat, pentru că afişele erau tipărite şi o parte din bilete, vîndute. Pe de altă parte, nimeni nu voia să servească de umplutură, în urma refuzului vechii protagoniste. Atunci cineva a venit cu ideea să se apeleze la Lidocika Gnetneva.

Domnilor, poate că vreunul dintre dumnevoastră a întîlnit din întîmplare, măcar o dată, femeia care să-i apară ca o străfulgerare, ca o umbră fugară şi să se incrusteze pentru totdeauna în amintire ca un vis îndepărtat, drag, dar straniu? Chiar dacă nu i-a dat nici o atenţie, chiar dacă n-a încercat s-o iubească, şi a întîlnit după aceea femei inteligente, sensibile şi frumoase — nici un chip nu a izbutit să-i adumbrească figura aceasta fină, deosebită de toate celelalte. Tocmai aşa era Lidocika. Chiar şi acum, după atîta vreme, făptura ei îmi răsare în minte cu o prospeţime uluitoare: un trup mlădios, uscăţiv, sprîncene îndrăzneţ arcuite, bucle negre, tîmplele străbătute de vine albastre, o gură nervoasă, urîtă şi, în contrast cu ea, ochi minunaţi, întunecaţi, severi, aproape îndureraţi, care nu se luminau niciodată de un zîmbet. Tatăl Lidocikăi, un om foarte primitor, era perceptor. Mă duceam adesea la Gnetnevi; anii treceau şi Lidocika se transforma sub ochii mei, dintr-o pisicuţă — zburdalnică adolescentă cu rochiţa scurtă — într-o fată frumoasă. Totul era fermecător la ea: mila şi

atenția ei față de durerea altora, farmecul grațios al capriciilor ei, sinceritatea ei naivă fără ocoluri, timiditatea ei și încă ceva care radia din ființa ei întreagă: o îndrăzneală, o curiozitate nepotolită pentru tot ce era excentric. N-am destule cuvinte, mi se pare îndrăcit de greu să exprim toate aceste lucruri profunde, dar pot să spun că astfel de femei nu întîlnești la fiecare pas.

La început, ea a refuzat cu hotărîre să primească rolul și a cedat numai după repetate rugăminți. La repetiții n-am văzut-o decît foarte rar, totuși ghiceam că ceea ce se petrecea îi atinsese sensibilitatea. Avea obiceiul să-mi împărtășească impresiile și mă uimea claritatea și siguranța cu care reda cele mai subtile amănunte ale simțămintelor ei și a celor văzute și auzite.

Am întîlnit-o chiar în seara spectacolului, în culise, unde puteam să pătrund datorită faptului că participasem la desenarea decorurilor.

Ne-am lovit unul de altul cu cîteva clipe înainte de intrarea ei în scenă, într-un coridor îngust dintre perete și decor. Era îmbrăcată cu o rochie simplă, albă, prinsă în talie cu o panglică albastră. Cît de ciudat i se transformase obrazul sub fard! Parcă era o străină, trăsăturile i se accentuaseră și se făcuse mai frumoasă, iar ochii încercănați, care străluceau din cauza emoției și a fardului de culoare închisă, păreau nefiresc de mari.

— Ei, cum e? — o întrebai eu. — Ți-e teamă?

Ea își lipi mîinile de piept și se uită la mine cu o privire care cerea ajutor.

— Mi-e frică... Uite cum îmi bate inima... Cred că n-o să pot să ies pe scenă. Ce-o să fac cu mîinile și cu picioarele? Oh, doamne, ce chin!

In clipa aceea, a chemat-o directorul de scenă. Am ascultat cu atenție. În locul veseliei și a rîsului răsunător de la începutult rolului ei, necesare în această scenă, mi se părea că aud o voce străină, care se poticnește timidă, și fără să vreau am închis ochii. M-a cuprins rușinea și teama pentru Lidocika. Îi cunoșteam sensibilitatea și amorul propriu, și-mi dădeam seama cît de mult trebuie să sufere din cauza stîngăciei sale.

Cîteva clipe chinuitoare n-am auzit nimic, dar cînd, în cele din urmă, m-am uitat pe scenă prin ferestruica laterală de pînză, am rămas încremenit de uimire. Lidocika, nu numai că-și venise în fire, dar se transformase atît de mult, că n-o mai recunoșteai. Mișcările ei erau pline de o grație firească și sigură, și vorbea cu naturalețea obișnuită vieții zilnice. Dealtfel, Lidocika nu a făcut impresia aceasta numai asupra mea. Cînd mi-am rotit privirea prin sala de spectacol, am văzut chipurile cunoscuților mei, însuflețite și surîzătoare.

Rolul Lidocikăi nu avea decît douăzeci, treizeci de replici, foarte vioaie și pline de veselie. Cînd, fredonînd o melodie și jucîndu-se cu o minge mare de cauciuc, pe care o arunca în sus din mers, s-a îndreptat spre ușă să iasă din scenă, în urma ei au izbucnit strigăte și aplauze zgomotoase. Atunci ea s-a întors și s-a înclinat cu oarecare stîngăcie, ca la pension. A fost chemată la rampă încă o dată, și încă o dată, dacă nu mă înșel, de vreo patru ori. Eu mă aflam lîngă ușă și am deschis-o. Ea a ieșit gîfîind, cu ochii strălucitori. Fardul nu reușea să-i ascundă fața îmbujorată, iar buzele îi erau uscate de emoție. Cînd am felicitat-o, mi-a întins amîndouă mîinile.

În seara aceea, pe Lidocika o cuprinsese o însuflețire extraordinară, aproape nefirească. Rîdea des, ner-

vos, fără vreun motiv aparent. M-am apropiat de două ori de ea și i-am povestit ceva. M-a ascultat fără să mă întrerupă, dar îmi răspundea anapoda. Se uita la mine stăruitor, dar privirea ei plutea într-o fericire pierdută, iar buzele se întredeschideau într-un suris atît de fericit, că mi-am dat seama cît de departe erau gîndurile ei de ceea ce-i spuneam eu. Ea mă privea așa cum privește un om adîncit în visare, un obiect îndepărtat sau o pată oarecare de pe un tapet — pată pe care n-o vede în realitate dar nu-și poate lua privirea de la ea.

Așa și Lidocika: probabil că vedea mereu în fața ochilor scena care o ridica peste sute de capete, auzea ropotul asurzitor de aplauze și se simțea atrasă din nou spre visul acela minunat din care abia se trezise.

Debutul Lidocikăi a avut un mare răsunet și mulți s-au grăbit să i-o spună chiar în aceeași seară în cuvinte foarte măgulitoare. Părerea bună pe care o aveau cei mai mulți spectatori despre ea i-a asigurat pentru spectacolul următor un rol greu și remarcabil: rolul Ofeliei.

Ea a pornit la lucru cu pasiunea cu care începea tot ce era nou și cu o perseverență neașteptată pentru firea ei. În scurtă vreme slăbise la față și se făcuse palidă. Ce simțea, ce-i trecea prin cap, numai dumnezeu știe. Nu sufla o vorbă nimănui despre starea ei sufletească. Dar probabil că în sufletul ei se născuse o întreagă lume de speranțe și simțăminte noi care a avut o influență covîrșitoare asupra întregii sale vieți.

În sfîrșit, a avut loc și spectacolul acesta. Mă găseam printre spectatori. Nu m-au mai lăsat în culise, pentru că se instaurase în teatru o disciplină severă, iar spectacolul era regizat de un actor adevărat, cu oarecare renume.

Ce-i drept, Lidocika n-a scăpat de soarta obișnuită a debutanților: uneori vorbea prea încet, făcea pauze prea mari... În schimb, am văzut o adevărată Ofelie, întruparea acelui minunat chip feminin, creat de Shakespeare. Așa ne-a apărut ea: duioasă și timidă, iubitoare, dar jertfindu-și dragostea, ca să nu calce eticheta de la curte și să se supună orbește moralei impuse de tatăl ei. Ea nu este o eroină, ci mai curînd un copil încrezător, nevinovat și ascultător. Are o fire sinceră, și nu știe să mintă, dar obișnuită să se stăpînească în orice clipă, dragostea ei nu atrage atenția nimănui. Nimeni nu ghicește ce se petrece în inima ei pînă ce lupta sufletească, atît de îndelungat tăinuită, n-o face să răbufnească dintr-o dată într-un acces de nebunie. Abia atunci începe fiecare să înțeleagă că:

„Toate acestea sînt veninul profundei dureri a inimii."

Lidocika a fost răsplătită cu un ropot de aplauze. Cineva i-a oferit o jerbă enormă de flori naturale, legată cu panglici late de atlaz roz. Și eu eram tot atît de impresionat ca și ceilalți, dar am observat totuși, după zîmbetul plin de fericire de pe buzele Lidocikăi și după obrajii ei aprinși, că era amețită de bucurie.

Tîrziu noaptea am condus-o acasă. Era sfîrșită de fericire. Mergeam la braț. Era început de primăvară. Liliacul abia dădea să îmbobocească. Prin întunericul cald, molcom, al nopții se revărsa o voluptate dulce, parfumată, iar pe față simțeai o adiere, ca respirația unei guri fierbinți, care parcă se apropie din clipă în clipă tot mai mult de buzele tale.

Mergeam amîndoi foarte repede, așa că, în curînd, i-am lăsat mult în urmă pe ceilalți. Mi-am aplecat capul și am privit-o dintr-o parte. Își ridicase frun-

tea cu ochii țintă la stelele care sclipeau ca argintul. Simțindu-mi privirea, tresări și-mi strînse deodată cu putere mîna lîngă trupul ei.

— Ți-e frig ? — o întrebai eu cu jumătate de glas.

— Nu, — zise ea. — Nu mi-e frig, am tresărit din cauza gîndurilor mele. Tocmai mă gîndeam la dumneata.

Cuvintele ei m-au impresionat plăcut dar m-au și înfricoșat puțin.

— La mine ? Te-ai gîndit, într-adevăr, la mine ?

— Da, la dumneata. Spune, poți să te scoli cu noaptea-n cap ? Cam pe la ora șase ?

Am răspuns că sînt gata să mă scol nu numai la ora șase, dar chiar... zău dacă-mi mai amintesc ce i-am spus — probabil că o mare prostie.

In timpul acesta, ne-am apropiat de portița casei ei și ne-am oprit să-i așteptăm pe ceilalți. Ea aruncă o privire în urma noastră, apoi își apropie fața de mine și spuse repede, în șoaptă :

— Mîine... în grădina noastră... De dimineață... cam la ora șase, șase și jumătate... Tata se scoală tîrziu...

Și iar îmi strînse tare mîna.

Trebuie să recunosc, domnilor, că pe atunci eram foarte tînăr, exagerat de tînăr. Parcă am zburat pînă acasă și mărturisesc că n-aș putea spune dacă am dormit sau nu în noaptea aceea. Există astfel de stări : nu dormi, nu ești treaz, plutești între vis și realitate. Asta se întîmplă cînd treci prin stări sufletești foarte intense. Se înțelege că în clipa aceea am descoperit că eram îndrăgostit de multă vreme de Lidocika (deși, la drept vorbind, mai înainte nu mă gîndisem nici măcar o clipă la așa ceva). Toată noaptea mi-am închipuit-o cum o să-mi apară a doua zi : sfioasă, îmbujorată la față din cauza îndrăznelii din

seara aceea, cum îi voi mărturisi că mă îndrăgostisem de ea din prima clipă cînd o văzusem... Nu mă descurcam numai în felul în care trebuia să-i cer mîna. „Permite-mi să-ți ofer mîna și inima mea." Groaznic ! O adevărată invitație la contradans. „Vrei, Lidia Mihailovna, să fii soția mea?" Hm... Da, parcă ar fi mai bine, dar pentru o fată tînără e cam formal. Pe scurt, în privința asta n-am ajuns la nici o hotărîre.

La șase dimineața m-am trezit brusc, de parcă m-ar fi ghiontit careva, cu gîndul la întîlnirea mea cu Lidocika. Peste cîteva minute, tremurînd de frig și de înfocare tinerească, cu trupul odihnit și agil, am sărit dintr-un salt gardul în grădina Lidocikăi.

Parcă într-adins, dimineața se nimerise răcoroasă, aurie, veselă și zgomotoasă. Iarba lucea ca o țesătură de mătase de un verde viu. Picuri de rouă străluceau ici și colo ca niște diamante mari, scînteind în focuri multicolore. Razele soarelui pătrundeau prin desișul coroanelor teilor de pe alee și se așterneau pe cărarea nisipoasă în pete rotunde, mișcătoare. In dimineața aceasta minunată parcă și păsărelele săreau mai vioaie din creangă în creangă, ciripeau și cîntau cuprinse de o bucurie nestăpînită. Oh, doamne ! Dar cît de minunată era melodia care-mi legăna sufletul cutremurat de bucurie și elan !... Am mai trecut oare vreodată prin clipe mai fericite decît acelea ? Nu cred.

Abia ajunsesem la jumătatea aleii, că la celălalt capăt a și apărut Lidocika. Mergea foarte repede, cu capul puțin aplecat în jos, după obiceiul ei care mi se părea atît de drăgălaș. Trupul ei zvelt, grațios, înveșmîntat într-o rochie simplă, albă, ba licărea în umbra pomilor, ba se îneca într-o lumină vie, aurie. M-am grăbit în întîmpinarea ei. Îmi venea să-i cad la picioare, să-mi strig iubirea, să rîd și să cînt. In ochii ei mai pluteau încă umbrele somnului de di-

dimineață. Buclele întunecate, pieptănate în grabă de o mînă nerăbdătoare, îi cădeau în neorînduială pe frunte. Cît de minunată era ea! Proaspătă, îmbujorată, surîzătoare!

Mi-a întins amîndouă mîinile. M-am înclinat, i-am sărutat mai întîi o mînă, apoi pe cealaltă. Ea și le-a retras și mi-a spus:

— Să mergem mai departe să nu ne vadă cineva.

Pășeam în urma Lidocikăi, admirînd unduirile grațioase ale trupului ei și ascultînd foșnetul ușor al rochiei, iar inima mi se zbătea neregulat în palpitare frenetică. Ne-am ascuns în cel mai îndepărtat ungher al grădinii, plin de tufe năvalnice și înalte de liliac. Sub ele era totdeauna o umbră răcoroasă și parfumată. Lidocika s-a oprit nehotărîtă, cuprinsă parcă de nedumerire, s-a ridicat în vîrful picioarelor și a prins cu mîna o ramură plină, mlădioasă, de liliac alb. Mîneca despicată a capotului ei a alunecat în jos, lăsînd să se vadă brațul subțire și roz, cu cotul ascuțit de adolescentă. Dar ramura nu se lăsa îndoită. Atunci Lidocika a încruntat sprîncenele, a îndoit ramura cu putere pînă a trosnit și a tras-o spre ea. Frunzele au tremurat, și peste noi s-a așternut deodată o adevărată ploaie de picături mari și reci de rouă. Nu m-am mai putut stăpîni. Mireasma liliacului, prospețimea înviorătoare a dimineții timpurii de primăvară, brațul roz gol, la numai zece centimetri de buzele mele — toate acestea m-au făcut să-mi pierd mintea.

— Lidia Mihailovna, — am îngăimat eu cu voce tremurătoare, nehotărîtă. — Oare știi că eu... că dumneata... că eu...

Lidocika s-a întors spre mine. Probabil că tonul cuvintelor mele mă trădase, dar pe fața ei n-am văzut altceva decît uimire și un rîs stăpînit, care-i tremura în colțul buzelor. Și îndrăzneala mea s-a mistuit tot atît de repede pe cît de repede apăruse.

— De ce taci? — m-a întrebat, în sfîrșit, Lidocika.

— Eu... eu... la drept vorbind, n-am ce spune. Ieri seară mi-ai făcut cinstea să mă onorezi cu încrederea dumitale... Dacă ai nevoie de serviciile unui om care ți-e nespus de devotat (puțin cîte puțin începeam să-mi vin în fire) te-aș ruga să mă alegi neapărat pe mine.

Lidocika a mirosit florile, m-a privit pe sub sprîncene și a întrebat:

— Și pot să mă bizui *în toate* pe dumneata, să te socot un prieten credincios? Vai, cît de fericită aș fi! Într-adevăr, nimic nu-i pe lume mai sfînt și mai dezinteresat ca prietenia.

Probabil că Lidocika îmi observase buzele strînse de dezamăgire și i se făcuse milă de mine. Desigur că nu-și dădea seama cît de despotic se poartă femeile care sînt *prietene dezinteresate cu bărbații*. M-am grăbit s-o asigur cu vorbele cele mai convingătoare că se poate bizui pe mine. Spre durerea mea, începusem să înțeleg cam ce urmărea.

— Dacă e așa, — a spus Lidocika, — atunci poți să-mi faci un foarte mare serviciu. M-am hotărît să mă dedic teatrului. Dealtfel, te rog ca de această hotărîre a mea să nu mai afle nimeni. Se înțelege că înainte de orice trebuie să învăț fără preget și știu că pentru asta am nevoie de un îndrumător sever și cu experiență. Găsește-mi un profesor bun și-ți voi rămîne veșnic recunoscătoare.

— Dar, Lidia Mihailovna, — am încercat eu să-i răspund, — doar știi că în orășelul nostru un profesor...

— Știu, știu, — m-a întrerupt ea nerăbdătoare. — M-am gîndit la asta. Spune-mi, e adevărat că pleci zilele astea la Moscova?

— Da, aș vrea, dar dacă dorești altfel, nu plec. N-am nici o treabă urgentă.

— Nu, pleacă neapărat și cît mai curînd. Peste o săptămînă voi fi și eu acolo, cu tata, iar dumneata, dacă vrei, poți să aranjezi toate. E bine așa? Vrei să faci asta pentru mine? Oh, îți mulțumesc. Și acum, du-te, du-te! Tata se poate trezi dintr-un moment într-altul. Și nu uita — cea mai mare taină...

Am plecat cu capul în piept, întrebîndu-mă cum de am fost în stare să cred că eram îndrăgostit de Lidocika? Parcă așa e dragostea? Dar de unde! Eram doar prietenul ei, un prieten devotat și credincios. Tatăl ei era un om cumsecade, dar el nu voia să știe de nimic altceva în afară de slujba lui de perceptor. Maică-sa nu se ocupase toată viața decît de boala ei de nervi și de doctori. Deci, Lidocika avea nevoie de un prieten și sfătuitor, care s-o ocrotească, pentru că era un copil lipsit de experiență.

Totuși, oricît de mult încercam să mă mîngîi cu gîndul ispititor de a-i fi un prieten de nădejde, sufletul mi-era ros de un simțămînt de jignire și întristare. În epoca aceea a tinereții mele nu ajunsesem încă la convingerea că mi-era hărăzit de soartă să nu mă căsătoresc niciodată. Se pare că m-am născut cu calitățile speciale ale flăcăului tomnatic. Cîte fete nu mi-au încredințat micile lor taine, cîte doamne nu m-au ales de cel mai bun prieten al lor! Și cînd, vreodată, inima mea se aprindea — imediat ea-mi dădea lovitura de grație. Sau îmi cerea vreun serviciu în legătură cu un rival fericit, sau făcea din mine un fel de vas în care-și revărsa sentimentele gingașe dar pentru mine cu totul lipsite de interes. Pentru ce, domnilor, mi s-a întîmplat mereu așa? Doar nu sînt o pocitanie, nici schilod, nici afemeiat, și nici prea prost n-aș putea spune că sînt. Oare să existe într-adevăr nenorociți care să fie făcuți dintr-un aluat special, anume pentru burlaci? Dar la urma urmei, s-o ia dracu' de treabă, poate că pînă la urmă asta nici nu e o nenorocire?

M-am întîlnit cu Lidocika la Moscova. Pusesem mai din vreme totul la cale. Inainte de sosirea ei, descoperisem și profesorul de care avea nevoie. Probabil că i-ați auzit pe părinții dumneavoastră vorbind de el. Era cunoscutul actor — Slavin - Slavinski, care pe vremea aceea tocmai părăsise scena.

Intr-o zi, Lidocika a spus acasă că se duce la o mătușă a ei, dar în realitate s-a întîlnit cu mine în Pasaj, de unde am pornit împreună pe Presnea. Am găsit destul de greu casa în care locuia Slavinski — o locuință modestă, cu tapete ieftine și tavane joase. Pe pereți atîrnau cununi uriașe cu inscripții pe panglici: „Prea multă minte strică", „Kean, sau geniu și destrăbălare", „Revizorul", „Romeo și Julieta". Și mai departe „Scumpului nostru", „Mult talentatului", „Marelui artist" și altele de felul acesta. In salon mai așteptau un domn cu o față disprețuitoare, bărbierită și plină de crețuri, care purta *pince-nez*, apoi două doamne, amîndouă bătrîne și urîte. În sfîrșit, a intrat și profesorul. Avea chipul unui leu bătrîn: o coamă mițoasă de păr alb, priviri pătrunzătoare și nări largi. A schimbat cîteva cuvinte cu domnul cel bărbierit, le-a salutat sec pe cele două doamne, apoi s-a apropiat de noi și s-a oprit, privind-o întrebător pe Lidocika. Îndelungata lui experiență îi îngăduise să ghicească numaidecît pentru ce venisem la el.

— Cu ce vă pot servi? — a întrebat el.

Într-o clipă, Lidocika s-a făcut stacojie la față. Pesemne că mai înainte se chinuise mult gîndindu-se la întrebarea aceasta. Dar timiditatea n-o mai putea clinti din hotărîrea ei. S-a stăpînit și a spus uitîndu-se drept în ochii profesorului:

— Aș dori... să învăț... arta dramatică.

Cred că fiecăruia dintre dumneavoastră i s-a întîmplat ca, după ce pregătise multă vreme o frază oarecare, să spună pînă la urmă sau o prostie, sau o banalitate, sau ceva bombastic și artificial.

Slavinski a privit-o cu atenție și a zis:

— Vă rog să poftiți în cabinetul meu.

Lidocika s-a uitat la mine rugătoare. Profesorul s-a înclinat numaidecît și m-a invitat cu un gest să trec înainte. Ne-am așezat în fotolii, iar Slavinski a început să se plimbe în lungul și în latul camerei.

— Ce v-a făcut să vă hotărîți să luați lecții? — a întrebat-o el, după o pauză. — Doriți să deveniți actriță, sau așa... numai pentru dumneavoastră?

Lidocika își adună puterile și răspunse cu o voce hotărîtă, deși tulburată:

— Vreau să mă fac actriță.

— Știți că n-o să puteți juca decît pe o scenă de provincie?

— Știu. Dar presupun că mai tîrziu...

Slavinski a dat din cap de parcă ar fi spus: nu aud pentru prima oară cuvintele acestea. Le-am auzit de sute de ori...

— Spuneți drept, dragă domnișoară, probabil că ați jucat în spectacole de amatori?

— Am jucat.

— Și, spre nenorocirea dumneavoastră, fără îndoială că ați avut și succes?

— Da, am avut un oarecare succes. Dar de ce, *spre nenorocirea mea?*

Slavinski s-a oprit în fața ei cu un zîmbet blînd pe fața lui frumoasă.

— Pentru că, dragul meu copil, o otravă mai puternică decît gloria nu există pe lume. Dar, fără îndoială că nici altceva mai plăcut decît ea nu există. Luată chiar și în cele mai mici doze, ea acționează încet, dar irezistibil. Succesul zgomotos, aplauzele, numele tipărit, și iată că otrava începe să-și facă efectul. Ești atrasă de ea fără putință de împotrivire și iei doze din ce în ce mai mari din această dulce otravă. Știu ce se petrece în clipa aceasta în căpșorul dumitale drăguț. Mii de spectatori, lacrimi de entuziasm, aclamațiile asurzitoare ale mulțimii și gloria, gloria, gloria... Oh, dar cît de spinoasă, cît de aspră este calea aceasta. De ce să n-o spun? Eu am mers pe ea, nu fără cinste, dar dacă mi-aș începe din nou viața, aș prefera să mă fac negustor sau meseriaș. Credeți ce vă spun, sînt un om bătrîn și, în definitiv, de ce v-aș minți. Prin mîinile mele au trecut mulți tineri, tot atît de plini de speranțe ca și dumneata. Dar întrebați-mă unde sînt ei acum? Zece, cincisprezece dintre ei și-au cîștigat un oarecare renume. Dar din ceilalți n-a mai rămas nimic. Mulți au pornit pe drumul bătătorit al beției, al succesului îndoielnic de bîlci, al intrigilor de culise și al bîrfelilor! Eu, draga mea, nu vorbesc așa cînd vin la mine ofițeri în retragere, sau feciorași de negustori, sau fecioare care și-au pierdut nădejdea în zeul căsniciei. Ați văzut perechea din salonul meu? Cu ei îmi port crucea pentru care mi se vor ierta probabil multe. Dar, ori de cîte ori soarta aduce în salonul meu o ființă tînără, plină de avînt — am impresia neștearsă că o împing cu propriile mele mîini într-o viltoare adîncă și murdară. Nici nu-ți poți închipui ce cloacă tinoasă este teatrul de provincie.

Slavinski a vorbit îndelung şi convingător. Nu-mi mai amintesc tot ce-a spus dar, după părerea mea, ţi-era greu să nu dai crezare cuvintelor lui pline de simţire.

Lidocika s-a sculat din fotoliu şi, fără să ridice ochii, a început să-şi pună mănuşile cu mişcări nervoase, repezi.

Slavinski s-a repezit la ea. Se convinsese după supărarea care i se citea pe faţă că tot ceea ce spusese fusese ca un strigăt în pustiu, şi şi-a cerut iertare. A recunoscut că se înflăcărase, că n-ar fi trebuit să vorbească astfel, şi că, în sfîrşit, primeşte să-i dea lecţii. Numai dumnezeu ştie ce-l împinsese să vorbească atît de pasionat: intenţia de a face impresia unui om sincer, sau un simţămînt adevărat de compătimire afectuoasă?

— Ştii ceva pe de rost? — a întrebat-o Slavinski, după ce ne-am aşezat iar jos.

Dar Lidocika nu ştia nimic în afară de fabule şi nici pe acelea nu se încumeta să le recite fără să aibă cartea dinainte. Profesorul a luat atunci de pe etajeră o carte cu coperte roşii de marochin, a deschis-o la întîmplare şi a dat-o Lidocikăi.

— Încercaţi să citiţi, — i-a spus el.

M-am uitat peste umărul Lidocikăi şi am recunoscut scena, neasemuit de frumoasă, a despărţirii lui Romeo de Julieta, cînd Romeo coboară dimineaţa pe scara de la fereastra iubitei sale. Lidocika a început să citească foarte şovăitor, s-a încurcat, s-a grăbit. Se vedea că nu cunoaşte scena, dar mi se părea, totuşi, că o citeşte destul de bine. Profesorul o urmărea cu mare atenţie, încruntînd puţin sprîncenele ori de cîte ori greşea.

— Bine, foarte bine, — a spus el, cînd Lidocika a terminat şi a ridicat sfioasă ochii spre el. — Ai aptitudini. Nu îndrăznesc să spun — talent. Oricum, o să poţi ajunge o colaboratoare folositoare pe scenă. Numai că trebuie să înveţi fără preget. Iată, fii bună şi ascultă cum citesc eu acelaşi pasaj.

Şi a citit!

Am ieşit de la Slavinski tare ruşinaţi, cu toate că profesorul se purtase foarte drăguţ cu noi. Dar am văzut pe faţa Lidocikăi că hotărîrea ei e nestrămutată.

Aceasta a fost ultima noastră întîlnire. Apoi am pierdut deodată orice legătură cu ea. Curînd, soarta m-a aruncat într-alt colţ de ţară, uitat de lume. Eu, domnilor, am mai apucat, ca să spun aşa, timpurile preistorice. Nu numai că nu aveam clubul nostru, că nu erau felinare pe străzi şi nici spectacole de amatori, dar nici prăvălii nu găseai în tot oraşul decît două. În schimb se afla acolo ceea ce nu mai este astăzi: un întreg regiment de cavalerie — regimentul N. Dacă ar fi cavaleriştii şi acum aici, ce-ar mai sălta fetele noastre! Însă în timpurile acelea îndepărtate şi uitate, de prezenţa cavaleriştilor regimentului N. în oraş nu numai că nu se bucura nimeni, dar bătrînele cucernice, cînd se culcau seara şi auzeau zăngănitul pintenilor pe stradă, îngînau, închinîndu-se, rugăciunea despre regele David şi blîndeţea lui. Iar eu chiar şi acum mă înfior cînd îmi amintesc de clipele plăcute pe care le-am petrecut cu cavaleriştii din regimentul N.

Dealtfel, printre ei erau mulţi băieţi buni şi, mai ales, băutori cum rar întîlneşti. Unul dintre ei, sublocotenentul Alferov, locuia în aceeaşi casă cu mine. Cauza prieteniei noastre a rămas pentru totdeauna o taină pentru mine. Eram cei mai buni prieteni, cu toate că săptămîni întregi nu schimbam o vorbă. Ce-i drept, în primele clipe cînd îl cunoşteai, sublocotenentul Alferov nu te surprindea prin inteligenţa lui, dar dacă se

întîmpla să stai mai des de vorbă cu el, atunci îți dădeai seama că-i prost în toată legea. Vorbea puțin, sau mai bine zis, nu vorbea, ci arunca numai fraze amestecate totdeauna cu creații proprii : cap de iapă, dameză în loc de doamnă, becalia, tenter-venter, și altele de felul acesta. Cînd era acasă (ceea ce dealtfel se întîmpla rar), îl găseam totdeauna în aceeași poziție : culcat pe divan, cu picioarele lungi întinse sus, unul peste altul, îmbrăcat cu o cămașă colorată, descheiată, cu chitara în mîini și cu o țigară în colțul gurii. Tot repertoriul lui muzical se compunea din două bucăți, pe care le cînta fals cu glasul lui de bas. O bucată majoră — pe care o cînta în pauzele dintre chefuri, cînd nu avea bani — cam în felul următor :

Caii fornăie de nerăbdare,
Spumegînd, în goană o porniră
Doamne-ngrijorate, domnișoare,
După cei ce pleacă lung priviră.

Și o bucată minoră, plină de cele mai absurde cuvinte. Nu-mi mai amintesc din ea decît următoarele :

Ah ! Să tot mori cînd febra
Se-adună să te ardă,
Cînd inima se zbate
Ca un cățel în zgardă.

Pe scurt, după cum vedeți, era un băiat excelent din cap pînă-n picioare.

Într-o după-amiază, cînd stăteam într-un *dolce farniente,* Alferov a năvălit în fuga mare în camera mea, făcînd din mers o mulțime de piruete. Avea în mînă un afiș mare de hîrtie roșie. Eu mă uitam la el nedumerit.

— Pe toți dracii ! Peste trei zile vom avea în oraș o trupă dramatică, — a strigat Alferov. — Trupa, trupă, tru-pa-pa ! — Și fredonînd o poloneză, care l-ar fi băgat în răcori chiar și pe cel mai prost pianist, a început să țopăie prin cameră.

Cum cunoșteam destul de bine veleitățile estetice ale lui Alferov, l-am întrebat cu aceeași nedumerire :

— Și de ce te bucuri așa ?

— Cum, de ce mă bucur ? — a răspuns el, uimit.

— Dar artistele ? Ura ! Trăiască trupa dramatică.

Am luat afișul din mîna lui Alferov și am citit următoarele :

„Societatea ruso-ucraineană a artiștilor dramatici, sub conducerea domnului Maximenko și cu concursul domnului Iujin și a doamnei Verina, artiști ai teatrului imperial, va avea cinstea să dea în cel mai scurt timp, în casa domnului Soloveicik, o serie de reprezentații strălucite. Repertoriul se compune din piese remarcabile ale autorilor ruși și străini.

Printre altele, miercuri 22 septembrie se va reprezenta :

BLESTEMUL MAMEI

Dramă în 5 acte

Această dramă se joacă cu succes pe scenele capitalelor europene, iar la noi este interpretată de actori bine cunoscuți în provincie. Spectacolul se va încheia cu un program de divertisment, la care va participa întreaga trupă."

Îmi amintesc că m-au uimit numele actorilor. Am găsit numele lui Sapega-Nikolski, Malinin-Anciarski, Smelskaia și Andreeva-Dolskaia, în sfîrșit, chiar numele lui Gnedici-Baratinskaia.

În monotonia vieții noastre singuratice, chiar și instrucția unității locale de invalizi constituia un divertisment care atrăgea tot orașul. Cred că nu mai e nevoie să spun că pentru biletele de intrare la prima reprezentație s-a dat o adevărată bătălie, cu toate că teatrul, improvizat la repezeală într-un depozit de ouă, era foarte încăpător. Sublocotenentul meu s-a îmbrăcat în seara aceea cu o deosebită grijă și s-a parfumat cu apreciabilă cantitate de parfum *paciuli*. Cînd a intrat în teatru, și-a zdrăngănit atît de tare sabia și pintenii, încît a atras numaidecît atenția tuturor asupra sa.

Sala uriașă de spectacol (care avea numai parter) era luminată de trei sau patru lămpi atîrnate de tavan. Ca să poți desluși ceva în sală, trebuia mai întîi să te obișnuiești cu semiîntunericul. Teatrul s-a umplut repede. Din fundul teatrului, de la galeria plină de o mulțime de evrei și soldați, atrași de prețul redus de intrare, se auzeau tot mai tare discuții tuse și rîsete. De după cortina pe care erau pictate două giște și un turn ieșind din apă ca un stîlp, se auzeau lovituri grăbite de ciocan, tropăit de picioare și fraze repezi, nedeslușite. Între scenă și sala de spectacol ședeau, cu fața spre public, vreo cinci-șase muzicanți: doi viorişti, un flautist, trombonistul și tobo-șarul cu toba lui turcească — toată trupa lui Herșcu Spielmann, care cînta de obicei la nunțile evreiești.

O voce puternică a țipat de la galerie: „E timpul! Începeți!“ Alte glasuri i-au ținut hangul: „E timpul! E timpul!“ Herșcu a bătut de două ori cu notele în pupitru și după ce a făcut: „Ssst!“ și-a întors privirile spre muzicanții care-și luau instrumentele în mînă. Cînd sala s-a liniștit, el a făcut o mișcare din cap și din flautul care-i era lipit de buze... El cînta, și în același timp dirija cu ajutorul flautului. Atunci orchestra

a atacat primele acorduri ale cîntecului național evreiesc „Maiufes“. În sfîrșit, de dincolo de scenă s-a auzit soneria și cortina s-a ridicat.

Părea să fie o piesă tradusă dintr-o limbă străină cu un subiect din epoca medievală. Cît despre acțiune, n-am putut să înțeleg nimic. Numele cu rezonanță străină surprindeau și uimeau publicul. Pe scenă a ieșit, de pildă, un tînăr, care s-a apropiat de eroină și punîndu-și mîna pe inimă s-a recomandat: „Marchiză, eu sînt Fernando di Capo del Monte, nepotul vechiului dumneavoastră prieten, contele d'Arguentuel“. Galeria se frămînta într-un entuziasm de nedescris. „Așa, așa, dăi! — se auzeau voci de la galerie.— Arde-l și i-ai miau'!“

În piesă, după cîte-mi amintesc, mai era și un pastor iezuit, omul tainic în jurul căruia se învîrtea întreaga dramă. Glasul îi tremura afectat și rîdea mereu cu un rîs șuierător și teatral de scelerat. Apoi mai apărea un tînăr nobil, descendent al unei familii străvechi. Rolul acesta îl interpreta un actor încălțat cu botfori, împintenat și îmbrăcat cu o flanelă cenușie băgată într-o pereche de pantaloni de călărie de-ai regimentului N. (după cum am aflat mai tîrziu, toate accesoriile teatrale și îmbrăcămintea fuseseră adunate cu cîteva zile înainte de spectacol de la naivii admiratori ai artei). Datorită instigării perfide a pastorului, cineva l-a calomniat pe nobilul descendent încălțat cu cizme de cauciuc și a atras asupra lui blestemul mamei. Descendentul își ia rămas bun de la iubita lui, pleacă din oraș și, zdrobit de durere, rătăcește prin păduri. Acolo, printre altele, îl ucide pe pastor. În sfîrșit, tînjind după iubita lui, se înapoiază în oraș, și de data aceasta apare în fața publicului, bărbos, îmbrăcat într-o jachetă lungă, încins cu o frînghie, iar în mînă cu un cuțit de bucătărie. Surprinzîndu-și iubita în brațele

unui prieten perfid, îi omoară pe loc pe amîndoi. Este dus la închisoare. Pe drum mai spune un monolog și smulgîndu-se din mîinile paznicilor se aruncă în rîu. După el, se repede în mare grabă și maică-sa, care-și dă seama prea tîrziu de greșeala sa. Vărsare de sînge, monologuri lungi pline de blesteme, nume străine — pe scurt, o dramă sfîșietoare, în genul pieselor jucate de trupele de provincie.

Pe măsură ce piesa se desfășura, în mine creștea tot mai mult o încordare apăsătoare, parcă un simțămînt de rușine, de milă pentru oamenii aceștia, care se schimonoseau pe scenă. Cînd m-am uitat la vecinii mei am descoperit că și ei aveau fețele crispate de neplăcere. Omul țipă, se schimonosește, se bate cu pumnii în piept, și nu-și dă seama ce impresie neplăcută și jalnică face asupra celor care-l privesc. Parcă-mi venea să strig: „Dar bine, omule, de ce ți-ai ales o muncă atît de grea și de ingrată ?! Dacă nu ești în stare să faci altceva, fă-te pietrar, pentru că ocupația aceasta este și mai ușoară și mai onorabilă decît schimonoseala care provoacă numai o milă neplăcută".

Mă uimea mai ales actorul care interpreta rolul nobilului descendent. După voce părea să fie un om în vîrstă. Probabil că văzuse vreodată, chiar și numai în treacăt, jocul unui actor oarecare și-și întipărise în minte cinci-șase procedee artistice, pe care le exagera pînă la refuz. Așa, de pildă, în clipele cele mai tragice, el nu mergea pe scenă ca orice om, chiar dacă e zdrobit de o mare durere, ci se poticnea mereu. Își lăsa capul în piept și-și apleca trupul înainte, în poziția unei statui care stă să cadă, și pe care te aștepți s-o vezi din clipă în clipă prăvălindu-se la pămînt. Dar picioarele lui făceau pe neașteptate doi pași iuți înainte, își repezea capul în sus, își rotea ochii, și-și întindea în aer mîinile cu degetele răsfirate și crispate. Și totuși, dumnezeul meu, cu cîtă înfocare își juca rolul! Nu avea perucă, dar vă rog să mă credeți că l-am văzut cum își rupea părul din cap. Și cînd se bătea cu pumnii în pieptul lui supt, loviturile făceau să răsune teatrul, iar pe cei de la galerie să rîdă cu sughițuri.

După ce s-a sfîrșit actul întîi, am ieșit să fumez o țigară în coridorul rece al sălii. Alferov, de cum m-a văzut, s-a apropiat în fugă de mine, cu fața strălucind de bucurie și zdrăngănindu-și pintenii.

— Am fost! Am văzut! — a strigat el de departe. — Una-i foarte drăguță.

— Și pe cine ai văzut ?

— Artistele. Trei pocitanii, dar a patra — adorabilă!

— Ei, și cum, ai și făcut cunoștință cu ele?

— Încă nu. Pînă una-alta m-am uitat prin perdea. Știi că e cam jenant. Mă gîndesc să-l rog pe maestrul de călărie. El nu se jenează la chestii de astea. Uite-l colo, stă și fumează. Să mergem la el.

Maestrul acesta de călărie era ultimul descendent al cavaleriștilor renumiți de pe vremea războaielor de partizani și a lui Denis Davîdov.[1]) Pentru noi, chiar și în acele timpuri îndepărtate despre care vorbesc acum, el apărea ca un vestigiu respectabil și oarecum ciudat al trecutului. Putea să bea cantități uriașe de rachiuri și vinuri, avea o voce renumită în divizie prin sonoritatea ei, se purta cu femeile cu o politețe de cavaler medieval, iar cu bărbații, despotic. Ne-am apropiat de el.

— Dragă maestre de călărie, — a zis Alferov rîzînd, cu oarecare sfială și lingușindu-se pe lîngă el,

[1]) *Denis Vasilievici Davîdov* (1784—1839) — Erou al războiului din 1812, poet și scriitor. Davîdov a organizat și a condus primul detașament de partizani în luptele duse împotriva lui Napoleon. (N. red. rom.)

— aș vrea să fac cunoștință cu artistele. Se poate? Maestrul de călărie l-a privit pieziș.

— Și ce amestec am eu în treaba asta?

— Știi, parcă mi-e jenă. Nu mă pricep să găsesc un pretext potrivit. Și în general... mă jenez.

— Nu te pricepi? Dar nasul te pricepi să ți-l ștergi singur? — l-a repezit maestrul de călărie cu vocea lui groasă de bas. — Du-te glonț în culise și spune așa: Eu sînt sublocotenentul cutare și cutare, dar în realitate sînt încă țînc de fașă. Ești un prost, Alferuska, tînăr și prost. Să mergem.

Fericit, Alferov s-a luat după maestrul de călărie, iar eu m-am întors la locul meu din sala cu aerul ei înăbușitor. Herșcu a cîntat iar „Maiufes", cortina s-a ridicat încet și poticnindu-se. În fundul scenei gesticulau doi actori. Lîngă ei, aproape de rampă, ședea o femeie tînără cu fața întoarsă spre public. Nu apăruse în actul întîi, altfel aș fi observat-o imediat. La început, nu mi-am dat seama pentru ce mi-a atras atenția. Apoi chipul ei mi s-a părut atît de cunoscut, că așteptam cu nerăbdare să-i aud glasul. „Dacă va vorbi, — mă gîndem eu, — fără îndoială că-mi voi aminti de ea." Și cind a început să vorbească, am recunoscut imediat pe Lidocika. Oh, cît de mult se cunoscut-o imediat pe Lidocika. Oh, cît de mult se schimbase în acești trei ani! Nu m-ar fi surprins dacă aș fi observat numai că îmbătrînise și slăbise. Nu, era încă destul de tînără și de frumoasă, ca să-l poată cuceri cît ai clipi din ochi pe veselul sublocotenent. Dar pe fața ei, în gesturile ei obosite, în vocea ei nervoasă, chinuită, am descoperit vechea ei suferință ascunsă, care străbătea chiar și prin obișnuita mincinună a fastului teatral. Mă despărțisem de o fată grațioasă și zburdalnică — aproape un copil — iar acum trebuia să constat, cu mirare și adîncă milă, că în fața mea se afla o femeie obosită de viață. Se vedea că suferința aceasta, care i se oglindea pe față, fusese dobîndită nu pe scenă, ci dincolo de culise! Mi-am amintit fără să vreau de debutul teatral al Lidocikăi. Nu mai descopeream la dînsa nici o urmă din simplitatea și naivitatea ei cuceritoare de pe vremuri. Acum se mișca nestingherită sub privirile publicului, aș putea spune chiar prea nestingherită. Zîmbea întruna, arătîndu-și afectat dinții, și ca toate artistele, fără deosebire, izbucnea în hohote de rîs crispate și inexpresive, își frîngea mîinile, scoțînd coatele în afară. M-am uitat pe program și am descoperit că numele de teatru al Lidocikăi era Verina.

Abia s-a terminat actul al treilea că l-am și văzut pe Alferov strecurîndu-se grăbit spre mine, călcînd ca pe ouă și zăngănindu-și sabia de genunchii cu care parcă nu știa ce să facă.

— Să mergem, dragul meu, în culise. Acolo sînt toți ai noștri. Numai pe tine te mai așteptăm. Ai văzut-o pe Verina? Mamă, mamă! Mi-au făgăduit să mă prezinte ei numaidecît. Să-i trîntesc un buchet? Ei? Ce zici?

Am ocolit teatrul printr-un coridor îngust și parcă fără de sfîrșit. Am coborît și am urcat de cîteva ori niște scări prin cel mai adînc întuneric. Alferov, care avusese prilejul să cunoască întreaga clădire a teatrului, mă ducea de mînă. Am intrat în cabină — o cameră mare, umedă, cu pămînt pe jos și cu o scară îngustă ce dădea direct pe scenă. Două odăițe, despărțite de un paravan de scînduri, serveau, una bărbaților iar cealaltă femeilor să se îmbrace pentru scenă. La început ți-era greu să deosebești ceva prin norii de fum de tutun, la lumina pîlpîitoare și fumegîndă a celor două lămpi de gaz. În cabină se înghesuia o mare mulțime de oameni. Dintre cunoscuții mei, în afară de Alferov și maestrul de călărie, se mai afla

aici și medicul zemstvei, tipul desăvîrșit al cinicului vorbăreț, care întrebuința expresii murdare și dezgustătoare. Pe masa din mijlocul camerei erau împrăștiate în dezordine: sardele, mere, brînză, votcă, sticle de vin roșu și prăjituri.

Oamenii nu se cunoșteau încă destul de bine și nici nu erau îndeajuns de beți, ca să se simtă la largul lor. De aceea, cînd am intrat, ne-au întîmpinat toți cu exclamații de bucurie, zgomotoase și exagerate. Alferov m-a condus spre o canapea îngustă, împletită din nuiele, pe care se înghesuiau trei artiste, cu o atitudine neobișnuit de ceremonioasă.

Prima — o femeie în vîrstă, foarte grasă, cu o față caraghioasă și plină de bunătate — mi-a plăcut foarte mult. Alferov mi-a recomandat-o: *madame* Venelskaia, iar ea, scuturîndu-mi mîna cu putere, a adăugat zîmbind: „Bătrînă comică". A doua și-a spus numele clar și foarte vioi: „Andreeva-Dolskaia". Obrazul acestei femei cu părul ei negru, aspru și creț, privirea obraznică a ochilor ei mari, cenușii, și gura ca a unei negrese, exprimau fără putință de îndoială instinctele ei josnice. A treia era o blondă molatică, nervoasă și bolnăvicioasă, puțin sașie dar drăguță. Mîna ei subțire și lungă era rece și umedă.

Membrii masculini ai trupei îți săreau în ochi prin hainele lor ponosite și prin lipsa totală a rufăriei de corp. Primul amorez, foarte sigur de sine și singurul om din întreaga trupă care era ceva mai elegant, se numea Iujin. După toate aparențele, suferea de boala cronică a amorului propriu. După expresia feței lui îți dădeai seama că e gata în orice clipă să se supere.

— Sînteți cumva rudă cu celebrul Iujin? — l-am întrebat eu, ca să-i spun ceva plăcut.

Primul amorez s-a supărat neîntîrziat și, băgîndu-și mîinile în buzunar, și-a scos piciorul drept înainte.

— Cum adică, de ce celebru? Pentru că joacă pe scena teatrului imperial? Păi dacă vreți să știți adevărul, apoi aflați că acolo nu-s decît actori lipsiți de talent!

— Oh, nu, dați-mi voie, de ce sînteți atît de sever? — l-am întrebat eu cît se poate de blînd. — Acolo se dau actorului toate posibilitățile să-și studieze rolul pînă în cele mai mici amănunte. In orice caz, așa mi se pare.

Nici n-am terminat bine că Iujin a și izbucnit într-un rîs amar.

— Așa vi se pare? — a exclamat el, jignit și cu ironie. — Așa vi se pare? Și așa i se pare oricui care judecă fără să cunoască bine munca aceasta. Dumneavoastră spuneți: să studiezi! Iar eu vă spun că studiul a nenorocit arta pură. Oare am dreptul să-mi bat joc de nervii spectatorilor, venind în fața lor cu fiecare gest, fiecare poză, învățate pe dinafară? Celebritate! Tehnică! Și sentiment, nici urmă!

— Dar cum așa... fără nici o pregătire?

— Păi așa, — a răspuns tăios primul amorez. — Foarte simplu. Eu, de pildă, nu joc niciodată la repetiții și nici nu învăț rolul pe dinafară. De ce? Pentru că eu sînt un artist plin de nerv și joc după *inspirație.* Oh, dar parcă publicul ăsta înțelege ceva? Da, cînd am jucat la Torjok cu Ivanov Kozelski, atunci publicul m-a apreciat și m-a ovaționat. Asta pot s-o spun.

— Ce tot vorbești de Kozelski? — s-a amestecat o femeie. — Kozelski al dumitale s-a răsuflat de mult. Ei, dar cînd am jucat eu cu Novikov... Asta-i un artist adevărat! Așa artist mai zic și eu!

— Iar eu îți spun că Novikov al dumitale este o marionetă, — s-a răstit la ea grosolan primul amorez, făcîndu-se palid și pierzîndu-și dintr-o dată îndrăz-

neala afectată. — Și, afară de asta, dumneata n-ai jucat niciodată cu el!

— Iar eu îți spun că ești un neobrăzat. La Torjok publicul te-a bătut cu mere putrede, nu te-a ovaționat.

Cearta dintre ei abia a fost potolită de impresarul trupei, un om gras, cu înfățișare blajină, dar viclean.

— Arseni Petrovici! Maria Iakovlevna! — striga el în gura mare, cînd spre primul amorez, cînd spre artistă, în timp ce aceștia se certau, repezindu-se unul la altul cu priviri pline de răutate. — Pentru dumnezeu! Pe-entru dumnezeu, vă rog! Păi se poate? Iar o să dea ordin poliția, ca la Riajsk, să se lase cortina. Ascultă-mă, domnule, n-am cinstea să cunosc bunul dumitale nume (a venit în fugă la mine și m-a apucat de mînecă). Poate că dumneata o să ai vreo influență asupra lor. Spune-le, spune-le să se potolească! Și cînd te gîndești că în realitate nu fac asta din răutate; nu! Dar știi, uite ici (și-și descrise cu pumnul un cerc pe piept). Uite ici... sîngele, știi, clocotește. Artist! Și e unul dintre cei mai deștepți oameni. Aproape că a terminat tot liceul. Dealtfel, ai binevoit să auzi cu urechile dumitale cum vorbea despre artă...

După aceea impresarul acesta cumsecade a umblat toată seara de colo pînă colo printre noi, rugîndu-ne în șoaptă să nu dăm votcă artiștilor. Mai ales era îngrijorat de tragedianul care juca rolul nobilului descendent.

— Anciarski, dragul meu! — se ruga el. — O să mă omori! Rîndul trecut, la „Lira", abia te-au tîrît afară de picioare. De ce bei? Dacă n-ai fi băut atîta votcă de asta blestemată, ai fi ajuns o podoabă a scenei ruse.

Tragedianul, un om în vîrstă, cu ochi lăcrimoși, se grima în fața oglinzii cu un creion maroniu, mestecînd cu zgomot un castravete.

— Nu te teme, Ivan Ivanovici, — l-a liniștit el pe impresar. — Anciarski nu te trădează. Anciarski își cunoaște măsura dar noi, tragedienii, nu putem trăi fără asta. Avem nevoie de senzații tari.

În aceeași clipă, a fost chemat pe scenă și a început să urce scara cu pași nesiguri. De sus cobora Lidocika, într-o mînă cu o geantă cu șnur lung și cu cealaltă mînă ținîndu-și rochia.

Mi-e greu să descriu expresia de pe chipul ei, cînd m-a văzut (eu m-am repezit în întîmpinarea ei). Pe fața-i se citea efortul pe care-l făcea să-și scruteze trecutul, nedumerirea, neliniștea și bucuria, care toate se aprinseseră într-o clipă, ca să se stingă tot într-o clipă, înlocuite de o expresie de severitate rece.

— Lidia Mihailovna, — am spus eu emoționat, privind-o drept în ochi. — Lidia Mihailovna, în ce ciudate împrejurări ne întîlnim!

Sprîncenele autoritare ale Lidocikăi s-au încruntat dușmănos.

— Da, parcă ne cunoaștem puțin, — a zis ea. — Numai că nu văd nimic ciudat în întîlnirea noastră.

Și, întorcîndu-mi spatele, s-a dus spre artistele care ședeau pe divan. Pe vremea aceea, nu prea cunoșteam viața, și răceala ei m-a jignit foarte mult, cu atît mai mult cu cît scena aceasta se petrecea în fața unor numeroși spectatori, care au izbucnit într-un rîs pe jumătate înăbușit... „Pentru ce m-a repezit așa? — mă gîndeam eu, uluit. — Mi se pare că în afară de bucuria revederii n-am mai exprimat nimic!"

În timpul acesta, Alferov, zdrăngănindu-și pintenii, turuia fără încetare, înșirînd Lidocikăi niște absurdități îngrozitoare: „Acea înaltă desfătare, pe care au simțit-o toți spectatorii, care o priveau pe aceea care a știut să întruchipeze..." În cele din urmă s-a încurcat atît de rău în fatalele „care", încît s-a rușinat

și și-a întrerupt brusc litania, cerînd cu voce tare să se aducă șampanie.

Dopurile au început să sară, pocnind, oamenii și-au apropiat scaunele de masă, și cabina s-a umplut curînd de vuietul vocilor bărbătești și femeiești. Doctorul își împroșca în stînga și în dreapta anecdotele, ca un cîine scăpat din lanț; pereții de scînduri ai cabinei se scuturau de rîsul maestrului de călărie. Alferov se agita plin de un entuziasm fără rost, femeile se îmbujoraseră repede la față, aprinseseră țigări și luaseră atitudini degajate. Toți vorbeau deodată și nimeni nu-l asculta pe celălalt. În acest timp, numai Lidocika rămăsese serioasă și tăcută. Am încercat zadarnic să-i întîlnesc privirea. Aș fi vrut să-i spun atît de multe! Privirea ei aluneca peste mine ca peste un obiect neînsuflețit. La amabilitățile lui Alferov nu socotea de cuviință să răspundă.

Cu cît se întețea hărmălaia făcută de „talente și de admiratori" cu atît mai mult se neliniștea impresarul.

— Domnilor, vă rog să vorbiți mai încet! Vă rog, mai încet, domnilor! Doar în ultimul act este scena cea mai tragică!... Pentru dumnezeu! O să stricați tot efectul, domnilor! Vă aude lumea din sală!...

Dar, deodată, în clipele cele mai tragice ale dramei, din sala de spectacol a străbătut pînă la noi o explozie frenetică de rîs și de aplauze. Toți s-au uitat uimiți unii la alții. Dar vai, asta nu însemna altceva decît că Anciarski, „care-și cunoștea măsura", nu putea să se ridice de pe scaun, în ciuda sforțărilor a doi gardieni. Aceștia îl însoțeau și, cînd a apărut, în sfîrșit, în capul scării dinspre cabină, impresarul s-a repezit la el, înecîndu-se de furie, blestemîndu-l și înjurîndu-l.

— Nenorocitule! Bețivule! Ce mi-ai făcut! — urla el amenințîndu-l cu pumnul. — Ai fi crăpat de foame

fără mine! Te-am cules din noroi, iar dumneata... oh, cît de nemernic ești! Cît de josnic e ceea ce faci! Bețivule!...

— Prietene, — l-a întrerupt Anciarski, înduioșat. — M-a copleșit dulcea greutate a laurilor. Lasă-mă...

După ce a aruncat o privire în jurul său, a căzut istovit pe un scaun de lîngă mine și, acoperindu-și fața cu palmele, a izbucnit într-un plîns amar.

— Nimeni nu mă înțelege, — l-am auzit eu spunînd printre hohotele de plîns, iar cineva de la celălalt capăt al mesei a început să cînte cît îl ținea gura:

Și milă nu îi este de mine nimănui...

— Știți de ce se prăpădește așa cu firea? — a zis artista cu părul negru, care părea să fie o persoană neastîmpărată și capricioasă. — Săptămîna trecută i-a fugit nevasta.

— Nevasta? Să fie cu putință? — am întrebat eu, plin de milă.

— Păi da, nevasta. Nevasta lui teatrală.

— Cum așa, teatrală?

— Oh, ce naiv ești! Domnilor, priviți-l pe dumnealui cît este de naiv! Nu știe ce este o nevastă teatrală!

Unii s-au întors curioși spre mine. Nu știu de ce, dar m-am rușinat.

— Asta vă miră? — mi-a spus, trufaș, primul amorez (mi se pare că m-a numit chiar și tinere). — Noi sîntem oameni liberi ai artei, nu funcționari la consistoriu, și de aceea niciodată nu aruncăm peste relațiile noastre cu o femeie vălul minciunii rituale. În cercul nostru se iubește cînd dorești și cît poftești. Iar nevasta teatrală este numai așa, o denumire. Pentru mine, nevastă teatrală este femeia de care, în afară de anumite legături fiziologice, mă leagă interese scenice.

A vorbit vreme îndelungată despre subiectul acesta, dar eu nu-l mai ascultam. Mă neliniștea ceea ce se petrecea, în zgomotul și rîsul general, la celălalt capăt al mesei, între Alferov și Lidocika. După sprîncenele ei încruntate și după gura ei crispată într-un acces de mînie, mi-am dat seama că era jignită. Alferov, amețit binișor de băutură, se legăna fără vlagă pe scaun înainte și înapoi, străduindu-se să-și ridice pleoapele care i se închideau fără voie.

— Ascultă, — am auzit-o pe Lidocika, spunînd cu o voce enervată dar stăpînită, — dumneata nu ești în stare să mă jignești. Am auzit murdării și mai mari. Dar nu înțelegi deloc că eu nu vreau să stau de vorbă cu dumneata?

Alferov se legăna pe scaun.

— C-cum nu sînt în stare? Tot nu ne aude nimeni... Eu zic din toată inima: locuință, cai și toate astea... Înțelegi? Îți cer ceva?... Nimic! Nici măcar să-mi spui doamne ajută! Pe urmă, poate cîndva, pentru purtarea mea bună... dar acum n-nimic! *L'appetit vient en mangeant*[1]. Tu de ce tragi cu urechea? — m-a amenințat el cu degetul, zîmbind prin fumul beției lui, cînd a observat că mă uit la ei.

Atunci m-a privit și Lidocika, și ochii i s-au aprins de indignare.

— Spuneți, vă rog, — a exclamat ea, ridicînd intenționat vocea, așa ca s-o audă toți. — Așa vă purtați cu toate femeile necunoscute sau numai cu acelea pe care nu le apără nici un bărbat?

Alferov a rămas cu gura căscată. Din toate părțile au început să curgă întrebări.

— Ce s-a întîmplat? Ce este? Cine a fost jignit?

[1]) Pofta vine mîncînd (în limba franceză). (N. trad.).

— Ia te uită ce susceptibilitate! — a izbucnit în rîs veninos, de partea cealaltă a mesei, artista cu părul negru. — Parcă ar mai avea ce pierde!

Lidocika s-a uitat la ea cu ochi scînteietori. Într-o clipă s-a făcut palidă la față și în clipa următoare obrajii i s-au acoperit cu pete roșii, aprinse.

— N-o să pierd nimic, *madame* Dolskaia, — a strigat ea, — dar renumele scandalos al trupelor noastre ambulante va fi și mai mare... Uite, domnul acesta îi acordă unei artiste numai atîta respect, încît chiar de la primul cuvînt pe care-l schimbă cu ea îi propune s-o întrețină. Ce altă jignire vă mai trebuie ca să puteți înțelege despre ce e vorba?

Atunci, în cabină s-a iscat deodată o hărmălaie de neînchipuit. Artistele au început să strige toate în același timp, bărbații au început să se înjure între ei, amintindu-și unul altuia vechile răfuieli legate de diurne și beneficii. Se învinuiau reciproc de hoție și lipsă de talent. Medicul zemstvei s-a aplecat peste masă și, făcîndu-și mîinile pîlnie la gură, a strigat cu o voce ascuțită: „Pe el! Mușcă-l! Pe el!“ Anciarski adormise pe scaun. Deșteptat de zgomot, s-a ridicat și s-a apropiat împleticindu-se de Lidocika. Aceasta se afla în mijlocul grupului de actori care vociferau.

— Copila mea! — a început Anciarski să urle, deschizînd larg brațele. — Dumnezeiască Ofelia! Apleacă-ți capul de martiră pe pieptul meu sfîșiat de durere și hai să plîngem împreună!...

Dar Lidocika era gata să leșine. M-am apropiat în fugă de ea, l-am dat la o parte pe tragedian și am apucat-o de mînă. Ea a pornit după mine, fără să-și dea seama ce face, tremurînd de enervare. Niște mîini binevoitoare i-au aruncat pe umeri șalul și mantila și am ieșit împreună în stradă. Nu știu dacă Lidocika

a auzit, dar din cabină, în urma noastră, s-a revărsat o adevărată ploaie de insulte.

— Parcă n-am cunoaşte-o pe păcătoasa asta de Verina ! — ţipa strident, mai tare decît toţi, Dolskaia.

— Face pe mironosiţa oropsită, parcă la Tiflis n-ar fi avut un copil!

Fulgi mari de zăpadă cădeau fără zgomot pe pămînt, licărind ca nişte stele în întunericul nopţii. Pe stratul moale de zăpadă proaspătă păşeai ca pe un covor pufos.

— De ce taci? — m-a întrebat enervată Lidocika, după ce ne-am îndepărtat cam o sută de paşi de teatru.

— Ce-aş putea să spun? — am dat eu din umeri.

Ea a rîs forţat.

— Şi închipuie-ţi că eu eram convinsă c-o să izbucneşti într-o nobilă indignare din cauza acestui scandal. Mai adineauri m-ai întîmpinat cu o atitudine atît de tragică !... *În ce ciudate împrejurări ne întîlnim!* Oh ! Mi-am dat seama bine de ceea ce voia să spună exclamaţia dumitale, cu toate că poate ţi-a scăpat fără să vrei. „Înainte erai o femeie din societatea mea — ai vrut să spui — şi mă purtam faţă de tine cu respectul convenţional la care mă obliga cunoştinţa noastră. Acum te întîlnesc iar — artistă. Pentru banii mei tu trebuie să mă distrezi două ore încheiate. Te rog să nu crezi că ne aflăm pe acelaşi picior de egalitate."

O înţelegeam pe Lidocika. Avea nevoie de un pretext, ca să-şi verse furia care clocotea în ea, şi de aceea am tăcut. Dar pesemne că tăcerea mea o enerva şi mai mult.

— Şi iată că apari în culise... „Artiste! Ei, asta-i interesant! Moravuri uşoare, convorbiri vesele şi amoruri ieftine!" E interesant de văzut mai de aproape.

Dumneata ai avut, totuşi, un scop destul de cuviincios. Dar omul acela josnic a venit numai ca să... Şi iată ce-ţi spun eu. Voi aţi venit să ne priviţi ca pe o adunătură ciudată. Ei bine, după părerea mea, adunătura aceasta este mai curată şi mai bună decît voi toţi, care aveţi pantalonii călcaţi la dungă şi sînteţi pomădaţi şi desfrînaţi. Ne-ai văzut mai nainte ce scandal făceam, cum beam votcă, şi cum ne înjuram unii pe alţii şi primeam pomeni? Ei şi? În schimb n-ai văzut cum toţi actorii aceştia ambulanţi, flămînzi, îşi amanetează ultimele paltoane, ca să-l ajute pe colegul bolnav ! N-ai văzut nici cum iscusitul impresar ne înşeală la socoteli ca pe nişte copii creduli, ca pe nişte oi ! Şi nici nu poţi să-ţi închipui cît de mult suferă fiecare dintre noi din cauza curiozităţii voastre dispreţuitoare şi destrăbălate. Oh, cît de mult vă urăsc pe voi, protectorii artei, pe voi, Mecenii din culise! Ar fi de o sută de ori mai bine să ne înecăm în propriul nostru noroi, decît să primim favorurile voastre ticăloase. Rămîi cu bine. Iată portiţa locuinţei mele. Îţi mulţumesc pentru amabilitatea dumitale, cu toate că aş fi găsit şi singură drumul.

A deschis portiţa şi a luat-o înainte, fără să se mai uite înapoi.

— Lidia Mihailovna ! — am strigat eu, întinzînd miinile spre ea. — E ou putinţă să ne despărţim în felul acesta ? Adu-ţi aminte că am fost totdeauna prieteni.

Ea s-a oprit.

— Despre ce am mai putea vorbi ? Parcă ai ceva comun cu o comediantă rătăcitoare ? Totuşi, dacă doreşti cu tot dinadinsul să te informezi pînă la capăt asupra noastră, atunci intră. Cel puţin vei vedea cum trăim. De ce te-ai oprit ? Nu te teme — eu n-am soţ teatral.

Cuvintele ei erau tot tăioase, dar tonul se mai îmblînzise. Probabil că dorinţa violentă de a jigni şi de a se simţi jignită se domolise, iar blîndeţea mea o dezarma şi mai mult.

Am intrat în casă. Lidocika avea o cameră — dacă asta se putea numi cameră ! Ferestre nespus de mici, tavan scund şi strîmb cu grinzi în interior, pereţii văruiţi, vineţi de igrasie, un pat îngust de fier, o masă cu oglindă pe o latură, acoperită cu un prosop brodat. Lidocika a aprins o lampă murdară, fără abajur şi s-a prăbuşit istovită pe scaun. Şi-a întins pe genunchi mîinile vlăguite, iar ochii ei obosiţi şi trişti s-au aţintit asupra luminii lămpii. Expresia chinuită a chipului ei mă impresiona acum şi mai mult decît la teatru. Fără să vreau, împins de milă, m-am apropiat de dînsa, am luat uşor una din mînuţele ei palide şi subţiri şi am dus-o la buze. Şi deodată — poate din cauza mîngîierii mele sau a nervilor ei obosiţi, care nu mai rezistau — Lidocika s-a aruncat năvalnic cu faţa la pieptul meu, m-a luat de gît şi a început să plîngă cu hohote, cutremurîndu-se. Ştiţi că întotdeauna se întîmplă aşa : mocneşte, mocneşte în om o durere veche, neîmpărtăşită, şi cînd izbucneşte, nu poţi să-ţi mai stăpîneşti lacrimile. Şi atunci, Lidocika, plîngînd isteric şi sărutîndu-mi mîinile, mi-a spus povestea tristei sale vieţi.

După vizita noastră din Moscova la Slavinski, ea s-a întors cu bine acasă. Poate că pasiunea ei pentru teatru s-ar fi sfîrşit aici, fără urmări nefaste, dacă nu s-ar fi întîlnit cu o fostă prietenă a ei din liceu — artistă de provincie. Numai dumnezeu ştie ce a determinat-o pe această artistă de provincie să se laude cu viaţa pe care o ducea. Poate că prostia înnăscută, lipsa de sensibilitate şi de scrupule, nevoia femeiască de a se făli, sau intenţia plină de răutate şi dorinţa de a face rău. Oricum, întîlnirea cu prietena aceasta a hotărît soarta Lidocikăi. S-a angajat la un teatru. La început vedea totul în roz. Latura reală a vieţii ei, adică sărăcia, foamea, datoriile, ambianţa jalnică a lumii artistice — nu existau pentru ea. Dar curînd în artă s-a amestecat şi dragostea. Soarta i-a scos în cale un actor. Nu-i spun numele — este şi acum destul de cunoscut. Omul acesta este un mincinos frumos, care rosteşte cuvinte pline de căldură şi are inima rece. El se socotea unul dintre „Kean"[1]-ii ruşi, era plin de ciudăţenii şi capricii artistice, iar Lidocika trebuia să-l admire şi să descopere licăriri de geniu în manifestările lui animalice. Cînd Lidocika i-a spus că va naşte peste trei luni, a părăsit-o ca un hoţ, pe furiş, lăsînd-o în voia soartei. Copilul a murit. Ce a urmat după aceea ? Zile triste, seara, aplauze jalnice, orgii nocturne... S-a obişnuit să bea. Cel puţin dorul de totdeauna nu-i mai rodea inima. Părinţii au asaltat-o la început cu scrisori şi poate că s-ar fi întors la ei, dar după naşterea copilului a oprit-o de la pasul acesta mîndria care o caracteriza. Dacă nu se dusese mai din vreme la părinţii ei, înainte de a se întîmpla ceea ce se întîmplase, cum putea s-o facă acum, silită de situaţia ei grea ? În această ciudată mîndrie am recunoscut-o pe Lidocika de altădată.

— Te rog, dragul meu, să mă ierţi pentru ceea ce ţi-am spus pe drum, — a zis ea, privindu-mă implorător cu ochii ei minunaţi. — Sufeream prea mult. De cum te-am văzut, mi-am amintit de tot trecutul meu, atît de plăcut, neîntinat de nimic. Şi să nu crezi ce am spus despre artişti. Voiam să te necăjesc, să-mi descarc furia. Ţi-aduci aminte cînd am fost împreună la Moscova, la Slavinski ? De o mie de ori

[1]) *Kean Edmond* (1787—1833) — artist dramatic englez. (N. red. rom.)

avea dreptate. Cu toate că, n-am ce zice, şi el e bun... Numai că nu e vorba numai de o cale spinoasă, ci şi de o neîncetată mîrşăvie. Nu trece o zi fără să nu mă jignească cineva. Aş părăsi numaidecît scena asta blestemată, dar parcă pot ? Eu i-am făcut pe ai mei să afle totul, mă înţelegi, totul ! Mi-am înecat toate corăbiile. Cu ce obraz aş apărea acum în faţa lor ? Dar parcă aş putea chiar şi numai să mă gîndesc la aşa ceva ? Parcă aş putea ? Pentru dumnezeu, spune-mi, aş putea ?

Întrebările ei grăbite erau atît de insistente, şi aştepta cu atît de mare nerăbdare răspunsul meu, încît mi-am dat seama cît de stăruitor o chinuia gîndul întoarcerii acasă. Eu mă străduiam din răsputeri s-o ameţesc cu vorbe simple şi sincere. Îi spuneam că ea nu numai că poate, dar e chiar datoare să se întoarcă la bătrînii ei părinţi, că acuma, cînd e bolnavă şi chinuită, lor le e de două ori mai dragă, după cum copilul bolnav îi e mai drag mamei sale. Că nu este niciodată prea tîrziu să se odihnească, organic şi moral, de viaţa aceasta plină de greutăţi.

Lidocika mă asculta foarte atentă, fără să-mi lase mîna dintr-a ei, suspinînd din cînd în cînd adînc şi întretăiat, ca un copil care a plîns prea mult. Ochii ei, încă umezi de lacrimi, au început să strălucească înviorați de o fericită nădejde. Fără să ştim cum, am început să ne amintim de trecutul nostru comun şi am stat mult timp unul lîngă altul, apropiindu-ne scaunele, uitînd de întîmplările din seara aceea, întrebîndu-ne şi răspunzîndu-ne fără să obosim, ca un frate cu o soră după o lungă despărţire. Lidocika, ba rîdea cu un rîs sfios de copil, ba suspina. Parcă nu-i venea să creadă în simţămintele care se zbăteau înăuntrul ei în clipele acelea. În sfîrşit, cînd flacăra lămpii ameninţa să se stingă, mi-am venit în fire şi mi-am luat rămas bun.

— Te aştept mîine, — mi-a spus Lidocika, strîngîndu-mi tare mîna. — Ţine minte : cum o să hotărăşti, aşa o să fac. Am o încredere atît de mare în dumneata, încît aş primi cu uşurinţă chiar să mă şi ajuţi.

Şi în noaptea aceasta s-a întîmplat ceea ce se întîmplase cu cîţiva ani în urmă. După despărţirea mea de Lidocika, n-am adormit multă vreme, gîndindu-mă iar s-o cer de nevastă. Mă mişcase povestea vieţii ei rătăcitoare şi doream din toată inima să-i dau putinţa să se odihnească, s-o alint şi s-o liniştesc. „O femeie care a suferit mult ştie să şi iubească — mă gîndeam eu, răsucindu-mă în pat de pe o parte pe alta. — Va fi nevasta şi mama cea mai duioasă. Şi fără îndoială că, dacă va fi nevasta mea, nimeni nu va îndrăzni să-i reproşeze viaţa ruşinoasă de mai înainte."

Acestea mi-erau gîndurile, pentru că pînă atunci nu mai întîlnisem oameni ca Lidocika. Dar a doua zi s-a întîmplat ceva neaşteptat, ceva ciudat după părerea mea de atunci, ceva prostesc. Aţi auzit vreodată, domnilor, cum se înalţă în biserică rugăciunea : „Pentru orice suflet creştin îndurerat şi înrăit, care năzuieşte spre mîngîierea lui Cristos" ? Iată că Lidocika făcea parte tocmai din aceşti îndureraţi şi înrăiţi. Aceştia sînt oamenii dezechilibraţi. Soarta îi hărţuieşte fără răgaz şi în cele din urmă îi desfigurează sufleteşte şi-i înrăieşte atît de mult, încît ţi-e greu să-i mai recunoşti. Au multă sensibilitate, gingăşie, sînt miloşi, gata să se sacrifice pentru altul, au bunătate sufletească, dar, pe de altă parte, sînt stăpîniţi de o mîndrie drăcească, o mîndrie absurdă, plină de susceptibilităţi, plini de o nezdruncinată neîncredere în ei înşişi şi în oameni, cu tendinţa de a scormoni în adînc

propriile lor simţăminte şi mai ales dominaţi de un sentiment de ruşine, nefiresc şi sălbatic. În clipa potrivită vă dă şi sufletul din el, vă pune la picioare tot ce are mai curat şi mai drag. Dar dacă trece clipa aceea, începe să vă urască din cauza destăinuirilor pentru care vi le-a făcut şi se grăbeşte să vă jignească, pentru ca să se linişteasă. Mai tîrziu, mi-am dat seama că şi Lidocika făcea parte dintre oamenii aceştia oropsiţi de soartă.

În dimineaţa următoare a venit la mine ordonanţa lui Alferov (sublocotenentul nu fusese toată noaptea acasă). Cînd Kiril mi-a întins un bilet, am tresărit.

— De la cine ? — l-am întrebat eu.

— Nu ştiu, înălţimea voastră. L-a adus un ovreiaş. Spunea că nu-i nevoie de răspuns şi a luat-o la picior.

Biletul era de la Lidocika.

„Stimate Nikolai Arkadievici, — scria Lidocika. — Cred că te ruşinezi tot atît de mult ca şi mine de ceea ce s-a petrecut ieri între noi. Tot ceea ce ţi-am spus, se datoreşte numai unei slăbiciuni trecătoare a nervilor mei. Oricît de magnifică ar fi cuminţenia dumitale, eu prefer libertatea mea şi arta mea dragă, pe care o voi servi ca şi ceilalţi, fără să filozofez şi fără s-o condamn. Îţi scriu în grabă, pentru că mă aşteaptă caii lui Alferov. Repet că, în afară de o jenă reciprocă, între noi nu poate fi nimic altceva."

M-am uitat la ceas. Trecuse mult de amiază. M-am îmbrăcat în grabă şi am pornit în căutarea Lidocikăi. La locuinţa ei, o evreică bătrînă şi murdară mi-a spus că „Domnişoara a plecat adineauri cu trăsura. Şi cei doi cai de la trăsură erau aşa de frumoşi, de parcă ar fi fost ai guvernatorului." M-aş fi străduit mult şi bine să descopăr unde s-o caut, dacă nu mi-ar fi venit în minte să trec pe la teatru. Într-adevăr, chiar înainte de a intra în cabină, am auzit

dinăuntru hărmălaia unei societăţi numeroase. Am deschis uşa şi iată ce am văzut :

În mijlocul camerei, pe masa acoperită de sticle de şampanie, şi goale şi pline, stătea Lidocika, îmbujorată la faţă, cu părul răvăşit, cu un pocal în mîna ridicată. În jurul ei se înghesuiau stînd jos şi în picioare : Alferov, doctorul, maestrul de călărie şi încă vreo cinci-şase inşi dintre trîntorii oraşului nostru. În fundul camerei, uitîndu-se cu nedumerire şi cu o oarecare îngrijorare la cele ce se petreceau, stăteau artiştii. Nimeni nu m-a luat în seamă, pentru că atenţia tuturor era absorbită de ceea ce cînta în clipa aceea Lidocika, făcînd gesturi expresive de pe estrada ei.

La ce masă-am fost poftiţi,
Cu ce vin am fost serviţi,
Şi-am băut, băut, băut,
Că de noi n-am mai ştiut.

Şi-am ajuns acolo, că
Zău, sînt gata... gata să...
Hahaha ! şi hihihi !
Despre asta n-oi vorbi...

Şi ochii noştri s-au întîlnit. Într-o clipă ea s-a făcut palidă, s-a clătinat, şi pocalul s-a rostogolit cu clinchet pe podea. Toţi s-au întors spre mine.

— Domnilor, — a strigat Lidocika, cu o scînteiere răutăcioasă în ochi. — Cine vrea să bea vin din pantoful meu ?

— Eu ! Eu ! Eu ! — au răsunat în acelaşi timp cîteva voci.

— Toţi deodată nu se poate. Alferov, scoate !...

Şi ea şi-a întins piciorul ei mic spre Alferov. Acesta a scos pantoful şi a turnat în el un pocal de vin.

— Să bem în sănătatea lui Nikolai Arkadievici, — a continuat, nervoasă, Lidocika. — Ieri noapte m-a îndemnat să merg pe calea mîntuirii. Trăiască tinerii virtuoşi!

— U-r-r-r-r-a! — au urlat chefliii.

— N-are, totuşi, gust prost! — a strigat doctorul, mai tare decît toţi ceilalţi. — Merită să-l răsplătiţi cu vin!

M-a cuprins furia.

— Te felicit, Lidia Mihailovna, — am spus eu, plecîndu-mă adînc, cu ironie, în faţa ei. — Eşti, într-adevăr, o excelentă artistă, dar eu abia acuma am înţeles ce anume te-a îndemnat să faci teatru.

Am ieşit din cabină, urmărit de rîsul general. Dealtfel, totul mi-era atît de indiferent! Adevăratul substrat al acestei scene prosteşti nu-l cunoştea nimeni, cu toate că rolul caraghios îl jucam, în orice caz, eu... Ce să mai spun? Un rol răutăcios, răzbunător şi nedrept...

FĂRĂ TITLU

I

Acum cîţiva ani îmi petreceam lunile de vară în casa unui ţăran, într-un sătuc liniştit, pierdut în mijlocul unei păduri dese de pini, la vreo opt verste de staţia de cale ferată — departe de oraşul plin de praf, cu atmosfera lui înăbuşitoare, cu forfota şi zgomotul lui neîntrerupt. Pe vremea aceea, acolo abia începuseră să apară pionierii viitoarei staţiuni turistice, care au invadat astăzi, cu hainele elegante ale vilegiaturiştilor, cu bîrfelile, cu spectacole de amatori, cu cojile seminţelor de floarea soarelui, cu exerciţiile de pian şi cu flirturile, pînă şi ultimul colţişor al acestui sătuc tihnit. Acum, nu mai găseşti acolo nici ieftinătatea de mai înainte, nici liniştea de atunci, nici fermecătoarea simplitate a moravurilor.

Pe vremuri, te sculai dis-de-dimineaţă, o dată cu răsăritul soarelui, cînd iarba plină de rouă era încă argintie, iar din pădurea cu trunchiuri înalte, goale, roşietice, se răspîndea un miros puternic de răşină. Fără să te speli, îţi aruncai peste cămaşă un pardesiu vechi, dădeai fuga la rîu, te dezbrăcai repede din mers şi dintr-o săritură — spre marea spaimă a unei familii de raţe care ţîşnea din stufărişul de lîngă mal, împrăştiindu-se în înot repede, plescăind şi măcăind

speriate — te aruncai în apa rece, trandafirie în lumina zorilor, netedă ca oglinda, peste care plutea încă boarea dimineţii. Te scăldai, iar apoi, dîrdîind de frig, cu o senzaţie de vigoare şi de prospeţime în tot trupul, te grăbeai spre ceaiul care te aştepta în grădiniţa cu vegetaţie deasă, la umbra tufelor de liliac, care formau deasupra mesei un umbrar verde înmiresmat. Pe masă, în jurul samovarului strălucitor, se aflau: ulciorul de lapte cu smîntînă groasă, gălbuie, o bucată mare şi proaspătă de pîine ţărănească, o bucată caldă, abia tăiată, de fagure de albine, aşezată pe o frunză de brustur, o farfurie plină cu zmeură acoperită cu un puf brumăriu. Pe lîngă samovar îşi făcea de lucru Ganusia, fiica gazdei — o fată de ţară, cu ochi negri de ştrengăriţă, plini de veselie, voinică şi vicleană. Şi cît de voios, cît de tineresc răsuna prin aerul curat al dimineţii salutul ei zglobiu: „Ziua de astăzi cu bine, conaşule!"

Umblai toată ziua cu arma şi cu cîinele prin pădurile şi bălţile din împrejurimi. Alături de copiii cu păr bălai, prindeai raci lîngă mal, trăgeai cu pescarii năvodul şi tot cu ei fierbeai ciorba de peşte în noaptea tîrzie, sau stăteai cu undiţa, pe cap cu o pălărie de paie cu boruri de o jumătate de arşin lăţime, ca să te aperi de arşiţa soarelui, şi urmăreai atent pluta nadei, care cînd apărea, cînd pierea în argintiul difuz, tremurător al rîului. Te întorceai acasă obosit, murdar din cap pînă în picioare, dar vioi şi vesel şi cu o foame de lup.

Iar seara tîrziu, după ce turma se întorcea acasă, îngrămădindu-se pe uliţi, stîrnind praful şi umplînd aerul cu miros de lapte proaspăt şi de iarbă, cît de plăcut era să stai la poartă, să priveşti şi să asculţi cum amuţeşte treptat viaţa paşnică a satului!... Din ce în ce mai rar, mai încet, tot mai de departe auzeai

ba un scîrţîit de roţi, ba un cîntec duios ucrainean, ba nechezatul răsunător al unui cal, ba foiala din frunzişuri şi cel din urmă ciripit molcom al păsărelelor sau, în sfîrşit, acele acorduri necunoscute, misterioase, pline de vrajă, ale armoniei nocturne, pe care fiecare le-a auzit, dar nimeni n-a putut nici să le înţeleagă, nici să le descrie. Iată luminile cum se sting, iar pe albastrul închis al cerului se aprind şi sclipesc stele argintii... Vise dulci, confuze, amintiri scumpe te năpădesc... Te simţi tînăr, bun şi curat; simţi cum se scutură de pe tine toată plictiseala adunată în timpul iernii, toate micile răutăţi ale vieţii citadine, toate metehnele oraşului...

Acum nu mai afli în acest binecuvîntat locşor nici lapte curat, nici unt fără margarină, nici tablouri bucolice pline de farmec. In pădure s-au bătut binecunoscutele tăbliţe, care interzic vînătoarea şi culesul ciupercilor şi al fructelor, pe drumuri gonesc încovoiaţi biciclişti cu picioare lungi, pe malul rîului se vîntură fără rost sportivi îmbrăcaţi cu flanele vărgate, cu tăieturi mari la gît, iar fetele gazdelor poartă mănuşi de aţă şi nu e mult de cînd au învăţat de la furierii intendenţei cunoscuta şi trista romanţă „Fingala căţelul credincios".

II

Cînd am venit din nou în sat în vara următoare, în timp ce-mi aranjam camera, Ganusia — care mă ajuta — mi-a spus printre alte multe noutăţi că peste drum de casa lor, la Komariha, se instalaseră „doi chiriaşi", soţ şi soţie.

— Osipovna spune că sînt căsătoriţi de zece ani. El nu prea e arătos, dar ea e frumoasă, frumoasă ca

zorile senine... Iaca, o s-o vedeți și dumneavoastră. Osipovna zice că domnul e profesor pe undeva, la oraș. In fiecare zi vine de-acolo cu trenu...

Cam după două ore, uitîndu-mă pe fereastră, mi-am văzut vecina. Căsuța cu patru ferestre, ale cărei ziduri albe răsăreau vesele din verdeața deasă a vișinilor, a prunilor, a merilor și a perilor, era chiar în fața casei noastre. Lîngă fereastra deschisă, acoperită pe jumătate de perdeluțe ușoare de muselină, ședea ea, într-o bluză albă cu dantelă ajurată la mîneci și pe piept. Rezemată de pervazul ferestrei, citea o carte. Avea unul din chipurile acelea gingașe, simple, pe lîngă care treci mai întîi nepăsător, dar care, dacă le privești mai cu luare-aminte și le înțelegi, te farmecă fără să vrei prin expresia aceea neasemuită de mîngîiere, de visare și poate și de patimă tăinuită. Desigur că n-am putut să descopăr chiar din primele clipe toate amănuntele chipului ei, dar am izbutit să observ că are păr blond, minunat de frumos, neondulat, dar aruncat pe spate în așa fel, încît fruntea, acoperită spre tîmple cu un puf roșcat, îi rămînea liberă; sprîncenele subțiri, mult mai închise decît părul, cu o arcuire ironică și naivă în același timp, și urechi mici, trandafirii. Altă dată am examinat-o mai îndeaproape; mai frumos decît orice la ea erau ochii — prelungi, de un cenușiu închis și foarte lucitori.

Aproape de ora șase a sosit și soțul doamnei blonde, un bărbat cam de patruzeci de ani, cu o înfățișare tipică de profesor: firav, cu părul brun, cu o barbă zbîrlită, pe nas cu ochelari cu ramă de aur, și cu fața obosită, dar plăcută. Venise cu o căruță țărănească, îmbrăcat cu un macferlan alb de pînză, iar pe cap cu o glugă, ca să se apere de praf. Nici n-a apucat bine să coboare din incomodul vehicul, că nevasta i-a și ieșit, în fugă, în întîmpinare, aruncîndu-și din mers un fular alb pe cap. De data aceasta, am izbutit să-i văd corpul: era înaltă, zveltă și mlădioasă, ca un adolescent care crescuse prea repede, cu toate că după față i-ai fi dat cel puțin douăzeci și șapte, douăzeci și opt de ani. În timp ce soțul își trecea cu greu picioarele amorțite peste marginea înaltă a căruței și cobora cu băgare de seamă, soția îi spunea ceva cu mare însuflețire, rîdea și scotea din căruță tot felul de pachete și pungi.

În urma tinerei femei, pe portiță a ieșit în goană un băiețaș de vreo șapte ani, care-i semăna foarte mult. Era subțirel, palid și, probabil, bolnăvicios. El s-a aruncat cu un țipăt ascuțit de gîtul tatălui său și s-a agățat de el, bălăbănindu-și piciorușele goale prin aer. Toți trei au intrat în casă.

Seara, i-am văzut din nou. Soțul, îmbrăcat cu o bluză albastră, lungă, fără cordon, ca cele pe care le poartă pictorii în timpul lucrului, stătea aplecat asupra unui răzor din grădinița din fața casei și lucra ceva cu mare atenție. M-am dumirit că punea semințe de flori. Băiețașul stătea lîngă el cu mîinile la spate și urmărea atent mișcările tatălui său. Silueta grațioasă a blondinei, îmbrăcată într-o rochie albă, apărea cînd în casă, cînd în grădină, și fără voia mea nu mă mai săturam admirîndu-i mișcările mlădioase și îndemînatice. La un moment dat, ea s-a apropiat de soț. Acesta, fără să se ridice de jos, și-a întors spre ea fața asudată și zîmbitoare și i-a spus cîteva cuvinte, arătîndu-i ce lucrase. Ea s-a aplecat, i-a scos pălăria și i-a șters cu batista fruntea umedă. El i-a prins mîna din zbor și a sărutat-o.

„Nu — mi-am zis eu, urmărind cu privirea această scenă duioasă și nevinovată — cu toate că în vilegiatură vecinătatea îți dă dreptul de a face cunoștință

cu alții fără ceremonie, eu nu voi încerca să-i cunosc. Cum să îndrăznesc să intru nepoftit în această familie, să-i răpesc acestui om, care după înfățișare pare atît de cumsecade și de bun, chiar și numai un pic din bucuriile lui casnice? În loc să-și vadă liniștit de răsadurile lui, s-ar simți obligat să mă întrețină cu convorbiri despre vînt, despre timp și ziare, despre sănătate și despre toate lucrurile acelea de care desigur că s-a săturat de mult la oraș. Și, afară de aceasta, cine știe? — cunoscîndu-l mai îndeaproape, poate că omul acesta cumsecade și bun mi se va părea pedant și un ratat înrăit, iar tînăra femeie visătoare s-ar putea dovedi o clevetitoare sau vreo fată de general cu neamuri aristocratice și cu maniere afectate... Astfel de schimbări la față se întîmplă destul de des."

Așa că am hotărît să nu mă folosesc de drepturile de vecinătate și mi-am văzut mai departe de ocupațiile mele obișnuite: vînătoarea, pescuitul, băile, cititul și, în pauze, trîndăvia contemplativă. Dealtfel, nici vecinii mei n-au arătat în nici un fel că ar dori să mă cunoască, poate chiar din aceleași cauze ca și mine.

Cu toate acestea, eram fără să vreau martorul tuturor amănuntelor vieții lor, și trebuie să recunosc că această viață trezea uneori în mine dorința nelămurită să am și eu un colțișor al meu, liniștit, și mîngîierea caldă, credincioasă a unei femei. Dacă aș fi avut prilejul să fac o alegere în această privință, nu mi-aș fi dorit o soție mai bună decît vecina mea cu păr bălai, care dădea dovadă de atît de adîncă feminitate, de grație, zburdălnicie și o atît de mare grijă pentru soțul ei. E drept că aș fi fost bucuros ca soția mea să nu aibă trăsătura aceea caracteristică a vecinei mele, care-mi atrăsese atenția chiar din

primele zile: era o cititoare neobosită și pătimașă. Fiecare clipă liberă, de cum lăsa treaba, o consacra cărților, și pînă și astăzi, cînd mi-o amintesc, nu-mi apare altfel decît stînd la fereastra deschisă, cu perdeluțe de muselină, sau culcată în hamac la umbra merilor bătrîni, și întotdeauna cu o carte în mînă. După felul ei de a citi și după copertele cărților cu aspect ușuratic, eram sigur că citește romane străine. Noaptea, cînd mă întorceam tîrziu acasă, fereastra ei era totdeauna luminată. Se scula tîrziu, după ce soțul ei, care-și lua ceaiul singur, pleca în oraș. Paloarea de pe fața ei cam obosită îmi dovedea că dormea prost și puțin...

III

Trecuse aproape o lună. În oraș se terminaseră examenele și profesorul se stabilise acum definitiv la țară. Zile întregi trebăluia prin grădinița lui: stropea, plivea, îndrepta cu hîrlețul gazonul, cioplea bețișoare și le înfigea în pămînt. Aproape fiece om, orice funcție sau ocupație ar avea, are și o mică slăbiciune lăturalnică, mult mai dragă decît munca lui obișnuită. Unuia îi place vînătoarea, altuia legătoria de cărți, al treilea colecționează țigarete, al patrulea se îndeletnicește cu vreun meșteșug manual. Pasiunea profesorului erau florile, pe care le îngrijea cu multă duioșie. Și în camera lui erau o mulțime de glastre cu plante rare, pe care adesea le ștergea grijuliu cu un burete, le afuma, le tăia cu foarfeca și le uda.

La vecinii mei veneau în fiecare sîmbătă, din oraș, cîteva cunoștințe — vreo cinci bărbați — după înfățișarea lor, tot profesori — cu nevestele și copiii. Din

felul simplu și nestînjenit în care se purtau unii cu alții se vedea că musafirii și gazdele alcătuiau o societate unită de multă vreme și deprinsă să petreacă împreună. Gazda închiria două căruțe, toți se urcau în ele cu alai și rîsete și plecau în pădure după ciuperci și zmeură. Seara jucau vint, cîntau, rîdeau și, pînă la urmă, plecau să se culce, femeile în casă, iar bărbații — toți, fără excepție — în podul de fîn.

Duceau o viață fericită, simplă, desigur modestă, dar plină de bucurie și prospețime, cinstită și netulburată de nimic. Și cu cît mai îndelung îi observam, cu atît mai mult îmi dădeam seama că avusesem dreptate să nu fac cunoștință cu vecinii mei. Dealtfel, cu profesorul mă salutam de cînd avusesem prilejul să intervenim împreună în conflictul armat de pe uliță dintre fiul său și frățiorul Ganusiei. Totuși, relațiile noastre s-au rezumat doar la saluturi, n-au mers mai departe.

De la venirea mea în sat trecuse destul de multă vreme. Florile se scuturaseră unele după altele: întîi s-au scuturat de flori merii și vișinii, apoi mălinul și, la urmă, liliacul. Privighetorile și-au încetat concertele de noapte. Tînăra femeie citea și gospodărea ca și înainte, soțul își făcea toată ziua de lucru prin grădiniță, iar eu pescuiam bibani și ghigorți. Relațiile mele cu vecinii nu progresau.

Într-o dimineață, de portița casei profesorului s-a apropiat o căruță. În ea ședea un domn înalt, bine făcut — nu-l mai văzusem niciodată printre musafirii vecinilor mei. După înfățișare, părea să fie actor sau cîntăreț: avea fața rasă, o claie de păr ondulat, o frunte mare, pătrată, cute adînci în colțurile gurii, buza de jos ieșită trufaș în afară și ochi care aruncau priviri disprețuitoare de sub pleoapele lăsate pieziș în jos, ca la Rubinstein. Fiindcă nu se vedea nimeni,

călătorul a rămas cîtva timp tăcut în căruță, uitîndu-se cînd într-o parte, cînd într-alta. Atras de zgomotul căruței, profesorul a ieșit din grădină, îmbrăcat în bluza lui albastră și cu hîrlețul în mînă. Și-a pus mîna streașină la ochi și l-a examinat îndelung pe noul sosit. Cei doi bărbați s-au recunoscut. Călătorul a sărit din căruță cu mișcări sigure și mlădioase, iar profesorul s-a repezit în întîmpinarea lui și s-au sărutat.

Profesorul părea foarte bucuros de venirea oaspetelui său. Se agita de colo pînă colo, alerga de la prietenul său la țăranul care scotea din căruță valiza și celelalte lucruri ale călătorului, și apoi iar de la țăran la prieten. În cele din urmă, însoțiți de țăranul care ducea lucrurile, au intrat amîndoi în casă. Profesorul își conducea prietenul ținîndu-l îmbrățișat de mijloc și uitîndu-se cu drag în ochii lui. Noul venit era cu un cap mai înalt decît gazda și avea mersul ușor și elastic al oamenilor obișnuiți cu parchetul sau cu scena.

În cerdac i-a întîmpinat blondina. După gesturile soțului ei, după salutul ceremonios al oaspetelui și după mișcarea întrucîtva sfioasă cu care tînăra femeie i-a întins mîna, mi-am dat seama că profesorul îl prezenta pe prieten soției sale.

„Va să zică — mă gîndeam eu — actorul și profesorul nu s-au mai întîlnit de cel puțin zece-doisprezece ani. Iar dacă un om îndrăznește să vină neanunțat în casa unui tată de familie, asta înseamnă că el trebuie să fie, fără doar și poate, în relații foarte strînse cu cineva dintre membrii familiei. Pe scurt, este un prieten din tinerețe sau din copilărie al vecinului meu, dar un prieten atît de apropiat și de credincios, încît prietenia lor n-a slăbit nici după căsătoria unuia dintre ei. Dar unde îl mai văzusem eu

înainte pe actorul acesta? Mi se părea o figură foarte cunoscută. Şi la urma urmei, s-ar putea ca nici să nu fie actor.

Totuşi, chiar de a doua zi, m-am convins că prima mea presupunere fusese pe deplin întemeiată. Spre seară, toţi trei — gazdele şi musafirul — luau ceaiul în grădină. Musafirul povestea ceva, foarte însufleţit, cu gesturi elegante, alese. Deodată, în mijlocul povestirii, s-a ridicat de pe scaun, şi-a încrucişat domol mîinile pe piept, şi-a înclinat capul, iar faţa lui a luat o expresie tragică, gînditoare. Părea că declamă şi, judecînd după gesturile lui — ceva asemănător cu „a fi sau a nu fi" al lui Hamlet. Profesorul şi tînăra lui soţie îl priveau cu atenţie încordată. Cînd a terminat şi cînd, cu o mişcare studiată, atît de obosită de parcă ar fi fost sleit de puteri, s-a lăsat încet pe bancă, profesorul a bătut de cîteva ori din palme, ca şi cum ar fi aplaudat. Tînăra femeie rămăsese nemişcată. Mi-ar fi greu să spun ce impresie făcuse monologul asupra ei, dar faţa sa era şi mai visătoare decît înainte, afară numai dacă nu mi s-a părut mie aşa, de departe.

Actorul s-a instalat la vecinii mei, după toate aparenţele, pentru mai multă vreme, fiindcă adusese cu el cîteva costume de vară şi o întreagă rezervă de schimburi din cele mai variate şi mai moderne. Nu-i cunoşteam numele şi nici pe acela al prietenilor lui. „Boieri şi pace" — răspundeau naiv hoholii[1]) la întrebările mele. Cu toate acestea, şi astăzi sînt convins că pe actor îl văzusem înainte pe scenă şi că era una din cele mai strălucite stele ale firmamentului artei ruse

---

[1]) Hohol — nume dat de ruşi ucrainenilor, înainte de revoluţie, căruia naţionaliştii şovini i-au imprimat o nuanţă peiorativă. (N. red. rom.)

IV

Cîtva timp, profesorului abia îi ajungea ziua să se bucure de prezenţa prietenului său: nu-l părăsea o clipă, discuta tot timpul cu el, îi arăta florile din grădiniţă. Şi florile lui crescuseră într-adevăr minunate. Se vedea că e un grădinar priceput.

Dar, după cîteva zile, cînd bucuria pricinuită de sosirea prietenului său se mai potolise, prezenţa acestuia în casă fiind ceva obişnuit, viaţa profesorului a intrat iar pe făgaşul ei firesc. Ca şi înainte, se scula o dată cu răsăritul soarelui şi, îmbrăcat în obişnuita lui bluză largă, îşi aducea singur cu stropitoarea apă din fîntîna cea mai apropiată, apoi scormonea pînă la prînz straturile din grădină. In schimb, o dată cu venirea actorului, viaţa soţiei profesorului se schimbase vădit. In locul bluzei albe, simple, de mai înainte, acum o vedeam mereu cu rochii colorate, elegante, cu volane şi dantele. Părul ei bălai, bogat, care înainte era atît de simplu pieptănat pe spate, făcuse acum cunoştinţă cu cleştele de frizat, transformîndu-se într-o coafură complicată. De citit nu mai citea acum decît cel mult un ceas pe zi, pentru că tot restul timpului şi-l petrecea împreună cu musafirul. Sau se plimbau împreună, pe cărările înguste şi întortocheate ale grădiniţei, în convorbiri însufleţite, sau ea stătea culcată, legănîndu-se alene în hamac şi uitîndu-se la cer, cu capul dat pe spate, iar el şedea alături cu o carte şi citea cu voce tare, sau luau undiţele şi plecau la malul apei, unde îi vedeam adesea stînd unul lîngă altul, adînc preocupaţi de convorbirea lor, fără să mai ia în seamă plutele undiţelor.

Se vedea că povestirile actorului şi discuţiile cu el cuceriseră interesul tinerei femei. Nimic nu-i atrage mai mult pe profani decît povestirile artiştilor despre

tainele din culise. Adesea îl vedeam cum mergea alături de ea, însoțindu-și cuvintele cu gesturi elegante și însuflețite. Deodată, se oprea, obligînd-o și pe ea să se oprească și să se întoarcă cu fața spre el. Apoi începea — probabil ca să dea un înțeles și mai adînc vorbelor sale — să recite vreun monolog. Și ori de cîte ori, în astfel de împrejurări, îi admiram silueta frumoasă, viguroasă și plasticitatea gesturilor, mă convingeam și mai mult că nu era deloc un actor de duzină.

Într-o zi, spre seară, am făcut o descoperire importantă; el o învăța arta dramatică. Dînsul ședea pe banca din grădină, în fața mesei rotunde de lemn, la care de obicei se lua ceaiul. Ea stătea în fața lui, ca o elevă în fața profesorului, sfioasă, emoționată, și recita ceva. Actorul asculta cu capul în jos, legănîndu-și ușor corpul și lovind ritmic în masă cu muchia palmei drepte.

Cînd tînăra femeie a terminat de recitat, el s-a apropiat repede de ea, i-a apucat mîinile și, strîngîndu-le cu căldură, i-a spus ceva. Probabil că-și exprima încîntarea pentru felul cum recitase. Ea s-a întors, voind să-și retragă mîinile, dar el nu a lăsat-o și a continuat să vorbească, uitîndu-i-se drept în ochi.

Probabil că ei începuse să-i placă otrava dulce a laudelor pline de entuziasm ale artistului, pentru că, din ziua aceea, în fiecare seară, eram martor de departe al lecțiilor de declamație din grădină. Nu știu dacă actorul era sincer sau nu, dar de lecțiile acestea se apucase cît se poate de hotărît. Soțul nu-i stînjenea. Cîteodată, el se apropia de elevă și de profesor în timpul lecției, asculta vreo cinci minute cu mîinile în buzunar, după care îl bătea pe actor pe umăr cu o expresie blajină pe față și pleca la florile lui.

Spre sfîrșitul lunii am făcut o altă descoperire, mult mai importantă decît prima. Era tot într-o seară, cînd cerul străveziu se întunecase de-a binelea, iar prin văzduh zburau cărăbușii de iunie cu bîzîitul lor gros. Tînăra femeie stătea culcată în hamac. Era atît de adînc cufundată în gînduri, după obiceiul ei, cu ochii spre cer, încît n-a auzit pașii actorului, care se apropia tiptil de ea. El s-a furișat aproape de tot de hamac, s-a uitat în dreapta și-n stînga, să se convingă că nu-l vede nimeni și, aplecîndu-se repede, i-a sărutat părul blond. Ea a tresărit, s-a săltat puțin în hamac și, spre uimirea mea, în loc să se supere sau să-l mustre, și-a încolăcit brațele cu nespusă gingășie de gîtul lui, i-a atras obrazul lîngă al ei și... trei minute pauză... Eu m-am întors grăbit cu spatele. Cu toate că ceea ce văzusem nu mă privea, am simțit totuși pentru actor o ciudată invidie, amestecată cu gelozie.

În seara aceea, profesorul a plecat în oraș. Blonda lui soție și actorul l-au condus. La despărțire, i-au strîns mîna, l-au sărutat și au rîs cît se poate de prietenos și de natural. Profesorul le surîdea și, din căruța care se îndepărta, a făcut încă multă vreme semne cu mîna soției și prietenului său din copilărie, care rămăseseră lîngă portiță.

A doua zi m-am sculat cu noaptea-n cap și cînd m-am uitat pe fereastră, am rămas atît de uimit, că la început nici nu-mi venea să-mi cred ochilor. Lîngă portița vecinului meu era o căruță încărcată cu lucruri, printre care am recunoscut tot bagajul actorului. Curînd, a ieșit și el din casă împreună cu tînăra femeie. Amîndoi erau îmbrăcați în haine de călătorie. Ea părea obosită, cu fața palidă și pleoapele roșii. Se vedea că nu dormise toată noaptea, totuși avea aerul unui om care luase o hotărîre fatală, de nezdruncinat. Susținută de brațul actorului, ea s-a așezat în căruță.

După ea s-a urcat actorul și a spus ceva hoholului, care ședea pe capră. Hoholul a dat bice cailor și căruța a început să huruie pe drum... dar s-a oprit deodată...

Profesorul, mărunțel, pe nas cu ochelarii lui cu ramă de aur, apăruse dumnezeu știe de unde, și stătea în mijlocul drumului ținînd caii de căpăstru. Era zbîrlit, puțin caraghios, dar foarte hotărît. Striga ceva, dar eu n-am putut desluși ce anume.

A sărit ca turbat în căruță, l-a apucat pe actor de guler și l-a trîntit la pămînt. Trebuie să recunosc că era un spectacol uluitor. Dar ceea ce a urmat mi s-a părut și mai ciudat. Eu mă așteptam ca actorul — acest om voinic, masiv, majestuos și mîndru — să se bată, să se împotrivească, sau cel puțin să încerce să se explice. Dar nimic din toate acestea. A rupt-o la fugă cu o iuțeală nemaipomenită, pierzîndu-și pe drum pălăria rotundă și — asta am văzut-o fără putință de îndoială — trăgîndu-și de zor, în sus, pantalonii. Zău, la orice m-aș fi așteptat, chiar și la vărsare de sînge, dar la o asemenea lovitură de teatru, nu.

Iar sfîrșitul acestei istorii nu numai că m-a mirat, dar m-a mișcat, m-a zguduit și aproape că m-a îngrozit.

Cei doi — tînăra blondă și profesorul — au trecut pe lîngă ferestrele mele numai la vreo cinci-șase pași de mine. În ochii ei am văzut strălucind fericirea. Am văzut-o cum săruta bărbuța ciufulită a profesorului, și am auzit-o spunîndu-i, sufocată de emoție:

— Nu, nu, nu! Niciodată în viața mea nu se va mai întîmpla așa ceva! El se prefăcea numai că e un adevărat bărbat, dar tu, tu ești în realitate un bărbat adevărat, curajos și drăgăstos.

Am închis fereastra și de atunci nu mi-am mai urmărit vecinii, să-i văd ce fac și cum trăiesc.

MILIONARUL

În seara celei de a treia zi de crăciun, la holteiul Rakitin, funcționar la oficiul poștal, se adunaseră vreo cîțiva musafiri. Aceasta se petrecea în Krasilov, o localitate foarte mică de la graniță, neînchipuit de murdară, în care mureai de urît. Localnicii, cam vreo trei mii, erau evrei și țărani mazurieni[1]). Dintre ei se formase un grupușor, care alcătuia așa-zisa „societate bună". Din „societatea bună" făceau parte funcționarii poștali, vameșii de la „punctul de frontieră", membrii poliției locale, clerul și învățătorul cu suplinitorul său. De obicei, aceștia își făceau rar vizite, ca să nu intre în cheltuieli de prisos. Dar de crăciun și de paști se vizitau reciproc, ceremonios, și organizau, pe rînd, „mici baluri", la care dansau pînă în zori în sunete de armonică sau de vioară, consumînd mizerabila votcă locală făcută din cartofi și mîncărurile lipsite de pretenții ale bucătăriei casnice.

În locuința lui Rakitin, compusă din două încăperi mici, masa fusese întinsă în camera numită pompos — salon, spre deosebire de cealaltă, care se numea

---

[1]) **Mazurienii — locuitori din preajma lacurilor Mazuriene situate în partea de N. E. a Poloniei. (N. red. rom.)**

dormitor. La locul de onoare ședea șeful oficiului poștal, Schmidt, un om palid, gras, buhăit de parcă ar fi fost plin cu apă, nepăsător față de tot ce se petrecea pe lume, în afară de „stos“ și de „diabelioc“ [1]. În dreapta și în stînga lui Schmidt, față în față, se aflau părintele diacon Vasile și stăpînul casei, un bărbat brunet, scund și energic, cu fața de un gălbui închis, cu albul ochilor îngălbenit și el și cu o privire vicleană și slugarnică. Locurile următoare erau ocupate de ajutorul de comisar, Pavlov, fost ofițer de cazaci, un om glumeț, bun cîntăreț și scandalagiu, iar în fața lui, învățătorul Musorin, un bărbat ursuz cu înfățișare de călugăr, cu fața acoperită toată cu păr negru și lung, care se poreclise singur „apostol al beției liniștite“. În sfîrșit, la un capăt al mesei se aciuiase Aghei Fomici Malîghin, funcționar poștal și el, care, din cauza sfiiciunii și modestiei sale, ocupa totdeauna ultimul loc.

De obicei, Aghei Fomici se ferea cît putea să facă vizite, pentru că acestea îl obligau și pe el să primească oaspeți la rîndul său. Nu numai că era cel mai sărac funcționar din întregul oficiu, dar trebuia să hrănească și să îmbrace: nevasta, bătrîna soacră și cinci copii, pentru întreținerea cărora nu-i ajungea niciodată salariul lunar de douăzeci și două de ruble. Fiecare „mic bal“ organizat de el din obligație pricinuia în economia casnică goluri îngrozitoare, care cereau o restrîngere extraordinară a cheltuielilor obișnuite. Trebuia ca întreaga familie să renunțe pentru multă vreme la carnea din ciorbă, la ceaiul de dimineață, la o bucată de lemn mai mult. Șefii, care veneau din cînd în cînd să verifice gestiunea oficiului poștal, se uitau totdeauna chiorîș și neprietenos la

[1]) Joc de cărți. (N. red. rom.)

tunica veche a lui Aghei Fomici, înverzită, desfăcută la cusături, cîrpită și cu coatele și gulerul lustruite. Și dacă ei nu-l concediau pe Aghei Fomici pentru neglijență și aspect nedemn, aceasta se întîmpla numai datorită simțămîntului de milă pe care-l stîrnea oricui silueta lui deșirată, firavă și fața lui palidă, plină de pistrui, împodobită cu mustăți și barbă roșcovană, cu fire foarte rare și scurte, cu un surîs vinovat și blînd pe buzele lui lipsite de sînge și în ochii lui spălăciți.

Și de data aceasta, Aghei Fomici venise numai împins de nevoie. Soția lui, o femeie bolnăvicioasă, care umbla totdeauna legată la față din cauza durerilor de dinți, trebuia să nască în curînd. Afară de aceasta, se desprinsese talpa de la ghetele fiului său mai mare. Îi trebuiau bani și pentru una și pentru alta, dar în casă nu avea o lețcaie. Se găsea într-o situație atît de grea, încît Aghei Fomici se hotărîse, în ciuda timidității lui, ca la serata de la Rakitin să se împrumute cu orice preț de la cineva cu cîteva ruble. Acum, ședea la masă emoționat, mai palid decît de obicei, cu inima strînsă de teamă, și-și freca nervos mîinile, așteptînd clipa prielnică să aducă vorba despre păsul său. Refuza orice bucățică ce i se oferea, cu o grabă rușinată și plină de teamă, pe care o înțeleg numai săracii, care nu vor să silească gazda să facă cheltuieli de prisos.

Musafirii beau și mîncau. Începuseră de mult o convorbire lungă, domoală și plictisitoare, despre un moșier, despre șeful districtului poștal, despre arhiereul local și despre recolta viitoare, convorbire care se repeta atît de des, fără vreo schimbare, încît fiecare știa dinainte ce anume anecdotă va povesti interlocutorul său. De vreo trei-patru ori lui Aghei Fomici i s-a părut că sosise clipa favorabilă. Credea că ar fi nimerit să se aplece, în mijlocul discuției generale, spre ajutorul de comisar sau spre învățător și să-i

ceară bani împrumut. El se și înclina spre ei, gata să-i scuture încetișor de mînecă, pentru ca să le atragă atenția asupra sa și apoi să le ceară banii. Dar de fiecare dată îl paraliza o sfiiciune nespusă, temătoare.

Încetul cu încetul, oaspeții au început să vorbească de viața care devenise atît de grea, de toate care se scumpiseră atît de mult și de faptul că un mic funcționar se putea ridica atît de rar în cadrul serviciului, ca să se facă om. Discuția aceasta îi interesa și le stătea pe inimă tuturor și fiecare era de părere că în viață „orice s-ar spune, cel mai de seamă lucru e banul și numai banul. Dacă ai bani n-ai nevoie să fii nici deștept, nici frumos, nici vrednic — oricum ai fi, oamenii se închină totdeauna la vițelul de aur."

— Odată era cît p-aci să mă îmbogățesc și eu, — a început să povestească Schmidt cu un glas gîfîit. — Eram la o nuntă la moșierul Porcinski, cel de la Golovcina... Se adunaseră acolo vreo douăzeci de boieri polonezi și, bineînțeles, după cină, a început imediat stosul. Eu aveam în buzunar, nu mai țin bine minte douăzeci sau treizeci și cinci de ruble. Cum aș fi putut să joc și eu cînd ei jucau pe mii de ruble? Așa că stăteam deoparte și priveam. Deodată, un moșier cu mustăți lungi, care pontase mereu cîte douăzeci și cinci de ruble pe miza simplă, m-a întrebat: „De ce nu mizezi nimic?" Eu i-am răspuns că nu am atîția bani ca să pot juca. „Fleacuri, a spus el, mizează". Ei, am pus eu zece — am pierdut, încă zece și ceva mărunțiș — iar am pierdut. Atunci m-am înfuriat. Aveam o rublă de argint de pe timpul Ecaterinei — o țineam așa, ca amintire. „Ia s-o pun și pe ea", m-am gîndit eu. Am pus-o. Închipuiți-vă — am cîștigat! Am mers la dublu—iar am cîștigat. Încă o dată la dublu, încă o dată și încă o dată. În vreo cinci minute am spart banca. Bancherul mi-a spus: „Ține acum dumneata

banca". Eu desigur că m-am supus. Dau cărțile. Și înțelegeți, cum punea cineva o miză mare, eu o și cîștigam. Am strîns așa vreo cinsprezece mii de ruble. Mă gîndeam să mă ridic, dar parcă tot îmi părea rău. Dacă dau cu piciorul norocului? Și iată că s-a apropiat de masă Porcinski, chiar ginerele. „Ia să vedem, mi-a spus el, dumneata ai noroc în dragoste, așa că la cărți n-o să-ți meargă. Ia dă-mi să țin eu banca". Eu i-am răspuns: „Iartă-mă, acum o țin eu". Iar el a zis: „Dumneata? Foarte bine. Banco!" Toți au căscat gura. N-am avut încotro. Am amestecat cărțile, dar el nici n-a vrut să taie și nici n-a clipit, canalia! Și închipuiți-vă: la a doua carte a luat toți banii, i-a băgat în buzunar și a plecat. „Acum, a zis el, nu mai vreau să țin banca."

Toți ascultau povestirea lui Schmidt cu ochi strălucitori, de parcă ar fi văzut cele cinsprezece mii de ruble, le-ar fi mirosit și le-ar fi auzit foșnetul.

— Sînt unii norocoși, care cîștigă la fel de fel de loterii, — a spus oftînd părintele diacon (toți știau că el avea un loz la împrumut intern). — Zilele acestea am citit că un cămătar a cîștigat două sute de mii de ruble. Și măcar de le-ar fi cîștigat un om sărac, dar pentru ăsta e totuna de cîștigă sau nu, că tot are prea mulți bani. Drept e că necunoscute sînt căile domnului.

— Mda, — a zis învățătorul, tărăgănat și gînditor, cu o voce de bas. — Se întîmplă. Se spune că dacă un loz iese o dată, atunci neapărat iese și a doua oară. O fi adevărat ori ba?

— Da, se spune, — a răspuns ajutorul de comisar. — Numai că nu știu dacă este adevărat... Și la noi, la Z., s-a întîmplat un astfel de caz cu un copist. Avea serviciu la administrația guvernămîntului și, cu chiu cu vai, și-a făcut rost de un bilet. Într-o zi, vine la

administrație șeful de birou și-l întreabă: „Ce număr are biletul dumitale, Serghei Ivanovici?" — „Ce număr? — spuse el, nu-mi amintesc bine, dar parcă e 1123." — „Te felicit, ai cîștigat cincizeci de mii de ruble". S-au informat la ziare: exact 1123 — cincizeci de mii. Și ăla aproape că înnebunise de bucurie. A trîntit o masă cu șampanie, toți l-au felicitat, au ținut cuvîntări. Dar a doua zi, în același ziar scria că, cică, din greșeală s-a tipărit 1123 în loc de 1124. Iar copistul s-a îmbolnăvit de congestie cerebrală.

Și așa se depănau una după alta poveștile acestea banale, cunoscute de toată lumea, care se aseamănă una cu alta ca două picături de apă. Despre Rothschild, care venise la Paris pe jos și care la început vindea chibrituri pe străzi, iar după aceea ajunsese să aibă un venit anual de o sută de milioane; despre Vanderbild, despre comori găsite în pămînt, despre cîștiguri la cărți, despre speculații de bursă, sau despre moșteniri căzute din cer de la unchi milionari din America.

Aghei Fomici, deși nu spunea nimic, lua parte cu tot sufletul la discuțiile acestea. În ciuda înfățișării lui searbăde, avea, cum se întîmplă deseori, o imaginație uimitor de bogată și facultatea de a-și reprezenta nespus de viu tot ce se povestea. Discuțiile despre loterii, despre bogății cîștigate pe neașteptate, despre oamenii aceia puternici, uimitori, care se numeau milionari și-și făceau toate capriciile, l-au tulburat într-atît, că a început să tremure ca în friguri. L-au tulburat cu atît mai mult cu cît el, chiar în acele clipe, era cu cuțitul la os și avea nevoie de cîteva biete ruble pentru moașă și pentru ghetele băiatului.

— Unii găsesc bani pe stradă, — a vorbit pe neașteptate, ca pentru sine însuși, Aghei Fomici.

Toți l-au privit cu mirare. Pînă atunci nu spusese nici un cuvînt în tot timpul serii. Aghei Fomici s-a fîstîcit și și-a lăsat ochii în jos, cu privirile ațintite pe fața de masă.

— Cum să nu, se găsesc și pe stradă, numai că... în buzunare străine, — a făcut o glumă ajutorul de comisar.

Mesenii au rîs, mai mult de fîstîceala lui Aghei Fomici decît de gluma ajutorului de comisar, și toți au început, de-a valma, să povestească de furturi mari, îndrăznețe, care rămăseseră nedescoperite. Și iar s-au perindat prin fața ochilor lui Aghei Fomici zeci și sute de mii de ruble, pachete uriașe, bilete de bancă pestrițe, nume magice de bogătași, care aveau atîția bani că i-ar fi putut măsura cu lopata. Și asculta cu aceeași senzație cu care un om flămînd privește vitrina unui magazin de alimente.

Pendula veche, răgușită, a bătut ora unu. Părintele diacon s-a ridicat de pe scaun și, suflecîndu-și mîneca dreaptă a anteriului, a început să-și ia rămas bun. După el s-au pregătit de plecare și ceilalți, în afară de Anghei Fomici. Pe cînd Rakitin îi conducea cu luminarea pe musafiri pînă la ușa de ieșire, el ședea nemișcat pe același loc, frămîntînd tulburat, cu mîna tremurîndă, cocoloși de pîine. „Uite, acum se întoarce Rakitin — se gîndea Aghei Fomici — și o să-i cer. Numai că trebuie să fiu mai îndrăzneț... La urma urmei, n-o să mă mănînce pentru o rugăminte ca asta!"

În sfîrșit, Rakitin s-a întors și s-a așezat lîngă musafirul său, mirîndu-se că nu plecase cu ceilalți. Aghei Fomici însă, în loc să ceară din capul locului bani, a început o discuție lungă și plictisitoare despre slujbă și salariu. Rakitin se uita la el, deși i se închideau ochii de somn, și se prefăcea, din politețe, că ascultă,

dar căsca cu gura închisă, spasmodic. Aşa s-a scurs vreo jumătate de oră. In cele din urmă, Rakitin n-a mai putut rezista şi s-a întins căscînd zgomotos şi prelung.

— Vai ce porcărie! — a spus el cu o voce somnoroasă. — Mîine sînt de serviciu...

Aghei Fomici s-a ridicat grăbit şi a început să se scuze. In tindă, după ce a pus mîna pe clanţa uşii, şi-a luat inima în dinţi şi s-a întors deodată spre Rakitin.

— Ascultă, — a îngăimat el cu voce sugrumată, fără să ridice ochii din pămînt, — am, ştii... am o mică... rugăminte.

— Ce anume? — l-a întrebat Rakitin, neliniştit.

— Inţelegi... eu nu... eu nu te-aş fi deranjat... Soţia, uite, trebuie să nască... Ştii, înţelegi... îmi trebuie... Şi eu zău că aş da înapoi la douăzeci... vreo... — el vru să spună zece, dar se sperie gîndindu-se la o sumă atît de mare, — vreo cinci ruble măcar, să-mi împrumuţi...

— Zău, n-am nici un ban, — a răspuns Rakitin, strîngîndu-şi convingător amîndouă mîinile pe piept. — Inţelegi, în toată casa n-am un ban.

După tonul nespus de sincer al lui Rakitin, Aghei Fomici a înţeles foarte bine că are bani, dar se teme să-i dea cu împrumut. Bîiguind ceva asemănător cu o scuză, Aghei Fomici a ieşit pe stradă.

Era o noapte cu lună, liniştită şi geroasă. Străzile largi, cu mormanele de zăpadă, căsuţele scunde, cu creştetele lor albe de omăt, pomii îmbrăcaţi ca în vată — toate parcă încremeniseră pentru veşnicie. Zăpada scîrţîia răsunător sub picioare.

Aghei Fomici avea de făcut un drum destul de lung. Gîndul la bani nu-l părăsea deloc. Se îngrozea să se întoarcă aşa, fără o leţcaie, în locuinţa lui scundă, rece, cu ferestre verzi, cu geamurile lipite în diagonală

cu chit, cu veşnicul miros de sărăcie şi de scutece de copii. Ce va spune el soţiei sale, cînd îl va întreba de bani cu vocea ei spartă de bolnavă? El băuse mai înainte votcă şi bere, mîncase purcel fript, iar ai lui se culcaseră flămînzi, cu singura nădejde că tatăl lor va găsi *neapărat* bani.

„Doamne, dumnezeule — se gîndea cu amărăciune Aghei Fomici — de ce altora le trimiţi şi fericire, şi îndestulare, şi o viaţă sătulă, şi pe mine m-ai uitat? Unii, care poate nici n-au nevoie, găsesc bani. Ce ar fi ca, măcar o dată, numai o singură dată în viaţa mea, să găsesc şi eu... măcar zece, nu, douăzeci de ruble! Aş avea cu ce să plătesc şi moaşa şi ghetele lui Vasiutka şi un paltonaş cald pentru Liolea. Acum, de pildă, de ce n-aş găsi eu un portofel pe drum? Doar se întîmplă uneori astfel de cazuri, ba se întîmplă chiar deseori. S-au scris şi s-au spus multe despre întîmplări de acestea."

Şi cu firea lui visătoare, Aghei Fomici a început să-şi închipuie cu desfătare cum găseşte pe stradă un portofel gros de piele, cum îl deschide şi descoperă înăuntru un teanc întreg de hîrtii de cîte o sută de ruble şi o mulţime de lozuri cîştigătoare, cum se mută într-o locuinţă mare, călduroasă, luminoasă, cum îşi cumpără mobilier nou, cum le face alor săi haine frumoase, călduroase şi... ehei, cîte lucruri bune nu poţi să faci cu bani mulţi?...

Şi puţin cîte puţin — poate că sub influenţa celor cîteva păhărele de votcă pe care le băuse, poate că în urma autosugestiei — în sufletul lui Aghei Fomici a început să prindă rădăcini convingerea monstruos de absurdă, dar de neînvins, că trebuia să găsească în ziua aceea, chiar pe stradă, chiar atunci, portofelul miraculos. De ce trebuia să se întîmple asta, nu ştia şi nici nu se gîndea. Il stăpînea o convingere nezdrun-

cinată și mergea cu capul în jos, uitîndu-se atent la picioarele lui.

— Uite acum... acum..., — șoptea el ca în delir, — alții doar găsesc... încă vreo cîțiva pași... acum... acum...

Și deodată — asta nu era deloc o iluzie a imaginației lui înflăcărate — a văzut bine în zăpada drumului un obiect negru, nu prea mare, de o formă pătrată, regulată. Sufocîndu-se de o bucurie nebună, cu părul măciucă în cap, Aghei Fomici s-a uitat în jurul lui ca un hoț și s-a repezit asupra obiectului din zăpadă.

S-a trezit în mînă cu un portofel gros de piele. La început, coincidența uimitoare a visurilor cu realitatea l-a zăpăcit pentru cîteva clipe, dar după ce s-a convins că ține în mînă un portofel adevărat și nu unul închipuit, l-a strîns spasmodic la piept și a pornit în goană nebună spre casă.

A trebuit să fugă vreo jumătate de verstă. Neobișnuit cu fuga, simțea cum îl îmboldește ceva la lingurică, iar în gît i se sucea un ghem uscat și înțepător, și sîngele îi zvîcnea cu putere în cap. Dar nu se oprea, pentru că i se părea că dacă ar zăbovi o clipă, cineva l-ar ajunge din urmă și i-ar lua comoara găsită. Din fugă i-a căzut șapca din cap. A vrut să se aplece s-o ridice, dar a făcut repede un gest cu mîna și a pornit iar în goană mai departe. „O să am o mie de șepci" — a șoptit el în extaz...

Cînd a bătut furios la ușă, i-a deschis soția lui, cu o lumînare în mînă, care se trezise speriată din somn. Copiii s-au deșteptat și ei și se uitau din pat, uimiți și îngroziți, la tatăl lor. Aghei Fomici s-a lăsat să cadă greoi în fotoliu, palid, transpirat, cu ochii rătăciți și strălucitori...

— Anecika! Copii! — a bîlbîit el răgușit, scuturînd portofelul. — Uite-aici... în portofel... sînt bani...

O sută de mii... închiriază o locuință, Anea... șampanie... patru sute de mii... înțelegi? Urra-a!...

Astăzi, Aghei Fomici e atît de bogat, încît pe lîngă milioanele lui, toate comorile Golcondei și Californiei nu sînt nimic. El ține în grajdurile sale șaizeci de mii de cai și trei milioane și jumătate de carete. El este directorul tuturor drumurilor de fier din lume și chiar al unui drum nou, construit de curînd, care duce de la pămînt la Jupiter. Este foarte darnic și oricărui sărac care-i cere ajutor îi dăruiește bucuros cîte un milion sau două. Este bun, liniștit, duios. Numai un singur lucru îl supără — dacă cineva îndrăznește să se atingă de portofelul lui prețios, de piele, în care se află o hîrtie soioasă de trei ruble, o chitanță de bagaje și un anunț de ziar. Atunci îl cuprinde o furie ciudată și aruncă în cei din jurul său cu orice i se nimerește sub mînă. Soția și copiii lui îl iubesc foarte mult și au pentru el cea mai duioasă atenție. Iar el le răspunde cu aceleași sentimente...

Și la urma urmei, ce știm noi? Poate că nebunii sînt cîteodată mult, mult mai fericiți decît noi, oamenii sănătoși!

PIRATKA

Era cunoscut sub numele de cerşetorul cu cîinele. Date mai amănunţite de ordin biografic, familiar sau psihologic nu avea nimeni despre el, şi dealtfel, nici nu se interesa nimeni de el. Era un bătrîn înalt, slab, cu părul cărunt, zburlit, cu obrazul caracteristic alcoolicului care bea de unul singur. El tremura mereu în hainele lui neînchipuit de zdrenţăroase, îmbibate de duhoarea spirtului şi a subsolurilor locuite de cerşetori.

Cînd intra sfios în vreo speluncă, urmat de cîinele său chior, cafeniu, care se strecura cu coada între picioare, lăsîndu-se pe vine de teamă, obişnuiţii localului îl recunoşteau numaidecît.

— Aha, ăsta-i ăla cu cîinele!

Bătrînul arunca o privire în jurul său, îşi alegea măsuţa la care, după părerea lui, se afla grupul cel mai vesel, mai ameţit de băutură şi mai darnic, şi întreba cu o voce mieroasă:

— Stimaţi domni, ne permiteţi, mie şi cîinelui, să vă dăm o reprezentaţie?

Uneori se întîmpla ca la întrebarea lui sfioasă să i se răspundă numai cu o înjurătură grosolană, dar de cele mai multe ori perspectiva unei reprezentaţii cu

un cîine îi atrăgea pe consumatorii ameţiţi de băutură, care, tocmai din această cauză, simţeau nevoia unor senzaţii noi.

— Ia dă-i drumul! Să vedem ce reprezentaţie o fi!

Birtul se transforma atunci într-un teatru improvizat, în care artişti erau bătrînul şi cîinele lui cafeniu, iar spectatori — clienţii, chelnerii şi patronul, un om gras şi îngîmfat, care se uita la ei de după tejghea cu o curiozitate plină de dispreţ.

— Piratka, *aici!* comanda bătrînul. — *Aici!* Ticălosule!

Piratka se apropia de stăpînul său cu un mers şovăielnic, dînd uşor din coadă.

— *Couche!* [1]) Aici!

Cu un oftat adînc, Piratka se culca pe duşumea, îşi întindea labele înainte, şi se uita la bătrîn cu o privire întrebătoare.

Bătrînul lua o bucăţică de pîine, o punea pe botul cîinelui, se dădea doi paşi înapoi şi, ameninţîndu-l cu degetul, rostea tărăgănat, parcă ar fi vrut să-l sugestioneze:

— Az, buchi, vedi, glagol, dobro...

Ţinînd în echilibru pe bot bucata de pîine, Piratka îşi privea stăpînul cu atenţie încordată. Bătrînul făcea o pauză lungă, în timpul căreia arunca spectatorilor o privire circulară, cu subînţeles, ţinîndu-şi mîinile la spate, apoi striga deodată, tare şi scurt:

— Esti!

Piratka tresărea, arunca de pe bot bucata de pîine în sus şi, clefăind zgomotos, o prindea în gură.

Cerşetorul îi ordona apoi cîinelui să se aşeze pe scaun şi-l întreba cu un ton nespus de politicos:

---

[1]) Culcă-te! (In limba franceză.) (N. trad.)

— Poate că doriți să fumați o țigară, domnule Piratka ?

Piratka tăcea și, clipind din ochi, întorcea botul într-o parte. Știa că începea numărul cel mai nesuferit pentru el din întregul program.

— Va să zică, doriți o țigară! Cereți, poate că domnii vă vor oferi! Cereți, cereți, nu vă temeți. Păi cere o dată, pui de cățea, ce aștepți ?

Piratka lătra scurt și forțat, ceea ce trebuia să însemne că cere o țigară. „Domnii" i-o ofereau cu generozitate.

— Sluj ! — ordona bătrînul.

Piratka se ridica în două labe. Bătrînul îi băga țigara între dinți și o aprindea. Dacă fumul îi intra în nas și, spre marea desfătare a spectatorilor, cîinele strănuta, bătrînul îl întreba prevenitor :

— Poate că nu prea vă place tutunul ? — V-ați deprins mai mult cu diubec ? Nu-i nimic, fumați, fumați !

După aceea, Piratka se tîra, sărea peste scaune, aducea diferite obiecte pe care le zvîrleau prin încăpere, făcea pe lacheul, mergea în două labe. Numărul cel mai de efect, care avea și o anumită nuanță satirică, se executa invariabil la sfîrșitul reprezentației, provocînd de fiecare dată entuziasmul gălăgios al publicului.

— Mori ! — poruncea bătrînul.

Și Piratka se culca pe o parte, întinzîndu-și jos, fără vlagă, labele și capul.

— Ei, bravo, Piratka, ai fost cuminte ! — îl lăuda bătrînul. — Acum destul, scoală-te, hai să mergem Scoală-te, îți spun !

Dar Piratka stătea nemișcat, respirînd greu și clipind din ochi. Bătrînul începea să deznădăjduiască.

— Piratușka, drăguțule, te-ai prefăcut destul ! Ai glumit, dar acum ajunge ! Scoală ! Hai, scoală o dată, drăguțule !

Pirat nu se mișca. Atunci, bătrînul trecea de la blîndețe la intimidare.

— N-auzi, Piratka, scoală ! Vine soldatul...

Piratka rămînea nesimțitor la amenințarea aceasta.

— Scoală, Piratka, vine portarul !

Dar Piratka rămînea mai departe nemișcat.

După soldat și portar, cerșetorul încerca să-l sperie cu hingherii, cu un negustor beat, cu patronul localului și cu multe alte personaje și instituții care aveau autoritate. Dar toate amenințările erau zadarnice.

Piratka făcea pe mortul.

Atunci, ca din senin, bătrînului îi venea o idee strălucită.

Aplecîndu-se la urechea cîinelui, îi șoptea speriat :

— Vine sergentul !

Cuvîntul acesta avea asupra lui Pirat un efect magic. Cîinele sărea ca ars și începea să alerge prin cameră, lătrînd zgomotos. Mușterii localului, care, într-un fel sau altul, aveau adesea conflicte cu poliția — neînțelegeri mai mult sau mai puțin neplăcute — vedeau în acest număr final al spectacolului lui Piratka o aluzie mușcătoare la adresa unor aspecte întunecate ale ordinei sociale și-și exprimau aprobarea cît se poate de zgomotos. Folosind momentul acesta favorabil, bătrînul îi vîra cîinelui în gură viziera șepcii sale rupte, iar Piratka, ținînd capul sus, dădea ocol pe rînd pe la toate mesele. Spectatorii aruncau în șapcă mărunțiș de aramă, iar bătrînului îi ofereau un pahar de votcă. Uneori însă se întîmpla ca spectatorii, după ce urmăriseră cu plăcere spectacolul, să-l

ia la goană pe bătrîn, ba să-l mai și amenințe în fel și chip.

— Cară-te de aici și nu-ți mai pierde vremea de pomană. Ia te uită ce-a scornit! Să umble cu cîinele prin cîrciumi! Vezi că-i spun patronului să te zvîrle în stradă cu cîine cu tot!

Atunci, bătrînul își punea tăcut șapca pe cap și ieșea din cîrciumă, însoțit de cîine, care se lipea umil de picioarele lui. Se duceau să-și încerce norocul într-alt birt.

Se nimereau și unele zile foarte grele și nefericite pentru cerșetor și cîinele său. Mușteriii birturilor, de parcă s-ar fi înțeles cu toții, erau plictisiți, se purtau grosolan, iar bătrînul și Piratka se întorceau acasă flămînzi și tremurînd de frig.

Cît de cumplite erau zilele acelea! În colțul umed al subsolului, pentru care bătrînul plătea o jumătate de rublă pe lună, ca să i se îngăduie să doarmă, se ghemuiau unul într-altul, încercînd cît de cît să se încălzească. Cu fiecare clipă care trecea, foamea îi chinuia tot mai tare. Piratka barem era mai norocos decît stăpînul său. Cîteodată izbutea să descopere pe undeva, prin fundul curții, lîngă groapa de gunoi, vreun os vechi, pe care-l roseseră și-l părăsiseră cu dispreț alți cîini. Uitîndu-se cu teamă în jur, cu trupul înghebоșat, cu coada adusă între picioare, apuca lacom cu dinții osul găsit, se ducea cu el în vreun ungher întunecos și ascuns al curții, iar acolo îl rodea și-l lingea timp îndelungat, străduindu-se să-și înșele foamea. Pentru bătrîn era însă mult mai greu. Și în astfel de zile vitrege el nu putea măcar să împrumute o copeică sau o bucată de pîine de la vreunul din vecinii săi din subsol. Aceștia nu-l iubeau și se fereau de el, poate din cauză că era tăcut, poate din pricina cîinelui — al cărui drept de a dormi în subsol, bătrînul trebuia să-l apere zilnic cu înjurături înverșunate și uneori chiar cu pumnii.

Dar mai crunte decît suferințele foamei erau suferințele morale. În zile nenorocite ca acestea, cînd bătrînul era treaz, întreaga lui viață de cerșetor, cu toate umilințele și rușinea ei, i se perinda foarte clar și necruțător pe dinaintea ochilor. Își amintea și de traiul dinainte, cînd nu ajunsese încă un cerșetor, un bufon de cîrciumă, nici locatar al subsolurilor putrede — al acestor cuibare ale sărăciei și viciului, ci un muncitor cinstit, un fericit tată de familie. I se întîmpla uneori să stea culcat, fără să poată dormi o noapte întreagă de iarnă, lungă și rece, cu capul greu de gînduri și amintiri... Dar suferințele nu și le destăinuia niciodată, nimănui, și poate că nici nu l-ar fi ascultat nimeni. În lumea asta largă, o singură ființă îl iubea, Piratka — pe care-l găsise de mic pe stradă, înghețat, și, cuprins de milă, îl luase cu sine să-l încălzească și să-l hrănească.

În schimb, în zilele norocoase, cînd amîndoi erau sătui, bătrînul, care se mai și îmbăta, împotriva obiceiului său devenea vorbăreț... Și pentru că atunci cînd se afla în starea aceasta tot nu găsea un alt ascultător în afară de Piratka, i se adresa lui cu lungi disertații și istorisiri.

— Vezi, Piratka, ce fel de om sînt eu? — spunea bătrînul, stînd lungit pe așternutul său de paie și mîngîind cîinele. Ne ținem de beții, înveselim poporul prin cîrciumi, cerșim. Ei, asta-i viață omenească? Pe noi nimeni nu ne socotește oameni. Uite, acum două zile, negustorul Pospelov mi-a spoit mutra cu muștar, în cîrciumă. De bună seamă că pe el asta-l distra, fiindcă e într-adevăr foarte caraghios să vezi un om în toată firea spoit așa, dintr-o dată, cu muștar, pe toată fața! Dar tu crezi că mie asta mi-a făcut plă-

cere? Dar de unde! Poate că tocmai din cauza muștarului ăsta mi s-a întors tot sufletul pe dos. Pentru că noi doi n-am fost totdeauna, mă prostuțule, atît de bețivi și de ticăloși ca astăzi, nu totdeauna am fost în halul ăsta! Ia întreabă tu de mine la turnătoriile domnului Malțev: fost-a vreodată un modelar mai bun decît mine? Niciodată. Tu crezi că n-am avut nicicînd nevastă? Copii? Un cămin? Bine, hai să zicem că nevasta a fugit cu un vînzător de prăvălie, dar n-ai de ce să te miri, fiindcă el era vînzător, cînta și la chitară, avea purtări alese, la îndemîna lui erau băuturile spirtoase, ciocolata și fel de fel de limonade. Eu m-am apucat de băutură. Mai tîrziu, cînd copilașii mei dragi au crescut, n-au mai vrut să știe nimic de bețivanul lor de tătic — cică-i făcea de rușine. Păi nici că se putea altfel, ei își păzesc noblețea obrazului. Și așa am rămas numai noi doi pe lumea asta, Piratka, și tot împreună o să și crăpăm. Așa că lasă-mă, prietene, să te îmbrățișez și să te sărut.

Și bătrînul trăgea spre el cîinele care scheuna, îl îmbrățișa și-l săruta cu înfocare pe botul rece și umed. Piratka încerca să scape, dar cît se poate de delicat, ca să nu-și jignească stăpînul.

Intr-o zi de iarnă, în timpul gerurilor năprasnice ale bobotezei, bătrînul a intrat cu cîinele în cîrciuma „Intîlnirea prietenilor". Tocmai se sfîrșea petrecerea de sărbători a unui numeros grup de negustori. Bătrînul și Piratka au executat tot repertoriul lor, terminînd, ca de obicei, cu numărul care satiriza păcatele regimului social. Spectatorii și-au arătat mulțumirea, făcînd multă larmă. Pe unul dintre ei, care, după cum a aflat bătrînul mai tîrziu, era băcanul Spiridonov, l-a entuziasmat arta lui Piratka. În capul lui, înfierbîntat de băutură, s-a născut ideea să cumpere cu

orice preț cățelul învățat. Și-i dădea de băut bătrînului, rugîndu-l mereu să i-l vîndă pe Piratka.

— Ascultă, om bun, — spunea negustorul, cu chef. — Ce-ți trebuie ție cîinele ăsta? O să crăpați amîndoi de foame. Te rog să mi-l vinzi mie. Ce-i drept, eu mai am trei cîini, legați lîngă magazii — cîini adevărați, răi și puternici. Dar mi-ar place să am și un cîine învățat. Ia spune, cît ceri pe el?

Cu toate că era moleșit de votcă și cu toate că mîndrul și bogatul Spiridonov îl măgulea cu rugămințile lui, bătrînul nu se putea totuși hotărî să-l vîndă pe Piratka.

— Binefăcătorule, domnule, — spunea cerșetorul, împleticindu-i-se limba în gură, — dar cum să mă despart eu de Piratka, pe care l-am crescut și l-am hrănit de cînd era mic? Păi asta-i ca și cum ți-ai vinde un prieten. Nu, pe Piratka nu pot în ruptul capului să-l vînd.

Refuzul cerșetorului a ațîțat și mai mult dorința negustorului de a cumpăra cîinele.

— Mă prostule, — a spus Spiridonov, — nici de departe n-ai văzut tu atîția bani cît îți dau eu pe el. Înțelegi sau nu?

— Nu, înălțimea voastră, nu vreau să vă supăr, dar cîinele meu nu e de vînzare.

— Iei două ruble și jumătate?

— Nu pot, înălțimea voastră!

— Trei!

— Nu pot.

— Cinci?

— Nu, înălțimea voastră, mai bine să nu mai vorbim de asta.

Dar cînd băcanul Spiridonov a scos din portofelul său plin o hîrtie nouă de zece ruble, bătrînul a șovăit. Cînd a văzut hîrtia roșie s-a zăpăcit mai mult decît

l-ar fi zăpăcit orice argumente și rugăminți. Perspectiva unei locuințe încălzite, sănătoase și a unei străchini cu ciorbă cu carne, aburindă, în fiecare zi, a hotărît definitiv soarta lui Piratka. Bătrînul s-a mai împotrivit el cu încăpățînare, dar slab și nehotărît, iar în cele din urmă, cînd negustorul a mai adăugat trei ruble, s-a învoit.

— Ia-l... E-al tău, — a spus cerșetorul cu o voce stinsă. A strîns lacom banii și, aproape fugind, a ieșit din cîrciumă...

...Au trecut cinci zile. Bătrînul n-a băut nici o picătură de alcool. Banii îi ascunsese. Dorul de Piratka îl chinuia cumplit.

În ziua a șasea cîinele a venit în fugă la el. De gît îi atîrna un capăt de frînghie. Bătrînul s-a bucurat nespus de mult cînd l-a văzut, l-a mîngîiat, l-a sărutat și a pornit cu el spre prăvălioara din apropiere să-i cumpere pîine și carne. Dar pe stradă l-a întîlnit pe unul dintre băieții lui Spiridonov, care fusese trimis după Piratka.

Și acesta a luat cîinele.

Bătrînul, deznădăjduit, s-a apucat de băutură. Și-a pierdut cunoștința, memoria, noțiunea timpului și a locului. Cît a durat starea aceasta a lui, n-ar fi știut să spună: poate o săptămînă, două, poate o lună întreagă. Vag, ca prin vis, își mai amintea că avusese prilejul să mai țină o dată în brațe pe Piratka, dar că i-l luaseră și că acesta se zbătuse și schelălăise. Cînd și unde se întîmplase asta, nu-și aducea aminte. Și-a venit în fire la spital, după un acces puternic de delirium tremens. La început, spitalul i-a plăcut mult: acolo era curat, lumină, doctorii îi vorbeau cu „dumneata", mîncarea era bună. Dar imaginea lui Piratka, prima imagine limpede care-i venise în minte după rătăcirea monstruoasă a beției,

nu-i dădea pace. Puțin cîte puțin, dorința înfocată de a-și mai vedea cu orice preț — măcar o dată — cîinele, a pus într-atîta stăpînire pe el, încît bătrînul ardea de nerăbdare să iasă din spital.

A părăsit spitalul într-una din acele zile calde de iarnă, cînd pe cîmp și pe stradă începe să miroasă a primăvară. Vesel, îmbătat de aerul reavăn, pășind nesigur pe picioarele care în timpul bolii se dezobișnuiseră de mers, s-a îndreptat spre casa lui Spiridonov.

A deschis, copleșit de sfială, portița și s-a oprit speriat. Drept în fața lui mîrîia amenințător un cîine mare, cafeniu. Bătrînul s-a dat doi pași îndărăt și, deodată, un fior de bucurie l-a străbătut din cap pînă-n picioare.

— Pirat... Piratușka... Dragul meu, — șoptea bătrînul, întinzînd mîinile spre cîine.

Cîinele continua să mîrîie, înecîndu-se de furie și rînjind de i se vedeau dinții lungi și albi.

„Da' poate că nici nu e Piratka? — s-a gîndit cerșetorul. — Uite ce gras e! Cum s-a împlinit! Ba nu, fără-ndoială că e Pirat. Uite și blana cafenie, și pata albă de pe piept, iată și semnul de pe urechea stîngă..."

— Piratușka, dragul meu! De ce te superi pe mine, prostule?...

Pirat a amuțit deodată, n-a mai mîrîit, s-a apropiat de bătrîn, i-a mirosit cu luare-aminte veșmintele și a început să se gudure. În aceeași clipă a apărut în cerdac, rîndașul, un vlăjgan înalt, roșcovan, îmbrăcat cu o cămașă roșie din taftă, cu un șorț alb și cu o mătură în mînă.

— Ce cauți aici, moșule? — a strigat rîndașul. — Ia pleacă! Hai, șterge-o de unde-ai venit! Vă cunosc

eu pe de-alde ăştia, sărăntoci din toată lumea. Piratka! Vino-ncoace, diavole!

Piratka s-a înghebośat, şi-a băgat coada între picioare şi a început să scheaune, uitîndu-se cînd spre rîndaş, cînd spre vechiul lui stăpîn. Se vedea cît de colo că era în mare încurcătură. În sufletul lui de cîine se dădea o luptă grea.

— Piratka, vin-aici! — a strigat poruncitor flăcăul, chemînd cîinele şi plesnindu-se cu palma peste coapsă.

Piratka s-a mai uitat o dată la bătrîn cu o nespusă tristeţe în ochi. S-a înghebośat şi mai mult şi s-a tîrît spre rîndaş, ca un vinovat.

Bătrînul a ieşit în stradă, clătinîndu-se...

. . . .

În toiul nopţii, la ora unu, în curtea lui Spiridonov a izbucnit deodată urletul lui Piratka, un urlet jalnic, prelung, plin de deznădejde şi durere. Urletele acestea sinistre l-au trezit din somn pe Spiridonov, care s-a speriat.

— Ia uite ce cîine blestemat! — a bodogănit el, scuturat de fiori. — Urlă a moarte, zău aşa!

Zadarnic a încercat Spiridonov să adoarmă din nou. A trecut o jumătate de oră, o oră întreagă... Pirat nu mai contenea cu urletul lui sinistru. Negustorul s-a sculat din pat, şi-a încălţat papucii, a coborît în bucătărie şi a dat ordin rîndaşului să vadă de ce urlă cîinele. Şi la urma urmei să-l sloboadă din lanţ, ca să-l lase să doarmă.

Flăcăul s-a îmbrăcat repede şi a ieşit în curte. Afară era întuneric, sufla vîntul, iar din cer, din norii care alergau repede la mică înălţime, cădea o ploaie măruntă, caldă, de primăvară. Pirat l-a recunoscut îndată pe rîndaş, s-a apropiat de el, i-a lins mîna şi a luat-o

înainte. Din loc în loc se oprea şi cu un schelălăit uşor îl chema pe rîndaş să-l urmeze.

Cînd a ajuns la portiţa încuiată a grădinii, Piratka s-a oprit şi s-a pornit iar să urle deznădăjduit. La început, rîndaşul, cu ochii încă neobişnuiţi cu întunericul nopţii, nu a putut desluşi nimic. Dar în clipa următoare a scos un răcnet de groază şi a rămas locului, împietrit. Spaima îl paralizase.

De teiul ramuros, cel mai apropiat de grilaj, atîrna, bălăbănindu-se încet, aproape atingînd cu picioarele pămîntul, umbra înfricoşătoare a unui om... Fostul stăpîn al lui Piratka îşi încheiase toate socotelile cu viaţa.

SEMIZEU

I

Se juca „Hamlet".

Toate biletele se vînduseră încă de dimineață. Publicul fusese atras de acest spectacol mai ales din cauza că în rolul principal apărea renumitul Kostromskoi, care cu vreo zece ani în urmă își începuse cariera artistică tot în acest teatru, ca simplu figurant amator. După aceea, călătorind prin întreaga Rusie, își cucerise în foarte scurtă vreme o glorie atît de mare, cum nu se mai întîmplase încă pînă la el cu nici un alt actor provincial. E drept că în ultimul an circulau zvonuri urîte despre el, dar greu de crezut, pe care le publicaseră și ziarele. Se spunea că beția deșănțată și desfrîul zdruncinaseră și distruseseră cu totul uriașul talent al lui Kostromskoi și că numai în virtutea inerției se mai bucura de roadele succeselor din anii trecuți, iar impresarii scenelor particulare din capitală nu mai primeau cu aceeași servilitate condițiile lui deosebit de grele. Cine știe, poate că în zvonurile acestea să fi fost și un pic de adevăr. Totuși, puterea numelui lui Kostromskoi era atît de mare, încît trei zile de-a rîndul publicul făcuse coadă la casa teatrului, cu toate că prețurile erau exagerat de mari. Spe-

culanții, însă, vindeau biletele cu preț de trei, de patru și chiar de cinci ori mai mare.

Primul tablou încă nu începuse, dar pe scenă se și pregăteau pentru cel de al doilea. Lămpile încă nu erau aprinse. Decorurile palatului regal atîrnau ca niște cartoane stranii, grosolane și multicolore.

Încetul cu încetul, publicul a început să umple sala de spectacol. De după cortină se auzea un murmur vag și monoton.

Kostromskoi ședea în cabina lui, în fața oglinzii. Abia sosise și se îmbrăcase în costumul tradițional de prinț danez — tricou negru, ghete cu catarame și un camizol negru de catifea cu un guler lat de dantelă. Coaforul teatrului stătea lîngă el, într-o atitudine servilă, ținînd în mînă o perucă blondă cu bucle lungi.

— „El este gras și-și pierde suflarea..." — spunea Kostromskoi, frecînd crema între palme și începînd să-și ungă fața cu ea.

Coaforul a izbucnit deodată în rîs.

— De ce rîzi, prostule? — l-a întrebat actorul, fără să-și ia ochii de la oglindă.

— Păi eu... așa... de nimic...

— Păi se și vede că ești prost. Ei zic că m-am îngrășat și m-am buhăit. Dar însuși Shakespeare a spus despre Hamlet că este gras și-și pierde suflarea. Toți scribii aceștia de la ziare sînt niște ticăloși. Latră în vînt.

Kostromskoi a terminat cu crema și și-a întins pe față grima pentru ten. Acum se uita în oglindă mai atent.

„E drept că mare lucru e și fardul ăsta, totuși, obrazul meu nu mai este ca înainte. Uite pungile de sub ochi și cutele adînci din jurul gurii... obrajii s-au umflat... nasul și-a pierdut forma lui nobilă. Dar tot

voi mai lupta... Kean a băut, Mocialov a băut... nu-mi pasă! Lasă-i să vorbească și de Kostromskoi că s-a buhăit și el din cauza beției. Dar Kostromskoi le va arăta acum acestor... mucoși neisprăviți... le va arăta ce poate să facă un talent adevărat!"

— Tu, etiopianule, m-ai văzut vreodată? — l-a întrebat el pe neașteptate pe coafor.

Pe acesta l-a străbătut un fior de plăcere.

— Vai de mine, Alexandr Evgrafovici... Păi eu... Doamne... Să nu-l fi văzut eu, ca să zic așa, pe cel mai mare artist rus? La Kazan chiar eu cu mîinile mele am pregătit perucile pentru domnia voastră.

— Dracu' te-o ști... că eu nu te țin minte, — a spus Kostromskoi, făcîndu-și cu vopsea albă o dungă lungă și îngustă de-a lungul nasului. — Mulți ați fost... Ia toarnă!

Coaforul a turnat din carafa care se afla pe suportul de marmoră al oglinzii o jumătate de pahar de votcă și l-a servit.

Artistul a băut și, încrețindu-și fața, a scuipat pe dușumea.

— Ați face bine să mîncați ceva, Alexandr Evgrafovici, — l-a sfătuit, duios, coaforul — bețiv și el — că dacă o beți așa goală... se urcă tare la cap...

Kostromskoi aproape terminase cu machiajul. Încă vreo cîteva linii cu vopsea maronie și „norii tristeții se aşternură pe fața lui schimbată și înnobilată".

— Dă-mi mantaua! — a poruncit el coaforului, ridicîndu-se de pe scaun.

Din sala de spectacol se auzea pînă în cabină cum orchestra își acorda instrumentele.

Mulțimea se aduna tot mai multă. De dincolo de ziduri se auzea cum pătrundea în teatru ca un șuvoi viu, se scurgea în loji, la parter și prin galerii, tropăind cu vuietul caracteristic mării îndepărtate.

— De mult n-a mai fost sala plină ca astăzi, — a zis coaforul cu un entuziasm slugarnic. — Nu mai e un locșor măcar!

Kostromskoi a oftat.

Încrezător încă în marele său talent, plin încă de o înflăcărare sinceră și de o nesfîrșită mîndrie artistică, simțea, totuși, dar fără să îndrăznească să recunoască deschis față de sine însuși, că laurii gloriei lui începeau să se ofilească. Altădată se întîmpla ca nici să nu intre în teatru, dacă impresarul nu-i aducea în cameră cele cinci sute de ruble, în hîrtii roze, după cum se învoiseră. Sau începea să facă nazuri în mijlocul spectacolului și pleca acasă după ce-i înjura de toți sfinții pe director, pe regizor și întreaga trupă.

Observația coaforului i-a amintit foarte viu și dureros de anii aceia plini de succese extraordinare, ca în basme. Acum nici un impresar nu i-ar mai fi adus banii înainte de spectacol, și nici el n-ar mai fi îndrăznit să-i ceară.

— Toarnă! — a ordonat Kostromskoi coaforului.

Carafa se golise. Totuși, votca îl înviorase pe artist. Ochii lui, cu marginile pleoapelor încondeiate cu dungi negre subțiri și accentuate, se limpeziseră și se măriseră, trupul încovoiat i se îndreptase, picioarele umflate, strînse în tricou, și le simțea elastice și pline de forță.

După ce și-a terminat toaleta, și-a trecut pe față, cu o mînă experimentată, un puf cu pudră, s-a privit pentru ultima oară în oglindă, închizînd ușor ochii, și a ieșit din cabină.

Cînd, cu mersul său domol și sigur, a coborît scara, cu capul sus, toate mișcările lui păreau pătrunse de simplitatea ușoară și grațioasă, cu care el, fost vînzător într-o prăvălie de pînzeturi, îi uimise la Moscova pe actorii trupei franceze care-l văzuseră.

II

În întîmpinarea lui Kostromskoi venea în goană regizorul.

În sala de spectacol, lămpile s-au aprins revărsînd o lumină vie şi veselă. Haosul disonant al orchestrei a amuţit deodată. Vuietul mulţimii s-a auzit o clipă mai puternic, apoi parcă a slăbit dintr-o dată.

Au izbucnit sunetele unui marş puternic şi solemn.

Kostromskoi s-a apropiat de cortină şi şi-a lipit ochiul de o gaură mică şi rotundă, făcută în pînză la înălţimea unui stat de om. Teatrul era arhiplin. Feţele se puteau deosebi numai în primele trei rînduri. Mai încolo, oriunde îţi îndreptai privirea — la stînga, la dreapta, în sus, în jos — nu vedeai decît o mulţime de pete omeneşti multicolore, care se mişcau într-o ceaţă albăstruie. Din întunericul acesta plin de mişcare nu se vedeau decît balustradele albe cu arabescuri aurii ale lojelor, tapiţate cu catifea *fraise*. Dar Kostromskoi privea prin gaura din cortină, fără să-şi simtă sufletul zguduit de senzaţia aceea pe care o cunoştea atît de bine din trecutul său, totdeauna nelipsită, proaspătă şi puternică — de înflăcărare spontană şi plină de bucurie a tuturor forţelor sale spirituale. Da, de un an nu mai avea senzaţia aceasta. El îşi justifica indiferenţa prin deprinderea cu scena, fără să bănuiască măcar că era începutul paraliziei sufletului obosit şi hărţuit.

Deodată, pe scenă a intrat în goană regizorul, roşu la faţă, asudat şi cu părul vîlvoi.

— Pe toţi dracii! Ce tîmpenie! S-au dus toate dracului! M-au omorît! — urla el furios, apropiindu-se în fugă de Kostromskoi. — Ei, diavolilor, ridicaţi cortina! O să ies să anunţ că spectacolul nu va avea loc. Nu avem Ofelie! Înţelegeţi? N-avem Ofelie!

— Cum vine asta — n-avem Ofelie? — a întrebat uimit Kostromskoi, încruntîndu-şi sprîncenele. — Glumeşti oare, prietene?

— Nu-mi arde de glume acum — a izbucnit regizorul, indignat. — Uite, chiar acum, acum cinci minute! Citeşte, te rog, ce scrie idioata asta!... „Sînt intoxicată, stau în pat şi nu pot să joc." Ce zici? Nu, zău, ce zici de asta? Asta, frate, cu permisiunea dumitale, nu-i o glumă. Spectacolul trebuie amînat.

— Dar înlocuieşte-o cu cineva, — s-a aprins Kostromskoi. — Ce mă privesc pe mine fasoanele ei?

— Dar cu cine s-o înlocuiesc? Bobrova joacă pe Gertruda, Markovici şi Smolenskaia sînt libere şi au plecat cu dragonii afară din oraş. Doar n-o s-o pun pe bătrîna comică să joace rolul Ofeliei! Dumneata ce crezi? Sau uite, dacă doreşti — o fată debutantă. Să-i propun ei?

Şi el a arătat cu degetul spre o fată care străbătea scena, îmbrăcată într-o blană modestă şi pe cap cu o căciuliţă de astrahan, cu o faţă palidă, gingaşă şi cu ochi mari, albaştri.

Fata, mirată de această neaşteptată apostrofă, s-a oprit.

— Cine e asta? — a întrebat încet Kostromskoi, scrutînd cu privirea faţa fetei.

— Iurieva. E o debutantă. Arde de pasiune pentru arta dramatică, dacă vrei să ştii! — a răspuns regizorul cu voce tare, fără să-i pese că l-ar putea auzi publicul.

— Ia ascultă, Iurieva, dumneata l-ai citit vreodată pe Hamlet? — a întrebat-o Kostromskoi, apropiindu-se de ea.

— Desigur că l-am citit, — a spus fata încet, stingherită.

— Ai putea s-o joci chiar acum pe Ofelia?

— Știu rolul pe de rost, dar nu știu dacă sînt în stare să-l joc.

Kostromskoi s-a apropiat și mai mult de ea și a apucat-o de mînă.

— Vezi dumneata... Milevskaia a refuzat să joace, iar teatrul este arhiplin. Hotărăște-te, drăguță! Ne scapi pe toți din încurcătură!

Iurieva tăcea nehotărîtă, cu toate că ar fi vrut să-i spună atît de multe renumitului artist! Cu vreo trei ani în urmă, el, Kostromskoi, prin jocul său uimitor trezise pentru prima dată în inima ei tînără, desigur, fără să bănuiască, o pasiune nestăpînită pentru scenă. Nu pierduse nici un spectacol în care juca el, și de multe ori, după ce îl văzuse în „Kean", sau în „Familia criminalului", sau în „Uriel Acosta", plînsese toată noaptea. Ea socotea că ar fi clipa cea mai fericită din viața ei — ceea ce nu credea că se va întîmpla vreodată — să aibă posibilitatea... nu să vorbească cu Kostromskoi, nu, nu, așa ceva n-ar fi îndrăznit nici măcar să viseze, ci numai să-l vadă de aproape în viața de toate zilele.

Adorația aceasta nu dispăruse nici acum și numai un artist atît de alintat de glorie și sătul de atenție feminină cum era Kostromskoi putea să nu observe, în timpul repetițiilor, cei doi ochi mari, albaștri, care-l urmăreau fără încetare cu o adorație sinceră și stăruitoare.

— Ei, ce facem? Putem să socotim tăcerea dumitale ca o acceptare? — a insistat Kostromskoi, privind cu o duioșie iscoditoare chipul fetei și dînd vocii sale nazale blîndețea aceea irezistibilă căreia — el o știa — nici o femeie nu i se putea împotrivi.

Mîna Iurievei a tresărit în mîna artistului, ea și-a lăsat genele în jos și a răspuns, ascultătoare:

— Bine! Mă îmbrac numaidecît.

III

Cortina s-a ridicat și, îndată ce publicul și-a văzut actorul preferat, teatrul s-a cutremurat de aplauze și de strigăte pline de entuziasm.

Kostromskoi stătea lîngă tronul regelui, cu mîna pe inimă, și saluta spectatorii, plimbîndu-și privirea peste rîndurile lojilor teatrului, de sus pînă jos.

În sfîrșit, după cîteva încercări nereușite, regele, folosindu-se de o clipă cînd zgomotul se mai potolise, a izbutit să-și ridice glasul și a început monologul:

„Deși ni-e vie-n amintire moartea
Iubitului Hamlet, al nostru frate,
Și-ar fi mai potrivit să ne-nchinăm
Tristeții sufletul, și-n țara-ntreagă
Să fie numai jale și mîhnire,
În cuget, totuși, ne-am luptat cu firea
Atît de mult, că azi cu o cuminte
Durere-l pomenim și, totdeodată,
Putem a ne-ngriji și de-ale noastre".

Entuziasmul mulțimii l-a emoționat pe Kostromskoi, și cînd regele i s-a adresat, numindu-l frate și fiu iubit, atunci cuvintele lui Hamlet:

„Mai mult de-un neam, dar mai puțin de-un soi..."

au răsunat cu o durere atît de adîncă și o ironie atît de amară, încît, fără voie, un fior a săgetat inimile spectatorilor.

Şi la consolarea făţarnică a reginei Gertruda :

„Aşa e dat. Tot ce trăieşte moare“...

el a ridicat spre ea încet, cu imputare, genele lui lungi, pe care le ţinuse pînă atunci în jos, şi a răspuns, dînd uşor din cap :

„Da doamnă, aşa-i dat“.

După aceste cuvinte, pătrunse de dorul după tatăl său mort, de dezgust de viaţă, care era supusă fatalităţii, şi de o amară ironie pentru uşuratica sa mamă, Kostromskoi şi-a dat seama, cu simţul acela deosebit, fin, cu neputinţă de lămurit, al actorului experimentat, că cucerise publicul cu totul, pentru că între el şi acest public se formase o legătură indistructibilă.

Părea că niciodată, nimeni nu pronunţase cu o forţă atît de uimitoare şi cu atîta deznădejde monologul pe care Hamlet îl spune după plecarea regelui şi a reginei :

„O, carnea aceasta mult prea închegată
De s-ar topi şi s-ar preface-n rouă...“

Vocea nazală a lui Kostromskoi se făcuse mlădioasă şi supusă. Ea răsuna puternic, cu o tonalitate metalică, sau cobora pînă la o şoaptă gingaşă, catifelată, sau se transforma în hohote de plîns, abia stăpînite de eforturile voinţei.

Şi spectatorii au început să urle, cînd Kostromskoi, cu un gest simplu şi elegant, a pronunţat ultimele cuvinte :

„Dar frînge-te, o inimă, că trebui
De-acum încolo lacăt să-mi pun gurii“

— Da, publicul îl cunoaşte pe Kostromskoi, şi Kostromskoi îşi cunoaşte publicul, — a spus artistul cînd a ieşit după primul act din culise. — Mă crocodilule, dă-mi votcă ! — i-a poruncit el numaidecît coaforului, care se apropiase de dînsul.

IV

— Ei, cum joacă, tăticule ? Ce crezi, joacă bine, aşa e ? — l-a întrebat un debutant, mic de statură, pe Iakovlev, patriarhul teatrelor provinciale, care interpreta rolul regelui.

Amîndoi stăteau pe scara care ducea din cabină pe scenă.

Iakovlev îşi molfăi buzele groase, care atîrnau.

— De bine, joacă bine... băieţaş ! Dar cine l-a văzut pe Mocialov în „Hamlet“, pe acela, dragul meu nu-l mai uimeşte nimic. Iar eu, frăţioare, eram aşa, un purceluş ca tine, cînd am avut parte de fericirea asta. Şi cînd oi fi pe patul de moarte, mi-oi aminti de clipa aceasta ca de cea mai minunată clipă din viaţa mea. Înţelegi tu ? Cînd el se ridica pe scenă de pe jos şi spunea : „Cerbul a fost rănit de o săgeată“ — toţi spectatorii, ca unul, se ridicau şi ei de pe locurile lor, fără să îndrăznească să mai sufle măcar. Să te uiţi dinadins ce-o să facă el în scena asta.

— Prea eşti sever, Valeri Nikolaevici.

— Nu-s deloc sever. Dumneata, la drept vorbind, nici nu ştii să priveşti. La cine crezi că mă uit eu ?

— Păi la cine ?

— Ia să te uiţi, frăţioare, la Ofelia... Ei, asta-i actriţă, nu jucărie !

— Păi ea, Valeri Nikolaevici, abia debutează.
— Idiotule! Nici măcar n-ai băgat de seamă cum a spus ea:

„Zoritu-m-a cu dragostea-ntr-un fel,
Stăpîne, plin de cuviinţă".

— Desigur că n-ai observat. Dar eu, uite, în curînd împlinesc treizeci de ani de teatru, şi-ţi spun că încă n-am auzit ceva asemănător. Asta-i talent! Şi să ţii minte vorba mea: publicul o s-o primească în aşa fel în actul patru, încît pe Kostromskoi al tău o să-l treacă năduşelile. Aia e!

V

Spectacolul se desfăşura. Se părea că prezicerile patriarhului se împlineau. Avîntul lui Kostromskoi se epuizase în actul întîi şi nu-l mai puteau însufleţi a doua oară nici chemările, nici aplauzele, nici priveliştea imensei mulţimi a admiratorilor, care se înghesuiau în culise şi-l admirau cu o duioasă evlavie. Nu-i mai rămînea decît o rezervă nespus de mică din energia şi simţămintele acelea pe care, numai cu doi-trei ani în urmă, le risipea în fiecare scenă cu dărnicia unui rege.

Kostromskoi, îmbătat de primele aclamaţii zgomotoase ale publicului, şi-a cheltuit în actul întîi toată rezerva aceasta neînsemnată. Voinţa i-a slăbit, tensiunea nervoasă i-a scăzut şi nici chiar dozele mărite de alcool nu-l mai puteau înviora. Legătura ascunsă, care se născuse la început între el şi public, se topea

treptat şi, cu toate că după actul al doilea spectatorii aplaudaseră tot atît de sincer ca şi la sfîrşitul primului act, era clar că acum nu-l mai aplaudau pe el, ci faima numelui său.

În schimb, Ofelia — Iurieva — se afirma tot mai mult la fiecare apariţie. Cu artista aceasta neînsemnată, care jucase pînă atunci rolurile cele mai lipsite de pretenţii — de mosafire şi de confidente — se petrecuse parcă o minune. Parcă devenise cu totul fiica lui Polonius — fata duioasă, blîndă şi ascultătoare, cu simţămintele ei adînci şi puternica ei dragoste, cu sufletul ei otrăvit de veninul tristeţii.

Publicul n-o aplauda încă pe Iurieva; dar chiar de pe acum o urmărea, şi cînd ea apărea pe scenă, o privea atent, într-o linişte adîncă. Fără să bănuiască nici ea, se lupta cu marele artist, smulgîndu-i atenţia mulţimii şi succesul, iar spectatorii urmăreau lupta dintre cei doi actori, fără să-şi dea seama deocamdată, ca şi ea, dealtfel, de ceea ce se petrece.

Actul al treilea i-a fost fatal lui Kostromskoi...

În acest act, apariţia lui Hamlet este precedată de o scenă scurtă, în care regele şi Polonius se înţeleg să se ascundă şi să asculte convorbirea dintre Hamlet şi Ofelia, ca să poată să judece care este adevărata cauză a nebuniei prinţului. Kostromskoi a ieşit din culise cu paşi rari, cu mîinile încrucişate pe piept, cu capul lăsat mult în jos, cu ciorapul de pe piciorul drept, dezlegat şi căzut.

„A fi sau a nu fi — iată întrebarea!" — a început el, atît de încet, că abia se auzea, adîncit în adîncă meditaţie, fără s-o observe pe Ofelia, care stătea în fundul scenei cu o carte deschisă în mînă.

Kostromskoi interpreta totdeauna acest faimos monolog cît se poate de bine. Cu cîţiva ani în urmă, tot în acest oraş, pe aceeaşi scenă, după ce Kostromskoi

sfîrşise monologul, prin care o chema pe Ofelia, în teatru se făcuse pentru cîteva clipe o linişte nefirească, stranie, care e mai convingătoare decît cele mai zgomotoase aplauze. Dar după aceea, ce entuziasm extraordinar cuprindea toţi spectatorii, începînd cu modestul privitor din ultimul rînd al galeriei şi terminînd cu societatea selectă din lojile de rangul întîi...

Dar vai, acum şi Kostromskoi şi publicul rămîneau insensibili, cu toate că el nu-şi dădea seama de aceasta.

„Şi cugetul ne schimbă-n bieţi mişei
Incît firescul chip al hotărîrii
Sub raza slabă a gîndului păleşte,
Şi-avînturile cele mai măreţe,
Sub semnu-acesta, se abat din drum
Şi pier ca faptă..."

recita el, gesticulînd şi schimbînd intonaţia, învăţată dinainte. Şi lui i se părea că, de cum o va vedea pe Ofelia, va cădea în genunchi în faţa ei şi va pronunţa ultimele cuvinte, spectatorii vor începe să plîngă şi să strige, cuprinşi de o dulce frenezie.

Şi iată că a observat-o pe Ofelia, s-a întors către spectatori, prevenindu-i prudent: „tăcere!", apoi a străbătut repede întreaga scenă şi a căzut în genunchi, exclamînd:

„Nimfă, pomeneşte
In ruga ta de mine, păcătosul"

şi s-a ridicat numaidecît, aşteptînd explozia aplauzelor.

Dar n-a aplaudat nimeni. Publicul era nedumerit, insensibil, şi-şi îndrepta toată atenţia asupra Ofeliei.

Kostromskoi n-a înţeles cîteva clipe nimic şi numai cînd a auzit lîngă el o voce gingaşă, feminină, care-l întreba: *„Stăpîne scump, ce faci de-atîta vreme?"* — o voce în care tremurau lacrimi de părere de rău pentru dragostea pierdută — a înţeles fulgerător, totul.

Aceasta a fost pentru el o clipă de cumplită luciditate. Kostromskoi a înţeles limpede, fără cruţare, şi indiferenţa publicului, şi căderea lui irevocabilă, şi sfîrşitul sigur şi apropiat al gloriei sale zgomotoase, dar de scurtă durată.

O, cu cîtă ură a privit-o el atunci pe fata aceasta atît de zveltă, de minunată, de inocentă şi — cît de mult îl chinuia gîndul — atît de talentată! Ar fi vrut să se arunce asupra ei, s-o lovească, s-o trîntească la pămînt, să calce în picioare chipul acesta gingaş cu ochii mari, albaştri, care-l priveau cu dragoste şi milă. Dar s-a stăpînit şi a răspuns cu o voce pierdută:

„Smerite mulţumiri. Eu? Bine, bine..."

După această scenă, Kostromskoi a fost chemat la rampă de spectatori. Dar el auzea din galeria ticsită de studenţi, cum numele Iurievei — care, de altfel, refuza să iasă la rampă — era strigat mult mai tare decît numele lui.

VI

In scena actorilor ambulanţi din piesă, aceştia jucau „Uciderea lui Gonzago". Kostromskoi, răzleţit de curteni, stătea pe jumătate culcat pe pămînt, sprijinindu-se cu capul de genunchii Ofeliei. Deodată, el a ridicat faţa şi, izbind-o pe Iurieva cu duhoarea de vin

care-i ieşea din gură, a şoptit cu vocea unui om ameţit de băutură:

— Ascultă, *madame!* Cum te cheamă? Ascultă!

Ea s-a aplecat uşor spre el şi i-a răspuns tot în şoaptă:

— Ce?

— Ce picioare frumoase ai! Ascultă... În general eşti... toată... atît de drăguţă!

Iurieva a întors tăcută faţa într-o parte.

— Zău, drăguţă, — nu se astîmpăra Kostromskoi. — Spune-mi, fără-ndoială că ai un amant în trupă?

Ea continua să tacă.

Kostromskoi voia s-o jignească, şi cît se poate mai tare, ca s-o doară. Tăcerea ei îl enerva şi mai mult.

— Ai? Asta este o foarte, foarte mare prostie din partea dumitale. Aşa o mutrişoară ca a dumitale este un adevărat capital... Dar ca artistă, dumneata, iartă-mi sinceritatea, eşti zero. Atunci ce-ai putea să faci pe scenă?

Din fericire, el trebuia să dea o replică. A lăsat-o în pace, şi ea s-a îndepărtat puţin de el. În ochii ei au apărut lacrimi. Îşi dădea seama că Kostromskoi devenise pentru ea un duşman necruţător şi invidios.

Iar Kostromskoi juca în fiecare scenă tot mai prost, şi cînd s-a terminat actul a trebuit să se mulţumească cu aplauze foarte rare. Şi de aplaudat, au aplaudat numai oamenii lui.

VII

Începuse actul al patrulea. Cînd Ofelia, nebună, a intrat în scenă, în fugă, îmbrăcată în rochie albă, împodobită cu paie şi flori, o rumoare vagă s-a ridicat

din sală şi, după aceea, în teatru s-a aşternut o linişte sinistră.

Şi cînd Ofelia a început să cînte cu o voce gingaşă şi naivă cîntecul ei despre prietenul drag, un suflu straniu a trecut prin public, de parcă un oftat greu ar fi izbucnit dintr-o dată dintr-o mie de piepturi.

„Cine-i vieţii tale drag
Ţi-l ghicesc după toiag
După cuşma-i cu mărgele
Şi-ncălţarea-i de-opincele"

— *„Vai, biată Ofelia! Ce cînţi tu?"* — a întrebat-o regina, plină de milă.

Privirea rătăcită a Ofeliei s-a oprit cu uimire asupra reginei, de parcă n-o văzuse pînă atunci.

— *„Ce cînt eu?* — a întrebat ea, uimită. — *Ascultaţi ce cînt:"*

„A murit şi mi s-a dus,
Iarbă i s-a pus la căpătîi
A murit şi mi s-a dus
I s-a pus o piatră la călcîi."

În sală nu mai rămăsese nici un spectator nepăsător, toţi erau cuprinşi de aceeaşi emoţie, toţi încremeniseră cu ochii aţintiţi pe scenă.

Dar mai atent, mai încordat decît toţi, Kostromskoi urmărea din culise fiecare mişcare a Ofeliei. În sufletul lui, în acest suflet bolnav şi mîndru, care niciodată nu ştiuse nici să se stăpînească, nici să-şi îngrădească pasiunile şi capriciile, se aprinsese acum o ură îngrozitoare, de nesuportat. Simţea că succesul serii îi fusese smuls definitiv de această tînără debutantă,

palidă și modestă. Fumurile alcoolului parcă se risipiseră cu totul din capul lui. El încă nu știa cum va izbucni furia invidiei care clocotea în el, dar aștepta cu nerăbdare lîngă ușile din mijloc ieșirea Iurievei.

— *„Nădăjduiesc că totul va fi bine. Trebuie s-avem răbdare, dar nu pot să nu plîng la gîndul că o să-l culce în pămîntul rece* — auzea el cuvintele Ofeliei zguduite de jale nebună. — *Fratele meu o să afle și el: așa că vă mulțumesc pentru bunele voastre sfaturi. Să-mi vie trăsura. Noapte bună, doamnelor, noapte bună, dragele mele doamne, noapte bună, noapte bună!...“*

Iurieva a fugit în culise, emoționată și gîfîind. Chiar sub fard se vedea că e palidă. În urma ei răsunau strigătele asurzitoare ale spectatorilor. În ușă s-a ciocnit de Kostromskoi. El, intenționat, nu i-a făcut loc să treacă, dar Iurieva s-a lovit cu umărul de umărul lui fără măcar să observe, atît de agitată era de rolul ei și de ovațiile pline de entuziasm ale publicului.

— Iurieva-a! Brav-o-o!...

Ea a ieșit pe scenă și s-a înclinat.

Cînd s-a întors a doua oară în culise, s-a întîlnit iar față în față cu Kostromskoi, care nu o lăsa să treacă. Iurieva l-a privit speriată și a spus sfioasă:

— Permite-mi să trec.

— Fii mai cu băgare de seamă, duduie! — a răspuns el, răutăcios și obraznic. — Dacă vreo cîțiva idioți bat din palme, asta nu înseamnă că-ți poți permite să îmbrîncești oamenii, nepedepsită. — Cînd a văzut spaima ei mută, el s-a enervat și mai tare, a luat-o brutal de mînă și a împins-o deoparte, strigînd: — A dracului treabă! Treci o dată! Ce-ai încremenit așa ca o statuie?

VIII

Cînd, după această ieșire neobrăzată, lui Kostromskoi i-a mai trecut furia, s-a moleșit numaidecît și, sleit de puteri, s-a simțit mai amețit de băutură decît înainte. Uitase chiar că piesa nu se terminase, plecase în cabină, se dezbrăcase încet și începuse să-și șteargă alene fardul cu vaselină.

Regizorul, nedumerit de lipsa lui îndelungată, a intrat în fugă la el și s-a oprit uimit.

— Alexandr Evgrafovici! Vai de mine! Ce faci? Păi acum este ieșirea dumitale!

— Lasă-mă, lasă-mă! — a mormăit plîngăreț și pe nas Kostromskoi, ștergîndu-și fața cu un prosop. — Eu mi-am terminat rolul... lasă-mă în pace!

— Dar cum să te las? Ai înnebunit, sau ce? Publicul așteaptă.

— Dar lasă-mă o dată! — a strigat Kostromskoi.

Regizorul a dat din umeri și a ieșit din cabină. Peste un minut s-a lăsat cortina, și publicul, aflînd de îmbolnăvirea neașteptată a lui Kostromskoi, a început să se împrăștie încet și tăcut, de parcă asistase cu cîteva clipe mai înainte la o înmormîntare.

Într-adevăr, publicul se întorcea de la înmormîntarea unui imens talent original, și Kostromskoi avusese dreptate cînd spusese că-și terminase „rolul“. Acum ședea singur în cabina pe care-o închisese cu cheia, în fața oglinzii, între două becuri de gaz care ardeau cu un trosnet ușor și, după vechiul său obicei, își ștergea cu migală fața, întinzînd pe ea lacrimi amare de beție. Ca prin ceață își amintea de o mulțime de triumfuri strălucite, din primii ani ai carierei sale. Coroane... buchete... cadouri de mii de ruble... entuziasmul neschimbat al mulțimii... măgulirea ziarelor... invidia colegilor... onorarii fabuloase... adorația celor mai fru-

moase femei... Oare toate astea să fi trecut? Oare talentul lui se epuizase, pierise? Poate se epuizase de multă vreme, de un an sau doi? Iar el, Kostromskoi, ce e el acum? Prilej de anecdote murdare de culise, ținta zeflemelii generale și a relei voințe, omul care-i îndepărtase de sine pe cei mai apropiați prieteni prin meschinăria lui aspră, prin egoismul, intoleranța și trufia sa deșănțată... S-a sfîrșit!

„Și dacă atotputernicul — i-a fulgerat prin minte lui Kostromskoi, sub forma obișnuitelor frînturi de rol — n-ar fi interzis păcatul sinuciderii... O doamne, doamne!..." — Și lacrimi fierbinți, neputincioase îi curgeau pe fața, cîndva frumoasă, amestecîndu-se cu fardul care încă nu se ștersese.

Cînd Kostromskoi a ieșit din cabina lui, toți actorii plecaseră din teatru. Pe scenă era aproape întuneric. Nu se mai aflau acolo decît cîțiva lucrători, care strîngeau ultimele decoruri. Kostromskoi a pornit înainte pe pipăite, cu pași nesiguri, ocolind mormane de decoruri îngrămădite spre ieșire.

Deodată, a auzit niște hohote de plîns, înăbușit, fără îndoială ale unei femei.

— Cine e aici? — a întrebat el și-s-a apropiat de ungherul de unde se auzea plînsul, împins de un sentiment vag de milă.

Silueta întunecată nu răspundea, dar hohotele de plîns erau și mai puternice.

— Cine plînge aici? — a întrebat a doua oară Kostromskoi, și în același timp a recunoscut-o pe Iurieva.

Fata plîngea și umerii ei slăbuți tresăreau spasmodic.

Ciudat, pentru prima oară în viață, inima aspră a lui Kostromskoi s-a umplut pe neașteptate de o milă adîncă pentru fata aceasta lipsită de apărare, care fusese atît de nedrept jignită de el. Și-a pus mîna pe

capul ei și a început să vorbească cu o voce caldă, pătrunzătoare și, împotriva obiceiului său, fără să pozeze și fără să-și dea aere.

— Copila mea! Azi te-am jignit îngrozitor. Nu-ți cer iertare. Știu că lacrimile dumitale nu se pot răscumpăra cu nimic. Dar dacă ți-ai da seama ce se petrece în sufletul meu, poate că m-ai ierta și ți-ar fi milă de mine... Astăzi, abia astăzi am aflat că s-a sfîrșit cu gloria mea. Ce durere se poate asemui cu aceasta? Ce înseamnă față de asta pierderea mamei, a copilului, a amantei? Noi, artiștii, trăim cu desfătări minunate, noi trăim și simțim pentru sute, pentru mii de spectatori, care ne privesc. Oare știi dumneata... O, sigur că înțelegi că nu-mi dau aere față de dumneata!... Da. Știi dumneata că în ultimii cinci ani în lumea noastră de artiști n-a fost un nume mai glorios decît al meu? La picioarele mele, la picioarele unui vînzător analfabet se prosterna mulțimea. Și deodată, într-o clipă, să te duci de-a berbeleacul de la înălțimea asta amețitoare!... — El și-a acoperit fața cu mîinile. — Îngrozitor!

Acum, Iurieva nu mai plîngea și se uita la Kostromskoi cu o adîncă compătimire.

— Vezi dumneata, draga mea, — a continuat el, strîngînd mîinile ei reci. — Dumneata ai fără îndoială un foarte mare talent. Rămîi pe scenă! Nu-ți voi vorbi despre tot felul de banalități, despre invidia și intrigile nulităților, despre protecția îndoielnică a Mecenilor teatrali, despre bîrfeala acelei mocirle, care se numește societate. Toate astea sînt fleacuri! Toate astea sînt nimic în comparație cu acele bucurii divine pe care ni le dăruiește această mulțime disprețuită, adorată. Dar, — vocea lui Kostromskoi a început să tremure nervos, — să nu supraviețuiești gloriei! Fugi de pe scenă de

îndată ce simți că focul sacru se stinge în dumneata! Nu aștepta, copila mea, să te gonească publicul.

Și, întorcîndu-și repede fața de la Iurieva, care voia să-i spună ceva și chiar întinsese mîinile după el, el a ieșit în grabă de pe scenă.

— Ascultă, Alexandr Evgrafovici, — i-a strigat din urmă regizorul, care l-a ajuns la intrare. — Du-te la casă să-ți iei banii.

— Lasă-mă! — a dat înciudat din mînă Kostromskoi, ca să scape de el. — Eu am terminat... Mi-am jucat rolul.

FERICIREA CÎINILOR

Într-o dimineață frumoasă de septembrie, între orele șase și șapte, pointerul Jack, un cîine maroniu, vioi și cu urechi lungi, în vîrstă de un an și jumătate, a plecat la piață, împreună cu bucătăreasa Annușka. Deoarece cunoștea foarte bine drumul, alerga înainte sigur de sine, mirosind în trecere marginile trotuarelor și oprindu-se la răscruci, ca să se uite în urmă după bucătăreasă. Văzînd de pe chipul și mersul ei că era pe drumul cel bun, dădea colțul, hotărît, și pornea mai departe în goană însuflețită.

Dar cînd a ajuns în dreptul cunoscutei cîrnățării, Jack n-a mai văzut-o pe Annușka. Atunci a luat-o în goană înapoi cu atîta grabă, încît din pricina iuțelii i s-a răsucit urechea stîngă. Dar Annușka nu se vedea nici de la răscrucea cea mai apropiată. Atunci Jack a hotărît să se orienteze după miros. S-a oprit și, mișcîndu-și cu luare-aminte, în toate părțile, botul mobil și umed, se străduia să descopere în aer mirosul cunoscut al rochiei Annușkăi — miros de masă de bucătărie murdară și de săpun prost. Dar, în aceeași clipă, o femeie a trecut grăbită pe lîngă el și i-a atins coastele cu fusta ei foșnitoare, lăsînd în urma sa o dîră de parfum chinezesc, care i-a făcut greață lui Jack. El

a dat atunci cu ciudă din cap și a strănutat — urma Annușkăi era definitiv pierdută.

Totuși, pointerul nu s-a întristat deloc din cauza asta. Cunoștea bine orașul și de aceea putea oricînd să găsească foarte ușor drumul spre casă. Trebuia doar să dea o fugă pînă la cîrnățărie, de acolo pînă la magazinul de zarzavaturi, apoi s-o ia la stînga pe lîngă o casă mare, cenușie, din subsolurile căreia ieșea totdeauna un miros plăcut de ulei ars — și ajungea pe strada lui. Dar Jack nu se grăbea. Dimineața era proaspătă, senină, iar în aerul curat, străveziu și puțin umed, toate mirosurile căpătau o neobișnuită finețe și precizie. Cînd a trecut în fugă pe lîngă poștă, cu coada băț și mișcînd din nări, Jack ar fi putut spune cu siguranță că cu cel mult un minut mai înainte se oprise aici un dog mare, cenușiu, nu prea tînăr, din cei care sînt hrăniți de obicei cu păsat de ovăz.

Și, într-adevăr, după o fugă de vreo două sute de pași, l-a și văzut pe dog, care mergea în trap ușor. Acesta avea urechile tăiate scurt, și de gît îi atîrna o curea largă, roasă.

Dogul l-a zărit pe Jack, s-a oprit și și-a întors puțin capul spre el. Jack și-a răsucit coada provocător în sus și s-a apropiat încet de necunoscut, prefăcîndu-se că se uită în altă parte. Dogul cenușiu a făcut același lucru cu coada lui și a rînjit, arătîndu-și colții. Apoi, amîndoi au început să mîrîie, cu boturile departe unul de celălalt, și parcă înecîndu-se.

„Dacă o să-mi spună ceva jignitor pentru onoarea mea sau a celorlalți pointeri cumsecade, o să-mi înfig colții în coasta lui, lîngă piciorul stîng de dinapoi — s-a gîndit Jack. — Fără îndoială că dogul este mai tare decît mine, dar e greoi și prost. Ia te uită cum stă, dobitocul, cu coasta spre mine și nici nu bănuiește

că și-a descoperit tot flancul stîng, înlesnindu-mi atacul."

Dar, deodată... s-a întîmplat ceva inexplicabil, aproape supranatural. Dogul cenușiu a căzut brusc pe spate, și o forță nevăzută a început să-l tîrască de pe trotuar. Apoi, numaidecît, aceeași forță nevăzută a apucat strîns gîtul lui Jack, care nu se dumirea... Jack s-a proptit pe picioarele dinainte și a dat furios din cap. Dar „ceva" nevăzut i-a strîns gîtul în așa fel, încît pointerul maroniu și-a pierdut cunoștința.

Și-a venit în fire într-o cușcă strîmtă de fier, ce hurducăia pe pietrele pavajului, zdrăngănind din toate părțile sale prost încheiate. Datorită mirosului său foarte dezvoltat, a ghicit numaidecît că cușca servise mulți ani de-a rîndul ca încăpere pentru cîini de toate vîrstele și rasele. Pe capra din fața cuștii stăteau doi oameni cu o înfățișare care nu inspira nici o încredere.

În cușcă se și adunase o societate destul de numeroasă. În primul rînd, Jack l-a zărit pe dogul cenușiu cu care era cît p-aci să se certe pe stradă. Dogul stătea cu botul băgat între două gratii de fier și schelălăia jalnic, în timp ce trupul i se legăna înainte și înapoi din cauza hurducăielii. În mijlocul cuștii, ședea culcat, cu botul inteligent întins între labele reumatice, un pudel alb, bătrîn, tuns în chip de leu, cu moțuri la genunchi și la vîrful cozii. Pudelul, după cît se pare, dădea dovadă, în situația sa, de un stoicism de filozof, și dacă n-ar fi oftat din cînd în cînd și n-ar fi mișcat din sprîncene, s-ar fi putut crede că doarme. Alături de el ședea, tremurînd din cauza emoției și a frigului de dimineață, o levretă curățică și drăguță, cu piciorușe lungi și subțiri și cu botișor ascuțit. Din vreme în vreme, căsca nervos, iar cu acest prilej își răsucea limbuța roză, făcînd-o ca un tubuleț, și însoțind fie-

care căscat cu un schelălăit ascuțit și prelung... Mai aproape de capătul din spate al cuștii, de gratii se lipise strîns o cățelușă șoricar cu părul negru lucios și cu pete galbene pe piept și între sprîncene. Ea nu-și mai venea în fire de atîta uimire, ceea ce dădea un aspect neobișnuit de caraghios trupului său lung de crocodil, proptit pe lăbuțe scurte, răsucite, și mutrișoarei sale serioase, ale cărei urechi aproape că se tîrau pe jos.

În afară de această societate mai mult sau mai puțin mondenă, în cușcă se mai aflau doi cîini, fără îndoială, cîini de curte. Unul dintre ei semăna cu acei dulăi care sînt numiți peste tot Buton și se deosebesc de ceilalți cîini prin caracterul lor josnic. Era flocos, roșcovan și avea o coadă stufoasă, încolăcită în forma cifrei 9. Acesta ajunsese în cușcă înaintea tuturor și, după cum se părea, era atît de familiarizat cu situația sa excepțională, încît căuta de mult un prilej să lege cu cineva o convorbire interesantă. Celălalt cîine aproape că nu se vedea; se băgase în colțul cel mai întunecat al cuștii și stătea acolo culcat, încolăcit ghem. În tot timpul drumului s-a ridicat numai o dată în picioare, ca să mîrîie la Jack, care se apropiase de el, dar chiar și numai gestul acesta a fost de ajuns ca toți cei adunați acolo întîmplător să capete o mare antipatie pentru el. În primul rînd, părul lui era violet: așa îl vopsise o echipă de vopsitori care se ducea la lucru. În al doilea rînd, părul, smocuri, smocuri, stătea măciucă pe el. În al treilea rînd, se vedea cît de colo că e rău, flămînd, curajos și puternic. Dovedise lucrul acesta prin saltul precis al trupului său slab, cînd se repezise în întîmpinarea lui Jack, care rămăsese împietrit de atitudinea aceasta a lui.

Tăcerea a durat cam un sfert de oră. În sfîrșit, Jack,

pe care umorul sănătos nu-l părăsea în nici o împrejurare a vieții, a zis cu un ton afectat:

— Aventura începe să fie interesantă! Aș fi curios să știu unde se vor opri mai întîi gentlemenii aceștia?

Bătrînului pudel nu i-a plăcut tonul ușuratic al pointerului maroniu. Așa că și-a întors încet capul spre Jack, și i-a spus tăios, cu ironie rece:

— Eu pot să-ți satisfac curiozitatea, tinere. Gentlemenii se vor opri la zalhana.

— Cum!... Dă-mi voie... mă ierți... n-am auzit bine... a biguit Jack, așezîndu-se jos fără voie, pentru că în aceeași clipă picioarele începuseră să-i tremure. Ai binevoit să spui: la zal...

— Da, la zalhana, — a confirmat tot atît de rece pudelul și și-a întors capul într-altă parte.

— Mă ierți... dar nu te-am înțeles tocmai bine... Zalhana... Ce fel de instituție este asta, zalhana? Vrei să fii atît de bun să mă lămurești?

Pudelul tăcea. Dar fiindcă levreta și cățelușa șoricar s-au alăturat rugăminții lui Jack, bătrînul, care nu voia să facă impresia că se poartă nepoliticos cu doamnele, s-a simțit obligat să dea unele amănunte.

— Vedeți, *mesdames*, asta-i o curte mare, înconjurată de un gard înalt, ascuțit la vîrf, unde se închid cîinii prinși pe stradă. Eu am avut nefericirea să nimeresc de trei ori în acest loc.

— Mare scofală! — s-a auzit o voce răgușită din colțul întunecat. — Eu merg acolo pentru a șaptea oară.

Fără îndoială că vocea care venea din colț aparținea dulăului violet. Societatea, neplăcut impresionată de faptul că individul acesta zdrențuit se amestecase în discuție, s-a prefăcut că nu-l aude. Singur Buton, îndemnat de zelul de lacheu al parvenitului, a strigat:

— Te rog să nu te amesteci în vorbă neîntrebat!

Și imediat s-a uitat lingușitor în ochii impunătorului dog cenușiu.

— Eu am fost acolo de trei ori, — a continuat pudelul. — Dar totdeauna a venit stăpînul meu să mă scoată (lucrez la circ și înțelegeți dumneavoastră că am mare valoare...) Așadar, în acest loc neplăcut se strîng cîteodată două-trei sute de cîini....

— Spune-mi, te rog, se găsește pe acolo și o societate aleasă ? — a întrebat afectat, levreta.

— Uneori. Mîncare ne-au dat foarte puțină și foarte proastă. Din cînd în cînd cîte unul dintre cei închiși dispărea nu știu unde și după aceea mîncam toți ciorbă de...

Ca să mărească efectul, pudelul a făcut o mică pauză, și-a plimbat privirea peste auditoriu și a adăugat apoi cu un sînge rece prefăcut :

— ...de carne de cîine.

La ultimele lui cuvinte, societatea a fost cuprinsă de groază și de indignare.

— Drace ! Ce mîrșăvie ! — a exclamat Jack.

— Vai, leșin !... Mi-e rău !... — a șoptit levreta.

— Asta-i groaznic... groaznic ! — a gemut șoricarul.

— Eu am spus totdeauna că oamenii sînt niște ticăloși ! — a bodogănit dogul cenușiu.

— Ce moarte îngrozitoare ! — a oftat Buton.

Numai glasul dulăului violet a răsunat din colțul său întunecat, cu o ironie cinică, plină de răutate :

— Totuși, ciorba asta nu-i... rea... cu toate că unele doamne, deprinse cu pîrjoale de pui, vor găsi că nu-i destul de fragedă carnea de cîine.

Fără să ia în seamă observația aceasta obraznică, pudelul a continuat :

— Mai tîrziu, din spusele stăpînului meu, am aflat că din pielea tovarășilor noștri care dispăruseră s-au

confecționat mănuși de damă. Dar — țineți-vă firea, *mesdames*, că asta încă nu-i totul. Pentru ca pielea să fie mai moale și mai fină ea este jupuită de pe cîinele viu.

Strigăte de deznădejde au întrerupt vorbele pudelului.

— Ce lipsă de omenie !...

— Ce josnicie !

— Dar asta-i de necrezut !

— O, doamne ! O, doamne !

— Călăi !...

— Ce călăi ? Mai rău !

După această izbucnire de revoltă, s-a lăsat o tăcere apăsătoare și jalnică. În mintea fiecăruia dintre ascultători se contura perspectiva îngrozitoare de a fi jupuit de viu.

— Domnilor, oare n-o exista vreun mijloc să ne izbăvim, o dată pentru totdeauna, toți cîinii cinstiți, din robia rușinoasă a oamenilor ? — a strigat Jack, înflăcărat.

— Fii bun și arată-ne mijlocul acesta, — a spus ironic bătrînul pudel.

Cîinii au căzut pe gînduri.

— Să mușcăm toți oamenii și gata ! — s-a repezit dogul, înfuriat, cu vocea lui de bas.

— Întocmai, asta este ideea cea mai nimerită, — l-a susținut slugarnic, Buton. — Cel puțin ne vor ști de frică.

— Așa-a... să-i mușcăm... minunat ! — a răspuns bătrînul pudel. — Dar ce părere ai, stimate domn, despre cravașă ? Ai binevoit să le cunoști ?

— Hm !... — a tușit dogul.

— Hm !... — a făcut și Buton.

— Nu, îți aduc la cunoștință, domnul meu, că noi nu putem lupta cu oamenii. Eu am rătăcit cam mult

prin lume și pot să spun că am cunoscut bine viața... Să vorbim, de pildă, de cele mai simple lucruri cum ar fi: cușca, cravașa, lanțul și botnița — lucruri care cred că vă sînt, domnilor, tuturor, destul de cunoscute!... Să presupunem că noi, cîinii, vom găsi cu timpul mijlocul să scăpăm de ele... Dar parcă omul nu va scorni fără întîrziere arme mai perfecționate? Va scorni, fără doar și poate. Să vă uitați numai ce fel de cuști, lanțuri și botnițe construiesc oamenii unii pentru alții! Trebuie să ne supunem, domnilor, și asta-i tot. Aceasta e legea naturii.

— A început să filozofeze, — zise șoricarul la urechea lui Jack. — Nu-i pot suferi pe bătrînii ăștia cu povețele lor.

— Aveți perfectă dreptate, *mademoiselle,* — a mișcat galant din coadă Jack.

Dogul cenușiu, cu o înfățișare melancolică, a prins cu gura o muscă — tocmai intrase în zbor — și a zis cu voce tărăgănată și plîngăreață:

— Oh! Viață de cîine!...

— Dar dreptatea? Dreptatea? — a început să se frămînte levreta, care tăcuse pînă atunci. — Uite, chiar dumneata, domnule pudel... mă ierți, n-am cinstea să-ți cunosc numele...

— Arto, profesor de echilibristică, la dispoziția dumitale, — a salutat pudelul.

— Ei uite, spune-mi, domnule profesor, dumneata care ești, după cît se vede, un cîine cu atît de mare experiență, fără să mai vorbim de știința dumitale, spune-mi, unde este în toate acestea dreptatea supremă? Oare oamenii sînt cu atît de mult mai demni și mai buni decît noi, ca să-și asume privilegii atît de sălbatice, fără să fie sancționați?...

— Nu sînt mai buni și nici mai demni, dragă domnișoară, dar sînt mai tari și mai deștepți, — a răspuns cu amărăciune Arto. — Oh! Cunosc foarte bine moralitatea acestor animale bipede... În primul rînd, sînt mai lacomi decît orice cîine din lume. Ei au atîta pîine, carne și apă că toți monștrii aceștia ar putea să umble sătui, toată viața lor. Și cu toate acestea, numai o zecime dintre ei au acaparat toate alimentele de bază și, deși nu sînt în stare să le mănînce pe toate, obligă restul de nouă zecimi să rabde de foame. Spune, te rog, un cîine sătul nu-i dă el oare vecinului său să roadă și el acolo un os?

— Cum să nu-i dea? Desigur că-i dă, — au încuviințat ascultătorii.

— Hm! — a icnit dogul cu îndoială.

— În afară de asta, oamenii sînt și răi. Cine poate să spună că un cîine l-a omorît pe un altul din motive de dragoste, din invidie sau din răutate? Noi ne mușcăm uneori — asta-i adevărat. Dar noi nu ne luăm viața unul altuia.

— Într-adevăr, așa-i — au încuviințat ascultătorii.

— Mai spuneți-mi, — a continuat pudelul alb, — oare îndrăznește un cîine să interzică altui cîine să respire aerul curat și să-și expună liber ideile sale despre organizarea fericirii cîinilor? Dar oamenii o fac!

— Ei drăcie! — a exclamat energic dogul cenușiu.

— În încheiere pot să spun că oamenii sînt fățarnici, invidioși, mincinoși, neospitalieri și cruzi... Și totuși, oamenii ne stăpînesc și ne vor stăpîni mereu, pentru că... pentru că așa a fost să fie. Nu e cu putință să scăpăm de stăpînirea lor... Toată viața cîinilor, toată fericirea cîinilor este în mîinile lor. În situația noastră de acum, fiecare dintre noi, care are un stăpîn bun, trebuie să mulțumească soartei. Singur stăpînul poate să ne scape de plăcerea de a mînca din carnea semenilor noștri și de primejdia de a fi apoi jupuiți de vii.

Cuvintele profesorului au umplut de jale întreaga societate. Şi nimeni n-a mai scos un cuvînt. Cuşca se zguduia şi toţi se bălăbăneau şi se clătinau neputincioşi. Dogul scîncea cu o voce jalnică, iar Buton, care se afla lîngă el, îi ţinea hangul schelălăind încetişor.

Curînd, cîinii au simţit că roţile dubei lor merg pe nisip. Peste cinci minute, cuşca a intrat pe o poartă largă şi a ajuns în mijlocul unei curţi nespus de mari, înconjurată de un gard strîns închegat, cu marginea de sus împănată cu cuie. Vreo două sute de cîini, cocîrjaţi, murdari, cu cozile lăsate în jos şi cu boturi triste, abia se mai tîrau prin curte, sleiţi de puteri.

Uşa cuştii s-a deschis. Cei şapte cîini, abia sosiţi, au ieşit din ea şi, din instinct, s-au strîns grămadă.

— Ei, ascultă, cum te cheamă ?... Ei, dumneata, profesore !... — a auzit pudelul o voce în spatele său.

El s-a întors. În faţa lui stătea dulăul violet, rînjind foarte obraznic.

— Of, lasă-mă, te rog, în pace ! — s-a oţărît la el bătrînul pudel. — Nu-mi arde de dumneata acum.

— Nu, vreau numai să adaug ceva la cele ce-ai spus. Uite, dumneata ai spus în cuşcă vorbe înţelepte, dar ai făcut, totuşi, o mică greşeală... Da.

— Ia mai lasă-mă în pace ! Ei, drăcie ! Ce mică greşeală ?

— În legătură cu fericirea cîinilor... Vrei să-ţi arăt acum de cine depinde fericirea cîinilor ?

Şi deodată, lipindu-şi urechile de cap şi întinzîndu-şi coada, dulăul violet a pornit în goană atît de năprasnică, încît bătrînul profesor de echilibristică a rămas cu gura căscată. „Prinde-l ! Ţine-l“ — au început să strige paznicii, năpustindu-se pe urma cîinelui care fugea.

Dar dulăul violet se şi afla lîngă gard. Şi-a făcut vînt de la pămînt, dintr-un salt a ajuns sus şi cu labele dinainte s-a agăţat de marginea gardului. S-a mai opintit de încă două ori şi s-a rostogolit apoi dincolo, peste gard, lăsîndu-şi în cuie o bună parte din coapsă.

Bătrînul pudel alb s-a uitat mult timp în urma lui. Îşi înţelese greşeala.

MÎRȚOAGA

De sus cernea mărunt. Strada părea înecată în ceață. Burnița rece se prindea de fețele trecătorilor. Toți oamenii aceștia, care alergau grăbiți, cu gulerele ridicate și umbrelele deschise, aveau o înfățișare plictisită și ursuză. Cînd treceau prin dreptul cortegiului nostru, își scoteau șepcile și se uitau cu o curiozitate nepăsătoare la mahalagiii zdrențăroși, cu fețele buhăite, vinete, îndobitocite, care pășeau doi cîte doi, ridicîndu-și poalele caftanelor de doliu și șlepăind prin băltoace cu cizmele lor găurite, — la caii acoperiți cu cioltare negre și glugi cu găuri enorme, apocaliptice, în dreptul ochilor, la catafalcul negru, împodobit cu fireturi de argint, pe care se afla un coșciug alb, îmbrăcat în brocart, cu o coroană verde de tinichea pe el și, în sfîrșit, la șirul lung de trăsuri închiriate, pline cu femei și bărbați indiferenți, puțin plictisiți, puțin stînjeniți.

Din acest cortegiu, care șerpuia încet prin noroi sub ploaia măruntă și deasă de toamnă, se desprindea ceva jalnic, copleșitor, straniu. Mi se părea că dacă acel ceva, care înainte fusese sărmanul Pașkevici, iar acum se legăna încet pe catafalc, împreună cu coșciugul alb îmbrăcat în brocart, dacă acest corp rece, care și începea să se descompună, ar fi putut să-și exprime în-

tr-un fel sau altul dorințele, ne-ar fi spus în primul rînd: „Lăsați-mă-n pace, duceți-vă la casele voastre, ce rost are toată această comedie sinistră?“

— Ții vreo cuvîntare la mormînt? — l-am întrebat eu pe vecinul meu din trăsură, Vasiutin, redactor la un ziar local — un om mic, caustic, care mi-a fost însă totdeauna drag din cauza bunătății și a generozității sale ascunse sub o aparență de cinism.

El s-a strîmbat, enervat.

— Bine-nțeles că nu.

— De ce?

De ciudă, și-a prins fața în mîini, și-a apăsat de cîteva ori tîmplele cu înverșunare, gemînd, de parcă l-ar fi apucat pe neașteptate durerea de măsele, și a început să vorbească agitat.

— De ce? Tocmai pentru că acolo se vor găsi și fără mine o sumedenie de vorbitori... Să-i ia dracu' de Tartufi, ipocriți, blestemați! Știu dinainte toate banalitățile pe care le vor debita cu aerul lor sacerdotal: „Drapelul sfînt al artei!... Focul veșnic pe altarul sacru al poeziei!... Semănătorul cinstit pe ogorul culturii!...“ Nu! Eu dacă aș vorbi, le-aș spune cîteva cuvinte usturătoare.

— Ce le-ai spune, Anton Zaharovici?

— Iată ce le-aș spune... „Noi toți, literații, mergem înainte cu faimosul nostru car al progresului. Nu-i nici o îndoială că e așa, dar n-avem nici de ce să ne mirăm. Boii și măgarii duc și ei greutăți, pentru că sînt ascultători, răbdători, rezistenți și sînt siguri că la urmă vor găsi pentru munca lor un braț de fîn în iesle... Dar știți ce s-ar întîmpla dacă la o căruță încărcată cu bolovani ar fi înhămat un cal arab, pur sînge? Nobilul animal s-ar zdrobi, și-ar frînge spinarea, și-ar strivi pieptul, și-ar schilodi picioarele și ar ajunge o mîrțoagă. O mîrțoagă care va fi izgonită în

cîmp, să crape acolo — și va muri. Iar acasă, boii supuși vor rumega încă multă vreme fînul, vor căra greutăți și vor da nepăsători din coadă cînd vor fi bătuți peste coaste cu bățul..." Și mi-aș termina cuvîntarea astfel: „Stimați domni! Pașkevici a fost mult mai talentat decît noi toți aceștia care ne-am strîns aici... A avut o fire aleasă, gingașă și înflăcărată. Și cu toate că, după ce și-a pierdut orice putere de muncă, chinuit de o boală crudă, a murit fără să-l plîngă nimeni pe un pat murdar de spital, cu toate acestea eu îl invidiez."

— L-ai cunoscut îndeaproape, Anton Zaharovici?

— Mai îndeaproape nici că se putea! Eram la redacție chiar în ziua cînd a adus prima nuvelă. Se înroșea, săracul, întocmai ca o fetiță și se bîlbîia dînd explicații secretarului. Pe fața lui și în cuvintele lui era ceva vinovat, de parcă ar fi săvîrșit vreo năzbîtie copilărească, de care noi, augurii cuvîntului tipărit, nu puteam decît să rîdem. Cînd și-a luat primul onorar, ți-era milă să-l privești. Cred că așa e înfățișarea omului care săvîrșește primul furt. Fii atît de bun și spune-mi pentru ce chiar și eu însumi am simțit întotdeauna — ceea ce am observat și la alții — jena aceea ciudată a scriitorilor, cînd primesc onorariul? Nu cumva din cauză că noi, rușii, nu sîntem copți pentru cuvîntul tipărit sau din cauza că ne îndoim de propriile noastre forțe și deci de dreptul nostru de a trăi de pe urma muncii literare?

Mi-amintesc foarte bine de primele lui lucrări. De cîtă înflăcărare erau străbătute, de cîtă originalitate vie și îndrăzneață, aproape cutezanță! Și cît de mult muncea la ele! Cu cîtă dragoste și cu cîtă nesfîrșită răbdare! Lucra la povestirile lui ca un giuvaergiu la un diamant prețios, iar cititorilor li se părea că sînt

așternute pe hîrtie dintr-o trăsătură de condei, atît de simplu păreau scrise și cu atîta eleganță!

Succesul l-a îmbătat și l-a îndemnat să-și consacre toate forțele, întreaga lui ființă, literaturii. Mocirla asta, în care ne tăvălim — și eu, și dumneata și alții — i se părea un templu. Adunătura de plagiatori lipsiți de talent, care au ales literatura ca mijloc de existență numai pentru că n-au nici minte, nici cunoștințe, și nici măcar știință de carte pentru alte profesii, toți acești domni care fac reclamă restaurantelor și cîntărețelor de șansonete apăreau în imaginația lui curată ca luptători, ca eroi...

Nu! El n-a dezonorat niciodată munca de ziarist. Dar încet-încet, scrierile lui au început să capete caracterul neglijent al unui lucru făcut în pripă. Trebuia să trăiască. Numai pentru că era talentat nu i-ar fi dat nimeni să mănînce sau să-și cumpere ghete. Trata orice subiect care-i cădea sub mînă, și de multe ori începea să scrie fără să știe măcar cum se va sfîrși lucrarea. Scria pe marginea unei mese de redacție, plină de ziare, în mijlocul zgomotului, al rîsului și al țîrîitului telefonului. Și, totuși, în ciuda grabei lui febrile, din povestirea lui țîșnea scînteia talentului: găseai cîte o comparație atît de uimitoare, cîte o descriere atît de măiastră, că-ți umplea sufletul de bucurie...

Știu, unii beletriști suportă această groaznică încordare ani de-a rîndul. Dar Pașkevici se asemăna în această privință cu acele minunate, dar prea gingașe flori exotice, care, fără îngrijire, fără căldura și lumina serei, se ofilesc. Zadarnic folosea morfina și vinul. După un an și jumătate de la prima lui nuvelă, nu mai era în stare să stoarcă din creierul său bolnav, istovit, nici un subiect, nici chiar cel mai banal.

Dar de trăit, trebuia totuși să trăiască. Pe lîngă toate astea, se căsătorise. Dumneata știi, s-a însurat

așa cum se însoară toți aceștí nebuni talentați, care în viața practică sînt ca niște copii. O lenjereasă oarecare, sau o modistă, ceva asemănător... Vecinătate, o scară întunecoasă și, în sfîrșit, o cinste tîmpită — da, efectiv tîmpită — o scrupulozitate idioată față de el însuși... Această frumoasă creatură îl disprețuia pe Pașkevici cu toată puterea sufletului ei mic, josnic, de tîrgoveață ; îl disprețuia pentru blîndețea și mărinimia lui, pentru stîngăcia, slăbiciunile și lipsa lui de spirit practic. Îi făcea scandal pe stradă și-l înșela cu toți militarii și scriitorașii din oraș. I s-au născut copii, copii de scriitor : palizi, rahitici, scrofuloși. „Iată-i, sînt copiii tăi ! — îi striga ea în jargonul ei de piață — trebuie să le dai de mîncare ! De ce nu scrii ? Așază-te imediat la masă și scrie !"

Ah ! ce n-a scris atunci, dragul meu, blîndul meu Pașkevici ! S-a făcut reporter și a încercat să scrie articole de fond. Dar îi venea greu să folosească limba aceasta specială, bombastică, incomparabil mai absurdă chiar decît limba rapoartelor polițienești. Uneori ședea cîte un ceas întreg, cuprins de o desperare neputincioasă, străduindu-se să lege două propozițiuni, amîndouă începînd cu pronumele „care".

Și ce să mai vorbim, — a exclamat Vasiutin, necăjit și plin de durere. — Povestea e cunoscută : sleirea puterilor, oftica, orbirea...

În patru ani a ars omul pînă la temelie, cum s-ar zice... Ce mîrșăvie !

Am ajuns la cimitir. Toți aveau o înfățișare studiată, solemnă. Pămîntul a răbufnit surd pe capacul coșciugului. Groparii se grăbeau să termine.

Din mulțime a ieșit un domn înalt, gras, cu *pince-nez* și o bărbuță mică, roșcovană, pe fața lui rotundă. Și-a rotit privirile de jur împrejur, a tușit și a început să vorbească în limbajul obișnuit al necroloagelor de duzină.

— Stimați domni ! Încă o pierdere dureroasă, încă un luptător cinstit a coborît în mormîntul cel veșnic... Răposatul Pașkevici a ținut totdeauna sus drapelul sfînt, sub care noi toți muncim pentru binele obștesc. El a semnat „cele înțelepte, cele bune, cele veșnice"... Și în el n-a încetat niciodată să ardă focul sacru, care...

Din spate s-au auzit niște sunete ciudate. Toți s-au întors să vadă ce e. Era Vasiutin, care plîngea în hohote, rezemat de grilajul unui mausoleu somptuos.

PRIMUL NĂSCUT

Aceasta s-a întîmplat la Moscova. Abia împlinisem șaptesprezece ani — vîrsta la care viața de literat apare ca o cale triumfală spre glorie, presărată cu trandafiri și lauri. Mi se părea că posibilitatea de a păși pe această cale reprezintă cea mai înaltă culme a fericirii la care poate aspira un muritor.

Astăzi nu-mi mai amintesc bine de subiectul primei mele povestiri. Dacă nu mă înșel, era vorba de o minunată dimineață de mai, în care un bărbat tînăr și frumos, cu numele de Voldemar, se îndrăgostise de o tînără Liudmila, înzestrată cu calități neobișnuite. Tînăra Liudmila îl înșelase însă în modul cel mai perfid pe Voldemar cu un ofițer de cavalerie. Povestirea se numea „Lacrimi timpurii".

După ce am transcris „Lacrimi timpurii" de cel puțin opt ori, am dat lucrarea poetului Venkov, care venea adesea în casa noastră și care mi-era binevoitor. Acesta colabora aproape la toate ziarele și revistele rusești și avea o capacitate uimitoare de a introduce în toate operele sale ideea socială. După ce descria, de pildă, o furtună, la sfîrșitul poeziei, își exprima neapărat speranța că și de pe cerul patriei scumpe „se vor împrăștia norii strînși". O cascadă îi amintea de gîndul încătușat, care rupsese lanțurile silniciei.

Chiar și acum îmi amintesc foarte clar fața lui caracteristică : obrazul în formă de ou, ciupit tot de vărsat și mereu aplecat într-o parte, bărbuța de culoarea nisipului, rară, ciufulită și tremurătoare, nasul lung, ochii miopi. Fruntea lui era caraghios de înaltă și de pe cele două părți ale ei îi cădea pe umeri părul rar și lins. Niciodată nu ședea pe scaun, ci umbla întruna prin odaie din colț în colț, deslăcîndu-și atît de larg și de caraghios picioarele sale strîmbe, de parcă s-ar fi aflat pe coverta unei corăbii în timp de furtună. Dacă însă se afla acasă la el, atunci, după ce făcea trei-patru drumuri dintr-un colț într-altul al camerei, se apropia de un dulăpior potrivit de mare, îl deschidea și scotea de acolo o carafă de lichior și două păhărușe (unul pentru el, celălalt pentru interlocutor). Sorbea lichiorul, făcînd niște grimase groaznice, ascundea carafa iarăși în dulap și după aceea își relua prin cameră umbletul lui de marinar.

Ivan Liodorovici a primit povestirea mea cu foarte mare indulgență și mi-a făgăduit că va găsi o posibilitate de publicare, cu toate că nu putea să-mi garanteze succesul. Dar chiar și această promisiune nesigură întrecea toate așteptările mele.

S-au scurs o lună, două, trei. Povestirea mea se afla de mult la redacția „Foaia ilustrată din Moscova", și cu toate acestea soarta ei se pierdea în întunericul necunoscutului. În timpul acesta, cred că l-am plictisit destul pe bietul Ivan Liodorovici. În fiecare miercuri și sîmbătă — în aceste zile eram învoiți de la școală — eu apăream invariabil la el. Și de fiecare dată el citea în ochii mei una și aceeași întrebare avidă, dar nu mă liniștea decît cu îndemnuri nelămurite, că „trebuie să aștept, să am răbdare... că doar nu se poate așa

dintr-o dată... Redacția este de-a dreptul înecată cu un adevărat potop de povestiri". Cuvinte groaznice: redacția este înecată în povestiri! Dar toate alea sînt alte povestiri, străine, care nu mă interesau, nu „Lacrimi timpurii" a mea...

Fericirea a venit, cum vine totdeauna, atunci cînd o aștepți mai puțin. Într-o zi, era duminică, n-am fost învoit de la școală, ca pedeapsă pentru că luasem nota unu la obiectul *Fortificația militară* (chiar și astăzi, numai cînd aud numele acestei științe, mă cutremur). La ora nouă seara au început să se întoarcă, unul după altul, elevii învoiți. Tocmai mă aflam în fumoar, cînd cineva m-a anunțat că venise Kalinin din învoire și mă caută. Știrea asta m-a mirat puțin: cu Kalinin, un tînăr prost și filfizon, nu vorbisem pînă atunci decît o dată sau de două ori. Ce-o fi avînd cu mine? — mă întrebam eu.

Ne-am întîlnit pe scara care ducea de la fumoar la companie. Kalinin ținea în mînă un sul lung de hîrtie.

— Ascultă, — a spus el, schimonosindu-și, ca de obicei, cuvintele cu un aer de fante, — un „țivil" oarecare (în limba noastră asta însemna — civil) m-a rugat să-ți predau chestia asta.

Și mi-a pus în mînă sulul de hîrtie.

— Care țivil? — am întrebat eu, stînjenit de cuvîntul „țivil".

— Nu știu... Unu cu înfățișare destul de scîrboasă... Mă oprește pe stradă și mă întreabă dacă te cunosc. Eu spun — cunosc. Atunci dați-i, vă rog, asta.

Din pachet ieșea un miros puternic de cerneală de tipografie. O dulce presimțire mi-a oprit bătăile inimii. Am desfăcut nerăbdător hîrtia și am văzut două numere din „Foaia ilustrată".

Mai tîrziu, am trecut adesea în viața mea prin clipe de foarte mare fericire. Dar niciodată, de atunci încoace, nu m-am mai simțit cuprins de un val atît de puternic de entuziasm ca în clipa aceea, cînd ochii mei au descoperit rîndurile regulate de litere negre, tipărite clar pe hîrtia albă, strălucitoare. Iureșul bucuriei care m-a năpădit a fost atît de nestăvilit, încît n-am știut să fac altceva decît să sar ca un nebun cîte cinci trepte deodată. Cînd am ajuns în fugă, în dormitor, am continuat și acolo să fac pe turbatul, sărind peste paturi și taburete. În cele din urmă m-am liniștit puțin, am coborît mai jos lampa suspendată, cu abajur și am deschis „Foaia"... Dar rîndurile îmi jucau pe dinaintea ochilor, și literele se contopeau în dungi negre.

Trebuia cu orice preț să împărtășesc cuiva bucuria mea. Cînd l-am văzut pe unul dintre colegii mei mai apropiați, m-am aruncat spre ei:

— Uită-te... uite-aici... în revistă... e tipărită povestirea mea.

Mă înăbușeam de emoție. Cît despre el, uimirea și bucuria i-au fost mult mai prejos de așteptările mele.

— Nu mai spune! E oare cu putință? — a întrebat el cu un ton destul de nepăsător și a întins mîna după revistă.

A început să citească, iar eu, îmbrățișîndu-l din spate, priveam peste umărul lui la rîndurile dragi. El citea destul de încet. Și un sentiment de gelozie a pus deodată stăpînire pe mine.

— Așteaptă, ți-o dau pe urmă! Nici eu n-am citit încă, — i-am spus eu, smulgîndu-i „Foaia" din mînă.

Dar abia mă îndepărtasem de el, că nevoia de a împărtăși și altora fericirea mea a început din nou să mă frămînte cu nestăvilită putere. Am arătat „Foaia" cel puțin la zece colegi. Toți se străduiau să pară interesați, dar spre marea mea durere, aprobarea lor nu mă mulțumea.

În cele din urmă, în jurul meu s-a strîns un grup destul de mare de inițiați. Cineva a cerut să citesc cu voce tare. Atunci, cu o voce întreruptă de emoție și de alergătura de pînă atunci, am început cu frumoasa frază care-mi devenise familiară:

„Era o minunată dimineață de mai..."

Cînd am terminat, ascultătorii și-au exprimat aprobarea cu indulgență.

— O să fie interesant să vedem ce-o să spună critica, am auzit eu o voce sigură.

Între timp, în jurul meu s-au adunat alți curioși. Cînd au aflat despre ce era vorba, și-au exprimat și ei dorința să asculte povestirea mea, iar eu mi-am citit opera pentru a doua oară, cu aceeași plăcere.

Și de fiecare dată, cînd începeam s-o citesc, găseam în ea mereu noi frumuseți. Dar nici asta nu-mi era de ajuns. I-am pus pe alții s-o citească cu voce tare, în timp ce eu ascultam cu ochii închiși, străduindu-mă să-mi închipui că sînt un om străin.

A doua zi, Drozd, comandantul meu de companie, m-a chemat la el.

— Dă-mi numaidecît mîzgîlitura aia, — a ordonat el cu un ton sever.

M-am prefăcut că nu înțeleg.

— Ce anume, domnule căpitan?

— Dumneata... ai scris prostii acolo... într-o fițuică, dă-o încoace... și fără discuții...

N-am avut ce face. I-am adus un număr din „Foaia". El a desfăcut-o și, împungînd cu degetul inițialele mele S. și M., a întrebat:

— Asta e?

— Asta, domnule căpitan, — am răspuns eu, mîndru și plin de demnitate.

— Treci la carceră, — a spus comandantul companiei, rupînd numărul prețios de-a lungul paginii. — Și dacă asta se mai repetă, vei fi eliminat din școală.

M-am dus la carceră. Deși atitudinea lui Drozd în legătură cu numărul din „Foaia" mă indigna pînă în adîncul sufletului, știam totuși încă de pe atunci — și acest gînd mă mîngîia — că promotorii culturii au suferit și vor suferi totdeauna atacuri nedrepte din partea mulțimii de rînd, lipsită de cultură.

Am stat două zile la carceră, dar nu m-am plictisit, pentru că aveam la mine un număr din „Foaia", care rămăsese întreg, și-mi citeam povestirea cu patimă. Am citit-o cu voce tare chiar paznicului închisorii mele, subofițerului de serviciu, care și-a exprimat aprobarea exclamînd: „Strașnic!"

De atunci a trecut multă vreme, s-au scurs mulți ani, și știu, din experiență, că în calea unui literat sînt mai mulți spini decît trandafiri, și cînd primesc vreo publicație cu o operă de a mea, nu mă bucur, ci socotesc liniștit numărul de rînduri. Dar, uneori, în sufletul meu se strecoară o invidie arzătoare pentru bucuria naivă și încrederea luminoasă de atunci.

OFIȚER DE PIFĂ

PREFAȚĂ

Unul dintre prietenii mei a moștenit, în vara trecută, de la o mătușă, un conac potrivit de mare, în județul Z. din gubernia Podolskaia. Cotrobăind prin lucrurile moștenite, el a găsit în pod un cufăr uriaș, ferecat în fier, ticsit cu cărți scrise cu litere vechi, în care „t" se asemăna cu „ș" și ale căror foi îngălbenite răspîndeau un miros de mucegai, de flori uscate, de șoareci și de camfor. Se găseau aici și Emin, și Triohlistnicul, și Oracolul lui Solomon, și Îndreptarul de scrisori al lui Kurganov, și Ivan Vîjighin și cîteva volume răzlețe de Marlinski. Printre cărți se aflau scrisori și hîrtii, cele mai multe de afaceri și cu totul lipsite de interes. Numai un singur pachet, destul de voluminos, învelit într-o hîrtie cenușie de ambalaj și legat grijuliu cu un șnur, a trezit puțin curiozitatea prietenului meu. Pachetul acesta cuprindea jurnalul unui ofițer de infanterie cu numele de Lapșin și cîteva foi de hîrtie foșnitoare, de calitate superioară, împodobite cu flori de iris și acoperite cu un scris mărunt, de femeie. În josul foilor se vedea semnătura: „Ket", iar pe unele dintre ele numai litera „K". Nu mai încăpea îndoială că jurnalul lui Lapșin și scrisorile Ketei fuseseră scrise cam în același timp și că se refereau la aceleași evenimente, care se petrecuseră cu vreo douăzeci și cinci de ani mai înainte. Pentru că nu știa ce să facă cu hîrtiile acestea, prietenul meu mi le-a trimis mie prin poștă. Eu le prezint acum cititorilor mei, atrăgîndu-le atenția asupra faptului că am lăsat aproape neatinse aceste rînduri străine, mulțumindu-mă doar să îndrept puțin aspectul lor gramatical prin aceea că am îndepărtat o mulțime de semne și podoabe ortografice, printre care ghilimelele și parantezele.

*

5 septembrie. Plictiseală, plictiseală și iar plictiseală!... Să fie oare cu putință ca întreaga mea viață să rămînă mereu atît de uniform cenușie și să se scurgă tot atît de searbădă ca pînă acum? Dimineața, teorie la companie:

— Efimenko, ce este o santinelă?

— Santinela este o persoană inviolabilă, înălțimea voastră.

— Și de ce este o persoană inviolabilă?

— Pentru că nimeni nu are voie să se atingă de ea, înălțimea voastră.

— Stai jos. Tkaciuk, ce este o santinelă?

— Santinela este o persoană inviolabilă, înălțimea voastră.

Și așa, fără de sfîrșit...

Apoi, masa la popotă. Votcă, anecdote răsuflate, discuții plictisitoare despre greutatea cu care se avansează de la gradul de căpitan la cel de locotenent-colonel, pe promoții; neînțelegeri referitoare la cea de a doua recepție a aprovizionărilor și, în sfîrșit, iar votcă. Dacă la careva se nimerea în supă un os cu măduvă — asta se chema „ocazie", pentru ocazie se

bea dublu... Apoi, două ore de somn ca de plumb și seara aceeași persoană inviolabilă și același veșnic: „Foooc! In trăgători!"

Am început de mai multe ori acest jurnal... Nu știu de ce, dar nu mă părăsea gîndul că, pînă la urmă, soarta o să împletească și în viața mea monotonă o întîmplare importantă, neobișnuită, care-mi va lăsa în suflet urme de neșters. Poate că întîmplarea aceasta neobișnuită va fi dragostea? De multe ori visez o necunoscută misterioasă, minunată, cu care va trebui să mă întîlnesc cîndva, și care acum tînjește de dor, ca și mine.

Oare să n-am și eu dreptul la fericire? Nu sînt prost, știu să mă port în societate, ba după cît se pare, sînt chiar spiritual, bineînțeles, dacă nu mă intimidează prezența unui rival care are aceleași pretenții ca și mine. Cît despre înfățișarea mea, cu toate că, fără îndoială, e greu să-mi dau părerea despre mine însumi, dar mi se pare că nu sînt chiar urît, deși recunosc că în unele dimineți triste de toamnă, cînd mă privesc în oglindă, chipul meu mi se pare dezgustător. Soțiile ofițerilor din regimentul nostru sînt de părere că am o oarecare asemănare cu Peciorin [1]). Dealtfel, această din urmă afirmație dovedește mai degrabă, în primul rînd, sărăcia bibliotecilor de regiment, iar în al doilea rînd, că tipul lui Peciorin este nemuritor în infanteria noastră.

Intr-adevăr, fiindcă aveam o presimțire vagă despre desfășurarea acestei epoci a vieții mele, începusem de mai multe ori jurnalul acesta, pentru ca să scriu în el fiecare amănunt și să-l retrăiesc apoi, fie chiar și numai în amintire, dar cît se poate de intens

---

[1]) Personajul principal al romanului „Un erou al timpului nostru" de M. I. Lermontov. (N. red. rom.)

și de complet... Totuși, zilele treceau unele după altele ca și înainte — tărăgănat și monoton... Acel ceva neobișnuit nu apărea, și pentru că pierdeam orice poftă să continui cronica seacă a evenimentelor din regiment, aruncam pentru mult timp jurnalul după o etajeră, pentru ca, după aceea, ori de cîte ori mă mutam într-altă locuință, să-l ard o dată cu alte hîrțoage.

5 septembrie. Iată că a trecut o săptămînă de cînd regimentul s-a întors din manevre. A început sezonul muncilor agricole și companiile pleacă una după alta să scoată sfecla din pămînt la moșierii din împrejurimi. Nu au rămas în cazarmă decît compania noastră și a unsprezecea. Orașul parcă a încremenit în moarte. Zăpușeala plină de praf și muțenia orășelului provincial, pe care în tot cursul zilei n-o întrerup decît strigătele frenetice ale cocoșilor, mă enervează și mă apasă...

Acum îmi pare rău de viața nomadă din timpul ultimelor manevre, care mi se părea cîteodată de neîndurat! Cît de viu răsar în mintea mea imaginile simple ale mișcărilor din timpul marșului și ce farmec sobru capătă ele în amintire! Iată că și acum mă fură închipuirea: se crapă de ziuă... Incă n-a răsărit soarele. Pe cerul rece, care parcă se uită la tine prin pînza găurită a vechiului cort dublu, stelele dimineții abia licăresc cu luciul lor de argint. Tabăra s-a deșteptat din somn și a început forfota... Auzi alergătură, voci supărate și stăpînite, zăngănit de arme, nechezatul cailor de la trenul regimentar. Cu chiu cu vai ieși de-a bușilea de sub pătura flocoasă de lînă, umedă pe deasupra de roua nopții. Te tîrăști de-a dreptul afară, pentru că în cortul scund nu poți să stai în picioare, ci doar culcat sau așezat. Ordonanța, care chiar atunci ațîța sîrguincios focul din samovarul-păianjen de tablă, cu o cizmă de a lui (ceea ce, desigur,

n-are voie să facă) se repede după apă și o aduce direct de la un izvor, într-un căzănel de aramă, de campanie. Te dezbraci pînă la brîu, te speli în aer curat și vezi că de pe mîini, de pe față și de pe corp se ridică un abur fin, trandafiriu... Ici-colo, printre corturi, ofițerii aprind focuri cu paiele pe care și-au petrecut noaptea și se aciuiază în jurul lor, zgribuliți de frig și înghițind în grabă ceai fierbinte. Cîteva minute încă, și corturile sînt strînse. Acolo unde pînă mai adineauri se întindea „orașul alb de pînză", zac în dezordine doar niște smocuri de paie și niște bucăți de hîrtie... Freamătul taberei în alarmă crește. Tot cîmpul mișună de soldați în cămăși albe cu mantale cenușii în bandulieră. La început, se pare că în forfota cenușie, ca de furnicar, nu este nici o ordine, dar o privire deprinsă cu spectacolul acesta observă cum, încetul cu încetul, se alcătuiesc grupuri compacte, care se desfășoară treptat într-o formație lungă și regulată. Ultimii oameni întîrziați fug la companiile lor, terminînd să mestece din mers bucata de pîine și încheindu-se la cureaua cu cartușiere. Încă o clipă și companiile se adună, zăngănind din arme, una după alta, în mijlocul cîmpului, într-un careu uriaș și regulat.

Apoi urmează un marș obositor de treizeci, patruzeci de verste. Soarele se ridică tot mai sus. Cam pe la ora opt dimineața începe să se încălzească mai tare. Soldații încep să se plictisească și cîntă în silă, rîndurile drepte se răzlețesc. Praful se face cu fiecare clipă tot mai des și învăluie coloana de la un capăt la altul cu un nor gălbui, care șerpuiește încet pe o distanță de o verstă de-a lungul drumului. El acoperă cu un strat cafeniu cămășile și chipurile soldaților. Pe fondul negricios al fețelor, albul ochilor și dinții strălucesc viu, ca la negri. În coloana deasă, plină de

praf, este greu să deosebești soldații de ofițeri. De asemenea, pentru cîtva timp, dispare ierarhia gradelor, și ai prilejul, fără să vrei, să-l cunoști pe soldatul rus: cu înțelegerea lui pătrunzătoare pentru tot felul de probleme, printre care chiar și aceea atît de complicată a manevrei unui corp de armată — cu spiritul lui practic, cu ușurința lui de a se acomoda pretutindeni și cu orice, cu vorba lui biciuitoare și colorată, pigmentată cu mult spirit, care-ți flutură pe la ureche. Orice și pe oricine ar întîlni în calea sa: un hohol cu șalvari albi și largi, mergînd alene pe lîngă o pereche de boi suri cu coarne răsucite în sus, o cîrciumă de lîngă drum, vreun cărăuș evreu, vreun cîmp strălucind catifelat cu arătura lui de toamnă — toate acestea îl împing să pună întrebări și să facă observații iscoditoare, care dovedesc cînd o adîncă înțelegere, aproape filozofică, a vieții simple de fiecare zi, cînd un sarcasm aspru, cînd o pornire de nestăpînită veselie...

Cînd regimentul se apropie de locul unde-și va întinde tabăra de noapte, începe să se întunece. Se și văd bucătarii lîngă cazanele mari, fumegînde, ale companiilor, așezate în cîmp, pe marginea drumului. „Stai!... Armele în piramidă!"... Într-o clipă, cîmpul se acoperă cu șiruri aliniate de corturi mici, drepte și albe... Și peste o oră sau două te culci iar sub pînza găurită, prin care se văd stelele, care licăresc viu pe cerul întunecat, și asculți cum încetul cu încetul se liniștește tabăra somnoroasă. Și încă multă vreme, de undeva de departe, se aud sunete răzlețe, înăbușite de liniștea tristă a serii. Și la ureche îți ajunge ba o melodie monotonă de armonică, ba un glas răstit — fără îndoială al vreunui plutonier-major — ba nechezatul răsunător al unui mînz zburdal-

nic... Și fînul de sub cap își îmbină mireasma cu mirosul puternic, cam amărui, al ierbii grea de rouă.

7 septembrie. Comandantul meu de companie, Vasili Akinfievici, m-a întrebat astăzi dacă nu vreau să mă duc cu el la muncile de toamnă. El încheiase pentru companie cu administratorul domnului Obolianinov o convenție foarte avantajoasă — aproape două copeici și jumătate pentru un pud. Compania trebuia să muncească la săpatul sfeclei pentru fabrica de zahăr din localitate. Munca nu este obositoare pentru soldați și ei o fac cu multă plăcere. Probabil că din pricina asta comandantul companiei era atît de bine dispus, încît nu numai că mi-a propus să-l însoțesc la munci, dar mi-a făgăduit că dacă mă învoiesc, îmi va ceda o rublă și jumătate din diurna pe care o primea în virtutea tocmelii cu moșierul. Alți comandanți de companii nu fuseseră niciodată atît de mărinimoși cu ofițerii lor subalterni.

Pentru Vasili Akinfievici am sentimente ciudate, ca să spun așa, și plăcute și neplăcute. La serviciu nu-l pot suferi — e grosolan, răutăcios și chițibușar neînduplecat. În timpul instrucției, fără să se sinchisească de soldați, strigă la ofițerul inferior: „Locotenente, binevoiește să ții alinierea! Mergi de parcă ai fi părintele diacon într-o procesiune de înmormîntare!" Dacă apostrofa aceasta e întrucîtva spirituală, în schimb este nemiloasă și lipsită de tact.

Cu soldații, Vasili Akinfievici binevoiește uneori să se răfuiască singur, cu pumnul, în schimb, comandanții lui de plutoane n-ar îndrăzni niciodată să se gîndească la astfel de măsuri de corecție. Totuși, soldații îl iubesc și, ceea ce este mai important decît toate, cred orice-ar spune el. Ei toți știu că Vasili Akinfievici nu numai că nu se atinge de vreun ban

hotărît pentru hrana companiei, dar că în fiecare lună mai adaugă la ei, din propria lui pungă, vreo douăzeci și cinci de ruble. Ei mai știu că Vasili Akinfievici nu îngăduie ca vreunul dintre oamenii lui să fie nedreptățit, ci, dimpotrivă, e în stare să se certe pentru ei chiar și cu comandantul regimentului. Ei știu toate acestea și sînt convins că în caz de război, toți, pînă la unul, ar merge fără șovăială după Vasili Akinfievici chiar și la moartea cea mai sigură.

Dar mie nu-mi place deloc ura exagerată a comandantului meu de companie pentru tot ce este „nobil". Pentru el, de cuvîntul „noblețe" sînt legate noțiunile de: fandoseală prostească, maniere afectate, o incapacitate totală în serviciu, lașitate, dansuri și regimente de gardă. El chiar și cuvîntul „nobil" nu-l pronunță decît cu o nuanță de ironie veninoasă și, în același timp, cu un ton exagerat de filfizon, așa că în loc de nobil auzi ceva asemănător cu „năbil". Dealtfel, trebuie să amintesc că Vasili Akinfievici s-a ridicat la situația de ofițer de la gradul de soldat. Iar în epoca aceea, în care el abia își cîștigase primul grad ofițeresc, bieții răcani sufereau multe amaruri de la pomădații cîrlionțați și franțuziți din armată.

Cu oamenii se împrietenește greu, ca orice burlac înrăit, dar cînd îndrăgește pe cineva, o dată cu punga își deschide și sufletul — naiv, bun și curat. Dar chiar cînd își deschide inima, Vasili Akinfievici înjură întruna, și acesta-i un alt defect al lui.

Se pare că pe mine mă iubește în felul său, pentru că sînt, în oarecare măsură, un ofițer combatant destul de bun. Cînd am nevoie de bani, mă folosesc fără sfială de punga lui, și el nu mă grăbește niciodată să-i înapoiez. În afară de serviciu mă numește *praporcic* sau prapor. Gradul acesta militar, hazliu, a trecut de mult în veșnicie, dar vechilor slujbași le

place să-l întrebuinţeze ca o mîngîiere glumeaţă, în amintirea tinereţii lor.

Cîteodată mi-e milă de el. Îmi pare rău că un om atît de bun şi-a irosit întreaga lui viaţă, ca să studieze o cărţulie subţire de regulament şi să se zbată cu griji mărunte în legătură cu frîuri şi apărători. Mi-e milă de gîndirea lui săracă, de el, care nu s-a interesat niciodată de ceea ce se întîmplă dincolo de orizontul lui îngust. Pe scurt, mi-e milă de dînsul cu mila care-ţi năpădeşte sufletul fără să vrei, cînd te uiţi îndelung şi cu luare-aminte în ochii unui cîine foarte deştept...

Eu am căzut în propria mea cursă... Dar eu, oare eu năzuiesc spre ceva? Oare gîndul meu încătuşat se zbate el cu nerăbdare să scape din încătuşare?... Nu, Vasili Akinfievici a înfăptuit măcar ceva în viaţa lui. Pe piept are două cruci Sf. Gheorghe, iar la frunte, o cicatrice de la o sabie cercheză, şi soldaţii lui sînt cu obrajii atît de graşi şi de rumeni, că ţi-e mai mare dragul să-i priveşti... Dar eu?

Am răspuns că mă duc cu plăcere cu el la muncile de toamnă. Poate că o să mă distrez şi eu. Administratorul... o avea nevastă, vreo două fete. Or mai fi pe-acolo şi doi-trei moşieri vecini, poate că se înfiripă şi un mic roman.

Mîine pornim.

11 septembrie. Azi-dimineaţă am sosit cu trenul la gara „Konski Brod". Acolo ni s-a spus că administratorul moşiei, care fusese înştiinţat din vreme de sosirea noastră printr-o telegramă, trimisese o trăsură ca să ne ia de la gară, pe Vasili Akinfievici şi pe mine. Drace! Încă nu mă plimbasem niciodată cu atîta pompă! Patru cai minunaţi, de rasă, înhămaţi doi cîte doi, trăsură, roţi de cauciuc, catarame de argint la hamuri, iar pe capră, un flăcău zdravăn, îmbrăcat

ca un cazac, sau ca un *groom*, pe cap cu o şapcă de muşama şi încins cu o basma roşie, în loc de curea. Pînă la Olhovatka erau vreo opt verste. Drumul e minunat de frumos. Cele două părţi ale lui sînt străjuite de plopi deşi, piramidali. Pe drum ne ieşeau mereu în cale şiruri lungi de care, încărcate pînă sus cu saci de pînză, plini cu zahăr. Cu prilejul acesta am aflat de la Vasili Akinfievici, că din fabrica de la Olhovatka se transportă în fiecare an cam o sută de mii de puduri de zahăr. Cifră destul de impunătoare, mai ales dacă ţii seamă de faptul că Obolianinov este singurul proprietar al întreprinderii.

La conac am fost întîmpinaţi de administrator. Are nume nemţesc — Bergher, dar nu seamănă a neamţ şi nici nu vorbeşte cu accent nemţesc. Cred că seamănă mai mult cu Falstaff [1]), personajul acela pe care l-am văzut undeva la o expoziţie, mi se pare la Petersburg, cînd am fost acolo să-mi dau nenorocitul de examen la Academia Militară. E neobişnuit de gras — grăsimea se vede lucind pe obrajii lui căzuţi, străbătuţi de o reţea de vinişoare roşii, mărunte. Are păr tăiat scurt, drept şi puţin încărunţit. Mustăţile îi stau ţepene, dîndu-i o înfăţişare bătăioasă. Sub buza de jos are o bărbiţă scurtă în formă de cioc. De sub sprîncenele dese, zbîrlite, i se văd ochii ageri, şireţi şi îngustaţi în chip caraghios de obrajii şi umerii obrajilor lui umflaţi. Buzele, dar mai ales zîmbetul lui trădează pe omul voluptuos, vesel, neruşinat şi bun observator. Dar peşemne că e cam tare de ureche, pentru că atunci cînd vorbeşte, strigă îngrozitor.

Cred că Bergher s-a bucurat sincer de venirea noastră. Oamenii de felul lui simt mai mult nevoie de un

[1]) Personaj comic din piesele lui W. Shakespeare „Henric al IV-lea" şi „Nevestele vesele din Windsor" — tipul omului mincinos, lacom, lăudăros şi beţiv. (N. red. rom.)

tovarăş de vorbă şi chef decît de aer. El se repezea mereu ba la mine, ba la căpitan, şi ne lua de mijloc, spunînd neobosit: — „Fiţi bineveniţi, domnilor! Fiţi bineveniţi!" — Spre marea mea mirare, el i-a plăcut lui Vasili Akinfievici — dar şi mie.

Bergher ne-a condus într-o aripă a casei, unde fuseseră pregătite pentru noi patru camere, înzestrate cu tot ce trebuie şi ce nu trebuie, cu atîta dărnicie, de parcă n-am fi venit aici pentru o lună, ci cel puţin pentru vreo trei ani. Căpitanul părea mulţumit de buna primire pe care ne-o făcea gazda. Numai cînd Bergher a tras sertarul biroului şi ne-a arătat o cutie plină de ţigări de foi, lungi şi aromate, puse deoparte pentru noi, Vasili Akinfievici a bombănit cu jumătate de glas:

— Ei, e prea mult... asta-i nărbleţe şi tot soiul de chestii d-astea. (Am uitat să amintesc de obiceiul lui de a adăuga aproape la fiecare cuvînt: „şi tot soiul de chestii d-astea..." În general, nu făcea parte dintre căpitanii cu darul vorbirii.)

În timp ce ne instalam în camere, Bergher ne tot da tîrcoale, ţipînd întruna. Noi i-am mulţumit de cîteva ori. În cele din urmă, probabil că a obosit şi, ştergîndu-şi faţa cu o uriaşă batistă roşie, ne-a întrebat dacă mai avem nevoie de ceva. Noi ne-am grăbit să-l asigurăm că şi aşa avem prea destul din tot ce ne trebuie. Înainte de a pleca, Bergher a mai spus:

— O să vă trimit numaidecît un kazaciok să vă servească. Pentru ceai, dejun, prînz şi cină veţi binevoi să vă comandaţi singuri ce doriţi. Pentru asta, bufetierul o să se prezinte la dumneavoastră în fiecare seară. Pivniţa noastră vă stă şi ea la dispoziţie.

Ne-am petrecut ziua cu cazarea soldaţilor, a armamentului şi a muniţiilor lor în nişte magazii goale. Seara, kazaciokul ne-a adus viţel rece, becaţine fripte,

o tortă de fistic şi cîteva sticle de vin roşu. Abia ne-am aşezat la masă că a apărut şi Bergher.

— Mîncaţi? Bravo! — a spus el. — Eu, uite, am adus o sticluţă de vin vechi unguresc, pe care răposatul meu tater l-a recoltat de-acum douăzeci de ani pe propria lui moşie... Noi am avut lîngă Gaisin o moşie a noastră... Vă rog să mă credeţi că noi, Bergherii, sîntem descendenţii direcţi ai cavalerilor teutoni. Dealtfel, aş avea dreptul la titlul de baron, dar... la ce bun?... Blazoanele nobililor trebuie să fie aurite, or, aurul de pe al nostru s-a şters demult. Fiţi bineveniţi, domnilor apărători ai tronului şi ai patriei!

Totuşi, judecînd după prevederea şi teama cu care şi-a scos sticla mucegăită din buzunarul lateral al hainei făcută din pînză de in, aş crede mai curînd că vechiul vin unguresc fusese scos din pivniţele stăpînului şi nu de pe moşia proprie de lîngă Gaisin. Vinul era, într-adevăr, minunat. E drept că-ţi amorţea cu desăvîrşire picioarele, lipsea gesturile de obişnuita lor expresivitate şi-ţi îngreuna limba în gură, dar capul rămînea limpede, iar sufletul — vesel.

Bergher povestea vioi şi caraghios. În tot timpul serii a pălăvrăgit despre veniturile moşierului, despre luxul lui de la Petersburg, despre sera şi grajdurile lui, despre salariul pe care-l plăteşte celor din slujba sa. La început, Bergher s-a recomandat ca administrator general, dar peste o jumătate de oră, l-a trădat pălăvrăgeala. Am descoperit că printre administratorii moşiilor şi funcţionarii fabricii, Falstaff ocupa locul cel mai neînsemnat. Era numai administratorul conacului din Olhovatka, adică intendent, şi primea pentru slujba asta nouă sute de ruble pe an şi toată întreţinerea în afară de îmbrăcăminte.

— De ce o fi avînd nevoie un singur om de atîta avere! — a exclamat naiv căpitanul, vădit uimit de

cifrele uriașe ale veniturilor „noastre“ și ale cheltuielilor „noastre“, pe care le risipea Falstaff cu atîta dărnicie.

Falstaff a zîmbit viclean.

— Toate vor rămîne moștenire singurei lui fiice. Uite, dumneata, tinere, — m-a împuns el în glumă cu degetul cel mare în coastă, — ia însoară-te... Și nu mă uita nici pe mine, om bătrîn. N-ai să mă uiți...

Eu am întrebat cu aerul nepăsător al omului care văzuse multe în viața lui:

— Și e drăguță?

Falstaff s-a învinețit de rîs.

— Aha! Te-ai prins! Minunat, războinicule, minunat... Atacă din capul locului. Tram-trara-ta! Tram-trarara-ta! Îmi place că pornești militărește. — Apoi, de parcă ar fi apăsat cineva pe un resort, a tăcut brusc și a adăugat: — Ce să-ți spun?... De, fiecare cu gustul lui... E cam așa... fină. Cam slabă...

— Năbleţe! — a zis căpitanul, strîmbîndu-se.

— De asta, cîtă vrei. Mîndră. Nu vrea să audă de nimeni. Oh! E o afurisită! Servitorii se tem de ea ca de foc... Și să nu credeți cumva că strigă la cineva sau ocărăște. Niciodată!... „Adu cutare. Fă cutare. Du-te“... Și toate astea cu cea mai mare indiferență și fără să miște măcar buzele!

— Năbleţe! — a spus căpitanul, fornăind disprețuitor.

Am stat așa cam pînă pe la ora unsprezece.

În cele din urmă, Falstaff s-a moleșit de tot și a adormit pe scaun, sforăind ușor și cu un zîmbet fericit în jurul ochilor. L-am trezit cu greu și a plecat acasă, susținut respectuos de braț de kazaciokul nostru. Am uitat să spun că era burlac. Trebuie să mărturisesc că burlăcia lui mi-a stricat rău planurile.

Ciudat lucru: o zi într-un loc străin trece atît de încet și-ți lasă impresii atît de puține! Iată, scriu rîndurile acestea și mi se pare că sînt la Olhovatka de multă vreme, de cel puțin două luni și că memoria mea obosită nu-mi aduce în amintire nici o întîmplare deosebită.

12 septembrie. Astăzi am vizitat aproape toată gospodăria din Olhovatka... Casa boierească sau, cum îi spun țăranii, palatul cu un singur cat, de piatră, lung, cu geamuri de cristal la ferestre, cu un balcon și doi lei la intrare. Ieri nu mi s-a părut atît de mare ca astăzi. În fața casei sînt straturi de flori. Cărările sînt presărate cu nisip roșu, iar la mijloc este o fîntînă arteziană și globuri lucioase așezate pe postamente. De jur împrejur e un gard de sîrmă ghimpată. În spatele casei se află pavilionul, dependințele, curtea de vite și de păsări, grajdurile, crescătoria de cai, hambarele, serele și, în sfîrșit, o grădină plină de vegetație și umbră, care se întinde pe o suprafață de trei-patru deseatine, cu pîrîiașe, grote, podețe grațioase, suspendate, și cu un lac cu lebede.

Pentru întîia oară în viața mea trăiesc atît de aproape de oameni care cheltuiesc zeci și poate chiar sute de mii de ruble pe an, oameni care aproape că nu știu ce înseamnă să *nu poată* să-și satisfacă o plăcere. Rătăcesc fără țintă prin grădină și nu pot înțelege în ruptul capului traiul lor de neconceput și străin pentru mine, dar atît de atrăgător. Ce fel de oameni sînt ei? Oare gîndesc și simt ca și noi? Oare își dau seama de avantajul situației lor? Se gîndesc oare vreodată la lucrurile mărunte de fiecare zi, care ne îngreuiază nouă viața? Și-or da ei seama de ceea ce simțim noi cînd intrăm în contact cu lumea lor superioară? Sînt înclinat să cred că ei nu se gîndesc la nimic din toate acestea și nu-și pun nici un fel de în-

trebări iscoditoare. Monotonia cenușie a vieții noastre îi se pare tot atît de lipsită de interes și de firească, tot atît de obișnuită pentru noi și lipsită de importanță, cum mi se pare mie concepția despre lume a ordonanței mele, Parhomenko. Toate astea sînt desigur cu totul normale, dar, nu știu de ce, mîndria din mine mă face să mă răzvrătesc. Mă răzvrătește gîndul că în societatea acestor oameni șlefuiți și cizelați, datorită obișnuinței lor de secole cu luxul și eticheta rafinată, „eu", da, „eu" și nu altul, voi apărea caraghios, sălbatic, voi face o impresie neplăcută prin felul meu de a mînca și gesticula, prin expresiile mele și prin înfățișarea mea, poate chiar și prin gusturile și cunoștințele mele... Pe scurt, în mine cîrtește omul creat după chipul și asemănarea lui dumnezeu, dar care sau a pierdut și una și alta în decursul timpului, sau careva l-a jefuit de ele...

Îmi închipui cum ar pufni în rîs Vasili Akinfievici al meu, dacă i-aș mărturisi aceste gînduri!

13 septembrie. Cu toate că cifra treisprezece aduce nenoroc — e numărul dracului — ziua de astăzi s-a nimerit să fie foarte interesantă.

Am rătăcit iar prin grădină. Nu-mi mai amintesc unde am citit că natura are toamna același farmec neașteptat și uimitor, pe care îl capătă uneori chipurile tinerelor femei tuberculoase, condamnate la o moarte sigură și rapidă. Această stranie comparație nu-mi mai iese din cap.

Prin aer plutește mireasma pătrunzătoare și gingașă a arțarilor ofiliți, asemănătoare cu aroma unui vin bun. Sub picioare foșnesc frunzele galbene, moarte, care acoperă cărarea cu un covor gros. Pomii, împodobiți viu și multicolor, parcă s-au pregătit pentru ultimul ospăț, înainte de moarte. Ramurile, care au mai rămas verzi pe alocuri, sînt împletite bizar cu

nuanțele toamnei — cînd de culoarea lămîii palide, cînd galbene ca paiul, cînd portocalii, cînd roze și sîngerii, numai arareori liliachii și purpurii. Cerul este dens și rece, dar albastrul lui fără nori mîngîie plăcut privirea. În toată această feerică sărbătoare a morții se simte o tristețe întunecată, inconștientă, care-ți strînge inima cu o durere ușoară și dulce.

Mergeam pe lunga alee a salcîmilor, care se împleteau deasupra capului meu într-o boltă compactă, înecată pe jumătate în umbră. Deodată am auzit un glas de femeie rîzînd și spunînd ceva cu mare însuflețire. Pe bancă, acolo unde zidul des de salcîmi alcătuia un fel de nișă, ședeau două fete. (Am bănuit imediat că sînt fete. Mai tîrziu, bănuiala mea s-a adeverit.) N-am avut timp să le văd bine la față, dar am observat că cea mai mare, o brunetă, avea un chip viguros, provocător, de ucraineană, iar cea mai mică, o adolescentă, purta pe cap o basma albă de mătase, legată cu neglijență, cu un colț tras pe frunte, care-i acoperea părul și toată partea de sus a feței. Totuși, am izbutit să-i zăresc buzele roze, zîmbitoare, și strălucirea veselă a dinților albi, în clipa cînd — deoarece nu observase apropierea mea — continua să povestească vecinei sale, în limba engleză, probabil ceva foarte hazliu.

Cîtva timp am șovăit: să merg mai departe sau să mă întorc? Și dacă merg mai departe, să le salut sau nu? Și sufletul meu de plebeu a fost iar cuprins de îndoiala de ieri. Pe de o parte, mă gîndeam eu, fetele acestea, dacă nu sînt stăpînele de aici, sînt fără îndoială musafire, și într-o oarecare măsură sînt și eu musafir și deci, egal cu ele... Pe de altă parte, permite oare Hermann Hoppe în regulile lui de maniere elegante, să saluți doamne necunoscute? Nu li se va părea oare domnișoarelor caraghios salutul meu, sau

ceea ce ar fi și mai rău, nu-l vor socoti oare ca semnul de supunere al unui salariat, al unui „angajat“? Și una și alta mi se păreau tot atît de groaznice.

Totuși, chibzuind mereu, mergeam mai departe. Bruneta a auzit cea dintîi zgomotul frunzelor uscate de sub picioarele mele și a șoptit repede ceva domnișoarei cu basmaua de mătase, arătîndu-mă cu ochii.

Cînd am ajuns în dreptul lor, am atins chipiul cu degetele, fără să mă uit direct spre ele, și mai mult am simțit decît am văzut că amîndouă au înclinat ușor de tot capul. Mi-am dat seama că mă urmăreau cu privirea din urmă după stinghereala propriilor mele mișcări, ceea ce mi se întîmplă ori de cîte ori simt în spate priviri ațintite asupra mea. La capătul aleii m-am întors. În aceeași clipă, așa cum se întîmplă adesea, s-a întors spre mine și domnișoara cu basmaua albă. Atunci am auzit o exclamație în limba engleză și un rîs răsunător. M-am înroșit. Fără îndoială că eu stîrnisem și exclamația și rîsul lor.

În seara aceea a venit iar Falstaff dar de data aceasta cu un coniac uimitor de bun, și a povestit din nou ceva de necrezut despre strămoșii săi, care luaseră parte la cruciade. L-am întrebat ca din întîmplare:

— Știi cumva cine sînt cele două domnișoare pe care le-am întîlnit astăzi în grădină? Una este brună și cu o înfățișare foarte proaspătă, iar cealaltă, aproape o fetiță, era îmbrăcată într-o rochie de culoare cenușie deschisă.

El a zîmbit cu toată fața, din care cauză obrajii i s-au zbîrcit, iar ochii i-au dispărut aproape cu totul, și m-a amenințat șiret cu degetul:

— Aha! Fiul lui Marte a căzut în plasă! Haida de! Nu te supăra!... Uite că nu mai spun nimic, nimicuța!... Dar te interesează, ai?... Ei, hai, treacă de la

mine, o să-ți potolesc curiozitatea. Cea mai tînără este domnișoara Katerina Andreevna, aceea de care v-am vorbit, adică moștenitoarea... Dar ce fel de fetiță crezi că e? Are înfățișare plăpîndă, ce-i drept, dar și douăzeci de ani bătuți pe muchie...

— Să fie cu putință?

— Da-a! Dacă nu și mai mult... Vai, vai! Și ce-ndrăcită e... Dar bruneta este pe gustul meu... e atît de apetisantă! — Falstaff a plescăit senzual din buze. — Îmi plac bucățelele astea durdulii. O cheamă Lidia Ivanovna... Este o fată nespus de simplă, de bună și tare mult ar vrea să se mărite... Este o rudă îndepărtată a Obolianinovilor, după mamă, dar e săracă, și acum se află aici în vizită, ca prietenă... Dar lasă-i încolo pe toți, — a încheiat el pe neașteptate, făcînd un gest cu mîna. — Hai să-i mai tragem cîte-un coniac.

Eu nu puteam să nu aprob ultimul lui argument. Ce-mi pasă mie de fetele astea, pe care le-am văzut astăzi? Mîine, fiecare dintre noi va porni pe drumul lui, și nu vom mai ști nimic unul de altul.

Tîrziu, noaptea, după plecarea lui Falstaff (kazaciokul îl susținuse iar, respectuos, de mijloc), mă culcasem, cînd iată că Vasili Akinfievici a venit la mine numai în cămașă de noapte și cu picioarele goale în papuci, cu o lumînare în mînă.

— Ia lămurește-mă, deșteptule, într-o chestie, — a spus el, căscînd și scărpinîndu-și pieptul păros. — Uite, ne hrănesc aici cu tot soiul de delicatese și ne dau de băut cel mai bun vin. Ne-au pus la dispoziție un kazaciok și țigări de foi și tot felul de chestii d-astea... Dar de ce nu ne invită și pe noi la ei la masă? De ce oare? Cum vine asta...

Și, fără să aștepte răspunsul meu, a continuat cu un ton veninos:

— Pentru că, măi taică, toți năbilii ăștia și tot felul de chestii d-astea... sînt diplomați pe sprînceană... Da... De ce tertipuri se folosesc? Mi ți i-am studiat eu bine, de cînd tot hoinăresc pe la muncile agricole. Sînt politicoși cu tine, îți servesc masa (ca să spun drept, căpitanul pronunța „sirvesc"), și țigări de foi și tot felul de chestii d-astea... dar simți că te socoate un biet vierme tîrîtor... Și bagă de seamă, locotenente, numai adevărații, marii „alistocrați" (schimonosea intenționat ironic cuvîntul aristocrat), se poartă așa cu noi. Cel care e mai mititel, mai dubios, acela face mai multe fasoane și se strîmbă mai mult: își pune numaidecît o sticlă în ochi, își umflă buzele și crede că e cine știe ce... Dar la cei adevărați vezi, în primul rînd, simplitate... Pentru că ei n-au de ce să se schimonosească, atunci cînd în sîngele lor trăiește disprețul pentru de-alde noi... Și sînt foarte naturali și încîntători și tot felul de chestii d-astea...

După ce a terminat cuvîntarea aceasta de demascare, Vasili Akinfievici mi-a întors spatele și a plecat în camera lui.

Ce să zic? În felul lui, parcă ar avea dreptate. Dar eu cred că cel care-și bate joc de un necunoscut în absența lui dă dovadă de oarecare lipsă de bună-cuviință.

14 septembrie. Astăzi le-am întîlnit iar pe amîndouă, tot în grădină. Mergeau îmbrățișate. Cea mai mică își pusese capul pe umărul prietenei sale și fredona o melodie cu ochii pe jumătate închiși. Cînd le-am zărit, mi-a fulgerat numaidecît prin minte că plimbările mele întîmplătoare ar putea fi interpretate greșit. Așa că am luat-o repede pe prima cărare laterală. Nu știu dacă domnișoarele m-au observat sau nu, dar am ajuns la convingerea că trebuia să aleg alte ore pentru plimbările mele, altfel riscam să apar ca un pifan sîcîitor, care vrea să facă pe cavalerul.

15 septembrie. În seara aceasta, Lidia Ivanovna a plecat la gară. După cît se pare, nu se va mai întoarce la Olhovatka, pentru că, în primul rînd, plecase cu foarte multe bagaje iar în al doilea rînd, își luase rămas bun de la fiica proprietarului prea îndelung și cu prea multă căldură. Apropo! Cu prilejul acesta i-am văzut de la fereastra mea pentru prima oară pe Andrei Alexandrovici și pe soția sa. E un bărbat bine: zvelt, spătos, cu ținuta unui vechi husar. Părul cărunt îl poartă tuns scurt, bărbia este rasă, mustățile lungi, pufoase și argintii, iar ochii, ca de șoim, dar albaștri, altfel sînt tot atît de rotunzi, de înfundați în orbite, de nemișcați și de reci ca ai acestei păsări de pradă. Soția lui face impresia unei ființe sperioase și modeste. Ține capul aplecat puțin într-o parte, și de pe buze nu i se șterge niciodată zîmbetul, parcă vinovat și trist. Fața îi este palidă și plină de bunătate. Probabil că în tinerețe a fost foarte frumoasă, dar acum pare mult mai bătrînă decît vîrsta ei. Pe terasă a mai apărut și o bătrînică încovoiată, cu o dantelă neagră pe cap și cu bucle verzi. Mergea, sprijinindu-se în baston și abia tîrîndu-și picioarele. A dat să spună ceva, dar a înecat-o tusea și ea a scuturat bastonul cu un aer desperat și a dispărut în casă.

16 septembrie. Vasili Akinfievici m-a rugat să supraveghez munca pînă cînd va scăpa de crizele de reumatism balcanic, care-l apucaseră pe neașteptate. „Supraveghează bine — spunea el — mai ales primirea sfeclei, pentru că soldații și așa se plîng că șefii de echipă de aici au dublele cam mari. Îți spun drept că mă cam tem ca pînă la urmă să nu se iște vreo ceartă serioasă între ei."

Soldații lucrau în grupuri de cîte trei. Experiența îi învățase să muncească așa. Unul scotea sfecla cu hîrlețul, iar ceilalți doi îi tăiau cozile cu cuțitele și o curățau de pămînt. Grupurile acestea se formează de obicei din muncitorii cu putere fizică și îndemînare egală, pentru că n-ar avea nici un rost ca într-un grup de trei să fie unul mai slab decît ceilalți, fiindcă mai mult i-ar încurca decît i-ar ajuta.

Nu-mi mai amintesc bine unde am citit — mi se pare în „Cercetașul" — ideile unui gînditor fără ocupație — că muncile agricole nu aduc nici un folos: numai haine rupte și soldatul care scapă de sub supraveghere... Ceea ce nu-i adevărat... În nici o altă împrejurare nu se naște o încredere atît de adîncă, aproape de înrudire psihică, între comandant și soldat, ca la munca cîmpului. Și dacă admitem că și gradul inferior are nevoie de vacanță în timpul grelei instrucții militare, atunci ce odihnă poate fi mai bună pentru el decît munca cîmpului, care-i e atît de dragă? Numai că toți banii cîștigați trebuie să-i primească soldatul fără nici un fel de intermediari... Pentru că numai el își cunoaște bine propriile sale nevoi.

Iar soldații noștri lucrează minunat. Țăranii angajați nu-i ajung nici pe jumătate din urmă. Numai Zamoșnikov, ca de obicei, nu face nimic. Zamoșnikov este favoritul și rîzgîiatul întregii companii, începînd cu căpitanul și terminînd cu ultimul soldat — cu Nikifor Spasob (Spasob, șchiop de un picior și cu albeață la ochiul drept — de patru ani e imaginea vie a unei greșeli strigătoare la cer a administrației militare). E drept că Zamoșnikov, în tot timpul serviciului său, n-a fost în stare să învețe vocalele după abecedarul lui Grebeniuk, iar la „citire" dă dovadă de o rară și neobișnuită prostie, dar un solist neîntrecut, un soldat atît de brav, de meșter la toate, de bun povestitor și glumeț ca el nu găsești în tot regimentul... După cît se pare, el își înțelege bine rolul și-l joacă așa ca și cum ar socoti că face parte dintre îndatoririle sale de serviciu. În timpul marșului cîntă întruna, iar cuvintele lui biciuitoare, pline de duh, îi înviorează pe soldați și-i fac să rîdă în hohote, plini de înțelegere, chiar cînd sînt obosiți. Vasili Akinfievici, cu toate că-l pune pe Zamoșnikov să facă de gardă mai des decît pe alții, ceea ce, dealtfel, pe acesta nu-l supără deloc, a recunoscut o dată față de mine că un om poznaș ca el este o adevărată bijuterie în timp de război și în împrejurări grele.

Totuși, Zamoșnikov nu este nicidecum un bufon lipsit de inteligență și nici trîndav nu e, și tocmai din pricina aceasta am pentru el o deosebită simpatie. Viața clocotește pur și simplu în el nestăpînit, din care cauză nu stă o clipă locului.

Chiar și astăzi. Inspectam echipele de muncă una după alta. În cele din urmă, am ajuns la lotul femeilor. Acolo, Zamoșnikov legase cu hohluștele o discuție lungă, care-i făcuse pe soldații din apropiere să lase lucrul și să se tăvălească pe jos de rîs. Il auzeam de departe cum imita, cînd cearta pițigăiată și plină de foc a femeilor, cînd vorba leneșă a unui hohol bătrîn... Cînd m-a văzut, a făcut o mutră preocupată și a început să zgîndăre pămîntul, întrebînd: „Care dintre voi, măi fraților, mi-a prăpădit hîrlețul?" Am strigat la el, încercînd să par cît mai sever. El stătea în poziția de drepți, întins ca o coardă, cum stătea de obicei în fața comandanților, cu o îndrăzneală plină de grație, dar în ochii lui buni, albaștri, cu o undă de flăcăruie poznașă, urmare a glumei de mai înainte...

17 septembrie. Am făcut cunoștință, dar în condițiuni foarte caraghioase. De ce să mă-nșel pe mine însumi? Doream de mult să-i fac cunoștința, dar dacă

aş fi presimţit ceea ce s-a întîmplat astăzi, aş fi renunţat la ea.

Tot în grădină s-a întîmplat şi asta. Am scris mai înainte că acolo se află un lac. Acesta are la mijloc o insuliţă rotundă, năpădită de tufişuri. Pe malul din apropierea casei, este un debarcader potrivit de mare, de piatră, de care e legată cu lanţ o barcă lungă cu fundul plat.

Cînd am trecut pe lîngă ea, în barca aceasta şedea Katerina Andreevna. Se ţinea cu amîndouă mîinile de marginea bărcii şi-şi apleca trupul cînd într-o parte, cînd într-alta, ca să-şi facă vînt să mişte din loc barca grea, care se împotmolise adînc în fundul mîlos. Katerina Andreevna era îmbrăcată cu un costum de marinar, decoltat la piept, aşa încît i se vedeau gîtul alb, subţire, şi claviculele slăbuţe care ieşeau în relief din cauza efortului muscular, precum şi lănţişorul subţire de aur de sub rochie... Am schiţat un salut şi m-am întors, cu o atitudine de modestă demnitate. În aceeaşi clipă, o voce proaspătă şi veselă de femeie a strigat deodată :

— Te rog, fii atît de bun !

Întîi am crezut că exclamaţia aceasta era hărăzită cuiva din spatele meu şi, fără să vreau, am întors capul... Dar nu, ea pe mine mă striga, zîmbea şi-mi făcea semne energice cu capul.

— Da, da... dumneata, dumneata ! Fii atît de bun şi ajută-mă să mişc un pic barca asta scîrboasă. Singură n-am putere.

Am salutat-o cît am putut de galant, aplecînd corpul înainte şi ridicînd puţin înapoi piciorul stîng. Apoi am coborît în fugă năvalnică pînă la malul apei şi am salutat-o din nou tot atît de monden. Îmi închipui ce grozavă figură făceam ! Domnişoara mi-a spus, rîzînd :

— Împinge-o puţin... După aceea o să mă descurc singură.

Eu am apucat cu amîndouă mîinile capătul bărcii, am desfăcut larg picioarele, ca să-mi ţin echilibrul, şi am prevenit-o cu o politeţe aleasă :

— Binevoiţi să luaţi loc, *mademoiselle*... S-ar putea ca zguduitura să fie puternică.

Ea s-a aşezat, s-a uitat ţintă la mine cu o privire rîzătoare şi a zis :

— Zău, mă simt tare jenată că abuzez de bunătatea dumitale...

— Oh, este o nimica toată, *mademoiselle !*...

Purtarea ei îndatoritoare dădea mişcărilor mele o graţie plină de siguranţă. Sînt un bun sportiv şi natura m-a înzestrat cu destulă putere fizică. Dar, în ciuda străduinţelor mele, barca nu se urnea din loc...

— Mai bine nu te obosi, — am auzit vocea ei gingaşă. — Pesemne că-i prea greu... şi s-ar putea să-ţi facă rău... Zău, mi-e aşa de...

Fraza neterminată a rămas suspendată în aer... Îndoiala ei asupra calităţilor mele fizice mi-a înzecit puterile... Am făcut o sforţare de nădejde — am împins — buf !... barca a zburat ca o săgeată... iar eu, după toate legile echilibrului, am căzut cu obrazul în nămol.

Cînd m-am ridicat de jos, am simţit că faţa, mîinile şi vestonul meu alb ca neaua, pe care abia îl îmbrăcasem în dimineaţa aceea, toate se acoperiseră cu un strat gros de noroi cafeniu, vîscos şi puturos. În aceeaşi clipă, am văzut barca alunecînd repede tocmai pe la mijlocul lacului, şi de pe fundul ei, ridicîndu-se fata, care căzuse de pe bancă din cauza zdruncinăturii neaşteptate... De îndată a dat cu ochii de mine şi a izbucnit într-un rîs atît de nestăvilit, încît răsuna toată grădina ; ecoul îl însutea, lovindu-se de

desişul pomilor... Eu am scos batista şi, ruşinat, am încercat să-mi şterg, întîi vestonul, apoi faţa... Dar mi-am dat seama curînd că nu făceam altceva decît să întind noroiul de pe mine şi mai mult şi să apar în faţa ei într-o stare şi mai jalnică. Atunci, în strădania mea eroică de a rîde de caraghioslîcul păţaniei mele, am scos, în loc de rîs, un fel de nechezat idiot, şi Katerina Andreevna s-a pornit pe un rîs cu sughiţuri. Abia a putut să îngaime:

— Du-te... du-te mai repede... o să... răceşti.

Am pornit în fugă nebună, ca să mă îndepărtez cît se poate de repede de locul acela blestemat, dar tot timpul drumului, pînă acasă, mi-a răsunat în urechi rîsul ei necruţător şi neîntrerupt...

Cînd m-a văzut căpitanul, a dat doar din mîini.

— Bi-i-ne arăţi! N-am ce zice!... Unde te-ai împodobit aşa?

N-am răspuns nimic. Am trîntit uşa camerei mele şi am întors cheia, cu furie, de două ori în broască...

Vai! Acum pierdusem orice nădejde, pentru totdeauna...

P.S. E frumoasă sau urîtă?... Eram atît de cufundat în eroismul meu (chinuie-te, chinuie-te, nenorocitule!), că nici n-am apucat să mă uit bine la ea... Parcă n-ar fi totuna?...

Mîine o să plec cu orice preţ la regiment, chiar dacă va fi nevoie să mă prefac bolnav... Aici n-o să pot supravieţui ruşinii.

Ket către Lidia.

„18 septembrie. Olhovatka.

Scumpa şi iubita mea Lida!

Felicită-mă cît poţi de repede. Gheaţa s-a spart... Misteriosul necunoscut s-a arătat a fi cel mai amabil

chevalier sans peur et sans reproche [1]) din lume. Cinstea acestei descoperiri îmi aparţine mie, pentru că tu, urîcioaso, ai plecat şi n-are cine să mă oprească să fac prostii, căci în lipsa ta am reuşit să fac o mie de prostii.

Mai întîi de toate, îţi mărturisesc că am organizat ieri un complot împotriva misteriosului necunoscut. M-am aşezat în barcă şi cînd a trecut prin dreptul meu l-am rugat să mă împingă de la mal. Oh, ştiu foarte bine că tu nu m-ai fi lăsat să fac o năzbîtie ca asta. Îmi pare rău că n-ai văzut graba cu care misteriosul necunoscut s-a repezit să-mi îndeplinească rugămintea... Dar, bietul de el nu şi-a calculat bine forţele, a căzut în apă şi s-a murdărit tot de noroi de sus pînă jos... Avea aspectul cel mai demn de plîns din lume, dar şi de rîs. Chipiul i se rostogolise pe pămînt, din părul care-i căzuse pe frunte se scurgea noroiul şiroaie, iar mîinile, cu degetele răşchirate, parcă erau împietrite... M-am gîndit numaidecît „Nu trebuie să rîd... O să se supere". Dar mai bine nu m-aş fi gîndit, că am început să rîd. Şi-am rîs, am rîs... ca o isterică... Zadarnic îmi muşcam buzele pînă la sînge şi mă ciupeam de mînă cît puteam de tare. Toate încercările de a mă stăpîni nu mi-au fost de nici un folos. Ofiţerul, grozav de ruşinat, a luat-o la fugă... Un gest cu totul lipsit de spirit din partea lui, pentru că uitasem vîslele pe mal. Am fost nevoită să plutesc pe valurile lacului, în mijlocul elementelor naturii dezlănţuite peste fire, pînă cînd vîntul mi-a împins luntrea şubredă în stuf. Tot agăţîndu-mă de stuf, cînd cu o mînă, cînd cu alta, am tîrît barca şi am ajuns cu chiu cu vai la mal... Totuşi, cînd am sărit din

[1]) Cavaler fără frică şi fără prihană (în limba franceză). (N. trad.)

barcă, mi-am udat picioarele și rochia aproape pînă la genunchi.

Știi că necunoscutul îmi place foarte mult? O presimțire ciudată mă face să cred că între noi se va lega un flirt interesant, — *l'amour inachevé*[1]), cum spune abatele Prévost...

Are în toată ființa lui ceva bărbătesc, puternic, dar și gingaș. E plăcut să stăpînești un om ca el. În afară de asta, pare să fie foarte modest, adică discret. Se pare că nu e nici prost și, mai ales, mișcările și întreaga lui înfățișare dovedesc o sănătate de fier și o mare forță fizică. În timp ce el încerca zadarnic să miște barca din loc, mi-a trăsnit prin minte un gînd năstrușnic, dar foarte ademenitor: doream grozav de mult să mă ia în brațe și să mă poarte în fugă prin grădină... Doar pentru el n-aș fi fost o greutate prea mare, așa e, draga mea Lidocika?...

Cîtă deosebire e între el și dansatorii și sportivii din Petersburg, atît de cunoscuți, la care simți totdeauna ceva uzat, banal și neplăcut de nerușinat. Ofițerul meu este proaspăt ca un măr sănătos, are o constituție de gladiator, e sfios și, după cît se pare, pasionat.

Mîine sau poimîine îi voi face avansuri (oare în rusește așa se spune?). Te rog, Lidocika, să corectezi fără jenă galicismele mele, așa cum mi-ai făgăduit...
Zău, mi-e rușine că fac greșeli în limba mea maternă. Că el a căzut atît de splendid în lac — nu înseamnă nimic. În afară de mine, nimeni n-a mai fost martor la întîmplarea aceasta tragică... Desigur că ar fi fost altceva, dacă s-ar fi dovedit atît de neîndemînatic în fața unei societăți mari. Fără îndoială că atunci mi-ar

[1]) Dragoste neîmplinită (în limba franceză). (N. trad.)

fi fost rușine de el... Probabil că așa e psihologia noastră, specific feminină.

Rămîi cu bine, bunul meu Lidocek. Te sărut.

A ta *Ket.*"

19 septembrie. Toate trec pe lumea asta — durerea, amarul, dragostea, rușinea — și asta e, dealtfel, o lege foarte înțeleaptă. Alaltăieri eram convins că dacă, înainte de plecarea mea, Katerina Andreevna mi-ar fi apărut deodată în față, aș fi murit fără îndoială de rușine. Cînd colo, nu numai că n-am plecat din Olhovatka, dar am izbutit să mă și împrietenesc cu ființa aceasta fermecătoare. Da, da, să mă împrietenesc. Astăzi, după o convorbire îndelungată și foarte intimă, mi-a spus cuvînt cu cuvînt următoarea frază: „Așa că, *monsieur* Lapșin, să fim prieteni și nici unul dintre noi să nu se mai gîndească la întîmplarea aceasta nefericită". Desigur că prin „întîmplare nefericită" se înțelegea pățania mea cu barca.

Acum o cunosc în cele mai mici amănunte, dar s-o descriu, nu pot. Și drept să spun, cred că, în general, nici nu e cu putință. În cîte-un roman, se descrie adesea eroina: „Avea o față minunată, perfect clasică, ochi plini de foc, năsuc drept, fermecător, și buze roșii, delicioase, printre care străluceau două șiruri de dinți splendizi, ca perlele". Uimitoare naivitate!... Parcă descrierea aceasta banală ar putea arăta cît de puțin îmbinarea și armonia insezisabilă a trăsăturilor, care deosebesc un chip de un milion de alte chipuri.

Iată că în clipa aceasta și eu văd cu ochii minții mele nespus de limpede chipul ei: oval, paloare mată, sprîncene aproape drepte, foarte negre și dese, care se unesc la rădăcina nasului într-un pufușor întunecat, ceea ce le dă o expresie oarecum severă.

Ochi mari, verzi, cu pupile enorme, mioape. Gura mică, puțin neregulată, senzuală, cu un zîmbet ironic și mîndru pe buzele pline, bine conturate. Păr mat, strîns într-un coc greu și neglijent pe ceafă!

N-am putut să plec ieri. Căpitanul e bolnav, nu glumă. Își face frecții de dimineața pînă seara cu o soluție de formol și bea esență dintr-un fel de iarbă numită iarba cocoșului... N-ar fi fost camaraderesc să-l părăsesc în starea asta, cu atît mai mult cu cît boala căpitanului nu-i decît o beție mascată.

Aseară m-am dus în grădină. N-am avut curajul să recunosc față de mine însumi că, în adîncul meu, nădăjduiam s-o întîlnesc acolo pe Katerina Andreevna. Nu știu dacă m-a văzut cînd am intrat pe portiță sau a fost doar o întîmplare; dar ne-am întîlnit față în față pe cărarea principală, tocmai cînd cotisem pe ea, din alee.

Apunea soarele. Cerul, pe jumătate roșu, prevestea vînt pentru dimineața următoare. Katerina Andreevna era îmbrăcată cu o rochie albă, strînsă la mijloc cu un cordon de catifea verde. Pe fondul de jar al asfințitului, capul ei părea înconjurat de un nimb strălucitor, străveziu, străbătut de fire subțiri de păr auriu.

Cînd m-a văzut, a zîmbit, dar nu răutăcios, ci mai curînd cu duioșie și mi-a întîins mîna.

— Mă simt oarecum vinovată de ceea ce s-a petrecut ieri... Spune, n-ai răcit cumva?

Avea o voce sinceră și grijulie... Și mi-a pierit orice sfială... Ba am avut chiar îndrăzneala să glumesc pe socoteala mea:

— Fleacuri... O mică baie de nămol... Nu poate decît să-mi facă bine... Ești prea bună, *mademoiselle*...

Amîndoi am început să rîdem nestingheriți. Dealtfel, ce a fost atît de groaznic și de rușinos în căderea mea involuntară? Hotărît că nu înțeleg!...

— Nu, asta n-o lăsam să treacă așa, cu una cu două, — a spus ea, rîzînd. — Trebuie să-ți iei revanșa... Știi să vîslești?

— Da, *mademoiselle*...

— Atunci să mergem... Și nu-mi mai spune mereu *mademoiselle*. Știi cum mă cheamă?

— Da, Katerina Andreevna.

— Vai, dar numele ăsta e îngrozitor de lung! Ka-te-ri-na și unde mai pui și Andreevna. Acasă toți îmi zic Ket. Spune-mi pur și simplu Ket...

Am bătut din călcîie pe nisip, din mers, ceea ce trebuia să însemne o acceptare tacită.

Am tras barca la mal și ea s-a rezemat cu putere de mîna mea întinsă, după care s-a desprins de mine și a fugit la cîrmă peste locul vîslașului de pe scîndurile ude. Alunecam lin pe lac. Suprafața lui era atît de lucioasă și de nemișcată, ca o mască compactă. Din mișcarea ușoară a bărcii se nășteau unde — colorate în roz de ultimele raze ale soarelui — care se îndepărtau de cele două părți ale cîrmei, clipocind ușor. Sălciile stufoase de pe mal, cu frunzișul încă neatins de rugină, se oglindeau în apă, răsturnate, și mai frumoase decît în realitate. Două lebede, ușoare ca niște cocoloașe de fulgi de zăpadă, pluteau departe în urma noastră, ca două pete albe pe apa întunecată.

— Totdeauna îți petreci vara la țară, *mademoiselle* Ket? — am întrebat-o eu.

— Nu. Anul trecut am fost la Nissa, iar mai înainte la Baden-Baden... Nissa nu-mi place — e orașul muribunzilor. Un fel de cimitir... În schimb, am jucat la Monte Carlo, pur și simplu ca o nebună!... Dar dumneata ai fost în străinătate?

— Cum să nu! Am trecut chiar și prin cîteva peripeții.

— Nu mai spune! Cred că trebuie să fie interesant. Povestește, te rog.

Asta s-a întîmplat acum doi ani, în primăvară. Batalionul nostru era cantonat într-un tîrgușor de pe graniță, la Gusiatin. I se spune Gusiatinul rusesc, pentru că de partea cealaltă a unui rîușor, numai la vreo cincizeci de pași, se găsește Gusiatinul austriac... Și cînd spun cu oarecare mîndrie: „atunci cînd eram în străinătate" — înțeleg acest Gusiatin austriac.

Într-o zi, datorită bunăvoinței comisarului din localitate, am pornit spre Gusiatinul austriac cu o societate destul de numeroasă, alcătuită numai din ofițerii din regiment și din soțiile lor. Doctorul civil din localitate era ghidul și interpretul nostru... Îndată ce am pășit — ca să spun așa, în stil pompos — pe teritoriu străin, ne-au înconjurat o mulțime de copii ruteni, murdari și zdrențăroși. Cu prilejul acesta ne-am putut convinge de adînca simpatie pe care o nutresc pentru noi, rusii, frații noștri slavi din apus. Băieții s-au ținut de noi de la dig pînă la ușa restaurantului, împroșcîndu-ne necontenit cu cele mai alese înjurături rusești... Evreii austriaci stăteau pe stradă, grupuri, grupuri, pe cap cu căciuli țuguiate de blană, cu perciunii pînă la umeri și cu halate lungi, de sub care li se vedeau pantofii și ciorapii albi. Cînd ne-am apropiat de ei, au început să ne arate unul altuia cu degetul și în graiul lor repede, gutural, tărăgănat spre sfîrșitul frazei, era ceva amenințător.

În sfîrșit, am ajuns la restaurant și am comandat gulaș și maslaș. Gulașul este o mîncare națională făcută din carne și ardei roșu, în proporții egale, iar maslașul este un vin grețos, unguresc. Pe cînd mîncam în mica sală a restaurantului, în jurul nostru s-au adunat o mulțime de locuitori din Gusiatin, care contemplau cu o sinceră curiozitate musafirii din

străinătate. Apoi din mulțime s-au desprins trei oameni, s-au apropiat de noi, l-au salutat pe doctor, și acesta s-a grăbit să-i prezinte doamnelor noastre. După aceștia trei, ni s-au mai alăturat încă patru, apoi încă șase. Mărturisesc că nici pînă astăzi n-am ajuns să-mi dau seama ce fel de oameni erau, dar fără îndoială că dețineau funcții administrative. Printre ei se afla un *pan-comisarj* și un *pan-subcomisarj*, și un *pan-dovudza* [1]) și încă niște pani. Toți au mîncat gulaș împreună cu noi, au băut maslaș, și în fiecare clipă spuneau doamnelor: *„Sluju pani* [2]) și *padam do nog panschih"* [3])... La urmă, *pan-comisarj* ne-a rugat să rămînem pînă seara și ne-a invitat la balul hotărît pentru ziua aceea și care fusese organizat prin contribuția tuturor. Noi am primit.

Totul s-a petrecut cît se poate de minunat, și doamnele noastre pluteau pline de avînt în vîrtejul valsului, cu noile lor cunoștințe. E drept că pe noi ne-a uimit puțin obiceiul din străinătate după care dansatorii își comandau pe rînd dansul, plătind muzicanților douăzeci de copeici. Ne-am împăcat repede și cu obiceiul acesta, și toate ar fi fost bune, dacă n-am fi fost jigniți pe neașteptate.

Cuiva dintre noi i s-a făcut poftă să bea bere și și-a mărturisit dorința unuia dintre noii noștri cunoscuți — unui domn prezentabil, cu mustăți negre și cu maniere minunate, despre care doamnele noastre hotărîseră că trebuie să fie neapărat unul dintre magnații din împrejurimi. Magnatul s-a dovedit a fi un om foarte amabil. A strigat: *„Zaraz panove!"* [4] și a dispărut. Peste o clipă s-a întors cu două sticle de

[1]) Domn ofițer (în limba polonă). (N. trad.)

[2]) Bucuros să vă servesc (în limba polonă). (N. trad.)

[3]) Mă închin în fața doamnelor (în limba polonă). (N. trad.)

[4]) Îndată domnilor! (în limba polonă.) (N. trad.)

bere, cu un tirbușon și un șervet la subsuoară. El a destupat sticlele cu o artă atît de uimitoare, încît soția colonelului nostru și-a exprimat cu voce tare aprobarea. Cînd a auzit complimentul ei, magnatul a spus cu o modestie plină de demnitate: „Oh, asta-i pentru mine o treabă obișnuită, doamnă! Doar eu servesc chiar în acest local! Sînt chelner!" Desigur că după această mărturisire neașteptată, societatea noastră a părăsit balul austriac cu o grabă oarecum necuviincioasă.

În timp ce povesteam, iar Ket rîdea cu hohote, am ocolit cu barca insulița și am intrat într-un canal îngust, peste care pomii de pe amîndouă malurile își îmbinau coroanele într-o boltă răcoroasă plină de umbră. Mirosea puternic a plante de baltă, iar apa neagră ca cerneala parcă fierbea sub vîsle.

— Oh! Cît de plăcut e aici! — a exclamat Ket, scuturîndu-și umerii.

Deoarece convorbirea amenința să se sfîrșească, am întrebat:

— Probabil că vă plictisiți tare mult la țară?

— Da, e foarte plictisitor aici, — a răspuns Ket, după o tăcere scurtă, și a adăugat într-o doară, aruncîndu-mi repede o privire cochetă, — cel puțin pînă acum. Cînd prietena mea era la noi în vizită în vara asta — mi se pare că ai văzut-o — aveam cel puțin cu cine să mai stau de vorbă...

— Dar printre moșierii din împrejurimi nu aveți nici o cunoștință?

— Nu, tata n-a vrut să fim în vizită cu nimeni... Da, e grozav de plictisitor... În fiecare dimineață sînt obligată să citesc bunicii mele cu voce tare, „Buletinul Moscovei!"... Nici nu-ți închipui cît de mult mă plictisește treaba asta!... În grădină e atît de plăcut, și eu sînt constrînsă să citesc despre conflictele dintre statele civilizate și despre criza agricolă... Uneori, desperată, sar peste vreo douăzeci, treizeci de rînduri, așa că articolul nu mai are nici un înțeles... Bunica, nici pe departe nu bănuiește ce fac eu și se miră adesea: „Ai băgat de seamă, Ket, cît de neînțeles au început să scrie oamenii acum?" Eu desigur că sînt de aceeași părere cu ea. „Intr-adevăr, bunico, nu-i mai înțelegi deloc." În schimb, după ce am terminat cu cititul mă simt ca o școlăriță în vacanță...

Vorbind, ne-am plimbat pe lac pînă a început să se întunece... La despărțire, Ket a aruncat o frază, așa în treacăt, prin care mi-a dat să înțeleg că dimineața și seara avea obiceiul să se plimbe în fiecare zi prin grădină.

Toate acestea s-au petrecut ieri, dar n-am avut timp să scriu nimic în jurnalul meu, pentru că tot timpul, pînă la miezul nopții, am stat culcat în pat, cu ochii în tavan, făcîndu-mi visuri cu neputință de îndeplinit, visuri de necrezut, pe care, în ciuda naivității lor, mi-e rușine să le aștern pe hîrtie.

Astăzi ne-am întîlnit iar, dar de data aceasta fără cea mai mică stînjenire, ca niște cunoștințe vechi. Ket este neobișnuit de bună și de drăguță. Cînd în timpul unei convorbiri mi-am exprimat, printre altele, părerea de rău că întîmplarea regretabilă cu barca mă făcuse caraghios în ochii ei, ea mi-a întins mîna cu un gest plin de sinceritate și mi-a spus cuvinte de neuitat:

— Să fim prieteni, *monsieur* Lapșin, și să nu ne mai amintim despre întîmplarea asta.

Simt că nici un fel de cuvinte, oricît de frumoase, nu vor putea să șteargă vreodată din amintirea mea tonul mîngîietor al vorbelor ei — în vecii vecilor!

20 septembrie. Oh, nu m-am înșelat! Ket mi-a dat ieri într-adevăr să înțeleg că putem să ne întîlnim în fie-

care zi, dimineața și seara, în grădină. Păcat numai că astăzi nu se simte bine din cauza unei puternice dureri de cap. Părea foarte obosită. Avea ochii încercănați de o umbră ușoară, și obrajii mai palizi decît de obicei.

— Nu da prea mare atenție faptului că nu mă simt bine, — a spus ea, cînd mi-am arătat îngrijorarea. — O să treacă... Am răul obicei să citesc în pat. Nici nu-ți dai seama cum te antrenezi, și citești cîte trei ore de-a rîndul, după care începe insomnia.

Apoi, mai în glumă, mai în serios, m-a întrebat:

— Știi cumva să hipnotizezi?

Am răspuns că n-am încercat niciodată, dar că probabil aș putea.

— Ia-mă de mînă, — a spus Ket, — uită-te țintă în ochii mei și poruncește să-mi treacă durerea de cap.

Am făcut cum mi-a spus. Și-a pus în mîna mea mînuța ei rece și slabă. M-am uitat în pupilele ei mari și negre, străduindu-mă să mă concentrez, să-mi adun toată puterea de voință, dar, stînjenit, mi-am plimbat privirea de la ochii ei la buze. Degetele mele au tresărit fără voie și i-au strîns o clipă mîna, abia simțit. Ca răspuns la mișcarea mea inconștientă, m-a strîns și ea ușor, dar fără îndoială că a fost numai o întîmplare, pentru că și-a smuls numaidecît mîna dintr-a mea și a zis:

— Nu, n-o să mă poți ajuta. Dumneata te gîndești la cu totul altceva...

— Dimpotrivă, m-am gîndit la dumneata, *mademoiselle* Ket, — am răspuns eu.

— Tot ce se poate, dar doctorii nu privesc niciodată o pacientă cu astfel de ochi. Dumneata ești rău...

Eu și rău! Dumnezeu mi-e martor că nici un gînd rău, nici chiar o urmă de gînd rău nu-mi trecuse prin minte. Sau, poate că chipul meu nenorocit exprimă cu totul altceva decît ceea ce simt?

Totuși, ciudat lucru, observația ei m-a făcut să-mi dau seama pentru prima oară că am de-a face cu o femeie și m-am simțit stînjenit.

Așa că experiența mea cu încercarea de hipnotizare n-a reușit. Migrena Ketei nu numai că n-a trecut, dar din clipă în clipă era tot mai puternică. Dar cînd a plecat, pentru că, pesemne, i se făcuse milă de dezamăgirea mea, mi-a îngăduit să-i țin mîna o secundă mai mult decît s-ar fi cuvenit și mi-a spus:

— Deseară n-o să mă plimb. Așteaptă pînă mîine.

Oh! cît de frumos a spus cuvintele acestea! Ce semnificație poate uneori să strecoare o femeie în cea mai searbădă, cea mai obișnuită frază! Cuvîntul „așteaptă" l-am interpretat în felul următor: „Știu că-ți face o mare plăcere să te întîlnești cu mine, și nici mie nu-mi displace, dar fiindcă ne putem întîlni în fiecare zi, avem destul timp — nu-i așa?" Ket îmi dă voie s-o aștept! De bucurie, mă cuprinde amețeala.

Ce-ar fi dacă, din simplă curiozitate, sau din plictiseală, întîlnirile noastre întîmplătoare ar căpăta un substrat mai serios și mai duios? După plecarea Ketei, am rătăcit pe cărările grădinii, visîndu-mă fără să vreau într-o astfel de situație. Cine-l poate opri pe un om să-și facă orice fel de visuri? Și eu îmi închipuiam cum se naște între noi o dragoste înflăcărată, modestă și plină de încredere, prima ei dragoste, iar în ceea ce mă privește pe mine, nu prima, dar totuși cea mai puternică și ultima. Îmi închipuiam o întîlnire, noaptea — o bancă îmbăiată în razele blînde ale lunii, capul ei rezemat cu încredere de umărul meu, și dulcele, abia perceptibilul „te iubesc" ca răspuns plin de sfială la declarația mea înflăcărată. „Da, te iubesc, Ket — spun eu cu un oftat înăbușit. — Dar trebuie să ne despărțim. Tu ești bogată, iar eu sînt un

ofiţer sărac, care nu are nimic altceva decît o nețărmurită dragoste pentru tine. O căsătorie inegală îți va aduce numai nenorocire. Mai tîrziu o să mă învinuiești." — „Te iubesc și nu pot să trăiesc fără tine! — răspunde ea. — Te urmez pînă la capătul lumii." — „Nu, draga mea, trebuie să ne despărțim... Pe tine te așteaptă o altă viață... Numai să nu uiți niciodată că eu te voi iubi mereu, totdeauna, întreaga mea viață"

Noapte, bancă, lună, pomii cu ramurile aplecate, vorbe dulci de dragoste... Cît de înălțătoare, de dragi, de învechite și... de prostești sînt toate astea! Iată-l și pe căpitan că mă întrerupe din scris, strigînd din patul lui, după ce-și băuse „trăscăul" de dinainte de culcare:

— Ce tot scrii acolo, locotenente? Nu cumva faci versuri? Hei, cît m-ar bucura o năblete ca asta!

Căpitanul se pare că urăște mai mult decît orice pe lume versurile și natura. Strîmbîndu-se, spune uneori:

— Versulețe? Cine vrea versulețe?

Și declamă plin de venin:

In fața mea e un portret
Fără viață, prins în ramă.
Naintea lui stă un buchet,
O lumînare arde-ncet...
Stă un buchet
Și-un trandafir peste-o maramă...

— Fleacuri, prostii și tot felul de chestii d-astea...

Dar nici el nu este străin de artă și poezie. După ce consumă mai mult „trăscău", cîntă uneori, acompaniindu-se cu chitara, romanțe vechi, bizare și caraghioase, pe care nu le mai cîntă nimeni de vreo treizeci de ani.

Acum o să mă culc, deși știu că o să adorm greu... Dar oare visurile, chiar și acelea care nu se pot înfăptui niciodată, nu sînt ele un drept inalienabil și alinător al fiecărui muritor?

21 septembrie. Dacă ieri mi-ar fi prezis cineva că eu și căpitanul vom lua masa împreună cu Andrei Alexandrovici, i-aș fi rîs în nas. Abia m-am întors de la castel și simt încă în gură fumul țigării de foi, pe care am fumat-o în splendidul lui cabinet. Căpitanul se frecționează cu formol în camera lui, și bodogănește ceva despre „năblețe și tot felul de chestii d-astea". Totuși, și-a pierdut capul și-și dă probabil seama că e caraghios, împodobit cu laurii lui de astăzi de toreador și de salvator neînfricat al sexului frumos. Vai! Se vede că soarta ne-a ales pe amîndoi să apărem aici în roluri comice: eu, în întîmplarea de pe malul lacului, iar el, în fapta lui eroică de astăzi.

Dar mai bine să le povestesc pe toate pe rînd, așa cum s-au petrecut. Era cam pe la ora unsprezece dimineața. Eu scriam la birou o scrisoare familiei mele, în așteptarea căpitanului, care trebuia să vină la dejun. Și a venit, dar cu o înfățișare cu totul neobișnuită: plin de praf, roșu, rușinat și furios.

Eu l-am privit întrebător. El și-a scos haina, ocărînd.

— Asta... uite... a ieșit așa o... chestie tîmpită și... tot felul de chestii d-astea!... Inchipuie-ți că mă-ntorc de la muncă... și cum trec așa prin curte, văd că din grădina din fața palatului iese tîriș bătrînica aia, ei... mama sau bunica, sau știu eu ce-o fi? Foarte bine. Pășește ea încetișor, și deodată, de unde, nu știu, sare un vițel, un vițel obișnuit, n-avea nici un an... Sare, știi, coada băț în sus și tot felul de chestii d-astea... pur și simplu îl apucase o veselie prostească... A văzut-o pe bătrînică și drept la ea. Ea a strigat, l-a ame-

ninţat cu bastonul... Dar viţelul ţopăia în jurul ei mai cu foc — credea pesemne că se juca cu el. Bătrînica mea s-a rostogolit la pămînt mai mult moartă decît vie, nici să ţipe nu mai putea... Mi-am dat seama că trebuie să-i vin în ajutor... alerg cît pot mai repede... alung tîmpitul de viţel, mă uit — bătrînica mea abia răsuflă şi nici nu mai poate ţipa. Credeam că de spaimă dăduse ortul popii. Ei, am ridicat-o eu cu chiu cu vai, am scuturat-o de praf, am întrebat-o dacă nu s-a lovit. Ea-şi rotea numai ochii-n cap şi gemea. În sfîrşit, a spus: „Condu-mă acasă". Am luat-o de umeri. Mai mult am tîrît-o decît a mers pe picioarele ei şi am dus-o pe balcon. Acolo stătea chiar stăpîna de aici, nevasta boierului... S-a speriat grozav şi a început să se văicărească: „Ce-i cu dumneata, *maman?!* Ce s-a întîmplat?"... Am aşezat-o împreună cu ea pe bătrînică în fotoliu, am frecţionat-o cu nişte colonie. Nu păţise nimic... şi încetul cu încetul şi-a venit în fire. Ei, şi a început apoi să povestească întîmplarea. Eu nu mai ştiam unde să mă ascund... „Merg eu — zicea ea — prin curte şi deodată, ce să vezi, un taur venea în goană spre mine... un taur enorm, furios... cu ochii injectaţi de sînge şi cu botul plin de bale... A tăbărît asupra mea, m-a izbit cu coarnele în piept, m-a trîntit la pămînt... Mai departe spune dumneata, că eu nu mai ţin minte..." Ei, pe scurt, din chestia asta a ieşit c-am făcut o minune, că m-aş fi repezit la taur, că l-aş fi apucat de coarne şi, zău dacă nu zicea aşa, că l-aş fi repezit cît colo. Am ascultat eu ce-am ascultat, şi în cele din urmă am spus: „Vă înşelaţi, doamnă, n-a fost un taur, ci numai un viţel..." Dar ea, de unde, nici nu voia s-audă... „Dumneata — zicea ea — o spui din modestie." În clipa aceea a venit domnişoara lor. Şi a început şi ea să mă olteze. Bătrînica i-a povestit şi ei toată comedia

asta. A dracului istorie tîmpită! Ele îmi spuneau că sînt un erou, un salvator, îmi strîngeau mîinile şi tot felul de chestii d-astea... Le ascultam şi-mi venea să rîd, şi mi-era ruşine, zău... Ei, mă gîndeam eu, am nimerit într-o chestie, n-am ce zice... Abia, abia am scăpat de ele... A ieşit o tîmpenie de nedescris. Ceva mai tîmpit decît asta nici că poate fi...

Ne-am aşezat la masă. În timpul dejunului, după cîteva păhăruţe de rachiu, căpitanul s-a mai liniştit puţin. Tocmai se pregătea să se ducă la munca lui, cînd deodată a intrat în goană kazaciokul nostru, cu faţa schimonosită de teamă şi cu ochii holbaţi.

— Pan... vine panul, chiar el!

Numai dumnezeu ştie de ce, dar ne-am speriat şi noi, am sărit ca arşi, am început să alergăm prin cameră şi să îmbrăcăm în grabă hainele pe care le dezbrăcasem mai înainte. În aceeaşi clipă a apărut în uşă Obolianinov, s-a oprit şi a salutat uşor:

— Domnilor, mă tem că v-am deranjat cu vizita mea, — a spus el nestînjenit, cu o bunăvoinţă distantă. — Vă rog să rămîneţi cum aţi fost, ca acasă...

Era îmbrăcat într-un costum uşor, de şantung, care se potrivea foarte bine cu statura lui înaltă şi-l întinerea. Avea o faţă într-adevăr aristocratică. Nu mai văzusem pînă atunci un profil atît de distins, un nas ca de vultur, atît de fin şi de mîndru, o bărbie rotundă atît de voluntară şi buze atît de dispreţuitoare.

Apoi s-a întors către căpitan:

— Permiteţi-mi să vă exprim adînca mea recunoştinţă... Dacă n-aţi fi fost dumneavoastră cu îndrăzneala...

— Vai de mine, nu mai vorbiţi aşa! — a răspuns căpitanul, intimidat, dînd din mîini fără rost. — Doar n-am făcut cine ştie ce! De ce să-mi mulţumiţi? Un

vițel ! Drept să spun, e stînjenitor și tot felul de chestii d-astea...

Obolianinov s-a înclinat din nou parcă ironic, parcă politicos.

— Modestia aceasta face cinste curajului dumneavoastră, domnule căpitan. Totuși, socot de datoria mea să vă exprim mulțumirile mamei mele și ale mele personal.

De data aceasta căpitanul s-a fîstîcit de tot, s-a înroșit, din care cauză fața lui s-a făcut cafenie, și a început să dea din mîini și mai fără rost decît înainte.

— Dar, vai de mine... nu-i nimic deosebit... pur și simplu un vițel... Păi eu... cu plăcere... oricînd... văd că fuge un vițel și eu numaidecît... vai de mine...

Cînd am văzut că comandantul meu de companie se încurcase rău de tot, m-am grăbit să-i sar în ajutor.

— Luați loc, vă rog, — am spus eu, împingînd un scaun spre Obolianinov.

Acesta mi-a aruncat în treacăt o privire nepăsătoare, a zvîrlit un *merçi* neglijent, dar nu s-a așezat, ci a apucat numai cu mîna speteaza scaunului.

— Îmi pare foarte rău, domnilor, că nu ne-am cunoscut mai din vreme, — a spus moșierul, întinzînd căpitanului mîna. — În orice caz, s-o facem acum. Mai bine mai tîrziu decît niciodată.

Căpitanul, care se pierduse cu totul, nu a putut să răspundă nimic și numai s-a înclinat foarte adînc, strîngînd mîna albă și îngrijită.

Eu m-am recomandat destul de vioi : Locotenentul Lapșin, și după aceea am adăugat, destul de nedeslușit :

— Îmi pare bine... credeți-mă... atîta cinste...

Pînă la urmă nu știu bine care dintre noi doi s-a purtat mai potrivit cu situația — eu sau căpitanul.

— Sper, domnilor, că nu veți refuza să luați masa la mine, — a spus Obolianinov, — luîndu-și pălăria de pe scaun. — Noi luăm masa exact la ora șapte.

Ne-am înclinat încă o dată și gazda noastră s-a îndepărtat tot atît de uimitor de nestînjenit cum intrase.

La ora șapte ne-am prezentat la conac. Tot drumul, căpitanul bodogănea ceva despre „năblețe", își îndrepta mereu iconostasul, pe care nu știu de ce și-l agățase pe piept, și după cît se vedea era cît se poate de abătut. Dealtfel, trebuie s-o recunosc, nici eu nu prea mă simțeam în largul meu.

Am intrat de la început de-a dreptul în sufragerie, o cameră mare, cam mohorîtă, tapetată cu lemn masiv de stejar sculptat. Andrei Alexandrovici nu venise încă. În sufragerie se aflau numai soția lui și bătrîna lui mamă, pe care o salvase căpitanul de la moarte. S-a produs o mică stînjeneală, desigur mai mult din partea noastră. A trebuit să ne prezentăm singuri... Am fost rugați să luăm loc... A venit vorba, fără putință de scăpare, despre întîmplarea de dimineață, dar după vreo cinci minute, conversația s-a sfîrșit și nu mai aveam nici o nădejde s-o luăm de la început. Acum ședeam toți patru, uitîndu-ne unul la altul și simțindu-ne prost din cauza tăcerii noastre.

Din fericire, curînd a intrat în sufragerie Ket, însoțită de tatăl ei. Cînd m-a văzut, și-a mușcat uimită buza de jos și și-a ridicat sprîncenele. Am fost prezentați. După expresia feței ei am ghicit că nimeni nu trebuia să afle despre cunoștința noastră întîmplătoare din grădină... Drăguță fată ! Desigur că am executat ordinul ei mut.

După masă, în timpul căreia Obolianinov încercase zadarnic să-l provoace pe căpitan la o discuție — pe mine, nu știu de ce, nu prea mă lua în seamă — bă-

trîna şi-a exprimat dorinţa să joace eralaş[1]). Pentru că Vasili Akinfievici nu cunoştea nici un de joc de cărţi, m-am aşezat eu al patrulea.

Timp de două ore am îndurat curajos plictiseala cea mai chinuitoare. Doamna cea bătrînă jucase primele două partide destul de binişor. Dar după aceea, atenţia ei de femeie în vîrstă obosise. A început să încurce mersurile şi să ia levatele altuia... Cînd se cereau pici, dădea carale.

— *Maman*, dar dumneata mai ai pici ! — îi atrăgea atenţia cu un respect puţin ironic Andrei Alexandrovici.

— Ei, uite ce-ţi trăsneşte prin cap ! Să mă-nveţi pe mine ! — se supără bătrînica. — Sînt prea bătrînă, ca să mă mai înveţe cineva. Dacă nu dau pici, înseamnă că nu am.

Totuşi, peste un minut, începea să joace picile care ieşiseră.

— Vezi, *maman*, că tot ai avut pici ? — îi spunea fiul ei cu aceeaşi nuanţă de bunătate ironică, şi ea se mira sincer :

— Nu înţeleg, dragul meu, de unde au apărut aşa deodată în mîna mea ! Pur şi simplu, nu înţeleg...

Dealtfel, şi eu jucam distrat. Toată vremea ascultam încordat să aud în spatele meu paşii uşori ai Ketei. Ea, sărmana, s-a străduit vreo jumătate de oră să-l distreze pe căpitan, dar toate sforţările ei se loveau de tăcerea neclintită a acestuia. El se înroşea mereu, îşi ştergea cu o batistă cadrilată fruntea asudată şi răspundea la orice întrebare : „Da, domnişoară... Nu, domnişoară". În cele din urmă, Ket i-a adus un vraf întreg de albume şi gravuri, iar el s-a cufundat cu totul în ele.

---

[1]) Vechi joc de cărţi. (N. red. rom.)

De cîteva ori, Ket a trecut dinadins pe lîngă măsuţa de joc. De fiecare dată, ochii noştri se întîlneau şi de fiecare dată în ochii ei vedeam o luminiţă şireată şi drăgăstoasă... Pentru că nimeni nu bănuia că ne cunoaştem, ni se părea că sîntem doi conspiratori, doi oameni care numai ei singuri cunosc o taină, şi taina aceasta ne atrăgea unul spre altul cu fire puternice şi intime.

Cînd am terminat jocul, se înnoptase, şi după ce-am fumat în cabinet, ne-am înapoiat acasă. Căpitanul mergea înainte. Pe terasă am simţit deodată, cu cea mai mare siguranţă, prezenţa *cuiva*. Am tras tare din ţigara de foi şi în lumina roşiatică, licăritoare am văzut rochia şi chipul drag, surîzător.

— Ai fost băiat cuminte şi te-ai purtat bine, — am auzit-o şoptind.

Am apucat-o prin întuneric de mînă. Lipsa de lumină mi-a dat deodată un curaj neobişnuit. Am strîns degeţelele gingaşe şi reci, le-am dus la buze şi am început să le sărut repede şi lacom, şoptind întruna, plin de bucurie :

— Ket, draga mea... Ket !

Ea nu s-a supărat. Încerca numai, fără convingere, să-şi tragă mîna dintr-a mea, cu o nerăbdare prefăcută :

— Nu face asta, nu face asta !... Du-te... Vai, cît de neascultător eşti... Du-te, îţi spun !

Dar cînd, temîndu-mă să n-o supăr într-adevăr, am slăbit strînsoarea degetelor, ea mi le-a cuprins deodată şi m-a întrebat :

— Cum te cheamă ? Nu mi-ai spus încă.

— Alexei, — am răspuns eu.

— Alexei ? Ce frumos nume !... Alexei... Alexei... Alioşa.

Cutremurat de această alintare neașteptată, am întins înflăcărat mîinile înainte, dar... am nimerit în gol. Ket nu mai era pe terasă.

Oh! Cît de nebunește o iubesc!

Ket către Lidia

21 septembrie. Desigur, ții minte, draga mea, că tata nu-i putea suferi pe ofițerii noștri, cum îi numea el ironic, „pintenați". De aceea, fără doar și poate că te vei mira, cînd îți voi spune că astăzi au luat masa la noi. Tata s-a dus personal la ei acasă și i-a invitat. Această schimbare neașteptată se datorește împrejurării că azi dimineață cel mai în vîrstă dintre ofițeri a salvat-o pe *grande mère* [1]) de la o moarte sigură. Aproape că nu-ți vine să crezi ceea ce spune bunica. După cît se pare, pe cînd ea mergea prin curte, un taur furios s-a repezit deodată la dînsa. Ofițerul s-a aruncat curajos între ea și taur — ca într-o scenă de-a lui Spielhagen [2]).

Îți mărturisesc sincer că nu prea-mi place că tata i-a adus la noi. In primul rînd, amîndoi se intimidează atît de mult în societate, încît e mai mare jalea să-i privești... Mai ales cel mai în vîrstă: mînca pește de pe cuțit, tot timpul se rușina grozav și avea aerul cel mai caraghios din lume. In al doilea rînd, regret că întîlnirile noastre din grădină și-au pierdut aproape tot farmecul originalității. Inainte, cînd nimeni nici nu bănuia măcar despre cunoștința noastră întîmplătoare, aceste întîlniri aveau ceva nepermis, care ieșea

1) Mama-mare (în limba franceză). (N. trad.)

2) *Spielhagen Friedrich* (1829—1911) — publicist și scriitor german. In operele sale, Spielhagen a zugrăvit de pe poziții liberale dezvoltarea social-politică a Germaniei de după 1848. Lucrările sale dramatice nu s-au bucurat de succes. (N. red. rom.)

din comun. Acum însă, vai! — nimeni nu se miră cînd ne vede împreună.

Că Lapșin este amorezat pînă peste urechi de mine, de asta nu mă mai îndoiesc o clipă, pentru că prea are ochi elocvenți! Dar este atît de modest și de nehotărît, că vrînd-nevrînd trebuie să-i sar în ajutor. Ieri, cînd a plecat de la noi, l-am așteptat dinadins pe terasă. Era întuneric, și el a început să-mi sărute mîinile. Vai, dragă Lidocika, sărutările lui sînt fermecătoare! Le simțeam nu numai pe mîini, ci în tot trupul. La fiecare sărutare, un fior dulce și nervos mă străbătea din cap pînă-n picioare. In clipele acestea am regretat mult că nu eram măritată. Atît de grozav doream să prelungesc și să măresc senzațiile acestea noi, necunoscute pentru mine.

Tu desigur că o să mă cerți fiindcă cochetez cu Lapșin. Dar asta nu mă obligă la nimic, iar lui fără îndoială că-i face plăcere. Dealtfel, cel mult peste o săptămînă plecăm de aici. Ne vom alege amîndoi doar cu amintiri și nimic mai mult.

Rămîi cu bine, dragă Lidocika. Păcat că n-o să fii în iarna asta la Petersburg. In orice caz, nu uita să-mi scrii. Sărut-o din partea mea pe mica ta surioară. A ta pe veci, Ket."

22 septembrie. „O, fericire! Poate numai iluzia sfîntă a fericirii?"

Nu știu care poet a scris versurile acestea, dar astăzi nu-mi ies din cap.

Și într-adevăr, oare nu-i totuna? Dacă am fost fericit măcar o oră, o clipă fugară, de ce s-o otrăvesc cu îndoieli, cu neîncredere, cu veșnicele întrebări ale amorului propriu nesatisfăcut?...

Spre seară, Ket a ieșit în grădină. O așteptam. Am pornit pe aleea umbroasă, pe aceeași alee pe care am văzut-o pentru prima oară pe neasemuita mea Ket,

regina inimii mele. Ea era îngîndurată și răspundea deseori anapoda la întrebările mele, pe care le puneam fără rost, numai ca să scap de pauzele de tăcere stînjenitoare, care ne apăsau și pe ea și pe mine. Dar ochii ei nu ocoleau ochii mei. Mă priveau cu atîta duioșie! Cînd am ajuns în dreptul acelei bănci i-am spus: „N-o să uit niciodată locul acesta! Nici nu știi cît îmi e de drag, *mademoiselle* Ket!
Ea a întrebat:
— De ce?
— Pentru că aici te-am văzut pe dumneata întîia oară. Îți aduci aminte? Ședeai cu prietena dumitale și ați rîs cînd am trecut.
— Oh, da, desigur că-mi aduc aminte! — a exclamat Ket, și zîmbetul i-a luminat fața. — Am fost lipsite cu totul de tact cînd am rîs așa de zgomotos. Poate ai crezut că am rîs de dumneata?
— Da, trebuie să recunosc.
— Vezi ce bănuitor ești? Nu-i bine! Iată ce a fost: cînd ai trecut, i-am șoptit ceva la ureche Lidocikăi — ce-i drept despre dumneata, dar nu vreau să-ți spun ce anume, ca să nu-ți flatez amorul propriu cu un compliment de prisos. Lida m-a oprit să vorbesc mai departe, pentru că se temea să nu auzi cuvintele mele. Ea este foarte *prude*[1]) și totdeauna mă oprește de la năzbîtii. Atunci, dinadins, ca să-i fac în necaz, am spus, imitînd vocea fostei mele guvernante, a unei *miss* foarte înțepate: „E rușine, *choking*, e rușine!" Asta-i tot. De *bufonada* asta am rîs cu hohote. Ei? Acum ești mulțumit?
— Cu totul. Dar ce-ai spus despre mine?
Ket a dat din cap cu un aer dojenitor și viclean.

[1]) Rușinoasă (în limba franceză). (N. trad.)

— Ești prea curios și n-o să-ți spun nimic și, afară de asta, sînt prea bună cu dumneata. Să nu uiți, te rog, că trebuie să te pedepsesc și pentru purtarea dumitale rea de ieri.
Atunci am înțeles că nici nu se gîndea să se supere pe mine, dar eu am lăsat totuși capul în jos, cu un aer vinovat și am spus, prefăcîndu-mă stînjenit:
— Iartă-mă, *mademoiselle* Ket... M-ai fermecat și nu mi-am mai putut stăpîni simțămintele.
Și cînd am văzut că nu mă întrerupe, am adăugat în șoaptă și mai înăbușită, dar plin de pasiune:
— Ești atît de minunată, *mademoiselle* Ket!
Clipa era prielnică. Mi se părea că voia ca eu să continui, dar o sfială neașteptată a pus stăpînire pe mine și am întrebat-o numai, uitîndu-mă implorător în ochii ei:
— Cred că nu te-ai supărat prea tare pe mine? Spune-mi... Gîndul acesta mă chinuie atît de mult!
— Nu, nu m-am supărat, — a șoptit Ket, întorcîndu-și capul cu o mișcare rușinoasă și, fără să-și dea seama, atît de frumoasă!
„Ei, acum! A venit clipa! — mă încurajam eu în adîncul sufletului meu. — Înainte! Înainte! In dragoste să nu te oprești la jumătatea drumului. Curaj!"
Dar curajul m-a părăsit și tăcerea noastră, după cuvintele mele care erau aproape o declarație, s-a făcut și mai apăsătoare. Poate că din cauza aceasta, cînd am ajuns a doua oară la capătul aleii, Ket și-a luat rămas bun de la mine.
Cînd mi-a întins mîna ei mică, gingașă dar hotărîtă, am ținut-o vreme mai îndelungată într-a mea, uitîndu-mă întrebător în ochii Ketei. Mi s-a părut că citesc în ei o încuviințare tacită. Și m-am pornit să sărut mînuța dragă, tot atît de lacom, ca atunci pe terasă. La început, Ket s-a împotrivit, spunîndu-mi că

sînt neascultător, dar apoi am simțit deodată în păr o răsuflare adîncă și caldă și buzele ei proaspete, fermecătoare, mi-au atins repede obrazul. În aceeași clipă — nici n-am apucat să ridic capul — Ket mi-a alunecat din mîini, s-a îndepărtat cîțiva pași în fugă și s-a oprit la o distanță *sigură*.

— Ket, așteaptă! Pentru dumnezeu, am atît de multe să-ți spun! — am exclamat eu, apropiindu-mă de ea.

— Stai pe loc și taci! — a ordonat Ket, încruntînd sprîncenele și lovind, nerăbdătoare, cu piciorul frunzele foșnitoare.

M-am oprit. Ket și-a pus mîinile pîlnie la gură, s-a aplecat puțin înainte și a spus încet, dar clar:

— Mîine, de cum va răsări luna, așteaptă-mă lîngă debarcader. Voi ieși încetișor din casă, ne vom plimba cu barca și-mi vei spune tot ce vrei... Înțelegi? Mă înțelegi?

După cuvintele acestea s-a întors pe loc și a pornit cu pași repezi spre portiță, fără să mai arunce măcar o privire înapoi... Iar eu stăteam nemișcat și mă uitam în urma ei, zăpăcit, emoționat și fericit...

Ket, draga mea Ket! Dacă amîndoi am fi făcut parte din aceeași pătură socială... De dragoste se spune, ce-i drept, că este mai presus de orice prejudecăți sociale și de alte... Dar, nu, nu, nu! Voi fi tare și gata de sacrificiu.

Oh, doamne! Cît de repede se risipesc bietele mele visuri naive, caraghioase! Eu scriu aceste rînduri, iar dincolo de zid, căpitanul, culcat în pat, cîntă cu voce răgușită, acompaniindu-se din chitară, un cîntec vechi, vechi.

Biet om! — mă dojeneam. Ca să nu-ți mai împui capul cu tot felul de prostii fără rost, cu neputință de

îndeplinit, așterne pe hîrtie, în ciuda gîndurilor tale, cîntecul căpitanului:

Mîndru ofițer pifan
Curte a-nceput să-mi facă
Inima mi-a tresărit —
De o dragoste buimacă.

Maică-mea cînd a aflat
Că voiesc să-i fiu nevastă
Surîzînd — plîngînd mi-a spus:
— Iar ascultă, fată proastă,

Ofițerul tău pifan,
Draga mea, o să te-nșele
Greu mai scapi din gheara lui
Și-o să-ți fie greu și jele...

Mîndru ofițer pifan
Vărsa lacrimi rîu, din pleoape...
Intr-o zi m-a dus, în zori;
In orașul de pe-aproape.

Și-n capela cea de lemn
Sub icoana celui sfînt
Inimile ne-a unit
Un popă slinos, beat-frînt.

Și c-o droșcă-apoi m-a dus
In căsuța lui săracă.
Primitiv bîrlog de om!
Plînsul, vai, n-o să-mi mai treacă!

Zahăr n-am, nici vin, nici ceai
Bere n-am gustat de-un an
Înțeleg acum că sînt
Vai, nevastă de pifan!...

— Da, da, să-ți fie rușine, sărmane ofițer de rifă. Smulge-ți părul din cap! Plîngi, plîngi în noaptea liniștită! Mulțumesc, Vasili Akinfievici, pentru lecția înțeleaptă pe care mi-ai dat-o.

24 septembrie. „Și noaptea, și dragostea și luna", cum cîntă madam Riabkova, soția comandantului companiei a doua, la seratele noastre de la regiment... Niciodată, nici chiar în visurile mele cele mai îndrăznețe, n-aș fi putut să-mi închipui o fericire atît de îmbătătoare. Chiar și acum mă îndoiesc dacă toată seara de astăzi n-a fost decît un vis — un vis drag, magic dar înșelător. Nici eu însumi nu știu de unde a răsărit în sufletul meu umbra aceasta de dezamăgire, abia conturată, dar amară.

Am venit la debarcader tîrziu. Ket mă aștepta. Ședea pe balustrada înaltă de piatră, care mărginește platforma debarcaderului.

— Ce facem, mergem cu barca? — am întrebat eu.

Ket s-a învelit mai strîns în mantila ei și a tresărit înfiorată.

— O nu, e prea frig... Uită-te ce ceață deasă s-a lăsat pe apă...

Intr-adevăr, nu puteai să vezi suprafața întunecată a lacului decît pînă la cinci pași. Mai încolo se înălțau fîșii neregulate de ceață cenușie, care alunecau în neorînduială încoace și încolo.

— Să ne plimbăm mai bine prin grădină, — a spus Ket.

Am pornit. In ceasul acesta de taină, prin noaptea luminoasă de toamnă, învăluită în ceață, parcul neîngrijit părea trist și misterios ca un cimitir părăsit. Luna îmbrăcase toate în lumina ei palidă. Umbrele pomilor desfrunziți se întindeau pe cărări ca niște siluete negre, neastîmpărate. Foșnetul frunzelor de sub picioarele noastre ne făcea să tresărim

Cînd am ieșit de sub bolta întunecată, umedă, a salcîmilor, am cuprins-o pe Ket de mijloc și am tras-o spre mine, încet, dar stăruitor. Ea nu s-a împotrivit. Mijlocul ei subțire, mlădios și cald a tresărit numai ușor la atingerea mîinilor mele, care ardeau ca în friguri. Încă o clipă și capul ei s-a sprijinit de umărul meu și am simțit parfumul suav al părului ei mătăsos, răvășit.

— Ket... cît de fericit sînt... Cît de mult te iubesc, Ket... Te ador.

Ne-am oprit. Mîinile ei s-au împletit de după gîtul meu. Buzele mi-au fost umezite și arse de o sărutare atît de îndelungă și de pasionată, încît mi s-a urcat sîngele la cap și m-am clătinat. Luna lumina gingaș chipul Ketei, chipul ei palid, aproape alb. Ochii i s-au mărit, s-au făcut nespus de mari și atît de întunecoși și de adînci sub genele lungi — ca niște prăpastii misterioase. Iar buzele ei umede parcă cereau mereu alte sărutări chinuitoare și nesățioase.

— Ket... dragă... ești a mea?... cu totul a mea?

— Da... cu totul... cu totul.

— Pentru totdeauna?

— Da, da, dragul meu...

— Nu ne vom mai despărți niciodată, Ket?

Pe fața ei a licărit o umbră de nemulțumire.

— Pentru ce pui astfel de întrebări? Oare nu te simți bine cu mine?

— O, Ket.

—Atunci de ce întrebi ce va fi? Trăiește clipa prezentă, dragul meu.

Parcă se oprise timpul în loc.... N-am mai știut cîte minute sau ore trecuseră din clipa întîlnirii noastre. Ket și-a venit cea dintîi în fire și a spus, desprinzindu-se din brațele mele:

— E tîrziu... Or să observe lipsa mea... Condu-mă acasă, Alioșa...

Pe cînd mergeam iar pe aleea întunecoasă de salcîmi, ea s-a lipit de mine cu grația înflăcărată și alintătoare a unei pisici.

— Dacă aș fi singură, mi-ar fi frică pe aici, Alioșa!... Cît de puternic ești tu... Îmbrățișează-mă... Încă, mai tare, mai tare... Ia-mă în brațe, Alioșa... Du-mă...

Era ușoară ca o pană. Cu ea în brațe am trecut aproape în fugă prin alee, iar Ket își încolăcea brațele tot mai tare de gîtul meu, mai cu foc, mă săruta pe obraji și pe tîmple și-mi șoptea, învăluindu-mi fața în suflarea ei gîfîitoare, fierbinte:

— Mai repede, și mai repede!... Ah! Ce bine e! Cît de bine mă simt, Alioșa! Mai repede!...

Lîngă portiță ne-am luat rămas bun.

— Ce-o să faci acum? — m-a întrebat Ket, cînd m-am aplecat și i-am sărutat mîinile pe rînd.

— Acum o să-mi scriu jurnalul, — i-am răspuns eu.

— Jurnalul?... — pe chipul Ketei s-a întins uimirea, după cum mi s-a părut, o uimire *neplăcută*. — Scrii un jurnal?

— Da, aproape în fiecare zi.

— Așadar!... Și despre mine vorbești în jurnalul dumitale?

— Da. Dar poate că nu-ți place?

Ea a început să rîdă stînjenită.

— Asta depinde de... Desigur că o să-mi arăți odată jurnalul acesta?

Am încercat să scap, dar ea a stăruit atît de mult, că pînă la urmă a trebuit să consimt.

— Bagă de seamă, — a spus ea, cînd și-a luat rămas bun și m-a amenințat cu degetul. — Dacă voi vedea măcar o ștersătură, să te păzești!

Cînd am ajuns acasă și am trîntit ușa, căpitanul s-a trezit și a început să bombăne la mine:

— Unde tot umbli teleleu, locotenente? Fără doar și poate că ai fost la *rendez-vous*. Năblețe și tot felul de chestii d-astea... Abia astăzi am citit toate prostiile pe care le-am scris în caietul acesta, începînd cu primele zile ale lunii septembrie. Nu, nu, Ket nu va vedea jurnalul meu, altfel va trebui să mă înroșesc ori de cîte ori îmi voi aminti de el. Mîine îl voi rupe.

25 septembrie. Iar noapte, iar lună și iar o îmbinare ciudată, pe care n-o mai înțeleg, de dragoste plină de farmec și de chinuri ale amorului propriu rănit. Oare n-o fi un joc... Aud pașii cuiva sub fereastră.

Ket către Lidia

28 septembrie

Îngerul meu, Lidocika!

Scurtul meu roman de dragoste se apropie de un sfîrșit pașnic. Mîine plecăm din Olhovatka. Lui Lapșin nu i-am spus dinadins nimic, de teamă să nu-i trăsnească prin gînd să vină la gară.

Este un tînăr foarte sensibil și nici nu știe să-și stăpînească sentimentele. Cred că ar fi în stare să plîngă la gară.

Romanul nostru a fost un roman foarte simplu, dar și foarte original. E original prin aceea că în desfășurarea lui, bărbatul și femeia și-au schimbat rolurile pe care le joacă de obicei. Eu eram aceea care ataca, iar el se apăra. El pretindea de la mine jurăminte de credință pînă dincolo de mormînt. Pînă la urmă m-a plictisit de-a binelea. El nu-i un om din cercul nostru, nu are nici manierele și nici obiceiurile noastre, ba nici nu vorbește măcar aceeași limbă ca noi. Și mai e

și tare pretențios. I-am cruțat amorul propriu și nu i-am făcut nici cea mai mică aluzie despre *felul* cum l-ar fi primit tata, dacă i s-ar fi prezentat ca pretendent la mîna mea.

Prostul! N-a vrut să prelungească deliciile chinuitoare ale iubirii nesatisfăcute, care sînt fermecătoare. Să te înăbuși într-o îmbrățișare strînsă și să arzi încet de dorință — ce poate fi mai plăcut decît asta? In sfîrșit, cine știe? Poate că sînt mîngîieri și mai îndrăznețe, și mai chinuitoare, despre care n-am habar. Vai, dacă el ar fi avut numai puțin din curajul, inventivitatea și... și depravarea, pe care le-am simțit mai înainte cu dezgust la mulți bărbați dintre cunoștințele mele din Petersburg!

Dar el, în loc să fie în fiecare zi tot mai îndrăzneț, gemea, ofta, vorbea cu amărăciune despre inegalitatea situației noastre (parcă eu aș fi acceptat vreodată să-i devin soție), făcea aluzie pînă și la sinucidere. Repet că n-am mai putut să îndur situația asta. Numai o singură întîlnire mi-a rămas în amintire — întîlnirea în care m-a purtat în brațe prin grădină. Cel puțin atunci tăcea. Ah, da, dragă Lidocika, printre altele, s-a dat de gol că scrie un jurnal. Asta m-a alarmat. Dumnezeu știe în mîna cui poate să cadă jurnalul acesta. I l-am cerut. Mi-a promis, dar nu și-a ținut promisiunea. Cîteva zile mai tîrziu, după o plimbare nocturnă îndelungată și după ce-mi luasem rămas bun de la Lapșin, m-am strecurat încet pînă la fereastra lui și l-am prins asupra faptului. Scria. Cînd l-am strigat, s-a speriat grozav. Prima lui mișcare a fost să acopere hîrtia cu palma, dar îți închipui că i-am ordonat să-mi dea tot ce scrisese. Și, draga mea! E atît de caraghios și de mișcător, și în jurnalul acesta găsești atît de multe cuvinte pline de durere!... Voi păstra jurnalul pentru tine.

Nu-mi reproșa nimic. Nu mi-e teamă că se va împușca și nici pentru mine nu mă tem. El nu va spune niciodată nimănui nimic. Recunosc totuși că mă simt tristă și nu știu de ce... Dealtfel, toate astea se vor șterge din amintirea mea la Petersburg, întocmai ca impresiile pe care le ai într-un vis urît.

Te îmbrățișez, iubita mea soră. Scrie-mi la Petersburg.

A ta, *K.*[*]

GRĂDINA PENTRU COPII

Ilia Samoilovici Burmin era copist-şef la tribunalul tutelar. Cînd a rămas văduv avea vreo cincizeci de ani, iar fetiţa lui, şapte. Saşenka era o copilă urîţică, slăbuţă şi anemică. Rămăsese pipernicită şi ca s-o facă să mănînce cît de puţin, trebuia ca la fiecare masă s-o ameninţe că vine lupul, hornarul sau sergentul de stradă. În zgomotul şi mişcarea clocotitoare a marelui oraş, ea amintea de firele firave de iarbă, care răsar, dumnezeu ştie cum, printre crăpăturile vechilor construcţii de piatră.

Într-o zi s-a îmbolnăvit. Zile întregi tînjea tăcută într-un colţişor întunecat, nepăsătoare faţă de tot ce se petrecea pe lume, liniştită şi tristă. Asta era boala ei. Cînd Burmin o întreba: „Ce-i cu tine, Saşenka?" — ea răspundea cu voce jalnică: „Nimic, tată, mi-e urît, mi-e tare urît..."

În sfîrşit, Burmin s-a hotărît să cheme doctorul, care-şi avea cabinetul peste drum de el. Cînd a coborît în subsolul unde Burmin locuia în colţul drept din fund, doctorul a căutat multă vreme un loc, ca să-şi pună blana de urs pe care o purta. Dar pentru că peste tot era umezeală şi murdărie, nu şi-a dezbrăcat blana. În jurul lui, la o distanţă respectuoasă, stăteau grămadă muierile — locatarele de la acelaşi subsol — cu mîna la bărbie, uitîndu-se la doctor cu compătimire şi oftînd ori de cîte ori auzeau cuvinte ca „apatie", „anemie" şi „conformaţie rahitică".

— Are nevoie de o bună alimentaţie, — a spus doctorul cu un ton sever. — O supă consistentă, un vin de Porto, ouă proaspete şi fructe

— Da, da... aşa, aşa, — repeta întruna Ilia Samoilovici, care se obişnuise în slujba sa de la tribunalul tutelar să fie în mod slugarnic de acord cu tot felul de autorităţi.

În acelaşi timp, se uita foarte întristat în sus, la fereastra cu geamuri verzi şi la florile prăfuite de geranium, care se ofileau încet în atmosfera umedă a subsolului.

— Mai important decît toate este aerul curat... Eu aş recomanda în mod special fiicei dumitale litoralul sudic al Crimeii şi băi de mare...

— Da, da... aşa, aşa...

— Şi cură de struguri...

— Aşa, aşa... De struguri...

— Şi, în special, repet, aer curat şi verdeaţă. Verdeaţă, cît mai multă verdeaţă... Şi acum, iartă-mă... Sînt foarte ocupat... Ce-i asta? Nu, nu... nu iau de la săraci, nu iau... Întotdeauna, gratis... Săracii, totdeauna pe gratis... La revedere.

Dacă lui Ilia Samoilovici i s-ar fi cerut să-şi taie mîna pentru fericirea fetei (dar numai stînga, cu dreapta trebuia să scrie), n-ar fi pregetat o clipă. Dar vinul vechi de Porto, cînd ai o leafă de 18 ruble, 33 şi 1/3 copeici...

Fetiţa tînjea.

— Ia spune-mi, Saşurocika, spune-mi, păpuşica mea, ce ai vrea? — a întrebat-o Ilia Samoilovici, uitîndu-se cu mîhnire în ochii mari şi serioşi ai fetei.

— Nimic, tată...
— Vrei o păpușă, fetițo? O păpușă mare, care închide ochii?
— Nu, tată. Mi-e urît.
— Vrei o bomboană cu poză? Un măr? Ghetuțe galbene?
— Mi-e urît!
Dar într-o zi, a avut o mică dorință. Asta s-a întîmplat primăvara, cînd florile prăfuite de geranium reînviaseră de după geamul verde, acoperit cu pete multicolore.
— Tată... vreau să mă duc în grădină... Ia-mă în grădină... Acolo... sînt frunzulițe verzi... iarbă... ca în grădiniță la nașa. Să mergem la nașa, tăticule...
Ea fusese numai o singură dată în grădină, cu vreo doi ani în urmă, cînd petrecuse două zile la vila nașei sale: soția secretarului judecătoriei de pace... Fără-ndoială că nu ținea minte cît de ostentativ le arunca dinainte *secretăreasa* cumetrilor săi paharele cu ceai abia colorat și cum bodogănea tare, ca să fie auzită, cu tonul scenicului *a part*[1]), în spatele despărțiturii, despre tot soiul de fluieră-vînt, golani care etc...
— Vreau la nașa în grădiniță, tăticule...
— Bine, bine, fetițo, nu plînge, păpușica mea, numai să fie vreme bună și atunci o să mergi în grădiniță...
În sfîrșit, s-a făcut timp frumos și Burmin s-a dus cu tata în grădina publică. Sașenka parcă reînvia. Desigur, nu îndrăznea să se joace cu copiii care fabricau din nisip pîrjoale și prăjituri gustoase, dar se uita la ei cu vădită plăcere. Stătea nemișcată pe o băncuță înaltă de grădină și părea atît de palidă și de bolnăvicioasă pe lîngă ceilalți copii bucălați și roșii

[1]) Aparte, ca pentru sine (în limba franceză). (N. trad.)

în obraji, încît o doamnă grasă cu înfățișare severă, cînd a trecut pe lîngă ea, a spus vorbind probabil cu un tei bătrîn și umbros:
— Mă mir de ce nu intervine poliția?... Lasă în grădină copii bolnavi... E revoltător! O să îmbolnăvească și alți copii...
Fără îndoială că observația acelei doamne severe nu l-ar fi convins pe Ilia Samoilovici să renunțe la plăcerea de a-și vedea fata că se bucura iarăși de ceva, dar, din păcate, grădina publică era tare departe de strada Razboinaia. Fetița nu putea să meargă pe jos nici o sută de stînjeni, iar tramvaiul cu cai îi costa pe amîndoi, dus și întors, patruzeci și patru de copeici, adică mult mai mult decît jumătate din salariul zilnic al lui Ilia Samoilovici. Așa că erau nevoiți să se ducă în grădină numai în zilele de duminică.
Fetița lîncezea mereu, iar lui Burmin nu-i ieșeau din cap cuvintele despre aer și verdeață ale doctorului cu blana de urs.
„Of, dacă am avea aer! Aer! Aer!" — repeta de sute, de mii de ori în sinea sa Ilia Samoilovici.
Gîndul acesta a devenit pentru el o obsesie vecină cu nebunia. Cam peste drum de subsolul lui se întindea un maidan uriaș, proprietate a primăriei orașului, unde porcii locuitorilor se scăldau, după împrejurări, cînd în praf, cînd în noroi. De cîte ori trecea pe lîngă maidanul acesta, Ilia Samoilovici ofta din fundul inimii.
— Parcă ce-ar costa de-ar face aici un scuar cît de mic? — șoptea el, dînd din cap. — Copiilor, cît de mult le-ar prii copiilor, domnii mei!
Bătea toate drumurile cu un plan de transformare al maidanului, urmărind înfăptuirea acestui gînd cu un adevărat fanatism. La serviciu l-au poreclit „maidan". Într-o zi, cineva l-a sfătuit pe Ilia Samoilovici:

— Ar trebui să întocmești în scris un mic proiect și să-l prezinți la duma orășenească...

— Nu mai spune ? — s-a bucurat dar s-a și speriat Ilia Samoilovici. — Zici că la dumă?

— La dumă. Cel mai simplu lucru din lume Zici că așa și pe dincolo, în calitate de locuitor... în vederea folosului general, a împodobirii orașului, cum s-ar spune... și așa mai departe....

Peste o lună, proiectul a fost gata, așternut pe hîrtie. Un proiect plin de greșeli, fără șir și mișcător prin naivitatea lui. Dar, dacă fiecare trăsătură a literelor caligrafiate ar fi putut să capete deodată glas și să exprime nădejdea aceea înflăcărată, cu care o conturase mîna lui Ilia Samoilovici pe hîrtia ministerială, atunci fără îndoială că și primarul și funcționarii primăriei și membrii dumei ar fi lăsat baltă toate problemele curente, ca să înfăptuiască neîntîrziat proiectul acesta foarte important.

Secretarul primăriei i-a spus să mai vină peste o lună, apoi peste o săptămînă, apoi peste altă săptămînă. În cele din urmă, secretarul a strigat, scuturîndu-i hîrtia pe sub nas :

— Și ce te bagi ? De ce ? Spune de ce ? Asta nu-i treaba dumitale, ci a administrației orașului.

Ilia Samoilovici a lăsat capul în jos. „Administrația, — șoptea el îndurerat. — Da, asta-i chestia, va să zică, a administrației !“

Apoi secretarul l-a întrebat deodată sever unde-și face slujba. Burmin s-a speriat și a început să-i ceară scuze. Secretarul l-a scuzat și Burmin a făcut hîrtia sul și a ieșit din dumă în fugă.

Dar neizbînda nu a curmat activitatea de propagandist a lui Burmin. Numai că acum, pe lîngă chipul Sașenkăi, care tînjea mereu fără soare și fără aer, în mintea lui au apărut chipurile palide ale multor sute

de alți copii, care se sufocau, ca și fata lui, în subsoluri și în poduri. De aceea, el își prezentă stăruitor proiectul, la poliție și la departamentul militar, la judecătorii de pace și la binefăcători particulari. Firește că toți îl luau la goană.

Unul dintre colegii lui, copistul Țitronov, avea reputația unui om de lume, pentru că era un obișnuit al cîrciumii „Sudul“ și citea *Infailibilul* — singurul ziar din oraș. O dată i-a spus lui Ilia Samoilovici, mai în glumă, mai în serios :

— Ei, dacă despre maidanul acesta s-ar scrie un foileton, atunci s-ar schimba socoteala... N-ai citit niciodată foiletoanele lui „Skorpion?“... Ce pană! Îi arde chiar de-a dreptul. Cică Nikolai Nikolaievici are un mers mîndru și umărul stîng mai sus decît cel drept. Veninos domn !

Ilia Samoilovici a trecut pragul redacției cu inima strînsă (la dumă intrase cu mai mult curaj). Într-o cameră mare, care mirosea a cauciuc și a vopsea de tipografie, ședeau la masă cinci bărbați cu părul zbîrlit. Toți luau cîte un ziar din niște mormane uriașe și tăiau din el bucăți pătrate pe care le lipeau, nu se știe de ce, pe o hîrtie.

Ilia Samoilovici a încercat zadarnic să afle cine-i „Skorpionul“.

— Întîi, spune ce treabă ai cu el ? — ziceau bărbații cu părul zbîrlit. — Dumneata nu știi oare că pseudonimul unui colaborator este un secret de redacție ?

Totuși, cînd Ilia Semoilovici le-a povestit despre proiectul său la care ținea atît de mult, bărbații cu părul zbîrlit au fost mai prietenoși cu el și i-au făgăduit protecția lor.

Sașenka însă nu se mai scula din pat și zăcea palidă, trasă la față, cu năsucul ascuțit ca al unui mort.

— Vreau în grădiniță, tăticule, în grădiniță! Mi-e urît, tată! — spunea ea mereu, cu voce tînguitoare.

Poate că organismul ei bolnav dorea instinctiv aer curat, după cum copiii rahitici mănîncă inconștient cretă și var.

Burmin se străduia să încălzească cu sărutări mîinile ei slăbuțe și reci și-i spunea cuvinte surprinzătoare și pline de duioșie, pe care dacă le-ar fi repetat alții, ar fi părut caraghioase.

Primăvara, cînd florile uscate de geranium s-au înălțat din nou spre soare, Sașenka a murit. Muierile din subsol au spălat-o, au îmbrăcat-o și au pus-o întîi pe masă, iar apoi în sicriu. Ilia Samoilovici parcă era de piatră. Nu plîngea, nu scotea o vorbă și nu-și lua ochii de la chipul mic și palid.

Numai în ziua înmormîntării, cînd mica procesiune a trecut pe lîngă maidan, el s-a înviorat puțin. Pe maidan mișunau vreo douăzeci de muncitori cu lopeți.

— Ce-o mai fi și asta? — a întrebat-o Ilia Samoilovici pe Iakovlevna, o vecină de subsol, care vindea scrumbii în piață.

— Ce știu eu? — a răspuns Iakovlevna, printre lacrimile care-i curgeau mereu din ochi. — Cică o să facă aici o grădină. Duma[1]) sau cum i-o fi spunînd?...

Atunci Ilia Samoilovici și-a făcut cruce, cu respirația întretăiată, și a izbucnit în hohote zgomotoase de plîns, care l-au ușurat.

— Ei, slavă ție, doamne! Slavă ție, doamne! — a spus el, îmbrățișînd-o pe Iakovlevna. — Acum o să aibă și copilașii noștri grădina lor. Altfel, parcă poți să iei tramvaiul cu cai, Iakovlevna. Patruzeci și patru de copeici, dus și întors! Asta nu-i glumă!

---

[1]) Consiliu comunal. (N. red. rom.)

ALLEZ![1])

Această exclamație scurtă și poruncitoare era prima amintire pe care o păstra *mademoiselle* Nora din copilăria ei întunecată, monotonă, de nomadă. Înaintea tuturor celorlalte cuvinte, pe acesta îl pronunțase limba ei micuță și peltică de copil, și totdeauna, chiar și în visurile ei, strigătul acesta făcea să răsară numaidecît în amintirea Norei frigul din arena neîncălzită a circului, mirosul de grajd, galopul greoi al calului, plesniturile seci ale biciului lung și durerea usturătoare a loviturii, care înăbușea brusc șovăiala de o clipă a fricii.

În circul pustiu era întuneric și frig. Ici-colo, razele soarelui de iarnă abia pătrundeau prin cupola de sticlă și așterneau pete palide pe poleiala și pe catifeaua lojilor de culoarea carminului, pe scuturile cu capete de cal și pe steagurile care împodobeau stîlpii; ele tremurau pe sticlele mate ale lămpilor electrice și se prelingeau pe oțelul barelor și al trapezelor, sus, la înălțimea aceea grozavă în îngrămădirea de aparate și frînghii. Ochiul abia întrezărea primele rînduri de

---

[1]) Inainte, marş! (In limba franceză.) (N. trad.)

fotolii, în timp ce locurile din spatele lojilor și galeria se pierdeau cu totul în întuneric.

Artiștii sînt la munca lor de zi. Cinci sau șase dintre ei, îmbrăcați cu șube și căciuli, stau în fotoliile din rîndul întîi, lîngă intrarea la grajduri, și fumează țigări de foi rău mirositoare. În mijlocul manejului se află un bărbat îndesat, cu picioarele scurte, cu un joben pe ceafă și cu mustăți negre, răsucite cu atîta grijă că i se subțiază spre vîrf ca un fir. El leagă cu o frînghie lungă mijlocul unei fetițe micuțe, de cinci ani, care stă în fața lui și tremură de emoție și de frig. Un cal alb, uriaș, pe care un grăjdar îl plimbă de-a lungul barierei fornăie zgomotos, mișcîndu-și gîtul arcuit, iar pe nări îi țîșnesc cu putere valuri de aburi albi. Ori de cîte ori trece pe lîngă omul cu joben, calul se uită cu coada ochiului la biciul de la subsuoara acestuia, sforăie neliniștit și, ciulind urechile, îl trage după sine pe grăjdarul care încearcă să-l stăpînească. Mica Nora aude în spatele ei mișcările lui nervoase și tremură tot mai tare.

Două mîini puternice o cuprind de mijloc și o aruncă ușor pe spinarea calului, pe o saltea lată de piele. Aproape în aceeași clipă, și scaunele, și stîlpii albi, și perdelele de dril de la intrări — totul se contopește în ochii ei într-un cerc multicolor care gonește în întîmpinarea calului. Mîinile, încleștate convulsiv de valul aspru al coamei, îi amorțesc, iar ochii i se închid strîns, orbiți de sclipirile înnebunitoare ale cercului multicolor. Ar vrea să scape, dar orice încercare e zadarnică. Bărbatul cu joben se mișcă înăuntrul manejului, plesnind asurzitor din biciul lung, al cărui sfîrc aproape că atinge capul calului.

— Allez!...

Și iat-o acum, îmbrăcată cu o fustuliță scurtă de voal, cu brațele slabe de copil dezgolite, cum stă în

plină lumină, sus, chiar sub cupola circului, pe un trapez care se leagănă puternic. De același trapez, la picioarele fetiței, atîrnă cu capul în jos, agățat cu genunchii de bară, un alt bărbat, vînjos, îmbrăcat într-un tricou roz cu paiete de aur și cu ciucuri, cu părul ondulat, pomădat și ochii plini de cruzime. Iată-l cum își ridică mîinile, care pînă atunci atîrnaseră în jos, le desface și se uită în ochii Norei cu privirea lui pătrunzătoare, fixă și hipnotică de acrobat, apoi... bate din palme. Nora face o mișcare repede înainte, ca să se năpustească în jos, drept în mîinile acestea puternice, care o cheamă fără cruțare (oh, cu cîtă spaimă vor respira îndată sute de spectatori!) dar deodată îi îngheață inima în piept și-i oprește bătăile, de groază, iar fetița strînge doar ceva mai tare frînghiile subțiri. Dar mîinile se ridică iar și o cheamă fără cruțare, iar privirea acrobatului se face tot mai poruncitoare... Golul de sub picioarele Norei parcă e o prăpastie:

— Allez!...

Fetița se balansează, abia răsuflînd, chiar pe vîrful „piramidei vii" alcătuită din șase oameni. Ea alunecă, mlădiindu-și trupul șerpuitor printre treptele unei scări albe și lungi, care se sprijină cu un capăt pe creștetul unui om. Acum se răsucește în aer, aruncată cu putere în sus, ca de niște arcuri de oțel, de picioarele groaznice ale jonglerului. Acestea sînt *jocurile icariene*.

Iat-o altă dată cum evoluează sus, în aer, pe o sîrmă subțire și tremurătoare, care-i taie chinuitor tălpile picioarelor... Și pretutindeni, aceleași chipuri de o frumusețe grosolană, cu părul pomădat și pieptănat cu cărare sau cu conciuri adunate aproape pe vîrful capului. Aceleași mustăți răsucite, aceeași duhoare de țigări de foi și de sudoare, și pretutindeni aceeași

teamă și același strigăt fatal, de neînlăturat, mereu același, oricui s-ar adresa: oamenilor, cailor sau cîinilor dresați:

— Allez!...

Era foarte frumoasă cu toate că abia împlinise șaisprezece ani. Intr-o zi, în timpul reprezentației, a picat de pe bara aeriană, a trecut pe lîngă plasă și s-a prăbușit pe nisipul manejului. A leșinat și au transportat-o numaidecît în culise unde, după străvechiul obicei al circului, au început s-o scuture din toate puterile de umeri, ca să-și vină în fire. Cînd și-a revenit a început să geamă de durere — își scrîntise mîna în cădere. „Publicul este neliniștit și începe să se împrăștie — spuneau în jurul ei. — Du-te și te arată publicului!..." Ascultătoare, s-a străduit să surîdă, cu surîsul ei obișnuit de „călăreață grațioasă", dar după doi pași s-a clătinat și a țipat din cauza durerii îngrozitoare. Atunci, zeci de mîini au apucat-o și au împins-o cu forța dincolo de perdelele intrării, spre public:

— Allez!...

In această stagiune „lucra" la circ ca artist sezonier, clovnul Menotti. Acesta nu era un simplu clovn, sărac, de duzină, care se tăvălea prin nisip, încasa palme și se pricepea să facă publicul să rîdă o seară întreagă cu glumele lui nesecate, cu toate că nu mîncase nimic din ajun. Clovnul Menotti era o celebritate, primul clovn-solist și imitator din lume, dresor cunoscut pe tot globul, care primise premii de onoare și a.m.d., și a.m.d. Pe piept purta o salbă grea de medalii de aur; lua cîte două sute de ruble pentru o reprezentație, se mîndrea că de cinci ani nu mai poartă decît costume din moar, și totdeauna, după fiecare reprezentație se simțea „frînt", vorbind despre sine însuși cu o amărăciune exagerată. „Da! Noi —

bufonii, noi trebuie să facem să rîdă publicul *îmbuibat!*" Pe arenă cînta fals și pretențios cuplete vechi, declama versuri, proprii, sau lua peste picior duma, în legătură cu problema canalizării, ceea ce, în general, făcea asupra publicului, atras la circ de o reclamă deșănțată, impresia unor schimonoseli exagerate, plictisitoare și nepotrivite. In viața de toate zilele însă, avea o înfățișare languroasă și o atitudine protectoare și-i plăcea să facă aluzii, cu un aer misterios și neglijent, la legăturile sale cu contese neobișnuit de frumoase, putred de bogate, dar de care se plictisise îngrozitor.

După ce i s-a vindecat mîna scrîntită, Nora a apărut iar la circ, și la repetiția de dimineață, Menotti i-a dat bună ziua, i-a reținut mîna mai îndelung într-a lui și, mijindu-și ochii obosiți și umezi, a întrebat-o de sănătate cu o voce galeșă. Ea s-a tulburat, s-a înroșit și și-a retras mîna. Clipa aceasta i-a hotărît soarta.

O săptămînă mai tîrziu, pe cînd Menotti o conducea pe Nora după o mare reprezentație de seară, a rugat-o să intre să cineze cu el în restaurantul hotelului, unde primul clovn-solist, celebru în întreaga lume, avea obiceiul să se oprească.

Separeurile se aflau la etajul superior. Pe scări, Nora s-a oprit o clipă. Din cauza oboselii, a emoției și a ultimelor simțăminte de sfială feciorelnică, a șovăit. Dar Menotti i-a strîns cu putere cotul. Cu o voce prin care străbătea o pasiune de fiară și ordinul crud al unui fost acrobat, i-a șoptit:

— Allez!...

Și ea a mers... I se părea că el e o ființă neobișnuită, superioară, un semizeu. Ar fi intrat și în foc pentru el, dacă lui i-ar fi trecut prin minte să-i poruncească s-o facă.

Un an întreg l-a urmat din oraș în oraș. În timpul aparițiilor lui pe scenă, ea îi păzea briliantele și medaliile, îi ajuta să-și îmbrace și să-și dezbrace tricoul, îi îngrijea garderoba, îi ajuta să dreseze șobolani și porci, îi întindea crema pe față și — ceea ce era mai important decît orice — credea cu convingerea nestrămutată a unui idolatru în valoarea lui mondială. Cînd rămîneau singuri, el nu găsea nici un subiect de conversație și-i primea mîngîierile pasionate cu un aer exagerat de plictiseală, ca un om sătul de astfel de gesturi, dar care îngăduie totuși, cu mărinimie, să fie adorat.

După un an, Menotti s-a plictisit de partenera sa. Privirea lui galeșă s-a îndreptat atunci spre una din surorile Wilson, care executau „zboruri aeriene". Față de Nora nu mai avea nici o rușine și adesea o pălmuia în cabină, în fața artiștilor și a grăjdarilor, pentru un nasture necusut. Ea le îndura pe toate cu aceeași supușenie cu care un cîine bătrîn, deștept și credincios, îndură bătăile pe care i le dă stăpînul său.

În sfîrșit, într-o noapte, după o reprezentație la care primul dresor din lume fusese fluierat, pentru că lovise prea tare cu biciul un cîine, Menotti i-a spus Norei să plece numaidecît de la el și să se ducă la toți dracii. Fata s-a supus, dar lîngă ușa camerei de hotel s-a oprit și și-a întors spre el privirea rugătoare. Atunci Menotti s-a repezit la ușă, a deschis-o larg cu o lovitură furioasă de picior și a strigat:

— Allez!...

După două zile, tocmai ca un cîine bătut și izgonit, i s-a făcut dor de stăpîn. Cînd lacheul hotelului i-a spus cu un zîmbet obraznic: „Nu-i voie să intrați la domnia sa, domnia sa e ocupat cu o domnișoară în cameră" — i s-a făcut negru înaintea ochilor.

Nora s-a urcat și s-a oprit drept în fața ușii aceleiași camere în care fusese cu Menetti cu un an înainte. Da, el era acolo. I-a recunoscut vocea lânguroasă de celebritate obosită, întreruptă din cînd în cînd de rîsul fericit al englezoaicei roșcovane. Și a deschis pe neașteptate ușa.

Tapetele aurite, de culoarea zmeurei, lumina vie a două candelabre, luciul cristalului, grămada de fructe și sticle în vase de argint, Menotti, culcat fără haină pe divan și Wilson cu corsajul descheiat, mirosul de parfum, de vin, de țigări de foi, de pudră — toate astea au zăpăcit-o. Cînd s-a dezmeticit, s-a aruncat asupra englezoaicei și a lovit-o de cîteva ori cu pumnul peste față. Wilson a țipat ascuțit și a început încăierarea.

După ce Menotti a izbutit cu greu să despartă cele două femei, Nora i-a căzut în genunchi, pasionată, i-a acoperit cizmele cu sărutări și l-a implorat să se întoarcă la ea. Menotti abia a putut s-o îndepărteze de el, atît de tare se agățase de dînsul, și strîngînd-o tare de gît cu degetele lui puternice i-a zis:

— Dacă nu pleci imediat, ticăloaso, dau ordin lacheilor să te dea afară în brînci!

Fata s-a ridicat de jos și a șoptit înecată:

— A-a! Dacă e așa... dacă e așa...

Privirea ei a căzut pe fereastra deschisă. Repede și ușor, ca o acrobată exersată, a ajuns pe pervazul ferestrei și s-a aplecat înainte, ținîndu-se cu mîinile de ramele din afară.

Departe, jos pe caldarîm, huruiau trăsurile, care de sus păreau niște animale mici și ciudate. Trotuarele luceau după ploaie, și în băltoace se răsfrîngea tremurînd lumina felinarelor de pe stradă.

Degetele Norei s-au răcit și inima ei și-a oprit bătaia. O cuprinsese groaza... Atunci a închis ochii, a tras aer în piept, adînc, adînc, a ridicat mîinile deasupra capului și, biruindu-și slăbiciunea cu o sforțare obișnuită, a strigat ca la circ:

— Allez!...

BREGHETUL

De seara aceasta lungă de decembrie îmi amintesc nespus de clar. Ședeam la o masă rotundă de sufragerie, și la lumina puternică a unei lămpi atîrnate de tavan citeam un volum gros și jerpelit din „Albina nordică". Volumul acesta mi-era drag, pentru că era pentru mine un izvor de amintiri. Îl găseam totdeauna cînd veneam în vacanța de crăciun la Rujicinaia și-l citeam cu răbdare din scoarță-n scoarță. Unchiul Vasili Filippovici ședea în fața mea, înfundat într-un fotoliu scund și adînc de piele, cu picioarele bolnave de podagră învelite cu o pătură vărgată și întinse pe un scăunaș tapițat. Fața îi rămînea în umbră. Numai mustățile lui mari, albe și fioroase și luleaua care răsărea din ele se aflau în cercul luminos și se conturau foarte clar. Din cînd în cînd, lăsam cartea și trăgeam cu urechea la viforul care se dezlănțuise afară. În sunetele acestea se simte totdeauna ceva cumplit, o amenințare mohorîtă și dușmănoasă. Ele încep cu hohote surde de plîns, care cresc treptat, parcurg sunetele unei game cromatice, ajung la un țipăt ascuțit și coboară din nou. Pomii se leagănă în vuietul coroanelor lor, vîntul șuieră și se tînguie prin hornuri, și la fiecare rafală a furtunii parcă aruncă

cineva în obloane un pumn de zăpadă măruntă și sticloasă. Cum ascultam cu luare-aminte concertul acesta drăcesc, mi-a trecut prin minte fără să vreau că mă aflam în casa dărăpănată a unui moșier, pierdută în mijlocul cîmpiei înzăpezite, singur între patru ochi cu un bătrîn slab și bolnav, departe de oraș, de societatea obișnuită, și mi se părea că niciodată, niciodată nu se va mai termina urletul viforului și tristețea fără de sfîrșit, și tic-tacul monoton al pendulei...

— Tu zici : „întîmplări", — a spus pe neașteptate Vasili Filippovici, răsucindu-se greoi în fotoliul său și ferindu-se cu mîna de lumină, — dar știi că în viață sînt uneori întîmplări pe care nici un romancier de-al tău n-ar fi în stare să le născocească vreodată ?...

La început n-am înțeles ce însemna exclamația lui, dar apoi mi-am amintit că în timpul prînzului vorbisem despre imaginația nemărginită a scriitorilor și am întrebat :

— Ce te-a făcut să te gîndești la asta, unchiule ?

— Păi așa... uite, cum stau acum... jur-împrejur e liniște... afară vremuiește... și mi-amintesc de trecut... Mi-a răsărit în minte o întîmplare și atunci am spus...

Unchiul a tăcut, și-a învelit pe îndelete, gemînd de durere, picioarele bolnave și apoi a început să vorbească :

— Ne-am întrunit o dată la rotmistrul von Ashenberg, de ziua lui onomastică. Era iarnă. Trebuie să-ți spun că noi, adică regimentul nostru N., de cavalerie, abia se întorsese din campania din Ungaria, și comandanții ne-au cazat în niște biete sătulețe nenorocite. Locuri uitate de lume și necrezut de plictisitoare. Ne mai duceam noi, ce-i drept, pe la popii din împrejurimi. Ei, judecă și tu dacă asta se poate numi distracție. Nu ne mai rămînea decît un singur lucru de

făcut : să bem întruna și să jucăm cărți — să jucăm cărți și iar să bem. Aveam un cuvînt de ordine :

> Acel ce nu se-mbată de două ori pe zi,
> Noi cavaler pe-acela, scuzați nu l-om numi...

Ei, și cum spuneam, ne-am întrunit. În primul rînd, ștab-rotmistrul Ivanov... Acum bătrînii se plîng pe la regimente că oamenii ar fi degenerat și că tineretul n-ar mai fi bun de nimic. Tot așa și ștab-rotmistrul Ivanov se plîngea de noi. Trebuie să-ți spun că el era cel mai bătrîn ofițer din regiment și toți știau (regimentul se mîndrea cu asta) că pe vremea lui se tutuise chiar cu Denisov, iar cu Burtov [1]) băuse și făcuse orgii șase luni de-a rîndul. Apoi se mai afla printre noi maiorul Kojinè renumit în toată cavaleria pentru vocea lui extraordinar de puternică. Dracu' știe ce voce mai era și asta ! Cîteodată, în timpul unei beții zdravene, lua un pahar, îl ținea în dreptul gurii și cînd scotea un răcnet — să nu rîzi, dar pe cuvînt de onoare că nu-i mai rămîneau în mînă decît cioburi. Mai erau doi locotenenți — Reznikov și Belago. Noi îi poreclisem „Nedespărțiții" sau „soț și soție", pentru că nu se despărțeau niciodată și totdeauna locuiau împreună în aceeași casă. Mai era și căpitanul de cazaci, Sirotko, sau, după porecla lui, „Cap de arici", pentru că-și împăna vorbirea cu expresia „cap de arici". Apoi, contele Olhovski, un om așa-și-așa, cam nătărău, totuși... băiat bun, cu toate că era cam prostuț și naiv. Fusese avansat de curînd de la gradul de iunker și trimis la noi la regiment... În societatea noastră se mai găsea și locotenentul Cekmariov, cel mai iubit și mai răsfățat dintre noi toți. Despre el chiar și ștab-rotmistrul Ivanov spunea uneori în

[1]) Eroi ai Războiului de Apărare a Patriei din 1812. (N. red. rom.)

clipele lui de bună dispoziție: „Uite, băiețașul ăsta... ăsta da, are ștofă de cavalerist... Asta nu te face de rîs..." Vesel, darnic, îndemînatic, frumos, strălucit dansator și bun călăreț, într-un cuvînt, un băiat minunat. Și ceea ce ne atrăgea mai ales la el, pe noi, oameni cam aspri, era gingășia uimitoare, aproape feminină a surîsului și purtările lui. În afară de asta, trebuie să-ți mai spun că era foarte bogat și că punga lui era totdeauna deschisă pentru toți.

Ne întrunisem toți holteii (în regimentul nostru nu erau decît doi căsătoriți) și băusem grozav de mult. Băusem în sănătatea gazdei, trecînd paharul din mînă-n mînă; băusem *arșinul* cu păhăruțele puse la rînd într-un șir lung cam de un arșin[1]); chemasem corul și băusem cu coriștii; apoi adusesem orchestra regimentului și băusem în sunetele orchestrei. Căpitanul Sirotko — „Capul de arici" — spunea la fiecare păhăruț cîte o zicală: două cizme — o pereche; fără troiță, nu se face casă: fără patru colțuri, casa nu se așază; și așa mereu aproape cincizeci de zicale, iar cele mai multe dintre ele erau foarte porcoase.

Apoi cineva, dacă nu mă înșel unul dintre „Nedespărțiți" și-a adus aminte că în ajun contele Olhovski fusese la un moșier să joace *diabetoc* sau cum i se mai spune, *landsknecht*. Atunci am aflat că Olhovski cîștigase o mie cinci sute de ruble, un armăsar murg și un ceas de aur, marca *Breghet*. Olhovski ne-a arătat numaidecît ceasul. Ce-i drept, era un ceas bun: gravat cu ornamentații, și cînd apăsai pe butonul de sus, suna foarte melodios sferturile de ceas și orele. Marcă veche.

Olhovski își cam dădea aere.

---

[1]) Măsură de lungime egală cu 0,71 m. (N. red. rom.)

— Ceasul ăsta, — spunea el, — este un lucru foarte rar. Nu l-aș da în ruptul capului. E foarte probabil că în întreaga lume nu există decît cel mult două, sau trei exemplare de felul acestuia.

Cekmariov, cînd a auzit cuvintele lui, a zîmbit:

— Te lauzi degeaba cu ceasul dumitale. Pot să-ți arăt un ceas la fel. Nu e chiar atît de rar cum crezi.

Olhovski a dat neîncrezător din cap:

— Și de unde o să-l iei? Iartă-mă, dar mă îndoiesc...

— Cum dorești. Vrei să facem prinsoare?

— Cu plăcere... Și cînd îl aduci?

Dar rămășagul n-a stîrnit interesul celor de față. Căpitanul Sirotko l-a luat pe Olhovski de reverele hainei, l-a tras deoparte și i-a spus:

— Ei, cap de arici, vă țineți de prostii. Dacă bem, atunci să bem, iar dacă nu bem, atunci mai bine să jucăm cărți...

Cheful a continuat. Deodată, Kojin a ordonat cu vocea lui înfricoșătoare de bas:

— *Drabanții* să se ducă la dracu'! (Drabanți se numeau la noi ordonanțele.) Încuiați ușile! Jos pantalonii! Vine jonca[1])...

Au dat numaidecît ordonanțele afară, au încuiat ușile și au stins lumina. Au fixat o căpățînă de zahăr în vîrful a trei săbii încrucișate, sub care au așezat un ceaun mare cu rom. Romul s-a aprins cu o flacără albastră și ștab-rotmistrul Ivanov a început să cînte cu o voce falsă de bariton:

Unde-s husarii de-altădată?
Unde-s husarii curajoși?

---

[1]) Băutură preparată din coniac sau rom aprins, cu zahăr și fructe. (N. red. rom.)

Noi îi ţineam isonul, cîntînd fals. Cînd însă a ajuns la cuvintele :

Bunicii minte-i ţin şi eu
Bînd din bîrdace — curajoşii —
Tăifăsuiau pe lîngă foc
Cu nasuri vinete şi ro-oşii...

vocea lui a început să tremure, scoţînd note şi mai false decît înainte.

Jonca încă nu fiersese, cînd, deodată, căpitanul Sirotko s-a lovit cu palma peste frunte, exclamînd :

— Fraţilor ! Cap de arici ! Am uitat cu totul că azi trebuie să fac recepţia trenului regimentar. Trebuie să fug, băieţi.

— Stai jos, stai jos ! Toate-s minciuni ! a spus ştab-rotmistrul Ivanov.

— Zău, dragul meu, trebuie... Daţi-mi drumul ! Cap de arici ! La ora opt trebuie neapărat să fiu acolo, dar o să mă-ntorc curînd. Olhovski, spune, cît e ceasul acum ? Ia sună-l !

— L-am auzit pe Olhovski scotocind prin buzunare. Deodată, a zis cu o voce îngrijorată :

— Ei drăcie !...

— Ce s-a întîmplat ? — a întrebat von Aschenberg.

— Nu mai găsesc ceasul ! Chiar adineauri, cînd am scos dolmanul, l-am pus lîngă mine.

— Ia faceţi lumină, domnilor.

Am aprins lumina, am căutat ceasul, dar nu l-am găsit. Nu ştiu de ce, dar ne-am simţit toţi stînjeniţi şi nu îndrăzneam să ne uităm unul la altul...

— Ţi-aduci aminte cînd l-ai avut în mînă ultima dată ? — a întrebat von Aschenberg.

— Păi chiar după ce s-a închis uşa... chiar adineauri. Îmi scoteam tunica şi mă gîndeam : îl pun lîngă mine să ştim cel puţin prin întuneric cît e ceasul...

Toţi am tăcut şi am lăsat privirile în jos. Ivanov a trîntit deodată un pumn în masă cu atîta putere, încît păhărelele de pe ea s-au ciocnit şi s-au răsturnat.

— Drace ! — a strigat el răguşit. — Hai să căutăm ceasul ăsta infect ! Ia, băieţi, băgaţi-vă iute pe sub masă, pe sub bănci. Să se găsească !...

Am căutat vreun sfert de oră, dar fără nici un folos. Olhovski, zăpăcit şi ruşinat, spunea în fiecare clipă : „Oh, domnilor ! Daţi-l dracului de ceas... ducă-se dracului ceasul ăsta, domnilor..." Dar Ivanov a strigat la el, holbîndu-şi fioros ochii :

— Dobitocule ! Nu-mi pasă de ceasul tău ! Nu înţelegi că *or-do-nan-ţe-le n-au fost a-ici ?*

În cele din urmă, după ce ne-am istovit căutînd ceasul acesta blestemat, ne-am aşezat în jurul mesei, într-o tăcere chinuitoare. Kojin ne-a aruncat o privire mîhnită şi a întrebat atît de încet că abia l-am auzit :

— Acum ce facem, domnilor ?

— Păi asta-i treaba dumitale, ce să faci, domnule maior, — a răspuns aspru, Ivanov. — Dumneata eşti cel mai mare în grad dintre noi... Ceasul trebuie neapărat să fie găsit.

S-a hotărît ca fiecare dintre noi să se lase percheziţionat. Căpitanul Sirotko s-a prezentat cel dintîi la percheziţie, apoi ştab-rotmistrul Ivanov. Obrazul bătrînului cavalerist se făcuse stacojiu, iar cicatricea, pe care o avea de la o lovitură de sabie şi se întindea pe tot capul lui cărunt şi pe frunte pînă la rădăcina nasului, apărea ca o dungă albă, lată. Îşi întorcea pe dos buzunarele cu mîini tremurînde şi cu atîta putere, de parcă ar fi vrut să le smulgă cu totul din pantaloni, şi mormăia, muşcîndu-şi mustaţa :

— Rușine! Porcărie! Pentru prima oară ofițerii din regimentul N. se percheziționează unii pe alții... Ce dezonoare! Rușinos pentru părul meu cărunt, rușinos...

Așa am fost percheziționați toți, pe rînd. Rămăsese numai Cekmariov.

— Ei, Fediușa, apropie-te... de ce stai? — l-a îndemnat Ivanov cu o duioșie tristă și aspră.

Dar el stătea lipit de perete, palid, cu buze tremurînde și nu se mișca din loc.

— Hai, vino, Cekmariov, — l-a încurajat maiorul Kojin. — Vezi că toți au fost...

Cekmariov a dat încet din cap. Nu voi uita niciodată zîmbetul lui crispat, îngrozitor, care i-a schimonosit buzele cînd a îngăimat:

— Eu... nu voi îngădui... să fiu... percheziționat...

Ștab-rotmistrul Ivanov s-a aprins:

— Ei drăcie! Cum așa? Cinci ofițeri bătrîni îngăduie să fie percheziționați și tu nu îngădui? După cum vezi, toată mutra mi-e crestată și dinții mi-au fost scoși de lovitura unui pat de armă, totuși, m-am lăsat percheziționat... Ce, tu ești mai bun decît noi toți? Sau ai despre onoare noțiuni mai susceptibile decît ale noastre? Vino imediat încoace, Fedka, auzi?

Dar Cekmariov a dat din cap că nu se supune

— Nu vin, — a șoptit el.

Era ceva îngrozitor în atitudinea lui neclintită, în privirea ca de mort a ochilor lui și în zîmbetul lui crispat.

Ivanov a schimbat deodată tonul și a început să vorbească atît de blînd, cum nimeni nu s-ar fi așteptat de la bețivul acesta înrăit și aspru:

— Fediușa, dragul meu, lasă prostiile... Tu știi că te iubesc ca pe fiul meu... Ei, lasă, dragul meu, te rog... Poate că tu, cumva... știi, așa... din cauza rămășagului acela tîmpit... înțelegi, ai glumit... hai? Ei, ai glumit, Fediușa, și gata, hai, te rog...

Lui Cekmariov i-a năvălit tot sîngele în obraji și s-a făcut iar livid. Buzele au început să-i tremure convulsiv. A dat din cap, tăcut, cu același surîs chinuit ca mai înainte... S-a făcut o tăcere cumplită, în care nu se mai auzea decît fornăitul furios al maiorului Kojin.

Ivanov a respirat adînc, adînc, și întorcîndu-și fața într-o parte, a spus cu o voce surdă, fără să-l privească pe Cekmariov:

— În cazul acesta, știi, locotenente... cu toate că noi nu ne îndoim de cinstea dumitale... dar, știi... (l-a privit o clipă pe Cekmariov și și-a întors capul de la el), știi, e oarecum jenant să mai rămîi printre noi...

Cekmariov s-a clătinat. Părea că peste o clipă se va prăbuși. Dar s-a stăpînit și, ținîndu-și sabia cu mîna stîngă și uitîndu-se țintă drept înainte ca un somnambul, a pornit încet spre ușă. Noi ne-am dat tăcuți la o parte, ca să-l lăsăm să treacă.

Nu mai putea fi vorba să continuăm beția, și von Aschenberg nu încerca nici el să ne convingă să rămînem. A chemat ordonanțele și le-a dat ordin să strîngă totul de pe masă. Noi, treji acum și triști, ședeam tăcuți, parcă am mai fi așteptat să se întîmple ceva.

Cînd, Baidenko, ordonanța gazdei, a strigat deodată:

— Înălțimea voastră! Uitați-vă, aici e un ceas!

Ne-am repezit la el. Într-adevăr, pe dușumea, sub ceaunul rînduit pentru jonca, se afla ceasul lui Olhovski...

— Dracu' știe! — a bîiguit contele, rușinat. — Pesemne că l-am împins acolo cu piciorul fără să vreau.

Ordonanțele au fost îndepărtate pentru a doua oară ca să putem să discutăm nestingheriți noua situație. Tineretul vorbea cu compătimire despre Cekmariov, dar bătrînii aveau altă părere :

— Nu, domnilor. Ne-a jignit pe toți, și o dată cu noi, și regimentul, — a spus maiorul Kojin cu basul lui gros și hotărît. — De ce noi am permis să fim percheziționați, și el nu ? De-ar fi jignit un singur ofițer, problema s-ar fi rezolvat foarte simplu : cincisprezece pași, pistoale, și treaba s-ar fi terminat. Dar aici e cu totul altceva. Nu, el trebuie să plece din regimentul N. și va pleca.

Von Aschenberg, Ivanov și căpitanul au fost de aceeași părere, cu toate că se vedea că le este milă de Cekmariov. Apoi ne-am împrăștiat. Încet, tăcuți, parcă am fi venit de la o înmormîntare, am ieșit în cerdac și ne-am oprit, ca să ne luăm rămas bun unul de la altul.

Un om venea în fugă pe drum, spre casa lui von Aschenberg. Ivanov l-a recunoscut înaintea celorlalți — era ordonanța locotenentului Cekmariov. Soldatul n-avea șapca și părea grozav de sperit. A strigat de departe, abia răsuflînd :

— Înălțimea voastră... Nenorocire !... Locotenentul Cekmariov s-a împușcat !...

Am alergat la locuința lui Cekmariov. Ușile nu erau încuiate. Cekmariov zăcea pe dușumea, culcat pe o parte. Toată dușumeaua era plină de sînge. Un pistol mare de duel se afla la doi pași de el... Priveam chipul minunat al sinucigașului, pe care începuse să se arate încremenirea morții, și mi se părea că văd pe buzele lui același surîs chinuit, crispat.

— Vedeți dacă nu e vreun bilet pe undeva, — a spus cineva.

S-a găsit într-adevăr un bilet. Era pe birou, și peste el se afla... ce crezi ?... un ceas de aur marca Breghet, și ceea ce este și mai groaznic — Breghetul semăna ca două picături de apă cu ceasul contelui Olhovski.

Biletul acesta îl țin minte și acum pe dinafară. Iată ce scria în el :

„Adio, dragii mei camarazi. Jur pe dumnezeul meu, jur pe suferințele domnului nostru Isus Christos că nu sînt vinovat de furt. N-am permis să fiu percheziționat numai pentru că aveam în buzunar un ceas identic cu al contelui Olhovski, pe care l-am moștenit de la răposatul meu bunic. Din păcate nu-mai e nimeni în viață, care să-mi poată servi de martor și de aceea nu-mi mai rămîne să aleg decît între dezonoare și moarte. Dacă ceasul lui Olhovski se va găsi, și nevinovăția mea va fi astfel dovedită, îl rog pe știab-rotmistrul Ivanov să împartă toate lucrurile mele, armele și caii, dragilor mei camarazi, ca amintire, iar el personal să păstreze Breghetul meu."

Urma semnătura.

Unchiul Vasili Filippovici intrase cu totul în umbra lămpii. Și-a șters nasul, a tușit îndelung, învăluit în umbră, și în cele din urmă a spus :

— Vezi ce întîmplări îți rezervă viața, dragul meu...

ÎNCURCĂTURA

— Cred că nimeni nu şi-a petrecut crăciunul în chip mai original de cum l-a petrecut unul dintre pacienţii mei în anul o mie opt sute nouăzeci şi şase, — spunea Butînski, medic psihiatru, destul de cunoscut în oraş. — Dealtfel, eu nu voi povesti nimic despre această întîmplare tragi-comică, şi vă voi lăsa mai bine s-o citiţi singur, aşa cum a scris-o personajul principal al ei.

Spunînd acestea, doctorul a tras sertarul din mijloc al biroului său, în care se găseau aşezate în cea mai mare ordine mai multe teancuri de foi de hîrtie, scrise de diferite mărimi. Pe fiecare teanc era însemnat un nume şi un număr.

— Toate astea sînt lucrările literare ale nefericiţilor mei bolnavi, — a spus Butînski, cotrobăind prin sertar. — În decursul ultimilor zece ani am întocmit o colecţie întreagă cu cea mai mare minuţiozitate. Cîndva, cu alt prilej o vom cerceta împreună. Aici sînt multe lucruri, şi amuzante şi mişcătoare şi, pot spune, chiar instructive... Şi acum... vrei să citeşti hîrtiile astea?

Am luat din mîna doctorului un caiet potrivit de gros, de formatul unui sfert de coală, acoperit cu un

scris mare, drept, foarte apăsat, dar nervos. Iată ce am citit (las manucrisul neschimbat, cu amabila îngăduinţă a doctorului):

„Înălţimii Sale
D-lui doctor Butînski
consultant pe lîngă secţia de psihiatrie a spitalului N.

Din partea nobilului Ivan Efimovici Pcelovodov, care se află internat în secţia mai sus amintită:

CLRERE

Stimate domn!

De mai bine de doi ani, de cînd mă aflu în sala alienaţilor, am încercat de nenumărate ori să lămuresc trista neînţelegere, care m-a adus aici pe mine, un om complet sănătos. M-am adresat în acest scop, în scris şi verbal, medicului şef şi întregului personal medical al spitalului şi am cerut, dacă vă amintiţi, şi ajutorul dumneavoastră binevoitor. Acum îmi iau încă o dată îndrăzneala să vă rog să daţi atenţie rîndurilor de mai jos. O fac, pentru că înfăţişarea dumneavoastră simpatică precum şi atitudinea omenească faţă de bolnavi mă face să presupun că sînteţi un om bun şi caracterul dumneavoastră nu a fost încă deformat de profesiunea pe care o exercitaţi.

Vă rog stăruitor să citiţi această scrisoare pînă la capăt. Să nu vă stingherească faptul că pe alocuri veţi descoperi greşeli gramaticale sau lipsa de legătură a frazelor. Pentru că e greu, trebuie să recunoaşteţi, să trăieşti doi ani într-o casă de nebuni, să auzi numai

sudalmele paznicilor și vorbele smintite ale bolnavilor, și să-ți păstrezi totuși capacitatea de a-ți exprima clar gîndurile într-o scrisoare. Am absolvit o școală superioară, dar credeți-mă că acum nu sînt sigur de mine nici chiar cînd folosesc cele mai simple reguli de sintaxă.

Cer însă atenția dumneavoastră *specială*, tocmai pentru că știu bine că toți nebunii sînt înclinați să creadă că sînt internați în spital din greșeală sau din cauza uneltirilor dușmanilor. Știu cît le place să demonstreze lucrul acesta doctorilor și paznicilor, vizitatorilor și tovarășilor lor de nenorocire. De aceea înțeleg foarte bine neîncrederea pe care o au doctorii față de nenumăratele lor lămuriri și rugăminți. Eu însă vă rog numai atît să verificați, efectiv, ceea ce voi avea cinstea să vă spun acum.

Aceasta s-a întîmplat la 24 decembrie 1896. Pe atunci eram tehnician șef la turnătoria de oțel „Moștenitorii lui Carl Vudt et Co.", dar pe la mijlocul lunii decembrie m-am certat rău cu directorul din cauza nerușinatului sistem de amenzi, pe care-l pusese în spinarea muncitorilor. În timpul explicației pe care am avut-o cu el, m-am aprins și am țipat la el. I-am spus o puzderie de lucruri aspre și jignitoare și, fără să aștept să fiu invitat să plec, am părăsit singur serviciul.

Pentru că nu mai aveam ce face la uzină, la sfîrșitul crăciunului, am plecat de acolo, ca să sărbătoresc anul nou și să petrec sărbătorile de crăciun în orașul N., la niște rude apropiate.

Trenul era arhiplin. În vagonul meu, pe fiecare bancă ședeam cîte trei oameni. Vecinul meu din stînga era un tînăr student de la Academia de Arte. În fața mea ședea un negustoraș, care cobora în toate gările mari, ca să bea coniac. Printre altele, negustorașul a

amintit, în treacăt, că în orașul N., pe strada Nijni, are o măcelărie. Și-a spus de asemenea și numele: nu mi-l amintesc acum bine, dar parcă era Serdiuk... Sredniak... Serdolik... sau ceva asemănător... într-un cuvînt, o îmbinare a literelor S.R.D. și K. Mă opresc cu atîta răbdare asupra numelui său, pentru că dacă l-ați găsi pe negustorașul acesta, v-ar confirma în totul întreaga mea poveste. Era de statură mijlocie, îndesat, cu o față roză, bucălată, destul de simpatică, blond, mustăți mici, răsucite cu grijă în sus, barba rade.

Nu puteam dormi și ca să ne treacă timpul pălăvrăgeam și beam puțin. Dar pe la miezul nopții eram cu totul istoviți și ne mai aștepta încă o noapte întreagă de nesomn. Stăteam pe culoar și încercam, mai în glumă, mai în serios, să găsim fel de fel de mijloace să ne aranjăm mai comod, să putem dormi măcar trei sau patru ceasuri. Deodată, studentul a spus:

— Domnilor! Am descoperit un mijloc splendid ca să ne putem odihni. Numai că nu știu dacă veți fi de acord. Unul dintre noi să facă pe nebunul. Al doilea va rămîne lîngă el, iar al treilea se va duce la șeful de tren și-i va declara că sîntem cu un neam de-al nostru bolnav de o boală nervoasă și că pînă acum a fost liniștit, dar că acum a început deodată să se enerveze, și pentru siguranța călătorilor n-ar strica să fie izolat din timp.

Am fost de părere că planul studentului este simplu și sigur. Dar nici unul dintre noi nu-și exprima dorința să joace rolul nebunului. Atunci negustorașul a propus, spulberînd într-o clipă șovăielile noastre:

— Să tragem la sorți, domnilor!

Din toți trei eu eram cel mai în vîrstă și se cuvenea să fiu cel mai cuminte, totuși, am luat parte la această

idioată tragere la sorți și... desigur că am scos nodul batistei din pumnul închis al măcelarului.

Comedia cu șeful trenului a fost executată cu o naturalețe uimitoare. Imediat ni s-a pus la dispoziție un compartiment.

Din cînd în cînd, în timpul opririlor mari, auzeam lîngă ușa noastră glasuri întărîtate, care spuneau tare:

— Bine... Dar compartimentul ăsta?... Fii bun și deschide-l!

După acest ordin se auzea vocea însoțitorului, care răspundea încet și cu oarecare teamă:

— Mă iertați, dar în compartimentul acesta nu v-ați simți bine... e un bolnav acolo... nebun... nu prea e liniștit...

Discuția se curma imediat și auzeam pași care se îndepărtau. Planul nostru s-a dovedit bun și după ce ne-am săturat de rîs, am adormit. Totuși, n-am dormit prea liniștit, de parcă aș fi presimțit nenorocirea prin somn. Eram chinuit de coșmaruri și-mi amintesc că spre dimineață m-am trezit de cîteva ori din cauza propriilor mele strigăte.

La ora zece dimineața m-am trezit de-a binelea. Tovarășii mei de drum dispăruseră (trebuiau să coboare într-una din gările în care trenul sosea dis-de-dimineață). In schimb, pe canapeaua din fața mea ședea un vlăjgan înalt, roșcovan, pe cap cu o șapcă de uniformă a căilor ferate și mă privea cu atenție. Mi-am aranjat haina, m-am încheiat, mi-am scos prosopul din sacoșă și am vrut să mă duc la toaletă să mă spăl. Dar abia am pus mîna pe clanța ușii, că vlăjganul a sărit repede de la locul lui, m-a cuprins din spate cu brațele și m-a trîntit pe canapea. Înfuriat de această obrăznicie, am vrut să mă smulg din mîinile lui, să-l lovesc peste față, dar n-am putut nici să mă

mișc măcar. Brațele acestui flăcău voinic mă strîngeau ca într-o menghină de oțel.

— Ce ai cu mine? — am strigat eu, sufocîndu-mă sub greutatea corpului său. — Pleacă!... Lasă-mă...

In primele clipe am crezut că am de-a face cu un nebun. Iar vlăjganul înfierbîntat de luptă mă apăsa tot mai tare și spunea mereu, gîfîind furios:

— Așteaptă, drăguță, o să te pună în lanțuri, atunci o să afli ce au cu tine... Atunci o să afli, frate... o să afli.

Am început să-mi dau seama de groaznicul adevăr și, dîndu-i timp tînărului să se liniștească, i-am spus:

— Bine, făgăduiesc să nu mă mișc din loc. Numai dă-mi drumul. „Desigur — mă gîndeam eu — cu dobitocul ăsta n-ar folosi nici un fel de explicații. Să am răbdare și fără îndoială toată povestea asta o să se lămurească."

Intîi imbecilul nu m-a crezut, dar văzînd că stau culcat, foarte liniștit, a început puțin cîte puțin să-și descleșteze brațele și, în cele din urmă, mi-a dat drumul cu totul din îmbrățișarea lui sălbatică și s-a așezat pe canapeaua din fața mea. Dar mă urmărea mereu din ochi cu atenția încordată, a unei mîțe care pîndește un șoarece, și la toate întrebările mele nu răspundea un cuvînt.

Cînd trenul s-a oprit în gară, am auzit cum cineva a întrebat cu glas tare în culoarul vagonului:

— Aici e bolnavul?

O altă voce i-a răspuns repede:

— Da, să trăiți, domnule șef!

După aceasta, broasca ușii a pocnit și în compartiment s-a vîrît un cap cu un chipiu cu fundul roșu.

M-am repezit spre chipiul acesta cu un urlet deznădăjduit:

— Domnule șef de gară, pentru dumnezeu!...

Dar în aceeași clipă capul s-a retras repede, broasca a țăcănit puternic în ușă, iar eu mă și aflam culcat pe canapea, zvîrcolindu-mă sub corpul însoțitorului meu, care mă strivea.

In sfîrșit, am sosit la N. Numai după vreo zece minute de la oprire au venit să mă ia... trei hamali. Doi dintre ei m-au apucat zdravăn de mîini, iar al treilea, împreună cu călăul meu de mai înainte, m-au înșfăcat de gulerul paltonului.

Așa m-au scos din vagon. Primul pe care l-am zărit pe peron era un colonel de jandarmi cu mustăți stufoase, minunate și cu ochi albaștri, senini, în ton cu panglica chipiului. Am exclamat întorcîndu-mă spre el :

— Domnule ofițer, vă implor, ascultați-mă...

El a făcut semn hamalilor să se oprească, s-a apropiat de mine și a întrebat cu un ton politicos, aproape mîngîios :

— Cu ce vă pot servi?

Se vedea că voia să pară calm, dar privirea lui nehotărîtă și cuta neliniștită din jurul buzelor sale mi-arătau că mă pîndea cu oarecare teamă. Am înțeles că toată salvarea mea depindea de tonul meu liniștit și i-am povestit ofițerului cît am putut de curgător, fără grabă și cu un ton sigur, tot ce se petrecuse cu mine.

M-a crezut sau nu? Uneori, fața lui exprima o înțelegere vie, neprefăcută, pentru povestea mea, dar alteori parcă se îndoia și dădea numai din cap cu expresia pe care o cunosc atît de bine, cu care se ascultă pălăvrăgeala copiilor sau a nebunilor.

Cînd mi-am terminat povestea, el a spus ferindu-se să se uite în ochii mei, dar politicos și blînd :

— Vezi dumneata... eu, desigur, nu mă îndoiesc... dar, zău, am primit o astfel de telegramă... Și apoi...

prietenii dumitale... Oh, eu sînt sigur că ești complet sănătos, dar... știi dumneata, doar nu te costă nimic să stai de vorbă cu un doctor vreo zece minute. El se va convinge fără îndoială imediat că facultățile dumitale mintale sînt în cea mai perfectă stare și-ți va da drumul. Recunoaște că eu, la urma urmei, nu sînt deloc competent în această chestie.

Totuși, a fost atît de amabil să-mi dea ca însoțitor un singur hamal, după ce i-am dat în prealabil cuvîntul de onoare că pe drum nu-mi voi exprima în nici un fel indignarea și că nu voi încerca să fug.

Am sosit la spital tocmai la ora vizitelor. N-a trebuit să aștept mult. In curînd, în sala de primire a venit medicul-șef, însoțit de cîțiva interni, de intendentul secției de psihiatrie, de paznici și de vreo douăzeci de studenți. A venit drept la mine și m-a privit atent și îndelung. Am întors capul. Mi s-a părut, nu știu de ce, că omul acesta m-a urît din prima clipă.

— Te rog numai să nu te enervezi, — mi-a spus doctorul, care nu-și mai lua privirea aspră de la mine. — Aici n-ai dușmani. Nimeni nu te va persecuta. Dușmanii au rămas acolo... în alt oraș... Nu vor îndrăzni să te urmărească aici. Vezi, în jurul dumitale sînt tot oameni buni, cumsecade, mulți dintre ei te cunosc bine și te simpatizează. Pe mine, de exemplu, nu mă recunoști?

El m-a considerat de la început nebun. Am vrut să-l contrazic, dar m-am stăpînit la timp. Îmi dădeam foarte bine seama că orice acces de furie din partea mea, orice expresie violentă va fi socotită ca un semn neîndoielnic de nebunie. De aceea am tăcut.

Apoi doctorul mi-a luat numele și pronumele, m-a întrebat cîți ani am, cu ce mă ocup, cine sînt părinții mei și așa mai departe. La toate aceste întrebări am răspuns scurt și precis.

— Și de mult te simți bolnav? — m-a întrebat doctorul pe neașteptate.

Am răspuns că nu mă simt deloc bolnav și că, în general, mă bucur de o sănătate excelentă.

— Ei da, desigur... Eu nu vorbesc de vreo boală serioasă dar... spune-mi dacă suferi de mult de dureri de cap, de insomnie? Nu ți se întîmplă să ai halucinații? Amețeli? Nu simți uneori contracții musculare involuntare?

— Dimpotrivă, domnule doctor, dorm foarte bine și aproape că nu știu ce înseamnă durerea de cap. Singura dată cînd am avut un somn agitat a fost noaptea trecută.

— Asta o știm noi, — a spus liniștit doctorul. — Acum n-ai putea să-mi povestești ce-ai făcut din clipa în care domnii care te însoțeau au rămas la gara Krivorecie și n-au apucat să se mai urce în tren? Ce te-a făcut, de exemplu, să-l iei la bătaie pe ajutorul de conductor? Sau de ce, după asta, te-ai repezit cu amenințări la șeful de gară, care intrase în compartimentul dumitale?

Atunci i-am povestit amănunțit doctorului tot ce spusesem mai înainte ofițerului de jandarmi. Dar povestirea mea nu mai era atît de legată și de sigură ca înainte — mă tulbura atenția lipsită de jenă a mulțimii, care mă înconjura. Și, în afară de asta, mă enerva și insistența doctorului, care dorea cu orice preț să mă facă nebun. Chiar în mijlocul povestirii mele, medicul-șef s-a întors spre studenți și a spus:

— Observați, domnilor, cum uneori viața se întîmplă să fie mai neverosimilă decît orice născocire? Dacă un scriitor ar născoci o astfel de temă, publicul n-ar crede pentru nimic în lume. Iată, asta numesc eu inventivitate.

Am înțeles foarte limpede ironia care se desprindea din vorbele lui. M-am înroșit de rușine și am tăcut.

— Continuă, continuă, te rog, te ascult, — a spus medicul-șef cu o blîndețe simulată.

Dar nu ajunsesem încă la episodul cu trezirea mea, că el m-a zăpăcit cu întrebarea:

— Ia spune, în ce lună sîntem?

— Decembrie, — am răspuns eu, întîrziind puțin, pentru că întrebarea mă cam uimise.

— Și mai înainte ce lună a fost?

— Noiembrie...

— Și înainte?

Trebuie să mărturisesc că mi-am amintit totdeauna cu greu lunile care se termină cu „brie", și ca să spun ce lună era înaintea alteia, trebuia să le numesc în gînd pe toate, începînd de la august. De aceea m-am oprit puțin.

— M-da... ordinea lunilor nu o ții minte prea bine, — a observat medicul-șef, neglijent, parcă în treacăt, adresîndu-se mai mult studenților decît mie. — O oarecare încurcătură în noțiunea de timp... Asta nu-i nimic. Asta se întîmplă... Ei... mai departe. Ascult.

Desigur că n-am avut dreptate, de o mie de ori n-am avut dreptate și mi-am făcut rău mie însumi, dar procedeele iezuitice ale doctorului m-au înfuriat atît de tare, încît am strigat cît m-a ținut gura:

— Dobitocule! Rutinarule! Dumneata ești mult mai nebun decît mine!

Repet că această exclamație era neprevăzătoare, prostească, dar eu n-am redat nici a suta parte din batjocura răutăcioasă de care erau pline toate întrebările medicului-șef.

El a făcut o mișcare abia vizibilă din ochi, și paznicii s-au aruncat în aceeași clipă din toate părțile asu-

pra mea. Furios din cale afară, am lovit pe cineva în obraz, m-au trîntit jos și m-au legat...

— Acest fenomen se numește *raptus* — un acces brusc, violent! — am auzit eu în spatele meu vocea măsurată a medicului-șef, în timp ce paznicii mă scoteau pe brațe din sala de primire.

. . . .

„Vă rog, domnule doctor, verificați tot ce am scris și dacă se va dovedi că este adevărat, atunci din asta rezultă o singură concluzie — că am fost victima unei erori medicale. Și vă rog, vă implor, eliberați-mă cît mai repede cu putință. Viața aici e de nesuportat. Oamenii de serviciu, mituiți de intendent (care, după cum știți, este un spion prusac), toarnă zilnic în mîncarea bolnavilor o cantitate enormă de stricnină și de acid prusic. Alaltăieri monștrii aceștia au mers cu cruzimea atît de departe, încît m-au chinuit cu fierul înroșit în foc, aplicîndu-mi-l pe burtă și pe piept.

Tot așa și cu șobolanii. Aceste animale, probabil că sînt înzestrate..."

— Ce-i asta, doctore? Mistificare? Aiureala unui nebun? — i-am întrebat eu, înapoindu-i manuscrisul. — A verificat oare cineva faptele despre care scrie omul acesta?

Pe fața lui Butînski a trecut un zîmbet amar.

— Vai! Aici e într-adevăr vorba de o așa-numită eroare medicală, — a spus el și a băgat manuscrisul în sertar. — L-am găsit pe negustor — numele lui este Sviridenko, și el a confirmat tot ce ai citit acum. A spus chiar mai mult: cînd au coborît la gară, el împreună cu pictorul, au băut atît de mult ceai cu rom, încît au hotărît să continue gluma și au trimis în urma trenului o telegramă cu următorul cuprins: „Am pierdut trenul, am rămas la Grivorecie, aveți grijă de

bolnav". Desigur că era o glumă idioată! Dar știi dumneata cine l-a distrus definitiv pe nenorocitul acesta? Directorul uzinei „Moștenitorii lui Carl Vudt et Co.". Cînd a fost întrebat dacă n-au observat el și cei din jurul lui, oarecari curiozități sau anomalii la Pvelovodov, a răspuns că de mult îl socotea pe tehnicianul șef Pcelovodov nebun, iar în ultimul timp chiar nebun furios. Cred c-a făcut-o din răzbunare.

— Atunci de ce-l țineți în ospiciu pe nenorocitul acesta, dacă cunoașteți adevărul? — m-am frămîntat eu. — Scoateți-l din spital, interveniți, stăruiți!...

Butînski a dat din umeri.

— Oare n-ai observat sfîrșitul scrisorii lui? Preaslăvitul regim al instituției noastre și-a desăvîrșit opera. Acest om este într-adevăr de un an de zile bolnav incurabil. La început a fost obsedat de mania persecuției, iar după aceea a căzut în idiotism.

DOCTORUL MIRACULOS

Povestirea aceasta nu este rodul unei imaginații sterpe. Tot ce-am scris aici s-a petrecut întocmai în orașul Kiev, cu vreo treizeci de ani în urmă, și amintirea celor petrecute se păstrează cu sfințenie pînă astăzi, în cele mai mici amănunte, în tradiția familiei despre care va fi vorba. In ceea ce mă privește pe mine, eu n-am făcut decît să schimb numele unora dintre eroii acestei întîmplări înduioșătoare și să aștern pe hîrtie povestea auzită de la alții.

— Griș, mă Griș! Ia uită-te, mă, la purcel... Rîde... Zău, mă. Și ce are-n gură!... Vezi, ia uite... iarbă are în gură, zău are iarbă!... Ce comedie!

Cei doi băiețași, care stăteau în fața geamului uriaș al vitrinei unui magazin alimentar, s-au pornit pe un rîs nestăpînit, dîndu-și coate unul altuia în coaste și țopăind fără voie din pricina gerului. Stăteau proțăpiți de mai bine de cinci minute în fața splendidei expoziții, care le ațîța și imaginația și foamea. Scăldați în lumina strălucitoare a unor lămpi agățate de tavan, se înălțau munți întregi de portocale și de mere roșii și tari. Piramidele de mandarine își arătau cu gingășie auriul învelit în foiță subțire de hîrtie. Pe platourile de porțelan se lăfăiau pești uriași, afumați și marinați, cu gurile urît căscate și cu ochii holbați. Ceva mai jos, înconjurate de ghirlande de cîrnați, se făleau șunci zemoase, cu un strat gros de slănină roz... Nenumărate borcănașe și cutiuțe cu aperitive sărate, fierte și afumate completau tabloul acesta impresionant, care-i făcea pe cei doi băieți să uite pentru o clipă gerul de douăsprezece grade și importanta însărcinare dată de mama lor — însărcinare care se terminase atît de repede și de jalnic.

Băiatul cel mare s-a smuls cel dintîi din contemplarea acestei priveliști fermecătoare. L-a tras pe fratele său de mînecă și i-a spus aspru:

— Hai, Volodea, hai să mergem... N-avem ce să mai...

Băiețașii și-au înăbușit un oftat greu (cel mai mare abia avea zece ani, și pe lîngă aceasta nici unul dintre ei nu mîncase altceva decît o ciorbă goală de dimineață), au mai aruncat o ultimă privire pofticioasă asupra expoziției alimentare și au pornit grăbiți în fugă, în lungul străzii. Prin ferestrele aburite ale vreunei case zăreau din cînd în cînd pomul de crăciun, care de departe părea un ciorchine uriaș de pete luminoase albăstrii. Cînd și cînd, sunetele unei polci vesele ajungeau pînă la ei... Dar ei alungau cu bărbăție gîndul ispititor să se oprească pentru cîteva clipe și să-și lipească nasul de geam.

Pe măsură ce înaintau, străzile erau tot mai pustii și mai întunecoase. Magazinele frumoase, brazii strălucitori, trăpașii care goneau acoperiți cu plase albastre și roșii, scîrțîitul săniilor, animația sărbătorească a mulțimii, vuietul vesel al discuțiilor și al strigătelor, fețele surîzătoare și îmbujorate

de ger ale doamnelor elegant îmbrăcate — totul rămăsese în urmă. Au început să apară maidanele, ulicioarele întortocheate și înguste, povîrnișurile triste cufundate în întuneric... În sfîrșit, au ajuns la o casă dărăpănată, strîmbă, singuratică. Partea ei de jos, sau mai bine zis subsolul, era construit din piatră, iar partea de sus, din lemn. Ei au trecut printr-o curte îngustă, murdară, acoperită de gheață, pe care toți locatarii o foloseau ca groapă de lături, au coborît în subsol, au străbătut prin întuneric un coridor comun, au găsit, dibuind, ușa camerei lor și au deschis-o.

Merțalovii trăiau în subterana aceasta de mai bine de un an. Băiețașii se obișnuiseră de mult și cu pereții afumați, pe care lăcrăma umezeala, și cu zdrențele ude, puse la uscat pe frînghia întinsă de-a lungul camerei, și cu groaznicul miros al petrolului lampant, al șobolanilor și al rufelor murdare de copii —, adevărat miros al sărăciei. Dar astăzi, după tot ce văzuseră pe stradă, după marea veselie sărbătorească, pe care o simțiseră pretutindeni, o adîncă suferință — deloc copilărească — le strîngea inimioara lor de copii. Într-un colț, pe un pat lat și murdar stătea culcată o fetiță de vreo șapte ani. Fața ei ardea, respirația-i era scurtă și greoaie, iar ochii ei sticleau, larg deschiși, cu o privire fixă și rătăcită. Lîngă pat, într-un leagăn atîrnat de tavan, un sugaci urla, schimonosindu-se și înecîndu-se. O femeie înaltă, slabă, cu obrajii supți, obosiți, parcă înnegriți de durere, stătea în genunchi lîngă fetița bolnavă și-i îndrepta perna, în timp ce cu cotul avea grijă să balanseze leagănul. Cînd au intrat băieții — tîrînd în urma lor o năvală de valuri alburii de aer înghețat — femeia și-a întors spre ei fața îngrijorată.

— Ei ? Ce-i ? — a întrebat ea scurt, cu nerăbdare.

Băieții tăceau. Numai Grișa își ștergea zgomotos nasul cu mîneca paltonului, făcut dintr-un vechi halat vătuit.

— Ați dus scrisoarea ?... Grișa, pe tine te întreb, ai dat scrisoarea ?

— Am dat-o, — a răspuns Grișa cu vocea răgușită de ger.

— Ei și ? Tu ce i-ai spus ?

— Păi tot ce m-ai învățat. „Iată, zic, o scrisoare de la Merțalov, fostul dumneavoastră administrator." Dar el ne-a înjurat : „Cărați-vă de aici... ticăloșilor"...

— Da' cine... cu cine ați vorbit ?... Spune lămurit, Grișa !

— Cu portarul... cu cine altul ? I-am spus : „Ia, nene, scrisoarea și dă-o, că eu aștept aici jos răspunsul". Iar el : „Ia te uită, nu cumva ?... Parcă boierul ar avea timp să citească scrisorile voastre !"

— Ei, și tu ?

— Eu i-am spus tot, cum m-ai învățat : „N-avem, zic, ce să mîncăm... Mama-i bolnavă... moare... Zic : De cum găsește tata o slujbă, o să vă mulțumească, Saveli Petrovici, zău c-o să vă mulțumească." Și tocmai atunci a început să sune soneria .. și suna, suna... iar el ne zice : „Cărați-vă mai repede la dracu' ! Să nu vă mai prind pe-aici"... Ba lui Volodka i-a mai dat și una peste ceafă.

— Da, mi-a dat una peste ceafă, — a zis Volodea, care urmărea atent povestirea fratelui său, scărpinîndu-și ceafa.

Băiatul cel mare a început deodată să se scotocească preocupat prin buzunarele adînci ale halatului. În cele din urmă, a scos un plic boțit, l-a pus pe masă și a zis :

— Iată scrisoarea...

Mama n-a mai întrebat nimic. Mult timp, în aerul greu și umed al camerei s-a auzit numai țipătul ascuțit al sugaciului și răsuflarea scurtă și repede a Mașutkăi, care semăna mai mult cu un geamăt întrerupt și monoton. Deodată, mama și-a întors capul și le-a spus :

— A mai rămas ciorbă de la prînz. Poate că vreți să mîncați. Numai că-i rece și n-avem cu ce s-o încălzim...

În clipa aceea, în coridor s-a auzit zgomot de pași nesiguri și bîjbîitul unei mîini, care căuta ușa prin întuneric. Mama și cei doi băieți — toți trei palizi din cauza așteptării încordate — s-au întors spre ușă.

A intrat Merțalov, îmbrăcat într-un pardesiu subțire, pe cap cu o pălărie de pîslă, de vară, și fără galoși. Mîinile îi erau umflate și învinețite de ger; ochii înfundați în orbite, iar obrajii — supți în jurul gingiilor, ca la un mort. N-a spus soției lui nici un cuvînt, și ea nu i-a pus nici o întrebare. Din deznădejdea pe care și-au citit-o unul altuia în ochi, s-au înțeles.

În anul acesta vrăjmaș și cumplit, peste Merțalov și familia lui se abătuse, fără crutare, nenorocire peste nenorocire. Întîi, Merțalov se îmbolnăvise de febră tifoidă și cheltuise pe doctorii toate bietele lui economii. Apoi, după ce se însănătoșise, aflase că postul lui — o slujbă modestă de administrator de casă, plătită cu douăzeci și cinci de ruble pe lună — fusese ocupat de altul... Atunci a pornit goana desperată, înfrigurată, după cîte o muncă de ocazie, după copieri de manuscrise, după vreun post mizerabil ; a început amanetarea și reamanetarea lucrurilor și vînzarea diferitelor boarfe din casă. Și după toate acestea se mai îmbolnăviseră și copiii. Cu trei luni mai înainte îi murise o fetiță. Acum zăcea alta, cu febră și fără cunoștință. Elisaveta Ivanovna era silită să îngrijească de fetița bolnavă, să alăpteze copilul cel mic și să se ducă pînă aproape de celălalt capăt al orașului, unde spăla rufe cu ziua.

În ziua aceea încercaseră tot ceea ce omenește era cu putință, ca să stoarcă de undeva măcar cîteva copeici pentru doctoria Mașutkăi. Merțalov cutreierase în fugă aproape jumătate din oraș, milogindu-se și umilindu-se pretutindeni. Elisaveta Ivanovna se dusese să se roage de cucoana ei s-o ajute, copiii fuseseră trimiși cu o scrisoare la domnul a cărui casă fusese administrată înainte de Merțalov... Dar toți se scuzaseră, fie cu grijile sărbătorilor, fie cu lipsa de bani... Unii, ca de pildă portarul fostului său stăpîn, nici nu-i lăsau bine să-și spună păsul că-i și luau la goană.

Multă vreme n-a scos nimeni o vorbă. Apoi Merțalov s-a ridicat deodată de pe cufărul pe care șezuse pînă atunci și cu un gest hotărît și-a îndesat pe frunte pălăria ponosită.

— Unde te duci ? — l-a întrebat îngrijorată Elisaveta Ivanovna.

Merțalov, care și pusese mîna pe clanță, și-a întors capul :

— Dacă stau, tot nu pot să ajut cu nimic, — a răspuns el răgușit. — Mai bine mă duc... Măcar să încerc să cer de pomană.

A ieșit în stradă și a pornit înainte, fără țintă. Nu căuta nimic, nu nădăjduia nimic. Pentru el, perioada aceea a sărăciei, în care visezi că găsești în stradă un portofel cu bani sau că primești o moștenire neașteptată de la un unchi necunoscut, rudă dintr-a treia spiță, trecuse de mult. Acum îl cuprinsese o dorință nestăpînită să fugă, oriunde, să fugă fără să se uite în urmă, numai să nu mai vadă desperarea tăcută a familiei flămînde.

Să ceară de pomană? Încercase și asta în ziua aceea, de două ori. Dar prima dată, un domn îmbrăcat într-o blană de urs îi făcuse morală că ar fi mai bine să muncească decît să cerșească, iar a doua oară fusese amenințat c-o să fie dus la poliție.

Fără să-și dea seama, Merțalov s-a trezit în centrul orașului, lîngă gardul grădinii publice. Pentru că tot drumul suise mereu la deal, gîfîia și se simțea obosit. A intrat pe poartă, cu capul gol de gînduri, a luat-o pe aleea lungă de tei troieniți și s-a așezat pe o bancă.

În jurul lui domnea o liniște adîncă. Pomii, înveșmîntați în mantiile lor albe, dormitau în majestuoasă nemișcare. Uneori, de pe vreo creangă de sus, se desprindea o bucată de zăpadă, care cădea foșnind, lovindu-se de ramuri. Liniștea adîncă și pacea plină de măreție, care stăpîneau grădina, au deșteptat deodată în sufletul chinuit al lui Merțalov setea nestăvilită de liniște și pace.

„Ce bine ar fi să mă culc și să adorm — se gîndea el — și să uit de soție, de copiii flămînzi, de boala Mașutkăi." Și-a strecurat mîna sub vestă și a pipăit frînghia destul de groasă, care-i ținea loc de curea. Gîndul sinuciderii i-a răsărit clar în minte. Gîndul acesta nu-l înspăimînta, bezna necunoscutului nu-l cutremura nici o clipă.

„Decît să pier încet, nu-i mai bine să aleg calea mai scurtă?" A vrut să se scoale să-și înfăptuiască groaznica intenție, dar în clipa aceea a auzit deslușit prin aerul înghețat scîrțîitul unor pași, venind dinspre capătul aleii. Merțalov și-a întors privirea dușmănoasă într-acolo. Cineva mergea pe alee. Mai întîi a văzut licărirea unei țigări, cînd mai vie, cînd mai palidă. Apoi, treptat, a deslușit figura unui bătrîn potrivit de înalt, pe cap cu o căciulă călduroasă, îmbrăcat cu un palton de blană, și în picioare cu șoșoni. Cînd a ajuns în dreptul băncii, necunoscutul s-a îndreptat pe neașteptate spre Merțalov, și-a atins ușor căciula cu mîna și l-a întrebat:

— Îmi dai voie să stau și eu?

Merțalov și-a întors capul cu o mișcare voit repezită și s-a mutat mai spre capătul băncii. Vreo cinci minute s-au scurs într-o tăcere desăvîrșită, în timp ce necunoscutul își fuma țigara de foi și — Merțalov își dădea seama — îl cerceta din ochi pe furiș.

— Ce noapte plăcută, — a deschis vorba necunoscutul. — Ger... liniște. Minunată e iarna rusească!

Vocea lui era liniștită, mîngîietoare — voce de bătrîn. Merțalov tăcea fără să-ntoarcă fața.

— Iacă, am cumpărat pentru niște copilași cunoscuți cîteva daruri, — a urmat necunoscutul (ținea în mîini cîteva pachete). — Dar uite că pe drum n-am putut să rabd să nu fac un ocol, ca să trec prin grădină, că e tare bine aici!

Merțalov era un om blînd și sfios, dar la ultimele cuvinte ale necunoscutului l-a cuprins deodată un val de furie deznădăjduită. S-a întors spre bătrîn cu o mișcare bruscă și a început să strige dînd caraghios din mîini și sufocîndu-se:

— Daruri!... daruri!... Daruri pentru copilași cunoscuți... Iar eu... la mine, stimate domn, în clipa aceasta, acasă, copilașii mei crapă de foame... Daruri!... Și nevestei mele i-a secat laptele... sugaciul n-a mîncat toată ziua nimic... Daruri!...

Merțalov se aștepta ca după această răbufnire de furie fără șir, bătrînul să se scoale și să plece, dar se înșela. Bătrînul și-a apropiat de el fața sa inteligentă, serioasă, cu favoriți cărunți și i-a spus prietenește, dar hotărît:

— Aşteaptă... nu te enerva! Povesteşte-mi tot, pe rînd şi cît se poate de scurt. Poate că, împreună, vom găsi ceva pentru dumneata.

Chipul neobişnuit al necunoscutului era atît de liniştit şi-i inspira atît de mare încredere, încît Merţalov i-a spus pe nerăsuflate povestea sa, în grabă, fără să ascundă nimic, dar grozav de enervat. I-a povestit de boala lui, de pierderea serviciului, de moartea copilului, de toate nenorocirile sale, chiar şi despre ceea ce se întîmplase în ziua aceea. Necunoscutul l-a ascultat fără să-l întrerupă, privindu-l din ce în ce mai stăruitor cu ochii săi cercetători, de parcă ar fi vrut să pătrundă cît mai adînc în sufletul acesta chinuit şi revoltat. Deodată, a sărit de la locul său cu o mişcare bruscă, tinerească, şi l-a apucat pe Merţalov de mînă. Fără să vrea, acesta s-a ridicat şi el.

— Haide! — a spus necunoscutul, trăgîndu-l pe Merţalov de mînă. — Să mergem mai repede!... Norocul dumitale e că te-ai întîlnit cu un doctor. Desigur că nu pot să garantez nimic, dar... să mergem!

Abia trecuseră zece minute, că Merţalov şi doctorul intrau în subsol. Elisaveta Ivanovna era culcată pe pat, lîngă fetiţa bolnavă, cu capul înfundat în pernele murdare, soioase. Băieţaşii sorbeau ciorba, stînd pe aceleaşi locuri ca înainte. Speriaţi de lipsa îndelungată a tatălui şi de încremenirea mamei lor, plîngeau, întinzîndu-şi lacrimile pe faţă cu pumnii murdari şi vărsîndu-le din belşug în cratiţa afumată. Doctorul a intrat în cameră, şi-a scos paltonul şi a rămas într-o haină demodată, cam uzată. Apoi s-a apropiat de Elisaveta Ivanovna, dar aceasta nici n-a ridicat capul măcar.

— Ei lasă, lasă, draga mea, — a spus doctorul şi i-a mîngîiat umerii cu duioşie. — Ia scoală-te! S-o văd pe bolnava voastră.

Şi ca şi mai înainte în grădină, tonul duios şi convingător al vocii lui a făcut-o pe Elisaveta Ivanovna să se ridice într-o clipă de pe pat şi să execute fără împotrivire tot ce-i spunea doctorul. Peste două minute, Grişka aprindea în sobă lemnele după care miraculosul doctor trimisese la vecini, Volodea sufla din toată puterea în samovar, ca să aţîţe focul, iar Elisaveta Ivanovna îi punea Maşutkăi o compresă caldă... Puţin mai tîrziu a apărut şi Merţalov. Cu trei ruble pe care i le dăduse doctorul, cumpărase între timp ceai, zahăr, chifle şi, la birtul cel mai apropiat, găsise mîncare caldă. Doctorul şedea la masă şi scria ceva pe un petic de hîrtie, pe care-l rupsese din carneţelul său. După ce a terminat cu scrisul, a făcut în josul foii cu creionul un fel de cîrlig în loc de semnătură, s-a ridicat de pe scaun, a acoperit cele scrise cu farfurioara de ceai şi a spus:

— Iată, cu hîrtia asta te duci la farmacie... Îi dai la fiecare două ore cîte o linguriţă din medicamentul acesta, care o va ajuta pe micuţă să expectoreze... Continuă să-i pui comprese calde... În afară de asta, chiar dacă îi va fi mai bine, chemaţi-l mîine în orice caz pe doctorul Afrosimov. Este un doctor bun şi un om de treabă. O să vorbesc eu cu el numaidecît. Acum rămîneţi cu bine, domnilor! Dea domnul ca anul ce vine să fie mai îngăduitor decît acesta şi, mai cu seamă — nu vă pierdeţi curajul.

După ce a strîns mîna lui Merţalov şi a Elisavetei Ivanovna, care nu se dezmeticiseră încă, şi după ce a mîngîiat în treacăt obrazul lui Volodea, care rămăsese cu gura căscată, doctorul şi-a încălţat repede şoşonii şi şi-a îmbrăcat paltonul. Merţalov, care şi-a venit în fire abia cînd doctorul ajunsese pe coridor, s-a repezit după el.

Cum însă în coridorul întunecos nu se putea distinge nimic, Merţalov a strigat la întîmplare:

— Domnule doctor! Domnule doctor, staţi puţin!... Spuneţi-mi numele dumneavoastră, domnule doctor! Măcar copiii mei să se roage pentru dumneavoastră!

Şi dibuia în toate părţile cu mîinile ca să-l prindă pe doctorul care se mistuise în întuneric. Dar din capătul celălalt al coridorului, o voce liniştită, bătrînească, i-a răspuns:

— Ei! Fleacuri!... Întoarce-te mai bine mai repede acasă!

Cînd s-a întors în cameră, îl aştepta o surpriză: sub farfurioara de ceai, lîngă reţeta doctorului miraculos, se aflau cîteva bilete mari de bancă...

În aceeaşi seară, Merţalov a aflat şi numele binefăcătorului său neaşteptat. Pe eticheta de pe sticluţa cu doctorie, mîna sigură a farmacistului scrisese: „După reţeta profesorului Pirogov".

Am auzit întîmplarea aceasta — de nenumărate ori — chiar din gura lui Grigori Emelianovici Merţalov — a acelui Griska, cel care în ajunul crăciunului amintit aci, vărsa lacrimi în cratiţa cu ciorbă, cu fundul afumat. El ocupă un post destul de mare şi de răspundere la o bancă, şi este dat ca pildă de cinste şi de înţelegere pentru nevoile săracilor. De cîte ori îşi termina povestea despre miraculosul doctor, adăuga cu o voce în care tremurau lacrimi stăpînite:

— Din clipa aceea, peste familia noastră coborîse parcă un înger binefăcător. Toate s-au schimbat în bine. La începutul lunii ianuarie, tata a găsit un serviciu, mama s-a însănătoşit, iar pe mine şi pe fratele meu au izbutit să ne dea la liceu ca bursieri ai statului. Acest om sfînt săvîrşise pur şi simplu o minune. Dar de atunci nu l-am mai văzut pe doctorul nostru miraculos decît o dată — pe cînd îl transportau mort la moşia lui din Vişnea. De altfel, nu se poate spune că l-am văzut într-adevăr, pentru că acel ceva minunat, puternic şi sfînt, care trăia şi ardea în doctorul acesta miraculos cînd era în viaţă, se stinsese pentru totdeauna.

ÎN INIMA PĂDURII

E mijlocul lunii aprilie, seara. Merg prin pădure pe o cărare îngustă, bătătorită și plină de rădăcini, care șerpuiește pe două făgașuri nisipoase și adînci. De o parte și de alta a lor, în jurul butucilor cenușii, lipsiți de sevă, cresc conifere tinere. Lîngă mine merge Kirilă, sotski [1]) din Zulnea, iar înaintea mea, pădurarul Talimon. Amîndoi pășesc rar, cu pași mari. Sub picioarele lor, încălțate cu opinci făcute din coajă de tei, nu trosnește nici măcar o ramură uscată. Din cînd în cînd, Talimon se abate de pe cărare, se apleacă și cotrobăie printre pomii prăvăliți la pămînt. Caută surcelele pe care și le pregătise încă de dimineață, ca să facă focul, dar nu izbutește să le găsească. Pesemne că uitase locul unde le adunase, dar nu prea-i dă mîna să recunoască asta — el, vechi vînător, mai ales față de Kirilă, rivalul său de totdeauna. Îl aud cum bombăne, fără să lase din gură luleaua-i scurtă, despre „ticăloșii și fiii de diavol".

Aveam de gînd să facem un foc în pădure și să tragem lîngă el un pui de somn de vreo trei-patru ore, pînă mijea de ziuă. O dată cu revărsatul zorilor, trebuia să și fim în pîndă să nu scăpăm primul cîntat al cocoșilor de munte.

[1]) Grad inferior în poliția rurală. (N. red. rom.)

Kirilă și Talimon sînt însoțitorii mei obișnuiți la vînătoare. Kirilă este un mujic înalt, osos și cam încovoiat de spate. Are o față slabă, galbenă, obraji scofîlciți, bărbia ascuțită și prost bărbierită. De amîndouă părțile frunții sale neobișnuit de mari se revarsă un păr drept și lung. Capul lui seamănă cu capul unui matematician sau astronom de operetă. Peste cojoc poartă o scurtă de pîslă, cam veche, dar curată și chiar ferchezșă, jumătatea din dreapta de culoare cafenie, iar cea din stînga, cenușie. Cusăturile sînt toate tighelite cu șnur roșu. La vînătoare, Kirilă își pune căciula de oaie pe o ureche așa că-i acoperă un ochi, și atunci tot satul știe că „sotnicul merge la boierit".

Kirilă a slujit la „moscali", a luptat la Plevna și a fost decorat cu crucea Sf. Gheorghe. Pentru ce anume a fost decorat nu poți să te lămurești bine din spusele lui. Din ceea ce povestește el afli numai că atunci „cînd turcii ne-au făcut prizonieri, au luat o dată cu noi și pe maiorul Ptițîn, iar pe urmă, cînd noi toți am pornit să fugim, turcii l-au snopit pe maiorul Ptițîn, de l-au omorît..." De zece ani împliniți slujește ca sotski ales, cu o leafă de opt ruble pe an și-și îndeplinește îndatoririle de serviciu cu un „zel administrativ" plin de înflăcărare. În sinea sa, atribuia o importanță exagerată puterii cu care era învestit. Cei arestați în satul lui erau trimiși pînă la postul următor de jandarmi cu mîinile legate la spate, iar printre mîini li se petrecea o frînghie lungă. Doi țărani, însoțitorii arestatului, țineau capetele frînghiei, dînd întregii procesiuni un aspect impunător, dar și caraghios. Kirilă ținea socoteala gospodarilor care trebuiau să se ducă la munca de interes obștesc și-i asigura pe toți că are pentru treaba asta niște

enstrucții. Totuși, regulile după care se călăuzea în stabilirea rîndului la muncă păreau să fie mai degrabă un rezultat al simpatiilor închegate la un pahar de băutură decît al îndrumărilor misterioaselor instrucțiuni. Intr-o oarecare măsură, el dirija opinia publică, iar de sărbători, în mijlocul mulțimii adunate pe pajiștea de lîngă gardul monopolului (această pajiște e un fel de club sătesc), vocea lui răsuna mai puternic decît a tuturor. Mereu aceleași fraze provocătoare ajungeau totdeauna pînă la fereastra mea: „Le voi dovedi...", „Legea nu îngăduie...", „Cînd am fost pus șef..." Se îmbăta rar, dar cînd era beat, era pus pe harță. Atunci se simțea obligat să meargă chiar prin mijlocul drumului și pretindea ca toți oamenii să-și scoată căciula în fața lui. „Ce-i cu tine? Nu vezi că merge o autoritate pe drum?" — striga el, cu mîinile în șolduri. In clipele acestea de beție se întîmpla să-i trăsnească prin cap vreo idee administrativă năstrușnică, de pildă să dea ordin ca a doua zi tot satul să iasă să construiască un nou pod peste Gorîn, cu poruncă aspră ca această construcție să fie sfîrșită pînă-n seară. Țăranii nu-l contraziceau pentru că știau foarte bine că a doua zi nu-și va mai aminti de inspirata lui născocire din ajun.

Lui Kirilă îi plăcea grozav de mult să stea de vorbă cu orice fel de autorități. In timpul acestor convorbiri, din pricina prea marelui său zel își frămînta tot trupul, zvîcnea din șolduri și gesticula cu înverșunare, îndepărtîndu-și degetul mare al mîinii drepte de celelalte degete strînse pumn. Șuvoiul de cuvinte și-l împestrița cu o mulțime de expresii înflorite, ca de pildă: „ce diferență!", „definitiv complet", „fără nici o atenție". Ca să-i preamărească pe ispravnic și pe stanovoi, născocea totdeauna mereu alte titluri prostesc de exagerate. Dacă însă trebuia să discute față de un reprezentant al autorității, cu vreun subaltern, atunci, chiar dacă își îndrepta fața spre subaltern, ochii lui rămîneau mereu ațintiți asupra autorității cu o expresie de îngîndurare, iar din tonul lui se desprindea un dispreț slugarnic, care voia să însemne: „Vedeți, boierule, ce lipsă de cultură la țărănoiul ăsta și cît de bine și fin înțelegem noi, adică eu și dumneavoastră, toate astea..."

O convorbire cu Kirilă într-o cameră ar fi fost neplăcută, pentru că striga de parcă ar fi izbucnit vreun foc pe undeva (avea o voce pițigăiată, răgușită și obosită). Il întrerupea îndată pe oricine ar fi început să vorbească și pălăvrăgea fără oprire, înăbușind cu vocea lui ascuțită orice convorbire, fără să mai asculte la altceva decît la propriile lui fraze întortocheate. Acasă la el, cu țăranii, se purta mult mai simplu și mai natural, dar cu autoritățile și cu boierii socotea, nu știu de ce, că ar fi de trebuință să pară cît mai neghiob, și de îndată ce se ivea prilejul făcea bucuros pe bufonul. Se pare că reprezentanții autorităților îl simpatizau, dar ori de cîte ori treceau pe la el nu pierdeau ocazia să-i tragă o bătaie *manu proprio* [1]), prilej de lăudăroșenie pentru Kirilă, care povestea după aceea întîmplarea cu vădită plăcere. „Strașnic m-a pălit uriadnicul peste bot! Grozav! Grozav!" Cînd primea vreo hîrtie oficială, înainte de a deschide plicul, își lua un aer important, își potrivea pe nas ochelarii uriași, rotunzi, cu rama de baga, pe care-i moștenise de la străbunicul său și numai după aceea, cu fruntea încrețită și cu buzele strînse, cerceta documentul cu luare-aminte, ținîndu-l adesea cu susul în jos. Fără îndoială că toate aceste chichițe impunătoare nu înșelau pe nimeni, deoarece toți știau

---
[1]) Cu propria lor mînă (în limba latină). (N. trad.)

că la Zulnea, la Kreşev, la Iablono şi în împrejurimi, nimeni nu cunoştea slovele în afară de fostul cîrciumar Leiba Fikus, la care Kirilă se ducea după aceea cu hîrtia, ca să i-o citească.

Deşi era un trăgător destul de bun, nu prea avea noroc la vînătoare, dar în lăudăroşenie nu-l întrecea nimeni. De cîte ori pleca la vînătoare îşi punea căciula pe-o ureche, striga de răsunau codrii şi se jura că în ziua aceea, fără doar şi poate, o să se întoarcă acasă cu sacul plin, iar sacul lui era neobişnuit de încăpător. Cînd nu nimerea ţinta, se uita mai întîi cu uimire la armă, dădea din umeri şi se întreba cu nedumerire: „Ce s-o fi întîmplat cu puşca mea?" Apoi se ducea spre locul unde fusese vînatul şi căuta cu grijă pene sau urme de sînge. Dacă, însă i se întîmpla să împuşte ceva, atunci ducea vînatul în curtea preotului sau la organist şi-l vindea acolo. După fiecare vînătoare mă conducea pînă la portiţa casei în care locuiam, îşi scotea căciula, îşi apleca rugător capul într-o parte, cu atitudinea unui erou de vodevil şi spunea încet şi linguşitor:

— Boierule, ce-ar fi să-i faci lui Kirilă cinste cu o cinzeacă de rachiu?...

Talimon era un altfel de om. Gospodar foarte prost, casa lui o descopereai oricînd fără greş, fiind cea mai dărăpănată din tot satul. Şindrila găurită de pe acoperiş abia se mai ţinea, geamurile ferestrelor se sparseseră aproape toate, iar găurile erau umplute cu cîrpe. Pereţii casei se înfundaseră în pămînt şi se lăsaseră într-o parte. Cojocul lui Talimon era acoperit cu petice şi rupt la subsuori; din căciulă îi ieşeau pe alocuri smocuri de vată, totuşi îmbrăcămintea îi stătea bine şi-i dădea o înfăţişare de bărbat ferches. Avea o statură potrivit de înaltă, slabă, şi mişcări foarte îndemînatice. Pe obraji îi creştea părul

pînă sub ochi; mustăţile lui negre se contopeau cu barba neagră şi scurtă, dar foarte deasă şi aspră. De sub sprîncenele întunecate şi late, priveau cu severitate, cu neîncredere şi oarecum speriaţi — ochii lui mari, înfundaţi în orbite, rotunzi şi negri. Privirea aceasta ciudată am observat-o adesea la oameni care-şi petrec cea mai mare parte a vieţii lor în pădure. Glasul lui molcom avea un timbru nazal destul de plăcut, dar el vorbea puţin şi rar, ca toţi oamenii pădurii. De rîs, rîdea şi mai rar, în schimb, zîmbetul îi transforma faţa atît de mult şi-i dădea o expresie atît de duioasă şi de blîndă, că nu te mai săturai privind-o.

Talimon era modest, sfios şi îngăduitor. Nu bîrfea pe nimeni. Numai dacă cineva lăuda un vînător prost faţă de el, făcea cu mîna un gest uşor de dispreţ. Despre isprăvile sale vînătoreşti nu vorbea niciodată fără temei special, şi atunci povestirea lui, în ciuda scurtimii ei severe, era totdeauna interesantă şi pitorească. De cîte ori Kirilă conducea vînătoarea cu strigăte şi tot felul de mişcări ciudate ale trupului, Talimon nu-i zicea nimic, dar făcea tot ce ştia el şi treaba ieşea mult mai bine. În astfel de situaţii, Kirilă se supunea fără să crîcnească, dar socotea că succesul vînătorii se datora tot dispoziţiunilor date de el.

Talimon avea o trăsătură de caracter socială preţioasă şi mişcătoare: lua asupra sa îndatoririle cele mai neplăcute şi mai complicate şi se aşeza la pîndă, în timpul vînătorii, fără împotrivire, în locurile cele mai anevoioase. El cel dintîi se vîra pînă la mijloc în mlaştină, el cel dintîi trecea peste gheaţa nesigură. Primăvara construia colibe, făcea focul, curăţa armele... Sănătatea lui era zdruncinată. Cînd mă duceam cu el la vînătoare, îi auzeam adesea tusea atît de neobişnuit de scurtă şi de seacă, încît mi-a trebuit

multă vreme să mă deprind cu ea. Mi se tot părea că Talimon izbucnea pe neaşteptate în rîs, din cine ştie ce pricină, şi mă întorceam curios spre el. Cred că avea tuberculoză ereditară şi că zilele îi erau numărate, mai ales că nutrea o pasiune tăcută şi stăruitoare pentru băutură. Cînd tusea îl chinuia prea tare, Talimon venea la mine după doctorie. Doctoria aceasta, născocită pare-se chiar de el, consta dintr-un pahar mare de votcă în care picuram patru sau cinci picături de terebentină franţuzească. „Ia dă-mi, conaşule, niţică terebentină... nu-ş' ce mă ţine-n piept" — spunea el în astfel de cazuri, după cîteva clipe de şovăială şi nehotărîre petrecute pe pragul camerei mele. S-ar putea să mă înşel, dar mă tem că dacă i-aş propune lui Talimon să ia terebentină cu apă, aş fi în primejdie să-l pierd pentru totdeauna pe singurul meu pacient.

În viaţa gospodărească, Talimon era un leneş fără de pereche. Decît să facă treburi casnice, hoinărea mai bine zile şi nopţi întregi prin pădure, cu arma-n spate. Cînd fata lui în vîrstă de treisprezece ani, Varka, împreună cu fratele ei, Arhip, arau de mîntuială cu mîinile lor plăpînde şi nepricepute peticul lor jalnic de pămînt, Talimon se mulţumea să-i privească de pe prispă, trăgînd nepăsător din luleaua ferecată în aramă.

Amîndoi — şi Kirilă şi Talimon — vînau cu un soi de armă cum n-am mai întîlnit nicăieri. Fiecare cîntărea cam cincisprezece funţi şi aveau un calibru de aproape un verşok [1]). Paturile armelor le construiseră chiar ei, iar reculurile erau atît de mari că ai fi putut cu ajutorul lor să dărîmi un stîlp de telegraf. Cei doi vînători moşteniseră de la înaintaşii lor aceste obiecte rare şi nu le-ar fi schimbat cu nici o armă cu ghivent.

[1]) Veche măsură de lungime egală cu 4,4 cm. (N. red. rom.)

„Cine mai e astăzi în stare să facă o puşcoace ca asta?" — exclama uneori Talimon, uitîndu-se cu drag la archebuza sa. — Aşa puşcoace mai zic şi eu! E făcută pe vremea Ecaterinei cea Mare. Aia-i!..."

Merita să vezi cum se ridica în sus degetul negru al lui Talimon, plin de semnificaţie la acest „Aia-i!"

Amîndoi aveau cîini — corcituri îndepărtate de copoi. Sokol era al lui Kirilă, iar Svirga, al lui Talimon. Ce-i drept, cîinii erau tare proşti, dar pentru mine interesanţi, pentru că oglindeau pînă la ridicol caracterul stăpînilor lor. Roşcovanul Sokol al lui Kirilă, de cum simţea urma iepurelui, dădea buzna în linie dreaptă spre el, lătrînd zgomotos, aşa că vînatul afla de primejdie cînd cîinele se găsea la o depărtare de cîte o verstă. Dacă iepurele era împuşcat, Sokol se arunca fără zăbavă asupra lui, se apuca să-l înfulece cu îndîrjire şi numai dacă-l loveai cu patul armei îl izgoneai de la ospăţ. Cînd îl chemai, Sokol se apropia unduindu-şi trupul, îşi rotea ochii, schelălăia slugarnic, dădea cu foc din coadă şi, în sfîrşit, cînd ajungea la picioarele tale, se trîntea pe spate. Dacă-i dădeai ceva să mănînce, îţi smulgea bucata din mînă şi o ducea s-o mănînce undeva mai departe. Privirea lui era încordată, linguşitoare şi prefăcută.

Svirga era o căţea mică şi neagră, cu părul neted, cu un botişor ascuţit şi nişte pete galbene la sprîncene. Ea gonea vînatul în tăcere, „hoţeşte", după cum spunea Talimon. Nu avea simţul sociabilităţii, era nervoasă şi destul de sălbatică. După cît se pare, nu putea suferi s-o mîngîi. Era grozav de slabă. Talimon nu o hrănea niciodată, pentru că, după părerea lui, „cîinele şi nevasta trebuie să se îngrijească singuri", adică trebuiau să-şi găsească singuri de mîncare. Cu stăpînul ei căţeaua se purta cu o nepăsare

desăvîrşită, dar mi-am dat seama că indiferenţa aceasta era numai aparentă, pentru că Svirga şi Talimon ţineau foarte mult unul la altul.

Ziua caldă, fără vînt, se stingea. Numai departe, la orizont, unde soarele pierise în adînc, cerul mai strălucea în fîşii roşii aprinse, de parcă cineva l-ar fi zugrăvit în trăsături mari cu o pensulă uriaşă muiată în sînge. Pe fondul acesta ciudat şi ameninţător, zidul dinţat al pădurii de conifere, proprietatea statului, se profila grosolan cu silueta lui întunecată. Ici-colo răsăreau, mai înalte, coroanele rotunde şi străvezii ale mestecenilor golaşi, care păreau desenate pe cer în trăsături uşoare cu un tuş fin, verde. Mai sus, răsfrîngerea roză a apusului pe stinse se topea abia vizibil într-o nuanţă slabă de peruzea decolorată... Prin văzduhul aproape înnoptat zăreai silueta fiecărui pom şi a fiecărei crenguţe cu claritatea aceea plăcută şi dulce pe care n-o vezi decît în serile de primăvară timpurie. Uneori auzeai bîzîitul gros al unui cărăbuş nevăzut, care trecea în zbor pe undeva prin apropiere. Cîteodată, el se izbea sec de vreun obstacol şi amuţea brusc. Ici-colo, prin desişul pomilor, licăreau în fire de argint pîraiele şi ochiurile de mlaştini din pădure, în care orăcăiau brotăceii cu ţipetele lor grăbite şi asurzitoare. Broaştele le ţineau hangul cu orăcăituri mai rare, melodioase şi triste. Din cînd în cînd, auzeai deasupra capului măcăitul speriat al vreunei raţe în zbor sau ţipătul scurt şi ascuţit al becaţelor, care zburau de ici, colo. Au răsărit şi cele dintîi stele. Niciodată strălucirea lor licăritoare nu mi-a părut atît de aurie, de curată, de blîndă şi de plină de bucurii.

— Stai, conaşule... aşteaptă oleacă, — a spus deodată Talimon, lăsîndu-se pe vine lîngă drum. — Pare-mi-se că aici o să înnoptăm.

Într-adevăr, de sub o creangă stufoasă de pin a scos un braţ de surcele, pe care le făcuse mai dinainte dintr-o buturugă uscată şi răşinoasă. I-am dat chibrituri, şi lemnul uscat de pin s-a aprins cît ai clipi cu o flacără vie şi jucăuşă, împrăştiind un miros puternic de răşină. Apoi Talimon a îngrămădit peste surcele crengi galbene din anul trecut, care au început numaidecît să fumege şi să trosnească.

Kirilă nu s-a putut stăpîni să nu se amestece.

— Of! — a strigat el înciudat. — Nu eşti bun de nimic! Lasă-mă pe mine.

Talimon i-a dat locul, neîntîrziat, oarecum ruşinat, ştergîndu-şi nasul cu mîneca hainei.

Dar treaba nu sporea nici la Kirilă şi focul, care mai înainte începuse să se aprindă, era cît p-aci să se stingă cu totul.

— De ce nu pui mîna... şi stai ca o buturugă? — a strigat el la Talimon, plin de ciudă.

Cu ajutorul lui Talimon, care adusese o grămadă de vreascuri, focul s-a aprins cu o flacără zglobie şi trosnitoare. În timpul acesta, eu scoteam merindele din sac spre marea mulţumire a lui Kirilă. El urmărea cu privirea fiecare obiect pe care-l scoteam la iveală. Talimon, din bună-cuviinţă, se prefăcea că nu ia în seamă trebăluiala mea. Le-am oferit să bea un păhărel de votcă. Kirilă mi-a luat grăbit din mîini păhărelul de argint, a răcnit cu vocea lui de falset răguşit: „În sănătatea înălţimii voastre“ — şi a dat dintr-o dată votca pe gît, iar resturile imaginare le-a aruncat cu bravură peste umăr. Pe Talimon îl vedeam bine că nu mai putea de poftă, ca şi Kirilă, totuşi a făcut mofturi înainte de a bea.

— Ia şi bea, bea, conaşule, — încerca el să mă convingă cu o voce atît de mîngîioasă, de parcă ar fi voit să spună că nu-i nimic, el o să rabde, o să se

lipsească de băutură, dar în ruptul capului nu putea să îngăduie să nu beau eu.

Eu am stăruit. Cînd, în cele din urmă, s-a supus și a luat păhărelul, și-a scos căciula, s-a uitat cîteva clipe la votcă, nehotărît, apoi m-a salutat ușor cu capul, spunînd: „Ei! să fii sănătos, conașule" — și a început să bea cu o plăcere vădită. După aceea, cei doi însoțitori ai mei și-au tăiat cîte o bucată groasă de slănină de porc, le-au înfipt în vergelele armelor și le-au proțăpit deasupra focului. Slănina a început să se prăjească și să sfîrîie; picături albastre de grăsime cădeau în jur și se aprindeau cît ai clipi.

Cărbunii încinși săreau trosnind din foc, descriau prin aer un arc scînteietor și cădeau apoi în spatele nostru. Se încălzea. Ne-am întins în voie cu picioarele spre foc. Timp destul de îndelungat ne-am frămîntat toți trei, îndepărtînd crenguțele uscate și conurile de pin de sub noi, ca să nivelăm culcușul și să-l facem cît mai bun. Apoi ne-am liniștit Priveam tăcuți flăcările, cuprinși de vraja aceea nedefinită, plăcută și liniștită, care-ți atrage atît de puternic noaptea privirile spre lumina unui foc jucăuș.

O pasăre cenușie, care-și mișca alene aripile și piuia jalnic, a trecut pe neașteptate în zbor jos și drept pe deasupra focului. Am urmărit-o cu ochii pînă ce s-a pierdut în întuneric.

— Asta-i milogul, — a spus Talimon, îndreptînd cu piciorul un lemn, care din pricina izbiturii a zvîrlit un snop des de scîntei.

— Cum? — am întrebat eu.

— Milogul, înălțimea voastră... Ia, o pasăre, — a început să țipe Kirilă, frămîntîndu-se pe loc. — Păi se știe, așa-i zicem noi — milogul... Care va să zică, așa o cheamă — milog.

— Dar conașul știe de ce țipă ea așa? — a întrebat Talimon, rîzînd puțin zeflemitor.

— Nu, nu știu... De ce?

— De-o fi adevărat, n-aș putea spune, da' din bătrîni umblă vorba că-i blestemată de dumnezeu.

— Eh! — a dat Kirilă disprețuitor din cap. — Parcă conașului de asta îi arde, să asculte palavrele tale... Ce deosebire...

— Lasă-l, — am răspuns eu. — Povestește, te rog, Talimon. Mă interesează foarte mult.

— Păi de... că n-am scornit-o eu... bătrînii povestesc, — a zis Talimon, întorcîndu-se spre Kirilă, de parcă ar fi vrut să se dezvinovățească. — Așadar, conașule, a fost așa, — a urmat el mai liniștit. — A fost odată... de mult... poate acum cîteva sute de ani... pe cînd pe pămînt bîntuia o secetă grozavă. Nu plouase toată vara, de secaseră rîușoarele și mlaștinile. Cele dintîi s-au mîhnit păsările... Că doar îi lucru știut — pasărea bea cîte puțin, dar de foarte multe ori, și fără apă o duce rău... Și s-au pornit păsările să-l roage pe dumnezeu: „Dă-ne, doamne, dumnezeule, măcar cîteva picături de apă, că într-altfel pierim curînd toate cîte sîntem". Lui dumnezeu i s-a făcut milă de păsări și le-a spus: „Bine, o să vă dau apă. Adunați-vă la un loc cîte sînteți, săpați pămîntul și cînd o să ajungeți la apă, să beți... că ce-ți găsi o să vă ajungă deocamdată." Cum au auzit păsările vorbele astea, au pornit de îndată în zbor și s-au adunat într-un loc... să zicem în pădure sau într-o vîlcea... și s-au pus pe săpat pămîntul cu piciorușele lor. Toate păsările s-au adunat și săpau, și săpau, și se străduia care mai de care... Numai milogul nu voia să facă nimic. Stătea, se uita cum muncesc celelalte și-și spăla doar penele. Dumnezeu l-a văzut și l-a întrebat: „Dar tu, pasăre cenușie, de ce nu vrei

să asculți de porunca mea? Oare n-ai auzit că am poruncit tuturor păsărilor să scurme țărîna?“ Atunci milogul i-a răspuns lui dumnezeu: „Cum să scurm eu țărîna, doamne? Nu vezi ce picioruşe frumoase am? Nu vreau să mi le murdăresc de pămînt, aşa că n-o să scurm!“ Şi picioruşele ei, conaşule, drept-tu-i că-s tare frumuşele, aşa gălbenuțe. Da... vezi că dumnezeu atunci s-a supărat pe milog şi i-a spus: „Blestemat să fii, cenuşiule, acum şi-n vecii vecilor!... De-acum înainte, tu şi tot neamul tău să nu mai cutezați să beți apă nici din rîu, nici din pîrău, nici din baltă, nici din fîntînă sau din iaz, nici din apă stătătoare, nici din cea curgătoare. Îngăduit vă este să beți numai după ploaie, de pe frunza verde...“ Şi de atunci pasărea asta tot zboară şi țipă, da' mai cu seamă vara... I-e sete, dar nu-i e îngăduit să bea. Zboară la rîu — şi rîul nu-i dă apă, se duce la o băltoacă — şi băltoaca îşi trage unda din fața ei. Aşa că ea tot zboară de la o apă la alta şi tot timpul se milogeşte... jalnic, aşa cum ai auzit-o, conaşule, mai adineauri... D-aia îi şi zice milog, că se milogeşte... Şi asta-i adevărat, conaşule, — a încheiat el cu convingere, — am văzut-o chiar eu cum stă pe malul rîului şi țipă. I-e sete, da' se vede treaba că blestemul lui dumnezeu îi mai tare... Uite-aşa...

— Aş!... Palavre! — a spus Kirilă.

— Ei şi ce dacă-s palavre? — l-am apărat eu pe Talimon. — De ce să n-asculți şi palavrele? Noaptea-i lungă... N-avem de ce să ne grăbim.

Şovăielnic şi nerod ca de obicei, Kirilă şi-a schimbat numaidecît părerea.

— Păi da... aşa e, — a început el să chicotească slugarnic. — Eu înțeleg că conaşul e curios... Conaşul crede că nu-l înțeleg? Eu înțeleg tot. Doar e ştiut

că bătrînii cunosc mai multe decît noi... Eu să nu înțeleg?...

Am amuțit toți. Deodată, Talimon s-a săltat repede într-un cot, şi-a încruntat sprîncenele şi s-a uitat țintă spre desişul pădurii cu o privire ageră şi încremenită.

— Vine cineva, — a spus el aproape în şoaptă.

Kirilă şi-a întors şi el capul în direcția în care privea Talimon. Eu, cu toate că mă străduiam să fiu cît mai atent, din cauza trosnetelor focului care se ințețise, nu izbuteam să aud nimic.

— Cine să vină? Ce tot umbli cu prostii? — a zis Kirilă, lungindu-şi cuvintele a zeflemea.

— Taci! — i-a făcut semn cu mîna Talimon, fără să se întoarcă.

Şi, într-adevăr, auzul lui bun de vînător nu-l înşelase. Peste vreo două-trei minute, crengi uscate au trosnit uşor sub paşii cuiva, şi din desiş a răsărit ca din pămînt silueta înaltă a unui țăran cu şapcă pe cap şi îmbrăcat cu un cojoc nou.

— Doamne ajută! — a spus el cu o voce surdă, pătrunsă de frig, şi şi-a ridicat puțin şapca de pe cap.

— Noroc! — i-au răspuns într-un glas Talimon şi Kirilă, atingîndu-şi căciulile cu degetele.

— Mergeam prin pădure şi uite că deodată zăresc focul vostru, — a continuat noul venit, lăsîndu-se pe vine. — Hai, zic eu, să văd ce fel de oameni îs... Mi-e urît aşa de unul singur.

— Şezi jos, — a zis politicos Talimon, cu toate că musafirul se şi aşezase.

Țăranul acesta se numea Alexandru. Nu mai avusesem pînă atunci prilejul să vorbesc cu el, dar îl văzusem adesea şi auzisem despre el foarte multe. Era eroul unei drame țărăneşti simple şi dureroase, care se petrecea în familia lui sub ochii întregului sat. Cu

doi ani în urmă, Oniska, soţia lui, o muierușcă drăguță, dar destrăbălată și proastă, se întorsese din orășelul apropiat, unde slujise în diferite locuri ca bucătăreasă. Dacă ar fi fost după vrerea ei, ea nu s-ar mai fi întors în sat. De mult ajunseseră la urechile lui Alexandru tot felul de zvonuri, că nevastă-sa ar călca alături cu drumul, că s-ar încurca cu domnii de la oraș și cu slugile lor și chiar și călătorii de la hotel ar trimite pe servitori după dînsa. Alexandru se dusese de mai multe ori la oraș. De fiecare dată lua rochiile și lucrurile cîștigate de nevastă-sa, le tăia mărunt pe prag, iar pe dînsa o snopea în bătaie, și-o aducea înapoi la țară. Dar ea prindea o clipă prielnică și fugea în taină iar la oraș. In ultima vreme Alexandru se adresase poliției, după cum îl sfătuise cineva, și aceasta o trimisese la urmă.

O dată cu garderoba ei orășenească, femeia adusese cu dînsa și moravurile ușoare de acolo, și disprețul pentru lipsa de cultură a țăranilor. Cu vecinii se purta trufaș, folosea în convorbiri cuvinte neînțelese de ceilalți, mînca de dulce în timpul postului. Ba, într-o duminică — întîmplarea în sine stîrnește rîsul — a apărut la biserică cu un *pince-nez* albastru pe nas, din care cauză preotul Anatoli i-a făcut lui Alexandru o foarte severă morală.

Nici la țară nu s-a purtat mai bine decît la oraș. Întîi a trăit cu fiul secretarului de plasă, apoi cu funcționarii moșiei forestiere din vecinătate, după aceea, cu vizitiii moșierilor. În sfîrșit, în ultima vreme, cavalerul ei nedespărțit era felcerul Kațeiovski, un om neastîmpărat și neobrăzat, cu un trecut întunecat, care făcea practică liberă și trata cu același insucces și caii, și vacile, și muierile cu copiii lor cu tot. Dacă Alexandru știa cît de puțin din toate acestea — e greu de spus. Niciodată nu fusese prea sociabil, dar în

ultimul an începuse să se ferească și mai mult de oameni, iar de pe fața lui nu mai pierea expresia ursuză a mîhnirii îndîrjite și tăinuite de om de la țară. Cînd îl vedeau, țăranii dădeau din cap și spuneau cu instinctul lor caracteristic, care nu dădea niciodată greș: „Treaba asta n-o să se sfîrșească bine... Cu Oniska și Alexandru o să se întîmple odată ceva..."

— Paști caii? — l-a întrebat peste cîteva minute Kirilă.

Alexandru, care se uita nemișcat în foc, s-a dezmeticit deodată, de parcă l-ar fi trezit cineva pe neașteptate.

— Eu? — a spus el, tărăgănindu-și vorba. După ce și-a smuls cu greu privirile de la foc — după cît se vedea, străduindu-se să înțeleagă despre ce era vorba, a zis: — Caii, spui tu? Da, da, caii.

— Asta-i bine... că tocmai pe vremea asta se strecoară tîlharii, — a zis sentențios Kirilă.

Alexandru și-a pironit iarăși privirile în foc. M-am uitat mai cu luare-aminte la fața lui mare, ciupită de vărsat, la nasul lui proeminent și m-a uimit expresia ei de nepăsare dureroasă. Parcă și poziția în care ședea — gheboșat, cu capul băgat adînc între umeri, cu mîinile înlănțuite de genunchii ascuțiți, mi s-a părut plină de oboseală și neputință. Pînă și glasul lui era trist, descurajat și ciudat de înăbușit, de parcă s-ar fi auzit printr-o pernă moale care i-ar fi acoperit gura.

Flacăra focului pîlpîia în pîrîituri năvalnice, iar pe fețele celor trei țărani jucau umbrele lungi, tremurătoare, ale nasului și orbitelor. Cînd însă focul se aprindea mai viu, obrajii lor căpătau o nuanță arămie, iar în ochii lor licăreau cu putere puncte roșii.

Lîngă foc era cald, lumină și plăcut, dar mai departe, acolo unde nu ajungea cercul luminos și tremu-

rător al flăcărilor, noaptea era beznă de nepătruns, și suflarea ei rece și umedă ajungea din cînd în cînd pînă la noi. Pomii din jurul nostru se contopiseră într-o grămadă vie, compactă și întunecată — mai întunecată decît noaptea, de parcă umbrele întregii păduri s-ar fi adunat aici, ca să se uite de sus, curioase, la oameni, legănîndu-se și șușotind între ele. Uneori, din cercul acesta vrăjit se contura, pe cîte o clipă, vreun trunchi de pin, drept și golaș, scăldat deodată în lumină roșiatică, dar care se ascundea în grabă, speriat, în grămada înghesuită a fantomelor nopții.

M-am întins pe spate și am privit mult timp cerul întunecat, liniștit și senin, atît de îndelung, încît cîteodată mi se părea că mă uit într-o prăpastie și atunci mă cuprindea vîrtejul unei amețeli ușoare și plăcute. În suflet mi se coborîse pacea și o caldă toropeală. Parcă cineva mi-ar fi șters din suflet cu mîna hotărîtă tot amarul suferințelor trecute, toată zbaterea meschină și rea a intereselor legate de viața de oraș, toată rușinea chinuitoare a amorului propriu jignit, toată grija, mereu trează, a pîinii de fiecare zi. Și întreaga viață, cu toate problemele ei complicate, se concentra deodată, lămurit și firesc, în acești trei oameni simpli, naivi și ușor de înțeles, ca natura însăși.

Un sunet ciudat a întrerupt deodată tăcerea adîncă a nopții : parcă departe, cineva ar fi oftat lung, din adîncul pieptului... Nu puteai să-ți dai seama de unde răzbătea suspinul acesta. El a trecut prin pădure, pe deasupra pămîntului, și a amuțit.

— Vreo pasăre, — a zis încet Alexandru.

— Bufniță ! — a hotărît fără întîrziere, sigur de sine, Kirilă.

— Nu, asta nu-i pasăre, — a spus gînditor Talimon. — Dumnezeu știe ce-o fi... Se-ntîmplă așa cîteodată, în pădure, cînd noaptea-i liniștită...

— Se-ntîmplă, se-ntîmplă, — l-a îngînat provocător Kirilă. — Și ce anume se-ntîmplă, habar n-are... Ei, ce se-ntîmplă ?

— Multe se-ntîmplă... — a răspuns blînd și evaziv Talimon. — Pădurea noastră-i mare. În unele unghere ale ei nu pătrunde nimeni, nici măcar lupii sau elanii... Numai dumnezeu știe ce se-ntîmplă acolo, noaptea... Pădurarii bătrîni spun multe, că doar ei toată viața și-o petrec în pădure și numai în pădure... Ei văd toate, aud toate... Și parcă ce ? — Talimon și-a trecut privirea peste chipurile noastre, — și eu am auzit multe...

— Ai auzit tu ! Tu ai auzit multe !...

— Cum de nu ? — a urmat Talimon cu blîndețe stăruitoare. — Uite c-am auzit. Se întîmplă uneori să mergi, de-o pildă, în ocolul de noapte. Pădurea-i atît de tăcută... că nici frunza n-o simți mișcînd... Și deodată auzi un hohot, un hohot atît de ciudat... de parc-ar rîde un om, parc-ar necheza un cal, sau parc-ar plînge careva.

— Haida de !...

— Ș-am mai auzit odată în noaptea de înviere cum sună clopotul din Pecialovka. Și ce, o să spui, poate, că nu-i adevărat ? — s-a întors Talimon dojenitor spre Kirilă.

— Da, asta-i adevărat. Clopotul din Pecialovka bate, asta o știu și eu, — a confirmat Alexandru cu vocea lui înăbușită.

M-a cuprins curiozitatea să aflu ce însemna sunetul clopotului din Pecialovka. Kirilă a început să se frămînte, strigînd atît de tare că răsuna pădurea :

— Nu-i ascultaţi, conaşule! Ei spun d-ald-astea cu carul! Haida de! Palavre muiereşti!... Nu-i ascultaţi, înălţimea voastră!

Dar eu de data aceasta i-am poruncit hotărît lui Kirilă să tacă. Talimon a început să povestească, mai întîi cu oarecare sfială, uitîndu-se mereu la potrivnicul său. Alexandru, ca şi mai înainte, se uita năuc şi trist în foc, cu aceeaşi atitudine jalnică. Din timp în timp, dădea scurt din cap şi spunea: „Da, da... asta-i adevărat... asta aşa-i". Kirilă se întorsese dispreţuitor cu spatele spre povestitor.

— Istoria pe care am de gînd să v-o spun, cu clopotul cela din Pecialovka, e tare veche, conaşule. S-a întîmplat pe vremea cînd noi trăiam încă sub jugul polonez. E mult de atunci... să tot fie... (a căzut pe gînduri, privindu-mă). Vreo trei sau patru sute de ani să fie? Poate şi mai mult? N-aş putea spune — numai dumnezeu ştie cîţi ani or fi... S-au gătat odată cazacii de bătălie. Pe atunci se războiau cu sultanul turcilor. Şi iată c-a venit ceasul să-şi ia rămas bun de la ai lor... Tot satul a fost cuprins de tristeţe. Plînsul era atît de amarnic... că răsuna pînă hăt, departe!... Unul se despărţea de taică-său, altul, de bătrîna lui maică, pe altul îl petrecea soră-sa... Dar mai mult decît toţi, boceau fetele. Că doar se ştie că logodnicii lor erau în armată. Şi muierile astea toate-s ca una. Plînge de-i curg lacrimile şuvoi, dar tot n-o rabdă inima şi-i şopteşte la ureche: „O să te-ntorci, Griţko, sau Pavlo, sau Iurko, o să te-ntorci îndărăt din Turcia, vezi, adă-mi şi mie vreo amintire de pe acolo, un inel, sau vreo salbă, sau o basma roşie..."

În satul acela trăia un cazac cu numele de Opanas. Era un flăcău frumos, vesel şi tare iscusit, dar şi tare sărac, sărac lipit pămîntului. Toată averea lui o purta pe el. Opanas era argat la un morar. Şi morarul ăsta avea o fată atît de frumoasă, că pe măsura ei nu găseai alta în tot ţinutul. Opanas s-a îndrăgostit de morăriţă şi o iubea atît de mult, că numai de dragul ei mai slujea la moară, că bătrînul morar era mîndru şi zgîrcit, dădea mîncare proastă argaţilor şi nici nu-i socotea măcar oameni ca ceilalţi... Şi fata lui era tot ca el. Ştia că Opanaş o iubeşte tare mult şi-şi bătea joc de dînsul.

Cînd Opanas a aflat că merg cazacii la război, s-a pregătit şi el... Şi iată a sosit timpul să pornească. Opanas s-a dus pentru ultima dată la moară să-şi ia, bietul, rămas bun de la iubita lui. Dar ei nici că-i păsa, numai că rîdea şi atît. „Adu-mi, i-a spus ea, din ţara turcească o salbă cum nu mai are nimeni, ca să crape de necaz toate nevestele şi fetele — şi Gapka, şi Katerina, şi Pruska. Atunci, a zis ea, poate că m-oi mărita cu tine. Numai ţine minte bine: de ţi-o fi salba din ducaţi de aur, n-o primesc, ci ţi-o zvîrl în mutra ta de argat, că salbă d-asta am mai văzut eu la o cucoană, care a trecut pe aici."

— Ticăloasa! — nu s-a putut stăpîni în cele din urmă Kirilă şi s-a întors repede cu faţa spre povestitor. — Să fi fost eu în locul lui Opanas, aş fi plesnit-o peste bot pentru astfel de vorbe!...

Pînă atunci, Kirilă se străduise să nu arate nici un fel de interes pentru povestire. Dar pesemne că în realitate îl captivase şi pe el, pentru că asculta cu mare încordare, cu toate că, fără îndoială, ştia povestea pe de rost încă de pe vremea copilăriei lui. Ca mulţi alţi ţărani, îi plăceau mai mult poveştile vechi, decît cele noi, fiindcă se obişnuise cu ele şi izbutise să şi le însuşească cu imaginaţia lui greoaie şi îngrădită.

— Da, chiar așa i-a spus, — a urmat Talimon, vădit măgulit și încurajat de izbucnirea sinceră a lui Kirilă. — „Adu-mi, a spus ea, o salbă cum n-a mai văzut nimeni." — „Bine, a zis Opanas, bine, o să-ți aduc o astfel de salbă !..." Dar în sinea lui era tare mîhnit. Nici rămas bun nu și-a mai luat de la ea ; a sărit pe cal și a pornit să-și ajungă tovarășii din urmă.

Și pe cînd mergeau ei la război, Opanas s-a împrietenit cu un cazac pe nume Levko, și s-au înfrățit atît de tare, că nu mai puteau să trăiască unul fără altul, iar pînă la urmă și-au schimbat chiar și crucile între ei. „Să-mi fii, a spus Opanas, ca un frate. Unde mergi tu, merg și eu. Și să ținem unul cu altul, oriunde ne-om duce, și să ne ajutăm să ieșim cu bine din necazuri." În cele din urmă, cazacii noștri au ajuns în Turcia. Și cîte bătălii n-au dat ei acolo ! Cîte sate și cătune n-au pîrjolit ! Cîte vite n-au luat, și cîte biserici turcești n-au dărîmat... Și turci spurcați au omorît atît de mulți, că le-au pierdut socoteala... Banii de aur îi luau cu pumnii, și adunaseră atît de mulți, că pungile cazacilor plesneau de pline ce erau. Și peste tot Levko era împreună cu Opanas. Laolaltă îi băteau pe turci, terciul îl mîncau dintr-o oală, și de dormit, dormeau sub același cojoc...

Și iată c-a venit și ziua cînd cazacii au cucerit cel mai mare oraș al turcilor — Constantinopolul — și s-au pornit să-l prade. Opanas cu Levko s-au băgat într-un palat tare bogat și s-au pus acolo pe cotrobăit, ca la ei acasă. Au strîns ducați de aur, tot soiul de vase de argint, pietre scumpe... Cînd, deodată, ce să vezi ! Într-un sipet era o salbă care scînteia atît de tare, că-ți lua ochii. Levko și Opanas au pus deodată mîna pe salbă !... Unul a zis : „E-a mea !" iar celălalt, nu, că-i a lui. Unul, una, — altul, alta — s-au luat la ceartă. Și s-au certat ei și s-au certat pînă ce Levko a scos sabia. Atunci Opanas a tras și el sabia din teacă și au început să se bată. Și s-au bătut ei un ceas, s-au bătut două, iar pînă la urmă, Opanas l-a învins pe Levko, i-a tăiat capul fratelui său de cruce și și-a luat salba cea frumoasă...

Nici unuia dintre tovarășii săi nu i-a spus că-l omorîse pe Levko, iar salba și-a ascuns-o la piept, sub haină, ca să n-o știe nimeni. Toți au crezut că Levko pierise fără urmă, ori că-l luaseră prizonier, ori că-l înjunghiase vreun păgîn.

Curînd au pornit pe drumul de întoarcere. De cînd plecaseră la război, trecuse mai bine de un an. Opanas plecase cu ei, dar acum se schimbase de tot. Mai înainte fusese tare vesel ! Toată ziua cînta și șuguia cu tovarășii lui, iar acum mergea tăcut și posomorît. De cîntat nu mai cînta, de vorbit nu mai vorbea cu nimeni și toată vremea se pipăia la piept unde-și ascunsese salba.

În săptămîna mare, cazacii au intrat pe pămînt rusesc. Și cum mergeau ei așa, într-o seară au zărit deodată un foc în stepă. „Uite-aici, au spus ei, o să-nnoptăm." S-au apropiat ei, s-au uitat — era o tabără de țigani. Ei și ? Țigani or fi, dar tot drumeți sînt și ei. Cazacii spun : „Slăvit fie domnul !" — Țiganii răspund : „În vecii vecilor slăvit", și-i îmbie să stea jos. S-au așezat cazacii noștri, au scos pîine din saci, sare, ceapă... S-au apucat să mănînce și au trimis după rachiu — că pe aproape era o cîrciumă. Au băut și i-au cinstit și pe țigani. Dar o țigancă tare frumoasă a băgat de seamă că Opanas se tot pipăia la piept și l-a întrebat în glumă : „Ce ți-ai ascuns la piept, flăcăule ? Poate că-i duci iubitei o salbă ?" Opanas s-a speriat și a-nceput să tremure din tot trupul. „Da' tu de unde știi ? N-am nici o salbă ! Lasă-mă-n pace, pentru

dumnezeu." Ţiganca a rîs şi mai tare şi i-a spus: „De ce te-ai speriat? Doar n-ai fi înjunghiat pe careva pentru salba asta, de te-ai îngălbenit aşa?" Şi se ţinea ţiganca scai de Opanas: „Hai cu mine în cortul meu... Te-oi cinsti cu vin bun, ţi-oi aşterne patul şi m-oi culca cu tine..." A spus şi s-a uitat la Opanas. Pe faţa ei oacheşă străluceau doi ochi negri şi dinţii ei erau albi ca zahărul. Cazacul a ascultat-o. S-a dus cu ea în cort, s-a aşezat... Ţiganca i-a pus dinainte un ulcior mare: „Bea!" i-a zis ea. El a dat pe gît ulciorul şi ţiganca i l-a umplut iar. Opanas l-a băut şi pe al doilea şi a întrebat: „Da' tu de ce nu bei? Pe mine mă pui să beau, şi tu nu bei?" Ţiganca a zîmbit, a sorbit puţin vin şi după aceea a băut numai-decît apă. Cazacul a întrebat: „De ce bei apă?" — „Păi aşa e datina la noi... după credinţa noastră, alt-fel nu-i voie..." Şi i-a mai turnat încă un ulcior. De cum l-a deşertat şi pe acesta, lui Opanas a-nceput să-i hăuie capul, a înţepenit şi a căzut la pămînt ca un mort. El a simţit că-l scotocea careva la piept şi-i deschidea haina, dar n-a putut să se urnească, de parcă i-ar fi legat cineva mîinile şi picioarele cu o frînghie...

Cînd s-a trezit dimineaţa, întîi şi întîi şi-a vîrît mîna sub haină: salba nicăieri! Atunci s-a repezit la tovarăşi: „Unde-s ţiganii?" Cînd colo — nici urmă de ţigan nu rămăsese. Se sculaseră înainte de răsăritul soarelui, pălăvrăgiseră cît pălăvrăgiseră pe limba lor şi porniseră cu toată şatra spre miazăzi. „Nu, a chibzuit cazacul, n-o să-i dăruiesc eu salba drăcoaicei ăşteia." A sărit pe cal şi a pornit pe urma ţiganilor.

A mers el o verstă, a mers două, a mers zece, tot întrebînd: „Oameni buni, n-aţi văzut cumva trecînd pe aici o şatră de ţigani?" — „Cum să nu, răspun-

deau oamenii. I-am văzut. Uite, mai acu au trecut pe drum." Cazacul a pornit iar. Îşi alerga calul din răsputeri, dar de ajuns nu-i ajungea din urmă. Şi peste tot, oamenii îi spuneau: „Acu un ceas i-am văzut. Au luat-o încolo." Tot căutînd el, s-a făcut seara şi s-a-ntunecat. Cînd cazacul a trecut prin Pecialovka, era aproape de miezul nopţii. La Pecialovka el a început să-ntrebe: „Oameni buni, n-aţi văzut nişte ţigani?" — „Ba am văzut, spuneau ei, ia-o mai repede, n-or fi apucat să facă nici două verste."

Opanas a ieşit iar la cîmp şi a văzut o biserică şi în biserică abia, abia pîlpîia o luminiţă mică. S-a uitat Opanas şi s-a gîndit: „Oamenii prăznuiesc astăzi sîmbăta mare, şi acuşi-acuşi vine şi învierea domnului. Numai dumnezeu ştie cînd oi mai ajunge la o biserică. Ia să intru să-mi fac măcar o cruce." A descălecat şi a intrat în casa domnului. Fără îndoială că a intrat aşa, într-o doară, că lui numai de rugăciune nu-i ardea.

Aşa că a intrat în biserică. Şi biserica era goală. Numai la icoana maicii domnului ardea o lumînare. Chiar şi paznicul se dusese pe undeva, pentru vreo clipă. Cînd cazacul s-a apropiat de icoană, a rămas împietrit. Ce să vezi, în jurul aureolei care încununa chipul maicii domnului, era pusă o salbă la fel cu aceea pe care i-o furase ţiganca, numai că asta era şi mai frumoasă. În biserică nu ardea decît o lumînare, dar salba strălucea, strălucea — de-ţi lua ochii... Şi lîngă icoană, parcă dinadins, se afla o scăriţă... Fără doar şi poate că toate acestea le pusese la cale *necuratul*. Pe urmă s-a aflat că şi ţiganii ăia, care furaseră salba, nu fuseseră ţigani, ci numai o plăsmuire a diavolului.

S-a uitat Opanas într-o parte, într-alta... prin biserică — nimeni! S-a urcat pe scară şi a întins

mîna. Dar abia a atins salba cu degetele că a tunat cu bubuit mare, a străfulgerat și biserica toată, cît era de mare, a intrat în pămînt... Oamenii din sat au dat fuga să vadă ce-i, și în locul bisericii răsărise un lac mare, și din fundul lacului s-auzea sunînd un clopot...

— Da... asta-i adevărat... așa este, — a zis încet Alexandru.

— Și de atunci, — a urmat, solemn, Talimon, — de atunci, de înviere, oamenii aud dangăt de clopot venind din lac. E bătaia clopotului bisericii înecate. Iar toate astea sînt adevărate... și eu am auzit clopotul o dată. Nu sună chiar tare, dar dacă pui urechea la pămînt, atunci auzi foarte bine.

Talimon a tăcut, a scos un tăciune din foc și, după ce l-a aruncat de cîteva ori din palmă în palmă, și-a aprins luleaua cu el. L-am întrebat ce s-a mai întîmplat pe urmă cu morărița cea fără de inimă.

El a scuipat într-o parte.

— Asta n-o mai știu, conașule. Ce nu știu, nu pot să spun. De fata morarului n-am mai auzit nimic.

— Păi ce să i se-ntîmple ? A nenorocit, mînca-o-ar viermii, un suflet de creștin și asta-i tot, — a zis Alexandru, plin de furie și amărăciune. — Ființă mai ticăloasă decît muierea nici că se află pe lume!

— Toți îs la fel : și muierile, și bărbații, — a spus nepăsător, Talimon.

Alexandru a început deodată să se frămînte.

— Nu, să nu spui asta, Talimon... Nu-i adevărat, — se agita el, mișcînd stîngaci mîinile, de parcă ar fi vrut să înțepe aerul cu degetele. — Cu toate că noi, bărbații, mai bem, mai ne certăm, mai și furăm, da' pe dumnezeu tot nu-l uităm... În schimb muierea ? Parcă ea înțelege ceva ? Simte ceva ?...

— Asta-i drept, — a încuviințat Kirilă. — În loc de suflet, muierea are aburi, ca și cîinele. Asta stă scris chiar și în cele douăsprezece evanghelii.

— Abur sau altceva, asta nu știu, — a zis Alexandru și a făcut un gest de nerăbdare spre Kirilă. — Eu una știu și gata — orice pagubă, orice ceartă — toate din cauza lor se întîmplă. Cum zice la cărțile sfinte ? Din pricina cui a gonit dumnezeu pe Adam din rai ? Din pricina muierii... Desfrînate, păcătoase, flecare. Îndrugă la verzi și uscate... Bine a spus cine a spus că nevasta rea este o pacoste la casa omului.

Pesemne că și înainte de povestea lui Talimon cu salba, Alexandru se găsea în starea sufletească în care năduful îngrămădit de multă vreme e gata să izbucnească și un prilej oricît de neînsemnat îl face să răbufnească în iureș nestăpînit. Înflăcărarea lui neașteptată arata că pornise pe făgașul destăinuirilor, fără gînd de oprire. Deși se părea că ocărăște toate femeile, îți dădeai seama fără voie că prin tot ce spunea străbătea o ură necruțătoare împotriva unei singure femei, a Oniskăi.

— N-au pic de rușine! — a urmat Alexandru, și mai întărîtat. — Pînă și o cățea are mai multă rușine decît o muiere... Numai ticăloșia i s-a încuibat în cap. Nu-i pasă deloc că din pricina ei omul nu mai poate să iasă-n sat, că nu știe unde să se mai ascundă de rușine. Își părăsesc bărbații, ticăloasele, cu toate că le-au jurat credință în sfînta biserică... Mai haine decît mîțele sînt muierile astea! Mîța cel puțin se învață cu casa, dar muierea nu se învață cu nimic. Parcă ea are nevoie de copii ? Sau de bărbat ? De rușine are nevoie... Ptiu! — Alexandru a scuipat o dată cu dezgust. — Asta-i trebuie !...

— Bîta-i trebuie ! — a zis Talimon, serios și plin de compătimire.

Kirilă a fost de aceeaşi părere.

— Şi încă ce bîtă! Nu degeaba zic bătrînii că nevasta nebătută îi ca moara neferecată.

Dar Alexandru parcă nu auzea cuvintele lui Kirilă. De cînd începuse să vorbească, tulburat şi furios, se uita la Talimon, în ai cărui ochi negri şi trişti se oglindea o adevărată compătimire.

— Ehei! Parcă ea se teme de bîtă? — a zis Alexandru, făcînd o mişcare de deznădejde cu mîna. — Muierea e ca şarpele: o rupi în două şi tot se zvîrcoleşte. Şi nici s-o baţi toată vremea nu poţi. Te superi pe ea, dar ea ţi se vîră-n suflet, caldă şi mîngîioasă... Şi aşa îţi scoate, tîrîtura, sufletul din tine. Nu, cum s-o baţi... Afară numai dacă faci ce-a făcut Simion Başmur.

— Măi, frate, legea nu îngăduie aşa ceva... ce diferenţă! — a zis Kirilă cu subînţeles.

— Da' ce i-a făcut Başmur nevestei-si? — am întrebat eu curios.

Întrebarea mea a rămas mult timp fără răspuns, parcă fiecare dintre ei aşteptînd să vorbească celălalt. În cele din urmă, Kirilă a început să vorbească fără grabă şi în silă:

— Nevasta lui... adică nevasta lui Başmur... se încurcase pe aici cu un flăcău... Petru îl cheamă... Şi acum e-n sat... S-a însurat de pocroave. Ei, şi o dată a prins-o cu Petru ăsta în grajd...

Kirilă a tăcut, de parcă i-ar fi fost lehamite să continue. Alexandru şi Talimon se uitau ţintă la propriile lor opinci cu indiferenţă prefăcută.

— Ei, şi mai departe? — am întrebat eu.

— Păi ce să fie? A trîntit-o la pămînt şi i-a băgat în gură un pumn de catran... şi... şi a înăbuşit-o. Ei! Nu merită să mai vorbim de asta!... Unde te duci, Alexandre? — a întrebat Kirilă, cînd l-a văzut pe

acesta că se ridică de la locul său, îşi îndreaptă cureaua şi-şi strînge cojocul. — Ori pleci?

— Plec, — a răspuns scurt Alexandru, cu privirile în gol. — Ce să mai stau... Curînd se crapă de ziuă. Ei, rămîneţi cu bine.

Ne-am uitat după el toţi trei pînă a dispărut. Mersul lui istovit, greoi şi rar, spatele lui vlăguit de muncă şi încovoiat, îţi făceau o impresie de jalnică descurajare. Uitîndu-mă la mersul şi la spatele lui, mi-a venit în minte, fără să vreau, gîndul că în ziua aceea o să colinde mult şi bine pădurea numai cu tristeţea lui singuratică şi tăcută.

După ce s-a dus, am tăcut toţi multă vreme. Aşa se întîmplă totdeauna cînd pleacă cineva dintr-un grup de oameni. Chiar dacă tăcuse tot timpul, pentru cîteva clipe ceilalţi se simt stingheri, de parcă ar fi pierdut tocmai ceea ce înviora discuţia.

Kirilă a vorbit cel dintîi:

— Şi omul ăsta numai din pricina Oniskăi se usucă... L-a doborît, ticăloasa!

— Păi... asta nu-i treaba noastră, — a zis prevăzător, parcă în treacăt, Talimon.

— Cum nu-i treaba mea? — s-a înflăcărat Kirilă. — Dacă eu, de pildă, mă aflu aici ca autoritate?... Ce diferenţă!...

Talimon s-a tulburat puţin.

— Păi da... sigur... totuşi...

— Păi aia-i — „totuşi". Cum să spui că nu-i treaba mea? Dar dacă, ferească dumnezeu, se întîmplă vreo nenorocire?... Mi-e milă de om, se prăpădeşte degeaba, — a urmat el cu tonul cu totul schimbat, întorcîndu-se spre mine. — E un om muncitor, sîrguincios... Şi cîte n-a încercat? A dus-o pe Oniska lui la popă să-i citească, a făcut o plîngere

la uriadnic... dar fără nici un folos. Pînă şi la Nedilka s-a dus cu ea...

— La care Nedilka ? — am întrebat eu.

— Păi să vedeţi, noi avem aici o vrăjitoare, şi-i zicem Nedilka... Chiar şi la ea s-a dus. I-a spus, zice lumea, să prindă un liliac şi să-l fiarbă de viu, iar după aceea să-l îngroape într-un furnicar, ca să-l roadă furnicile pînă la os. Şi în oasele alea o să găsească o greblă şi o furcă, mici, mici... Dacă vrei, zice, să te iubească o fată sau o nevastă, să-i treci cu grebla aia peste fustă sau peste ie. Şi dacă vrei să nu te mai iubească, atunci s-o împungi uşor cu furca...

— Şi nici Nedilka nu i-a ajutat ?

— Ei ce, parcă astea de-acum mai sînt vrăjitoare ? — a spus Kirilă, strîmbîndu-se plin de dispreţ. — Parcă vrăjitoarele de acum se mai pricep la ceva ? Hei ! Cele de pe vremuri cîte nu mai ştiau ! Ştiau să descînte sîngele, dinţii, muşcătura de cîine turbat sau de şarpe... Ghiceau unde a ascuns tîlharul lucrurile furate...

— Păi sigur... căci înainte le ajuta diavolul, — a lămurit Talimon.

— Se ştie că le ajuta... Unele dintre ele aveau în slujbă nu numai unul-doi, ci o droaie de diavoli... Dar acum au pierit şi diavolii...

— Cum aşa, au pierit ? Dar unde s-au dus ? — am întrebat eu, curios să aflu ce s-a întîmplat cu dracii.

Trebuie să recunosc că nu mă aşteptam să capăt vreun răspuns ca lumea, dar spre marea mea mirare, Talimon şi Kirilă mi-au răspuns într-un glas, fără să stea pe gînduri :

— S-au dus la maşină.

— Cum ? La maşină ? La care maşină ?

— Păi la calea ferată, — m-a lămurit sigur de sine şi liniştit, Kirilă. — Acum o duc acolo tare bine... Cînd deraiază vreo cincisprezece vagoane, cred şi eu că au dracii de lucru... Atunci mor mulţi fără împărtăşanie şi necuratul se bucură, pentru că omul este acoperit de păcate ca de un cojoc. Şi dracu' l-apucă de ceafă şi-l bagă-n iad. Intr-o săptămînă poate că duce acolo pînă la o mie de suflete. Şi fără doar şi poate că fiecare dintre ei e răsplătit pentru treaba asta de dracul cel mare. Parcă de la ţară ce folos are ? Dacă mai prinde şi el din an în paşti vreun suflet, şi ăla firav, de om bătrîn. Tocmai de-aia şi-au luat tălpăşiţa de pe la sate. Ce s-aude, Talimon ? Se luminează de ziuă ? — s-a întors el spre Talimon, care se uita cu luare-aminte spre răsărit.

— Da. Hai să ne pregătim, conaşule, — a zis Talimon, ridicîndu-se. — Pînă ajungem la luminişul unde se adună cocoşii de munte, tocmai bine se face ziuă.

Ne-am strîns lucrurile în grabă, am împrăştiat focul şi am pornit. Pe cerul întunecat, numai spre răsărit se vedea o lumină palidă, iar stelele îşi pierduseră strălucirea. Vîntul uşor de dimineaţă, răcoros şi zglobiu, cutremura din cînd în cînd coroanele copacilor.

Pînă la luminiş am mers vreo trei sferturi de oră. Luminişul era o poiană de vreo douăzeci de desetine, înconjurată de o pădurice tînără şi presărată ici-colo cu tufişuri potrivit de mari. Curînd m-am pierdut prin întuneric, prin locuri aproape necunoscute. Mergeam resemnat în urma lui Talimon. Mereu nimeream cu picioarele în vreo groapă. In cele din urmă, Talimon s-a oprit şi mi-a şoptit la ureche :

— Bagă-te, conaşule, în adăpostul ăla de colo. Şezi cu faţa la pămînt şi nu te mişca. Şi dacă împuşti un

cocoş, atunci ferit-a sfîntu" să ieşi din adăpost... Că îndată vin alţii pe acelaşi loc.

La vreo cinci paşi de noi mi-a arătat cîţiva mesteceni mici ale căror trunchiuri albicioase abia se zăreau, iar el a pornit în altă parte şi a dispărut repede şi fără zgomot în întuneric.

Mi-am găsit cu greu adăpostul. Era construit din două trunchiuri subţiri de mesteacăn, legate între ele la vîrf şi acoperite pe de lături cu ramuri dese de pin. Am desfăcut ramurile, m-am vîrît în adăpost în patru labe, m-am aşezat mai în voie, mi-am rezemat arma de un trunchi de copac şi m-am uitat în jurul meu.

Drept înaintea mea se întindeau brazdele drepte, cenuşii şi largi, ale arăturii de anul trecut (în intervalele dintre aceste brazde mă tot împiedicam eu pe cînd mergeam în urma lui Talimon). În răsărit, cerul începuse să se aprindă. Pomii şi tufişurile se desfăceau din întuneric ca nişte pete palide, uniforme, lipsite de claritate. Cu mirosul puternic de răşină al ramurilor de pin, din care era făcut adăpostul meu, se îmbina, plăcut, mireasma reavănă a aerului proaspăt de dimineaţă şi a ierbii tinere, cenuşii, plină de rouă...

Undeva, foarte aproape, chiar deasupra capului meu, mi s-a părut că aud un ciripit sfios de păsărică. Şi i-a răspuns alta şi alta... Din pădure, a străbătut printre copaci pînă la adăpostul meu strigătul ascuţit al unei bufniţe. O raţă a trecut în zbor pe lîngă mine, şi măcăitul ei s-a auzit multă vreme, tot mai slab şi mai slab. În coroana copacilor gîngureau tînguitor porumbeii sălbatici.

Deodată, chiar lîngă mine, pe pămînt, am auzit fîlfîitul zgomotos al unor aripi puternice. Am tresărit fără voia mea. La abia un pas de mine se lăsase în zbor un cocoş de munte. Dacă aş fi întins mîna, aş fi putut să ating locul unde se afla. Negru, cu sprîn-

cene roşii, cărnoase, şi cu un cioc scurt şi ascuţit, stătea nemişcat, parcă tăiat în piatră, arătîndu-mi profilul său frumos şi zvelt. Privirea neliniştită a ochişorilor lui negri şi lucitori căuta să pătrundă în adăpost. Mi-am ţinut răsuflarea şi am încremenit cu ochii la el. Dar cocoşul mă şi observase. S-a ridicat deodată şi, fîlfîind zgomotos din aripi, a început să zboare la o mică depărtare de pămînt.

„Ei, adio cu vînătoarea de astăzi" — m-am gîndit eu cu ciudă, dar în aceeaşi clipă, din două părţi — din faţă şi din dreapta mea — a răsunat un fîlfîit de aripi, tot atît de zgomotos şi de scurt ca cel de mai înainte. Cei doi cocoşi au stat liniştiţi cîteva clipe, ascultînd pesemne şi iscodind împrejurimile cu privirea. Cînd, deodată, cel din dreapta mea a scos un strigăt puternic de luptă : „Ciu ! cişşş..." — un sunet ciudat, greu de redat, care semăna şi cu strigătul neizbutit şi răguşit al unui cocoş, dar şi cu fîşîitul sau cu şuierul cuţitului de la roata tocilarului: „Ciu! cişşş..." — i-a răspuns celălalt fără întîrziere. Oricît de mult doream să văd cocoşii, mă temeam să mă mişc şi m-am mulţumit numai să-i ascult.

S-au strigat aşa de cîteva ori. Apoi, primul, după ce a mai strigat o dată ascuţit şi provocător, a făcut o săritură în sus, bătînd din aripi. Celălalt l-a imitat. Masculii se apropiau acum tot mai mult unul de altul, întărîtîndu-se înainte de luptă cu strigăte bătăioase.

Dar n-au ajuns bine unul în faţa celuilalt că au început să cloncăne furioşi — ca nişte curcani, dar nu atît de aspru ca ei, mai prelung şi nu chiar atît de întretăiat. Din cînd în cînd, îşi întrerupeau cloncănitul, ca să ţipe şi să zboare aproape de adversar. Încet, silindu-mă să nu fac vreun zgomot cu haina, m-am întors şi m--am uitat printre ramuri.

Întîi l-am văzut numai pe unul. Se afla cam la treizeci de pași de mine. Chema găinușa cu gîtul întins chiar deasupra pămîntului, întorcîndu-se încet și lin cînd într-o parte, cînd într-alta. Cînd s-a întors cu spatele spre mine, nu-i mai zăream decît partea de dedesubt a cozii răsfirată în sus ca un evantai deschis, alb și pufos. Curînd l-am văzut și pe celălalt; chema găinușa la vreo zece pași de primul, bătînd pasul pe loc cu tot atîta energie și plimbîndu-și capul tot atît de lin ca și primul. Cîteodată își ridicau pe rînd capul, își desfăceau larg și drept aripile și se umflau de mînie, ceea ce le dădea o înfățișare caraghioasă.

În apropierea mea a izbucnit deodată o împușcătură asurzitoare, ca lovitura unui tun. Ecoul o repeta, alungînd-o prin pădure, repezind-o de copaci și sfărîmînd-o în aerul curat al dimineții în mii de sunete prelungi, cînd mai tari, cînd mai slabe. Cei doi cocoși au amuțit cîteva clipe, ascultînd cu încordare, dar apoi au început să scoată strigăte și mai îndîrjite decît înainte, au sărit în aer și s-au ciocnit piept în piept cu atîta putere, încît și-au smuls cîteva pene mici care fîlfîiau acum în jurul lor. După ce au căzut înapoi pe pămînt, au început iar să cloncăne cu furie.

Am strecurat arma cu băgare de seamă printre ramuri și m-am pregătit să ochesc cu o emoție atît de mare, încît îmi auzeam bătăile repezi ale inimii. O rămurică îmi acoperea cătarea. Ținîndu-mi răsuflarea, am rupt-o, m-am așezat mai în voie și am ochit... Împușcătura a zvîcnit foarte puternică și pe neașteptate. Din cauza norului de fum nu puteam să văd nimic, dar am auzit bătaia dezordonată a aripilor și mi-am dat seama că nu greșisem ținta. Într-adevăr, cînd fumul s-a risipit, am văzut cocoșul — zăcea pe o brazdă, ca o moviliță neagră și nemișcată. Adversarul lui nu plecase, încremenise doar într-o atitudine plină de nedumerire și atenție încordată. Cînd mi-am ridicat arma, am făcut un zgomot foarte ușor. Atunci cocoșul s-a înălțat speriat în aer și a pornit în zbor spre pădure. În jurul meu, din toate părțile, cocoși pe care nu-i vedeam, chemau găinușele, dar tot mai încet și mai slab. Și liniștea s-a așternut peste toate, ca de obicei între primul și al doilea cîntat al cocoșilor de munte... Văpaia zorilor a cuprins o jumătate de cer. Soarele nu se vedea încă, dar vîrfurile copacilor înalți parcă se și acoperiseră cu o pulbere aurie...

*
* *

Peste o oră ne găseam pe drumul de întoarcere spre casă. Talimon trăsese de două ori — o dată înaintea mea, apoi la al doilea cîntat al cocoșilor, și împușcase două păsări. Eu doborîsem un cocoș, iar Kirilă se întorcea cu mîinile goale, din care cauză era tare bosumflat și nu catadicsea nici măcar să se uite la vînat. Talimon a smuls din aripile fiecărei păsări cîte două pene, le-a trecut capetele groase prin găurile de la nasul cocoșilor, iar capetele subțiri le-a legat unul de altul. În felul acesta își ducea vînatul ca într-un laț.

Pînă în sat mai aveam de străbătut cel mult o jumătate de verstă. Ne apropiam de crucea mare de lemn de la încrucișarea drumurilor care duc spre Pecialovka și Zulnea. Cruci de felul acesta se pot vedea totdeauna la întretăierea de drumuri din regiunile forestiere; în partea lor de sus sînt sculptate în lemn uneltele cu care a fost torturat Christos și care au ajutat la răstignirea lui — lancea, scara, ciocanul — precum și cei treizeci de arginți. În partea de

jos a crucilor, fetele şi nevestele tinere atîrnă şorţuri şi ştergare multicolore făcute de ele — ceea ce le dau un aspect original — sălbatic şi pitoresc.

Cînd am ajuns în dreptul crucii, toţi trei am văzut un om venind în fugă din sat în întîmpinarea noastră. Talimon, cu ochii lui ageri, l-a recunoscut cel dintîi şi i-a spus lui Kirilă :

— Asta-i Griţko al dumitale, Kirilă.

Într-adevăr, era Griţko, fiul lui Kirilă, un flăcău de vreo optsprezece ani, însurat, om foarte vesel, care-şi rînjea mereu dinţii mari şi albi ca ai unui cîine tînăr.

— Tată, tată ! — a strigat el încă din mers. — Vino repede... în sat s-a întîmplat o nenorocire !...

— Ce fel de nenorocire ? — a răspuns nemulţumit, Kirilă. — Ce fel de nenorocire ?...

Griţko s-a apropiat în fugă şi a continuat, abia mai trăgîndu-şi suflarea :

— O mare nenorocire, tată... un om... şi-a ucis nevasta...

Am schimbat o privire cu cei doi însoţitori ai mei, şi acelaşi gînd a licărit în ochii noştri. Mi s-a părut că Talimon se făcuse palid.

— Aud ! Ce tot trăncăneşti ! — a exclamat Kirilă, cu o înfăţişare severă şi importantă de autoritate. — Care ? Cînd a ucis ?

— Alexandru, tată, omul lui Oniska...

— Păi cînd ? Auzi ce te-ntreb ? Cînd ? — a strigat Kirilă.

Şi a început să meargă atît de repede, că Griţko abia se mai ţinea de el, din cînd în cînd fiind nevoit să pornească în fugă. Talimon şi cu mine am iuţit şi noi pasul.

— Vai, doamne, vai, doamne ! — se tînguia buimac Griţko. — Nici un ceas n-a trecut de-atunci... S-a dus singur acasă la Kuzma Borîiciuk, l-a chemat afară pe

Kuzma şi i-a spus : „Leagă-mă, că mi-am ucis nevasta !... cu securea..." Am văzut-o şi pe Oniska, tată... Vai !... Nu mai sufla... Îi ieşiseră creierii afară... Oamenii spun că l-a prins pe felcer cu ea.

Ne-am apropiat de sat şi am văzut de departe o mare mulţime de oameni, adunată pe pajiştea monopolului. Toţi făceau o hărmălaie fără rost. Muierile, cu obrazul în palma mîinii stîngi, iar cu dreapta sprijinind cotul stîng, stăteau în spatele bărbaţilor în atitudinea obişnuită de îndurerare a femeii ruse şi plîngeau.

Cînd ne-a văzut, mulţimea s-a despicat ca un val, lăsînd prin mijlocul ei o cărare largă. Alexandru şedea pe un ciot de lemn, înconjurat de un cerc de oameni. Era cu capul gol, cu faţa palidă, mînjită cu o materie de culoare închisă — poate chiar sînge. Ne-a zărit, a ridicat capul şi, deodată, a zîmbit. Era un zîmbet ciudat chinuit şi greu de suportat... Am trecut în grabă pe lîngă mulţimea aceasta nesuferită, care se adună totdeauna la sînge, murdărie şi stîrv cu atîta nerăbdare dezgustătoare.

Cînd am ajuns la locuinţa mea, l-am auzit pe Kirilă cum urla îngrozitor cu falsetul lui ascuţit de autoritate :

— Omori oamenii, fecior de căţea ! Îţi arăt eu ţie, diavol blestemat ! Griţko, dă fuga după frînghii... Îţi ar-răt eu ţie !..

ÎN ADÎNCURILE PĂMÎNTULUI

Era o dimineață timpurie de primăvară, plină de răcoare și rouă. Pe cerul senin, numai spre răsărit, unde tocmai apărea soarele într-o vîlvătaie de foc, se mai învolburau, pălind și topindu-se cu fiecare clipă, negurile firave, albastre ale crepusculului. Întinderea nemărginită a stepei părea presărată cu un praf fin, auriu. În iarba deasă și bogată tremurau ici-colo, briliante mari de rouă, sclipind în jocuri multicolore de lumini. Pe stepa smălțată de flori vesele zăreai galbenul viu al grozomei, albastrul modest al clopoțeilor, albul pîlcurilor de romaniță aromată și petele ca de foc ale garoafelor sălbatice de un roșu-aprins. În răcoarea dimineții se revărsa mireasma sănătoasă și amăruie a pelinului, care se contopea cu aroma gingașă ca de migdală a zorelelor. Toate străluceau și se răsfățau, înălțîndu-se bucuroase spre soare. Numai pe alocurea, prin rîpele adînci și strîmte, printre malurile repezi, acoperite cu tufișuri rare, mai stăruiau umbrele umede, sinilii, ale nopții trecute. Ciocîrliile zburau și cîntau pierdute în înaltul cerului. Greierii cei neastîmpărați își începuseră de mult țiuitul lor grăbit și sec. Stepa se trezea și se însuflețea, răsuflînd parcă liniștit și puternic din adîncuri.

Repezit și aspru, semnalul de la ora șase al uzinei Gololobov a sfîșiat farmecul acestei încîntătoare dimineți cu urletul lui obișnuit prelung, răgușit și trudnic ca un jeluit. Sunetul se auzea cînd mai tare, cînd mai slab. Uneori amuțea aproape cu totul, de parcă s-ar fi rupt, s-ar fi înecat și afundat sub pămînt, dar izbucnea deodată iar cu o putere care te surprindea.

Pe orizontul întins și înverzit al stepei, numai mina aceasta cu gardurile ei negre și cu turla diformă, care răsărea dintre ele, mai amintea de om și de munca omenească. Hornurile înalte, roșii, afumate la capătul lor de sus revărsau fără încetare valuri de fum negru, murdar. De departe se auzeau loviturile dese de ciocan în fier și huruitul prelung al lanțurilor. Zgomotele acestea metalice, neliniștitoare, răsunau aspre și pline de îndîrjire prin liniștea dimineții senine și surîzătoare.

Trebuia să coboare sub pămînt schimbul doi. Vreo două sute de oameni se îmbulzeau în curtea minei, printre stivele de lespezi mari de cărbune de pămînt, care luceau la locurile de ruptură. Obrajii negri, îmbibați de cărbune, nespălați de săptămîni întregi, tot soiul de zdrențe colorate, troace, opinci, cizme, galoși vechi de cauciuc sau numai picioare desculțe — toate se amestecau într-un talmeș-balmeș multicolor, agitat și gălăgios. Prin aer zburau înjurături dezgustătoare și nerușinate, amestecate cu rîsete răgușite și cu cîte o tuse crispată, înecată, de bețiv.

Încetul cu încetul, mulțimea se rărea; valul de oameni se scurgea pe o ușă îngustă de lemn, deasupra căreia era bătută o scîndură micuță cu inscripția: „Camera de felinare". Camera aceasta era ticsită de muncitori. Zece oameni stăteau lîngă o masă lungă și turnau fără întrerupere ulei în felinare de sticlă, îmbrăcate cu apărători de sîrmă. Cînd felinarele erau

gata pregătite, lampagiul băga în urechile care uneau vîrful cu fundul apărătoarei o bucată de plumb și o turtea, strîngînd-o o singură dată cu un clește masiv. În felul acesta, minerul nu putea să deschidă felinarul pînă la întoarcerea sa de sub pămînt. Chiar dacă se spărgea întîmplător sticla, apărătoarea de sîrmă făcea ca flacăra felinarului să nu fie deloc primejdioasă. Erau măsuri de siguranță, pentru că în adîncul minelor de cărbuni se îngrămădesc gaze inflamabile care, în contact cu focul, explodează numaidecît. Din pricina manipulării neprevăzătoare a focului, s-a întîmplat uneori ca în mină să piară sute de oameni.

După ce lua felinarul în primire, minerul trecea în altă cameră, unde pontatorul-șef îi înscria numele în registrul zilnic de prezență, iar doi ajutori de-ai pontatorului îi cercetau cu atenție buzunarele, hainele și încălțămintea, ca să nu-i lase la el țigări, chibrituri sau amnar.

Cînd se convingea că minerul nu avea asupra lui obiecte interzise, sau nu le găsea, pontatorul dădea scurt din cap și spunea răstit: „Treci“.

Atunci minerul pășea pe ușa următoare într-o galerie largă, lungă și acoperită, de lîngă intrarea puțului principal.

În galerie domnea hărmălaia clocotitoare a schimbului. Prin puțul pătrat, care ducea în adîncul minei, circulau două platforme de fier pe lanțuri de fier petrecute sus deasupra acoperișului peste un scripete. În timp ce una dintre ele se ridica, cealaltă cobora cu vreo sută de stînjeni. Platforma răsărea ca prin minune din adîncuri, încărcată cu vagonete pline cu cărbuni umezi, abia smulși din inima pămîntului. Într-o clipă, muncitorii trăgeau vagonetele de pe platformă, le puneau pe șine și le împingeau în grabă spre curtea minei. Platforma goală se umplea îndată

de oameni. Cu o sonerie electrică se dădea un semnal convențional la secția de mașini, platforma se cutremura și, cu un huruit asurzitor, dispărea deodată din ochi, de parcă s-ar fi prăbușit sub pămînt. Treceau un minut, două, în care timp nu se mai auzea decît pufăitul mașinii și zăngănitul lanțului pe scripete. Apoi, de sub pămînt, cealaltă platformă țîșnea de parcă ar fi fost zvîrlită în sus de o forță năvalnică, misterioasă și nevăzută. De data aceasta nu mai scotea cărbune, ci era ticsită cu oameni uzi și negri, care tremurau de frig. Și schimbul acesta de oameni și cărbuni se efectua repede, precis și totdeauna în același chip, așa cum funcționează o mașină uriașă.

Vaska Lomakin, sau Vaska Cîrnul, cum îi spuneau minerii, cărora le plăcea de obicei poreclele biciuitoare, stătea aplecat peste marginea intrării în puțul principal al minei, pe unde ieșeau în fiecare clipă din adîncuri oameni și cărbuni, și se uita țintă în jos, cu gura puțin întredeschisă. Vaska avea doisprezece ani. Fața lui era neagră toată de praf de cărbune, ochii albaștri, naivi și încrezători, iar nasul — cîrn și caraghios. Îi venea rîndul și lui să coboare curînd în mină, dar cei din echipa lui nu se adunaseră încă și-i aștepta.

Abia trecuse o jumătate de an de cînd Vaska venise la mină dintr-un sat îndepărtat. Lipsa totală de cumpătare și destrăbălarea vieții de miner nu-i întinaseră încă sufletul curat. El nu fuma, nu bea și nu vorbea porcării, ca muncitorii de seama lui, care, toți pînă la unul, se îmbătau criță în fiecare duminică, jucau cărți pe bani și aveau amante cu care se mai și făleau. „Cîrnul“ mai avea o poreclă — „Al mamei“, pe care i-o dăduseră cînd se prezentase pentru prima dată la muncă. Minerul-șef îl întrebase: „Tu, purcelule, al cui ești?“, iar el răspunsese naiv: „Al mamei!“, ceea

ce provocase o adevărată explozie de rîs și o năvală vijelioasă de înjurături pline de entuziasm la care luă parte întregul schimb.

Nici pînă acum Vaska nu se putuse obișnui cu munca în mină și cu moravurile și obiceiurile minerilor. Amploarea și complexitatea întreprinderii miniere îi copleșeau mintea săracă în impresii și, cu toate că nu-și dădea bine seama de asta, mina îi apărea ca o lume supranaturală, ca un lăcaș al unor forțe hîde și întunecate. Ființa cea mai misterioasă din lumea aceasta era, fără doar și poate, mecanicul.

Iată-l cum ședea, îmbrăcat cu vestonul lui soios de piele, cu o țigară de foi între dinți și cu ochelarii cu ramă de aur pe nas, bărbos și încruntat. Vaska îl vedea foarte bine prin despărțitura de sticlă, care-l despărțea de secția de mașini. Ce fel de om o fi mecanicul ? Dar, pînă la urmă, o fi un om adevărat ? Iată că fără să se miște din loc și fără să scoată țigara din gură, a atins un buton și într-o clipă a și pornit mașina uriașă, care pînă atunci stătuse nemișcată și liniștită. Iar lanțurile au prins să zăngăne, și platforma să huruie, zburînd în jos de se cutremura toată clădirea de lemn a minei. Nemaipomenit !... Iar el ședea și fuma ca și cînd nu se întîmpla nimic. Apoi apăsa iar pe un fel de bumbișor, trăgea de un băț de oțel și cît ai clipi toate se opreau, se potoleau, se liniștean cu totul... „Poate c-o ști vreun cuvînt vrăjit ?“ — se gîndea Vaska, privindu-l cu teamă.

Alt om misterios, învestit și cu puteri neobișnuite, era minerul-șef, Pavel Nikiforovici, stăpînul necontestat al împărăției subterane și întunecate, umede și înspăimîntătoare unde, prin bezna și tăcerea adîncă, licăreau punctele roșii ale felinarelor îndepărtate. Din ordinul lui se săpau galerii noi și se făceau abataje.

Pavel Nikiforovici era un om frumos, dar tăcut și posomorît, ca și cum legătura lui cu forțele subpămîntene i-ar fi lăsat în suflet urme ciudate și tainice. Puterea lui fizică ajunsese legendară printre mineri, și chiar flăcăi zurbagii ca Buhalo și Vanka Grecul, care săreau cei dintîi cînd era vorba de încăierare, vorbeau cu oarecare respect despre minerul-șef.

Dar mult mai presus decît Pavel Nikiforovici sau decît mecanicul, se afla, după părerea lui Vaska, directorul minei — un francez cu numele de Karl Frańțevici. Vaska nu avea mijloace de comparație îndestulătoare ca să poată hotărî cît de mari erau puterile acestui supraom. Directorul putea să facă tot ce voia ; nu era nimic ce n-ar fi putut să facă, dacă voia. Un singur gest al mîinii lui, o singură privire hotăra de viața și moartea a miilor de pontatori, șefi de echipă, mineri, hamali și cărăuși, care se hrăneau de pe urma uzinei. Oriunde s-ar fi ivit silueta lui înaltă și dreaptă și fața lui palidă cu mustăți ridicate în sus, se simțea numaidecît o încordare și zăpăceală generală. Cînd vorbea cu cineva, îl privea țintă cu ochii lui mari și reci, de parcă zărea înăuntrul acestui om ceea ce nu putea să fie văzut de alții. Înainte de venirea lui la mină, Vaska nici nu bănuise măcar că pe lume existau oameni de felul lui Karl Franțevici. Din toată ființa lui se desprindea și un parfum anumit, ca al unor flori uimitor de dulci. Vaska surprinsese parfumul acesta, o dată, cînd directorul trecuse cam la doi pași de el, desigur fără măcar să-l ia în seamă pe băiețașul încremenit pe loc cu capul gol și cu gura căscată, urmărind cu priviri speriate omul-zeu care tocmai trecea...

— Mă, Cîrnule, intri ori ba ? — a auzit Vaska o chemare brutală chiar lîngă urechea lui.

Vaska s-a dezmeticit și s-a repezit spre platformă. Tocmai se încărca echipa pe lîngă care lucra el ca ajutor. El avea doi șefi direcți: pe unchiul Hriașci și pe Vanka Grecul. Cu ei împărțea patul din cazarma comună, cu ei lucra mereu în mînă și tot pe lîngă ei îndeplinea, în timpul liber, o mulțime de îndatoriri casnice, printre care cea mai însemnată era alergătura la cîrciuma din apropiere — „Întîlnirea prietenilor", după rachiu și castraveți. Unchiul Hriașci făcea parte dintre bătrînii mineri, vlăguiți și despersonalizați de munca îndelungată și istovitoare. El nu deosebea fapta bună de cea rea și nici izbucnirea violentă de lașitatea de a te ascunde în spatele altora. Era, ca un rob, omul majorității, asculta orbește de cei tari și-i năpăstuia pe cei slabi. În ciuda vîrstei lui înaintate nu se bucura printre mineri nici de respect, nici de influență. Vanka Grecul, dimpotrivă, conducea, într-o măsură oarecare, opinia publică și vîltoarea pasiunilor din întreaga cazarmă, unde argumentul cel mai hotărîtor era vorba înțepătoare și pumnul tare, mai ales dacă mai era înarmat și cu un tîrnăcop greu și ascuțit.

În lumea aceasta nestăpînită, pătimașă și deznădăjduită, orice ceartă căpăta un caracter foarte violent. Cazarma amintea de o cușcă uriașă, înțesată cu fiare sîngeroase, unde numai răutatea, obrăznicia și forța fizică îți dădeau dreptul la o existență egală cu a celorlalți. Într-un asemenea mediu, șovăiala sau nehotărîrea de o clipă însemnau pieirea. O discuție obișnuită, o glumă prietenească se transformau într-o răbufnire înfiorătoare de ură. Oamenii care cu o clipă mai înainte vorbiseră pașnic unul cu altul, săreau deodată ca turbați de pe locurile lor, palizi la față, cu mîinile strînse convulsiv pe mînerul vreunui cuțit sau ciocan, împroșcînd dintre buzele tremurînde și înspumate, o dată cu stropii de salivă și înjurături îngrozitoare... În primele zile ale vieții sale de miner, cînd Vaska era de față la astfel de scene, înmărmurea de spaimă și simțea cum i se răcește inima în piept și cum i se umezesc mîinile lipsite de vlagă.

Dacă într-un mediu atît de sălbatic Vanka Grecul se bucura de un oarecare respect, aceasta ne dezvăluie calitățile lui morale. El era în stare să muncească săptămîni întregi fără preget, cu o perseverență furioasă, pentru ca apoi să risipească într-o singură noapte toți banii cîștigați prin munca aceasta de animal de povară. Cînd nu era amețit de băutură, era tăcut și închis în sine însuși, dar cînd se îmbăta, angaja un muzicant, îl ducea la cîrciumă și-l punea să cînte, iar el ședea în fața lui, bea votcă, pahar după pahar și plîngea. Apoi sărea pe neașteptate de la locul lui, desfigurat la față, cu ochii injectați de sînge și începea să „distrugă". Ce, sau pe cine distrugea — îi era totuna. Firea lui, zăgăzuită de munca îndelungată, căuta un prilej de evadare... Începeau bătăi dezgustătoare, sîngeroase, prin toate colțurile uzinei, care nu se mai terminau pînă ce omul acesta nestăpînit nu era doborît de un somn de moarte.

Oricît de ciudat s-ar părea, Vanka Grecul avea pentru Cîrnul o oarecare simpatie, sau mai bine zis, bunăvoință. Fără îndoială că bunăvoința aceasta era aspră și grosolană și însoțită de cuvinte urîte, de care nu se putea lipsi un miner nici în clipele sale cele mai plăcute, totuși, fără doar și poate, bunăvoință exista. Vanka Grecul îi dăduse, de pildă, băiețașului, cel mai bun loc din pat, cu picioarele spre sobă, în ciuda protestului unchiului Hriașci, care-l ocupase pînă atunci. Altă dată, cînd un miner chefliu voise să-i ia cu forța lui Vaska cincizeci de copeici, Grecul a sărit să-l apere. „Lasă băiatul în pace" — a spus

el liniștit, săltîndu-se puțin în pat. Cuvintele erau însoțite de o privire atît de grăitoare, încît minerul a izbucnit într-un puhoi de înjurături pe sprînceană, dar cu toate acestea s-a îndepărtat.

O dată cu Vaska s-au urcat pe platformă încă cinci oameni. A sunat semnalul și în aceeași clipă Vaska și-a simțit corpul atît de neobișnuit de ușor, de parcă i-ar fi crescut aripi în spate. Platforma a zburat în jos, tresărind și huruind, iar pe lîngă ea trecea în sus peretele de cărămizi al puțului, cu atîta repeziciune, încît se contopea într-o fîșie cenușie neîntreruptă. Apoi s-a făcut deodată un întuneric de nepătruns. Felinarele abia mai licăreau în mîinile minerilor bărboși și tăcuți, tresărind la izbiturile inegale ale platformei, care se prăbușea în gol. Apoi Vaska a simțit deodată că zboară în sus, nu în jos ca pînă atunci. Cei nedeprinși cu scoborîșul au totdeauna senzația aceasta ciudată și înșelătoare, care-i pricinuia totdeauna o ușoară amețeală.

Curînd, platforma și-a încetinit lin căderea și s-a oprit pe pămînt. De sus se auzeau căzînd în cascadă izvoarele subterane, care năvăleau pe gura principală a minei; minerii coborau în fugă de pe platformă, ca să se ferească de ploaia aceasta torențială.

Oameni în mantale de mușama și cu glugi pe cap împingeau pe platformă vagonete încărcate. Unchiul Hriașci l-a salutat pe unul dintre ei: „Noroc, Terioha — dar acesta nu a catadicsit să-i răspundă, și echipa s-a împrăștiat în diferite direcții.

Ori de cîte ori ajungea sub pămînt, Vaska simțea că-l cuprinde o tristețe tainică și apăsătoare. Galeriile lungi și negre i se păreau nesfîrșite. Din cînd în cînd, licărea undeva departe, ca un biet punct roșpalid, flăcăruia unui felinar, care pierea deodată ca să apară iar. Pașii răsunau ciudat de înăbușit. Aerul era neplăcut de umed, înecăcios și rece. Cîteodată, de după zidurile laterale, se auzea murmurul apei curgătoare, și sunetele acestea slabe i se păreau lui Vaska amenințătoare și prevestitoare de nenorocire.

Vaska mergea în urma unchiului Hriașci și a Grecului. Pe pereții de scînduri ai galeriei, alunecoși și acoperiți de mucegai, felinarele legănate de mîinile minerilor aruncau pete galbene, palide, pe care se mișcau încoace și încolo, apărînd și dispărînd, sau întinzîndu-se pînă la tavan, trei umbre stranii, diforme și confuze. In mintea lui Vaska răsăreau, fără voia lui, toate poveştile sîngeroase și misterioase ale minei.

Iată, aici fuseseră îngropați de o surpătură de pămînt patru oameni. Cadavrele a trei dintre ei fuseseră găsite, dar al celui de al patrulea, nu. Se spunea că sufletul acestuia rătăcea uneori prin galeria Nr. 5, jelindu-se amarnic... Colo, acum trei ani, un miner îi crăpase capul cu un tîrnăcop tovarășului său de muncă, pentru că acesta refuzase să-i dea o înghițitură de votcă, adusă sub pămînt prin contrabandă. Se mai povestea că un muncitor bătrîn, rătăcindu-se cu mulți ani în urmă prin galerii, deși le cunoștea ca pe degete, fusese găsit abia peste trei zile, istovit de foame și nebun. Lumea spunea că *cineva* îl călăuzise prin mină. Acest *cineva* înspăimîntător, necunoscut și fără consistență, ca și întunericul de sub pămînt care-l zămislise, exista fără îndoială în adîncul minei, dar despre el nici un adevărat miner nu vorbea vreodată nici treaz, nici beat. Și de fiecare dată cînd Vaska mergea în urma echipei sale și se gîndea la *el*, simțea parcă pe trup o răsuflare ușoară și rece, care-l cutremura.

— Ia spune, Vanka, ai petrecut bine? — l-a întrebat slugarnic unchiul Hriașci, întorcîndu-se din mers către Grec.

Acesta nu i-a răspuns și a scuipat doar disprețuitor printre dinți. Lipsise de la lucru cinci zile încheiate, și-și cheltuise salariul pe două luni într-o beție dezgustătoare. În timpul acesta, aproape că nu dormise deloc și acum nervii îi erau întinși ca o coardă gata să plesnească.

— Mda, frate-miu! Bine, n-am ce zice, — nu se astîmpăra unchiul Hriașci. — Cum l-ai mai ocărît pe șeful de echipă! Tare frumos...

— Nu mă pisa, — i-a retezat-o scurt Grecul.

— Ce să te pisez, eu nu te pisez, — a răspuns unchiul Hriașci, care era tare necăjit că nu luase parte la cheful deșănțat din ajun. — Numai că, frățioare, acum, n-o să poți scăpa de birou. Or să te cheme, dragul meu, la socoteală. Asta-i sigur, cum te văd și mă vezi.

— Lasă-mă-n pace!

— Ce să te las. Vezi, drăguță, că asta nu-i totuna cu sfărîmatul biliardelor. Serghei Trifonîci a zis așa: „Lasă, zice, acum o să se roage mult și bine de mine. Lasă..."

— Taci, cîine! — s-a întors deodată Grecul spre bătrîn, și ochii îi luceau plini de furie prin întunericul galeriei.

— Păi, ce să mai zic! Iaca tac... tac, — s-a fîstîcit unchiul Hriașci.

Pînă la locul lor de muncă era aproape o verstă și jumătate. Echipa s-a abătut de pe galeria principală și a mers multă vreme prin galerii mici, înguste și întortocheate. Prin unele locuri trebuiau să se aplece, ca să nu se lovească cu capul de tavan. Aerul devenea cu fiecare clipă tot mai umed și mai înăbușitor.

În sfîrșit, au ajuns pînă la locul frontului lor de abataj.

În spațiul îngust și strîmt nu se putea lucra nici în picioare, nici șezînd. Trebuia să spargi cărbunele culcat pe spate, una din pozițiile cele mai grele și istovitoare ale muncii în mină. Unchiul Hriașci și Grecul s-au dezbrăcat încet, în tăcere. Goi pînă la brîu, și-au agățat felinarele de cîte un colț de perete și s-au întins pe pămînt, unul lîngă altul. Grecul se simțea foarte prost. După trei nopți nedormite și după intoxicarea îndelungată cu votcă proastă avea în tot trupul o senzație chinuitoare, o durere surdă, de parcă l-ar fi bătut crunt careva cu bîta. Abia își mișca mîinile, iar capul îi era atît de greu, ca și cum i l-ar fi umplut cineva cu cărbune de pămînt. Totuși, pentru nimic în lume nu și-ar fi compromis Grecul faima sa de miner, lăsînd să se vadă cît de puțin halul în care se găsea.

Tăcut, încordat, cu dinții încleștați, lovea cu tîrnăcopul cărbunele sfărîmicios și răsunător. Din cînd în cînd, parcă-și pierdea conștiința. Din ochi îi dispărea cu totul și tavanul jos, și luciul palid al spărturilor de cărbune, și corpul lipsit de vlagă al unchiului Hriașci, care era întins lîngă el. Creierul parcă-i amorțea cîte o clipă, în cap îi răsunau monoton și nespus de plictisitor melodiile flașnetei din ajun, dar mîinile își îndeplineau munca automat, cu mișcări îndemînatice și puternice. Despicînd, deasupra capului său, strat după strat, Grecul se muta, aproape fără să-și dea seama, pe spate, tot mai sus și mai sus, lăsîndu-l departe în urmă pe tovarășul său neputincios.

Cărbunele mărunt zbura în boabe mărunte de sub tîrnăcopul lui, împroșcîndu-i fața asudată. Cînd desprindea cîte o bucată mai mare, Grecul se oprea numai o clipă, ca s-o împingă cu piciorul, pentru ca apoi să se adîncească iar în muncă, plin de o ener-

gie furioasă. Vaska izbutise să umple de două ori roaba și s-o ducă în galeria principală unde cărbunele extras din galeriile laterale era îngrămădit în mormane comune. Pe cînd se întorcea a doua oară cu roaba goală, i-au atras atenția de departe niște sunete ciudate, care veneau dinspre deschizătura abatajului. Cineva gemea și horcăia, parcă-l strîngea de gît. La început, lui Vaska i-a fulgerat prin cap gîndul că se bat minerii. S-a oprit speriat, dar a auzit vocea enervată a unchiului Hriașci:

— Ce te-ai oprit, tîngău'e? Vino repede încoace.

Vanka Grecul se zbătea pe pămînt în convulsiuni îngrozitoare. Fața i se învinețise, pe buzele strînse cu putere apăruse spumă, ochii îi erau mari deschiși, iar în locul pupilelor nu se mai zăreau decît globuri albe, uriașe, care se roteau fără încetare.

Unchiul Hriașci își pierduse firea cu totul, atingea întruna mîna rece și tremurătoare a Grecului și zicea mereu cu vocea rugătoare:

— Mă, Vanka... oprește-te o dată... Ei, destul, ajunge...

Era un acces îngrozitor de epilepsie. O forță înspăimîntătoare, nevăzută, făcea să tresalte tot trupul Grecului, strîmbîndu-l în atitudini înfiorătoare, convulsive.

Cînd se îndoia ca un arc, sprijinindu-se de pămînt numai pe călcîie și ceafă, cînd tot corpul i se prăbușea și apoi se strîngea de-și atingea bărbia cu genunchii, sau se întindea încordat ca o bucată de lemn cu mușchii cuprinși de un tremur nervos.

— Of, doamne! Mare bucluc, — bîiguia speriat unchiul Hriașci. — Mă, Vanka, sfîrșește... ascultă... Of, doamne, cum de l-a pălit așa pe neașteptate?... Ia stai, mă, Cîrnule, — s-a dezmeticit el deodată. —

Tu rămîi aici să-l păzești, că eu dau o fugă după oameni.

— Nene, dar eu cum? — a tărăgănat vorba, jalnic, Vaska.

— Ia să nu crîcnești! Ți-am spus să stai, apoi să stai, gata! — a strigat amenințător unchiul Hriașci.

Și-a luat grăbit podiovca și, îmbrăcînd-o din mers, a fugit din galerie.

Vaska a rămas singur deasupra Grecului, care se zbătea mereu. Cît timp trecuse de cînd ședea lipit în colț, cuprins de o spaimă superstițioasă și temîndu-se să se miște, Vaska n-ar fi putut spune. Dar treptat, convulsiunile care scuturau corpul Grecului se răreau tot mai mult. Apoi a încetat și horcăitul, pleoapele au coborît peste albul înspăimîntător al ochilor și, deodată, respirînd adînc din tot pieptul, Grecul s-a întins și a rămas nemișcat.

Vaska se temea acum și mai mult. „Doamne, nu cumva o fi murit? — i-a trăsnit băiețașului prin minte și gîndul acesta l-a înspăimîntat atît de tare că i s-a ridicat părul măciucă în cap. Abia respirînd, s-a tîrît pînă la bolnav și i-a atins cu mîna pieptul gol. Era rece, totuși, pieptul se ridica și se lăsa abia vizibil.

— Nene Grecule, auzi, nene Grecule? — șoptea Vaska.

Grecul nu răspundea.

— Nene, scoală-te! Dă-mi voie să te duc la spital, nene!...

Undeva în galeria din apropiere s-au auzit pași grăbiți. „Ei, slavă domnului, s-a întors nenea Hriașci!" — s-a gîndit, ușurat, Vaska.

Dar nu era unchiul Hriașci.

Un miner necunoscut și-a vîrît capul în galerie, și a luminat-o cu felinarul pe care l-a ridicat sus, deasupra capului.

— Cine-i aici? Ieși repede afară! — a strigat el neliniștit și poruncitor.

— Nene, — s-a repezit Vaska la el, — nene, s-a întîmplat ceva aici cu Grecul!... Stă culcat și nu spune nimic.

Minerul și-a apropiat fața de aceea a Grecului și l-a izbit o duhoare puturoasă de alcool.

— Bine l-a mai turtit! — a dat din cap minerul. — Mă, Vanka Grecul, scoală! — a strigat el, smucindu-l pe bolnav de mînă. — Scoală, n-auzi ce zic? S-a surpat la numărul trei. Auzi, Vanka?...

Grecul a mormăit ceva neînțeles, dar n-a deschis ochii.

— Ei, doar n-o să-mi pierd vremea aici cu un bețiv! — a exclamat nerăbdător minerul. — Trezește-l, flăcăule! Numai mai repede. Să nu cumva să se surpe și la voi că vă prăpădiți ca șobolanii...

Capul minerului a dispărut în deschizătura întunecată a galeriei. Peste cîteva clipe, zgomotul pașilor lui repezi s-a stins.

Vaska și-a dat seama cu o claritate extraordinară de groaznica situație în care se afla. În fiecare clipă se puteau prăbuși peste el milioane de puduri de pămînt. Se vor prăbuși și-l vor strivi ca pe o muscă, întocmai ca pe un fir de praf. De-ai vrea să strigi, n-ai putea deschide gura... De-ai vrea să te miști — mîinile și picioarele ți-ar fi prinse de pămînt... Și apoi moartea, groaznică, necruțătoare, neînduplecată, moartea...

Deznădăjduit, Vaska s-a repezit la minerul culcat și l-a scuturat de umeri cît a putut de tare.

— Nene Grecule, nene Grecule, trezește-te o dată! — a strigat el din toate puterile.

Cu auzul lui fin a prins de după ziduri — și din dreapta și din stînga — zgomot dezordonat de pași grei și grăbiți. Toți muncitorii schimbului fugeau spre ieșire, cuprinși de aceeași groază care pusese stăpînire și pe Vaska. I-a fulgerat prin gînd să-l lase în voia soartei pe Grecul adormit și să fugă de unul singur, cît îl țineau picioarele. Dar numaidecît un simțămînt neînțeles, foarte complicat, l-a oprit. Și iar a început să-l strige înfrigurat pe Vanka Grecul, scuturîndu-l de mîini, de umeri și de cap.

Dar capul acestuia se bălăbănea supus dintr-o parte într-alta, iar mîna ridicată cădea cu zgomot îndărăt. În clipa aceasta privirea lui Vaska a căzut pe roaba de cărbuni și un gînd fericit i-a luminat mintea. Cu sforțări nemaipomenite a ridicat de jos corpul greoi, ca de mort, și l-a încărcat în roabă. Apoi i-a tras picioarele peste marginile roabei și cu mare greutate l-a scos din galerie.

Galeriile erau pustii.

Undeva, departe, în fața lui, se auzea tropotul picioarelor celor din urmă muncitori întîrziați. Vaska fugea, făcînd sforțări de neînchipuit ca să-și păstreze echilibrul. Mîinile lui slăbuțe de copil se întinseseră și amorțiseră, pieptul i se zbuciuma din lipsă de aer, în tîmple parcă-i băteau niște ciocane de fier, iar pe dinaintea ochilor i se învîrteau repede, tot mai repede, niște cercuri de foc. Ar fi vrut să se oprească, să-și tragă o clipă răsuflarea, să apuce mai bine roaba cu mîinile lui chinuite.

„Nu, nu se poate!"

Moartea de neînlăturat îl urmărea pas cu pas, îi simțea în spate de pe acum fîlfîitul aripilor.

Slavă domnului, ultima cotitură! Iată, în depărtare, licărea focul roșu al felinarelor, care luminau ascensorul.

Oamenii se îmbulzeau pe platformă.

Mai repede, mai repede!

Încă o ultimă sforțare deznădăjduită...

Ce e asta? Oh, doamne! Platforma se ridică... iată că dispare cu totul.

„Așteptați! Opriți-vă!"

Strigătul a izbucnit răgușit dintre buzele lui Vaska. Cercuri de foc s-au aprins în fața ochilor lui, contopindu-se într-o vîlvătaie monstruoasă. Și totul a căzut, s-a prăbușit cu un huruit asurzitor...

Sus, Vaska și-a venit în fire. Era culcat pe o zeghe de oaie, înconjurat de o mulțime de oameni. Un domn gras îi freca tîmplele. Directorul Karl Franțevici era și el acolo. Cînd a surprins prima privire conștientă a lui Vaska, buzele lui severe au șoptit aprobator:

— *Oh! mon brave garçon!*[1]) O, copil curajos!

Fără îndoială că Vaska nu înțelegea cuvintele acestea, dar apucase să zărească în rîndurile din spate ale mulțimii fața palidă și îngrijorată a Grecului. Privirea pe care au schimbat-o între ei acești doi oameni i-a legat pentru toată viața cu legături puternice și pline de duioșie.

---

[1]) Oh, bravul meu băiat! (În limba franceză.) (N. trad.)

PIANISTUL

Tinocika Rudneva, în vîrstă de doisprezece ani, năvăli valvîrtej în cameră, unde ajutate de două fete-n casă, surorile ei mai mari se îmbrăcau pentru serata din ziua aceea. Agitată, cu respirația întretăiată, cu zulufii împrăștiați pe frunte, cu fața îmbujorată de alergătură, ea părea în clipa aceea mai degrabă un ștrengar drăguț.

— *Mesdames*, dar unde-i pianistul? I-am întrebat pe toți cei din casă, dar nimeni nu știe nimic. Unul spune că nu i s-a poruncit să-l aducă, altul zice că pe el nu-l privește ce e cu pianistul. Totdeauna, totdeauna se-ntîmplă la noi așa, — se înfierbînta Tinocika, lovind dușumeaua cu tocul pantofului. — Mereu încurcă cîte unul ceva, uită și apoi se pornesc să dea vina unul pe altul...

Cea mai mare dintre surori, Lidia Arkadievna, stătea din profil în fața oglinzii. Arcuindu-și pe spate gîtul ei gol, minunat de frumos, și mijindu-și ușor ochii miopi, își prindea în păr un trandafir. Nu suferea nici un fel de zgomot și-i trata pe cei mici cu un dispreț rece și politicos. Uitîndu-se în oglindă la imaginea Tinocikăi, zise cu neplăcere:

— Fără-ndoială că cea mai mare dezordine din casă o faci tu ! Te-am rugat de atîtea ori să nu intri ca o nebună în cameră.

Tina făcu o plecăciune ironică și scoase limba în fața oglinzii. Apoi se întoarse spre cealaltă soră, Tatiana Arkadievna, la picioarele căreia stătea pe dușumea o croitoreasă și lucra de zor să fixeze tivul în partea de jos a fustei albastre. Tina începu să pălăvrăgească :

— E de la sine înțeles că de la marchiza noastră nu poți să auzi nimic altceva decît povețe. Tanecika, iubito, ce-ar fi să aranjezi tu toate astea ? Pe mine nu m-ascultă nimeni ; toți mă iau în rîs cînd vorbesc...

Abia în anul acesta i se îngăduise Tinei să ia parte la împodobirea pomului de crăciun. Nu mai departe decît anul trecut, la crăciun, fusese pe timpul acesta încuiată în camera copiilor împreună cu Katia, sora ei mai mică, și cu cei de o vîrstă cu ea. Toată lumea încerca s-o convingă că în salon nu era nici un pom și că veniseră doar niște oameni să ceruiască parchetul. De aceea este ușor de înțeles că acum, cînd Tina căpătase privilegii speciale, care o puneau într-o oarecare măsură pe picior de egalitate cu surorile ei mai mari, ea era mai agitată decît toți, se ostenea și alerga cît zece, stînd în fiecare clipă în drumul cuiva, fără să izbutească altceva decît să sporească forfota generală, care domnea de obicei de sărbători în casa Rudnevilor.

Rudnevii alcătuiau familia cea mai primitoare, gălăgioasă și lipsită de etichetă din Moscova, care locuia — de cînd e lumea și pămîntul — în împrejurimile Presnei, Novinskului și a Konușkilor, și creaseră cîndva Moscovei renumele ei de oraș ospitalier. Casa Rudnevilor — o casă mare și veche, construită în epoca de dinainte de Ecaterina, cu lei la poartă, cu o curte largă de acces și cu coloane albe masive la intrarea principală — mișuna de lume în tot timpul anului, de dimineața pînă noaptea tîrziu. Fără să se mai anunțe, așa ca să facă o surpriză, veneau niște vecini de pe moșia din Narovciatka sau din Insarsk, niște cimotii îndepărtate, pe care pînă atunci nu le mai văzuse nimeni și de existența cărora nimeni nu auzise, și rămîneau, ca oaspeți, timp de luni întregi. Pe la Arkașa și Mitea se perindau zeci de colegi, care, de-a lungul anilor, își schimbau și înfățișarea, și ocupația. La început, elevi de liceu și cadeți, apoi studenți și elevi ai școlii militare, ajungeau în sfîrșit ofițeri tineri, fără mustăți, sau avocați stagiari, eleganți și exagerat de serioși. Pe fete le vizitau mereu prietene de toate vîrstele începînd cu cele de o seamă cu Katia — care-și aduceau în vizită și păpușile — și terminînd cu prietenele Lidiei, care vorbeau despre Marx și sistemul agrar și doreau, ca și Lidia, să ajungă la cursurile superioare pentru femei. De sărbători, cînd tot acest tineret vesel și înfocat se aduna în uriașa casă a Rudnevilor, acolo se înstăpînea pentru multă vreme o atmosferă generală de idilă naivă, poetică și veselă.

În zilele acestea, în casă domnea, spre deznădejdea personalului de serviciu, o anarhie totală. Toate noțiunile convenționale despre diviziunea timpului *ca la oameni* : ceai, dejun, prînz și cină se încurcau într-o forfotă zgomotoasă și dezordonată. În vreme ce unii terminau prînzul, alții abia începeau să bea ceaiul de dimineață, iar alții dispăreau toată ziua la terenul de patinaj din grădina zoologică, unde luau cu ei munți întregi de sandviciuri. Masa era mereu întinsă, iar bufetul, deschis de dimineață pînă seara. Cu

toate acestea, se întîmpla ca tineretul, flămînd la o oră cu totul nepotrivită, după patinaj sau după o plimbare la bîlci, să trimită o delegaţie la bucătărie, la Akinfîci, cu rugămintea de a prepara „ceva gustos". Bătrînul Akinfîci era un beţiv, dar îşi cunoştea temeinic meseria. De obicei, la început refuza cu încăpăţînare să dea ascultare rugăminţii, bodogănind în faţa delegaţilor. Atunci parlamentarii foloseau tot felul de măguliri subtile: spuneau că la Moscova nu se mai găseau bucătari buni, că numai bătrînii mai păstrau un respect sacrosant faţă de sfînta artă culinară, şi aşa mai departe. Pînă la urmă, atins la coarda lui sensibilă, Akinfîci depunea armele şi, încercînd cu degetul mare tăişul unui cuţit, spunea cu o severitate prefăcută:

— Bine, bine... V-o ajunge atîta cîntat... Cîţi sînteţi acolo, gînsacilor?

Irina Alexeevna Rudneva, stăpîna casei, nu ieşea aproape niciodată din camerele ei, în afară de cazurile excepţional de oficiale şi de solemne. Născută prinţesă Oznobişina, ca ultim vlăstar al unui neam bogat şi ilustru, ea hotărîse o dată pentru totdeauna că societatea soţului şi a copiilor ei era prea „meschină" şi „grosolană." De aceea o „ignora" cu indiferenţă. Singura ei distracţie erau vizitele pe la arhierei şi relaţiile cu descendenţi tot atît de înţepeniţi în concepţiile lor ca şi ea, ai neamurilor a căror origine se pierdea în vremuri îndepărtate. De altfel, nici pînă acum Irina Alexeevna nu obosise să fie geloasă pe soţul ei, chinuindu-se în taină, şi probabil că gelozia ei era întemeiată. Într-adevăr, Arkadi Nikolaevici, cunoscut în toată Moscova ca un vestit mîncăcios, cartofor şi generos protector al artei baletului, deşi trecuse de cincizeci de ani, îşi păstrase încă reputaţia binemeritată de cuceritor, admirator şi cavaler desăvîrşit al femeilor, şi era socotit şi acum ca un bărbat frumos. Elegant, sigur de sine, cu părul uşor încărunţit pe capul lui nobil care-i stătea mîndru pe trupul chipeş, el atrăgea asupra sa atenţia generală cînd întîrzia cu vreo zece minute şi apărea în sala Teatrului Mare după începerea spectacolului.

Pe Arkadi Nikolaevici îl vedea rareori pe acasă, pentru că dejuna totdeauna la clubul englez, iar serile şi le petrecea tot acolo, jucînd cărţi, dacă la teatru nu era vreun spectacol interesant de balet. Ca stăpîn al casei avea o singură grijă: să ipotecheze una după alta proprietăţile sale imobiliare, fără să se gîndească la viitor, cu nepăsarea caracteristică unui mare senior răsfăţat de soartă. Obişnuit ca de dimineaţă pînă seara să se afle într-o societate numeroasă, îi plăcea ca şi acasă la el să fie zgomot şi însufleţire. Îi plăcea să organizeze din cînd în cînd, ca o surpriză pentru tineret, o distracţie neaşteptată la care lua parte şi el. Asta se întîmpla de cele mai multe ori a doua zi după un mare cîştig la club.

— Tinerilor republicani! — spunea el, intrînd strălucitor de mulţumire în salon şi vrăjindu-i pe toţi cu surîsul şi cu atitudinea sa lipsită de pretenţii. — Se pare c-o să adormiţi curînd cu toţii din pricina discuţiilor voastre serioase. Cine vrea să iasă cu mine afară din oraş? Drumul e minunat: soare, zăpadă şi ger. Pe cei care suferă de dinţi şi de jale pentru omenire îi rog să rămînă acasă sub supravegherea stimatei Limpiada Savicina...

Se trimitea după troici la Ecikin. Galopau în goana mare pînă dincolo de bariera Tver, luau masa la „Mauritania" sau la „Strelnea" şi se întorceau acasă seara tîrziu, spre marea neplăcere a Irinei Alexeevna, care privea cu scîrbă aceste „escapade de prost gust". Dar nicicînd nu petrecea tineretul într-un iureş mai

mare de veselie ca atunci cînd aceste escapade erau conduse de Arkadi Nikolaevici.

Și la pomul de crăciun lua parte în toți anii Arkadi Nikolaevici. Această sărbătoare a copiilor îi pricinuia, nu se știe de ce, o plăcere naivă, aparte. Nimeni dintre ai casei nu se pricepea mai bine decît el să scornească tot felul de cadouri după gustul fiecăruia, și, de aceea, cînd erau în încurcătură, copiii mai mari se foloseau de priceperea lui.

— Tată, ce dar să-i facem lui Kolea Radomski? — îl întrebau fetele pe Arkadi Nikolaevici. — E așa de mare, elev în ultima clasă de liceu... doar nu putem să-i dăm o jucărie...

— Pentru ce, jucărie? — răspundea Arkadi Nikolaevici. — Cel mai bun lucru ar fi să-i cumpărați un porttigaret drăguț. Pe tînăr îl va măguli un cadou atît de serios. Acum se vînd porttigarete foarte drăguțe la Lukutin. Da' apropo, dați-i de înțeles acestui Kolea să nu se jeneze să fumeze în fața mea. Că adineauri, cînd am intrat în salon, și-a ascuns țigara în mînecă...

Lui Arkadi Nikolaevici îi plăcea ca serbarea pomului de crăciun să izbutească de minune, și cu acest prilej angaja totdeauna orchestra lui Riabov. Dar în anul acesta [1]) orchestra trecuse printr-o mulțime de neînțelegeri fatale. Dintr-o pricină oarecare, întîrziase să trimită la Riabov și orchestra lui, care de sărbători se împărțea în trei formații, și aceasta fusese angajată mai înainte de altcineva. Maestrul, din cauza vechii lui legături cu casa Rudnev, făgă-

[1]) Cele povestite aici s-au petrecut în anul 1885. Cu prilejul acesta, menționez că tema ei se bazează pe o întîmplare adevărată, comunicată la Moscova autorului de către M. A. Z-eva. Această persoană cunoștea de aproape familia care, în povestirea noastră, poartă numele fictiv de Rudnev (N. aut.)

duise totuși să rezolve această problemă, într-un fel sau altul, nădăjduind că într-o altă casă se va schimba ziua serbării pomului de crăciun, dar din motive necunoscute, întîrziase cu răspunsul și cînd se repeziseră să caute altundeva, nu se mai găsea în întreaga Moscovă nici o orchestră liberă. Arkadi Nikolaevici s-a supărat și a poruncit să se caute un bun pianist, dar cui îi dăduse acest ordin, nu-și mai amintea nici el. Acest „cineva" probabil că trecuse însărcinarea asupra altuia, celălalt o lăsase și el pe seama altcuiva, încurcînd ca de obicei treaba, iar cel de al treilea, în forfota generală, uitase cu totul de ea.

În timpul acesta, nespus de vioaia Tina apucase să alarmeze întreaga casă. Respectabila menajeră, Olimpiada Savicina, grasă și bună la suflet, spunea că domnul îi poruncise într-adevăr să dea ordin să se caute un pianist, dacă nu va veni orchestra, și că ea dăduse numaidecît ordinul mai departe cameristului Luka. Acesta, la rîndul său, se dezvinovățea, spunînd că treaba lui era să aibă grijă de Arkadi Nikolaevici și nu să alerge prin oraș după un pianist. Cînd a auzit zgomotul discuției a venit în fugă, din camera domnișoarelor, fata în casă, Duniașa, o ființă cochetă și vorbăreață, vioaie și îndemînatică întocmai ca o maimuță, care socotea ca o datorie a ei să se amestece neapărat în orice întîmplare neplăcută. Cu toate că nimeni n-o întreba, ea se vîra în sufletul tuturor cu asigurări fierbinți că: s-o trăsnească dumnezeu pe loc, dacă auzise măcar cu vîrful urechii ceva despre vreun pianist. Nu se știe cum s-ar fi terminat această încurcătură, dacă n-ar fi venit în ajutor Tatiana Arkadievna, o blondă plină la trup și veselă, pe care toată servitorimea o adora pentru caracterul ei măsurat și pentru priceperea ei uimitoare de a potoli neînțelegerile interne.

— Așa nu terminăm nici pînă mîine, — spuse ea cu vocea sa liniștită, puțin ironică, asemănătoare cu aceea a lui Arkadi Nikolaevici. — Orice-o fi, Duniașa se va duce imediat să caute un pianist. Pînă te-mbraci, Duniașa, eu îți fac o listă de adrese din ziar. Încearcă să găsești pe cineva care stă mai pe aproape, ca să nu întîrziem serbarea pomului, pentru că acuși-acuși or să înceapă să se adune musafirii. Bani pentru birjă ia de la Olimpiada Savicina...

Abia apucase să rostească aceste cuvinte, că soneria de la ușa antreului răsună cu putere. Tina se și repezi în fugă într-acolo, în întîmpinarea unei cete de copii, toți numai zîmbet, rumeni de ger și plini de zăpadă. Ei aduceau în casă mirosul puternic și sănătos, ca de mere proaspete, al aerului de iarnă. Din vorbele, rîsetele, tropotul de picioare, sărutările zgomotoase, care umplură deodată antreul, își dădură seama că la intrare se întîlniseră întîmplător cele două familii numeroase — Lîkov și Maslovski.

Soneria răsuna fără întrerupere. Mereu sunau alți musafiri. Domnișoarele Rudnev abia pridideau să-i primească. Pe cei mari îi invitau în salon, iar pe cei mici îi îmbiau cu cea mai mare viclenie în camera copiilor și în sufragerie, ca apoi să-i încuie acolo. În salon încă nu se aprinseseră luminile. În mijlocul lui se înălța un brad uriaș, profilîndu-și, pierdut în semiîntuneric, contururile sale fantastice și umplînd camera cu mireasma lui rășinoasă. Ici-colo, pe ramuri, lucea șters, răsfrîngînd lumina felinarului din stradă, auriul lanțurilor, al nucilor și al jucăriilor de carton.

Duniașa tot nu se întorcea și Tina, neastîmpărată ca argintul viu, ardea de grijă și nerăbdare. De zece ori se apropiase în fugă de Tania, o ducea deoparte și-i șoptea agitată:

— Tanecika, iubito, ce ne facem acum?... Asta-i o adevărată nenorocire.

Și pe Tania începuse s-o cuprindă îngrijorarea. Se apropie de sora ei mai mare și-i spuse cu jumătate de glas:

— Nici nu mai știu ce să fac. Va trebui s-o rugăm pe tanti Sonia să cînte puțin... Iar mai tîrziu poate că o s-o înlocuiesc chiar eu.

— Foarte mulțumesc, — răspunse ironic Lidia. — După asta, tanti Sonia o să ne intoxice un an întreg cu serviciul pe care ni l-a făcut, iar tu cînți atît de frumos, că mai bine dansăm fără muzică.

În clipa aceasta, veni spre Tatiana Arkadievna Luka, pășind fără zgomot cu tălpile lui din piele de căprioară.

— Domnișoară, Duniașa vă roagă să veniți la ea pentru o clipă.

— Ei, l-a adus? — întrebară într-un glas cele trei surori.

— Poftiți. Binevoiți să vă uitați chiar dumneavoastră, — răspunse evaziv Luka. — Este în antreu... Numai că este ceva dubios... Poftiți...

Duniașa, care nu-și scosese încă blănița acoperită cu bucăți de zăpadă murdară, se afla în antreu. În spatele ei, într-un colț întunecat, se foia cineva mic de statură care-și desfăcea o glugă galbenă înfășurată în jurul capului.

— Numai să nu mă ocărîți, domnișoară, — șopti Duniașa, aplecîndu-se la urechea Tatianei Arkadievna. — Să mă trăsnească dumnezeu — am fost în cinci locuri și n-am găsit nici un pianist. Uite, l-am găsit pe copilandrul ăsta, și nici eu nu știu dacă-i bun ori ba. Se jură că a cîntat la serate și la nunți, dar eu n-am de unde să știu.

În timpul acesta, micuțul, care-și scosese gluga și paltonul, s-a dovedit a fi un băiețaș palid, foarte slăbuț, îmbrăcat cu un veston uzat de uniformă a școlii

reale. Pentru că înţelesese că se vorbea despre el, rămăsese în colţul său, într-o atitudine stîngace de aşteptare, fără să îndrăznească să se apropie. Tania, bună observatoare, după ce-l măsură de cîteva ori cu privirea se încredinţă că băiatul era sfios, sărac şi ambiţios. Faţa lui era urîtă, dar expresivă, cu trăsături foarte fine; înfăţişarea lui, oarecum naivă, se datora şuviţelor de păr de culoare închisă, care se ondulau în inele de cele două părţi ale frunţii înalte. Ochii lui mari, cenuşii, prea mari pentru o faţă atît de slabă şi de copilăroasă, aveau o privire inteligentă, hotărîtă şi serioasă, deloc copilărească. Atunci cînd îl vedeai prima dată, îi dădeai vreo unsprezece, doisprezece ani.

Tatiana făcu vreo cîţiva paşi spre el şi, tot atît de stînjenită ca şi el, îl întrebă şovăitoare:

— Spui c-ai avut ocazia... să cînţi pe la serate?

— Da... am cîntat, — răspunse el cu o voce puţin răguşită din cauza gerului şi a sfielii. — Poate că de aceea mă întrebaţi, că par atît de mic...

— Vai, nu, nu-i vorba de asta... Dumneata ai probabil vreo treisprezece ani?

— Paisprezece.

— Asta n-are, desigur, nici o importanţă. Dar mă tem că nefiind obişnuit, o să-ţi fie greu.

Băiatul îşi drese glasul.

— O, nu, nu vă temeţi... Sînt învăţat cu asta. Am cîntat uneori seri întregi, aproape fără întrerupere...

Tania se uită întrebător la sora ei mai mare. Lidia Arkadievna, care se deosebea printr-o ciudată cruzime faţă de tot ce era oropsit, supus şi umil, întrebă cu obişnuitul ei dispreţ:

— Dumneata, tinere, ştii să cînţi cadrilul?

Băiatul îşi aplecă trupul înainte, cu o mişcare care ar fi vrut să însemne un salut.

— Ştiu.

— Şi valsul?

— Şi.

— Poate că ştii şi polca?

Băiatului îi năvăli deodată sîngele în obraz, dar răspunse stăpînit:

— Da, şi polca.

— Dar *lancier?* [1]) — continua să-l necăjească Lidia.

— *Laissez donc, Lidie, vous êtes impossible!* [2]) — spuse sever Tatiana Arkadievna.

Ochii mari ai băiatului luciră deodată mînios şi ironic. Chiar şi stîngăcia încordată a atitudinii lui pieri pe neaşteptate.

— Dacă doriţi *mademoiselle,* — se întoarse el deodată spre Lidia, — aflaţi atunci că, în afară de polci şi cadriluri, cînt şi toate sonatele lui Beethoven, valsurile lui Chopin şi rapsodiile lui Liszt.

— Îmi închipui! — rosti fals, ca o actriţă pe scenă, Lidia, enervată de răspunsul acesta neşovăitor.

Băiatul îşi îndreptă privirea spre Tania, în care ghicise, instinctiv, o apărătoare, şi acum, ochii lui prea mari căpătară o expresie de rugă fierbinte.

— Vă rog... permiteţi-mi să cînt ceva...

Cu sensibilitatea ei, Tania înţelese cît de dureros atinsese Lidia amorul propriu al băiatului şi i se făcu milă de el. Iar Tina începu chiar să sară pe loc şi să bată din palme de bucurie că scîrboasa şi trufaşa de Lidia o să capete acum un bobîrnac.

— Desigur, Tanicika, desigur, lasă-l să cînte, — o rugă ea pe sora sa, şi deodată, cu impetuozitatea ei obişnuită, îl apucă de mînă pe micul pianist şi-l tîrî

[1]) Dans de salon în genul cadrilului. (N. red. rom.)

[2]) Încetează, Lidia, eşti imposibilă! (În limba franceză.) (N. trad.)

în sală, spunînd mereu : — Nu-i nimic, nu-i nimic... Dumneata o să cînți, și ea o să rămînă cu buzele umflate... Nu-i nimic, nu-i nimic...

Apariția neașteptată a Tinei, care-l trăgea după ea pe micul elev de la școala reală cu surîsul lui sfios, pricinui o nedumerire generală. Cei mari trecură unul după altul în sală, unde Tina, după ce-l invitase pe băiat pe taburetul mobil, aprinsese luminările de pe splendidul pian *Schreder*.

Elevul de la școala reală luă la întîmplare unul dintre caietele groase de note, legate în piele de șagrin, și-l deschise. Apoi, întorcîndu-se spre fișă, unde stătea Lidia, a cărei rochie albă de atlaz se reliefa puternic pe fondul negru al salonului neluminat, o întrebă :

— Doriți *Rapsodie Hongroise* [1]) numărul doi de Liszt ?

Lidia își lăsă disprețuitor buza în jos fără să răspundă. Băiatul puse prevăzător mîinile pe clape, închise pentru o clipă ochii și de sub degetele lui izvorîră acordurile solemne, majestuoase cu care începe rapsodia. Era ciudat cum de omulețul acesta a cărui cap abia se zărea de după pupitru, putea să scoată din acest instrument sunete atît de puternice, de îndrăznețe și de pline. Chipul lui parcă se transformase dintr-o dată, se iluminase și devenise aproape frumos. Buzele palide se întredeschiseră, iar ochii, parcă și mai mari, se adînciră și străluceau umezi.

Puțin cîte puțin, sala se umplu de ascultători. Chiar și Arkadi Nikolaevici, care iubea muzica și știa s-o prețuiască, ieși din cabinetul său. Apropiindu-se de Tania, el o întrebă la ureche :

— De unde l-ați scos pe bondocul ăsta ?

---

[1]) Rapsodia Ungară (în limba franceză). (N. trad.)

— Asta-i pianistul, tată, — răspunse în șoaptă Tatiana Arkadievna. — Nu-i așa că se pricepe ?

— Pianist ? Așa de mic ? E posibil ? — se miră Rudnev. — Ia te uită ce maestru ! Dar ar fi lipsit de omenie să-l pui să cînte dansuri.

Cînd Tania povești tatălui său scena petrecută în antreu, Arkadi Nikolaevici dădu din cap.

— Da, așa va să zică... Ei, ce să-i faci, nu putem să-l jignim pe băiat. Lasă-l să cînte, iar mai tîrziu, găsim noi ceva.

Cînd elevul de la școala reală termină rapsodia, Arkadi Nikolaevici bătu primul din palme. Ceilalți aplaudară și ei. Băiatul, emoționat și îmbujorat, se ridică de pe taburetul înalt. O căuta din ochi pe Lidia, dar ea nu mai era în sală.

— Cînți minunat, dragul meu. Ne-ai făcut o mare plăcere, — spuse, surîzînd cu duioșie, Arkadi Nikolaevici, apropiindu-se de muzicant și întinzîndu-i mîna. — Numai că mă tem că dumneata... nu știu cum te cheamă.

— Azagarov, Iuri Azagarov.

— Mă tem, dragă Iurocika, să nu te obosească să cînți o seară întreagă. Așa că știi, fără nici o jenă, să spui dacă obosești. Se va găsi cineva printre noi care să zdrăngăne. Și acum, ia să ne cînți un marș mai vesel.

Luminările pomului de crăciun au fost aprinse în grabă în sunetele puternice ale marșului din „Faust“. Apoi Arkadi Nikolaevici deschise larg ușile sufrageriei, unde mulțimea de copii, zăpăcită de lumina bruscă și puternică și de acordurile muzicii care pătrundea cu putere pînă la ei, rămăsese parcă împietrită în atitudini naive și drăguțe. La început, intrară în sală timid, unul după altul, înconjurară bradul cu o curiozitate plină de respect, ridicîndu-și mutrișoarele fru-

muşele. După cîteva clipe însă, cînd începu împărţirea darurilor, sala se umplu de o larmă neînchipuită, de ţipete ascuţite şi de rîsul fericit şi răsunător al copiilor, care parcă se îmbătaseră de strălucirea luminilor din pom, de mireasma răşinii, de muzica zgomotoasă şi de darurile splendide. Cei mari nu izbuteau deloc să-i strîngă în horă în jurul bradului, pentru că ba unul, ba altul se rupea din cerc şi fugea la jucăriile lui, pe care le lăsase cuiva în păstrare vremelnică.

Tina, de cînd văzuse că tatăl ei se purtase binevoitor cu Azagarov, hotărîse să ia băiatul sub ocrotirea ei, aşa că se apropie în fugă de el, pe buze cu surîsul cel mai prietenos.

— Te rog, cîntă-ne o polcă.

Azagarov începu să cînte, şi prin faţa ochilor lui porniră să se învîrtească rochiţe albe, albastre şi roz, fustuliţe scurte, de sub care apăreau în treacăt pantalonaşi albi de dantelă, căpşoare negre şi bălaie acoperite cu tichiuţe de hîrtie subţire. Cîntînd, el urmărea maşinal mişcările uniforme ale numeroaselor picioare care dansau în tactul muzicii lui. Deodată, însă, o frămîntare neobişnuită străbătu întreaga sală şi-l făcu să-şi întoarcă privirea spre uşa de intrare.

Fără să-şi întrerupă cîntecul, se uită şi văzu intrînd în sală un domn în vîrstă, asupra căruia se aţintiră ca prin farmec privirile tuturor. Noul venit depăşea cu puţin statura mijlocie, era osos, fără să fie corpolent. Avea o atitudine graţioasă, puţin neglijentă şi, în acelaşi timp, simplă şi majestuoasă — caracteristică numai oamenilor din înalta societate. Se vedea numaidecît că omul acesta era obişnuit să se simtă tot atît de liber într-un salonaş ca şi în faţa unei mulţimi de mii de oameni, sau în sălile palatelor regale. Chipul lui făcea o adîncă impresie — ca acele chipuri care, din prima clipă cînd le-ai văzut, ţi se întipăresc

în minte pentru toată viaţa: fruntea mare, pătrată, era brăzdată de cute aspre, aproape mînioase; ochii adînciţi în orbite şi întunecaţi de pleoapele lăsate în jos aveau o privire apăsătoare, obosită şi nemulţumită; buzele subţiri, cu mustaţa rasă şi strînse puternic, dovedeau voinţa şi caracterul de neînduplecat al necunoscutului, iar maxilarul inferior, bine conturat şi foarte proeminent, dădea feţei lui o expresie de dîrzenie şi de autoritate. Impresia generală era desăvîrşită de părul lung şi des, aruncat neglijent pe spate, care dădea capului său mîndru şi caracteristic o mare asemănare cu un cap de leu...

Iuri Azagarov se gîndea că noul venit era un personaj foarte important, pentru că pînă şi doamnele în vîrstă, de obicei înţepate, îl întîmpinaseră cu zîmbete respectuoase cînd intrase în sală însoţit de Arkadi Nikolaevici, care strălucea de mulţumire. Necunoscutul salută de cîteva ori în dreapta şi în stînga şi trecu repede cu Rudnev în cabinetul acestuia, dar Iuri îl auzise spunînd din mers gazdei, care-l ruga ceva:

— Te rog, bunul meu Arkadi Nikolaevici, nu stărui. Dumneata ştii cît îmi este de neplăcut să te supăr cu un refuz...

— Dar măcar un singur lucru, Anton Grigorievici. Şi pentru mine, şi pentru copii, asta ar rămîne pentru totdeauna ca un eveniment istoric, — continua să-l roage gazda.

În clipa aceasta, cineva îl rugase pe Iuri să cînte un vals, aşa că el nu mai putuse să desluşească răspunsul celui pe care-l chema Anton Grigorievici. El cîntă pe rînd valsuri, polci şi cadriluri, dar din mintea lui nu dispărea chipul majestuos al neobişnuitului oaspete. Cu atît mai mare i-a fost uimirea, ba aproape se sperie, cînd simţi o privire aţintită asupra sa, şi cînd se întoarse spre dreapta îl văzu pe Anton Gri-

gorievici cum se uită la el cu un aer plictisit și nerăbdător, ascultînd ce-i spune la ureche Rudnev.

Iuri înțelese că vorbea de el și, cu o sfială asemănătoare cu un simțămînt neînțeles de teamă, își întoarse privirea de la ei. Dar imediat, parcă în aceeași clipă — cel puțin așa i se părea mai tîrziu, cînd, om matur, își verifica sentimentele de atunci — auzi lîngă el vocea nepăsătoare și poruncitoare a lui Anton Grigorievici:

— Cîntă, te rog, încă o dată rapsodia a doua.

Începu să cînte, întîi timid, nesigur, mult mai prost decît prima oară, dar puțin cîte puțin își recăpătă îndrăzneala și inspirația. Fără să știe bine de ce, prezența *acelui* om autoritar și neobișnuit îi umplu deodată sufletul de emoție artistică și degetele lui erau excepțional de flexibile și ascultătoare. Își dădea seama că niciodată pînă atunci în viața lui nu cîntase atît de bine ca de data aceasta și că probabil multă vreme de aci înainte nu va mai izbuti să cînte așa.

Iuri nu vedea cum fruntea posomorîtă a lui Anton Grigorievici se înseninează treptat și cum, puțin cîte puțin, expresia severă a buzelor lui se destinde, dar cînd termină în aplauzele generale și se întoarse spre dînsul, omul acela straniu și atrăgător dispăruse. În schimb, Arkadi Nikolaevici Rudnev se apropie de el cu un zîmbet semnificativ, ridicîndu-și misterios sprîncenele.

— Iată ce, dragă Azagarov, — începu să vorbească aproape în șoaptă Arkadi Nikolaevici, — ia plicul acesta, ascunde-l în buzunar și nu-l pierde — sînt bani în el. Și acum, du-te imediat în antreu și îmbracă-te. Anton Grigorievici te va duce cu trăsura acasă.

— Dar eu pot să mai cînt, chiar și-o seară întreagă, — încercă să se împotrivească băiatul.

— Ssst!... — închise ochii Rudnev. — E cu putință oare să nu-l fi recunoscut? Oare nu ghicești cine-i?

Iuri își deschidea, nedumerit, tot mai mult, ochii săi nespus de mari. Cine putea să fie omul acesta uimitor?

— Dragul meu, acesta e Rubinstein. Înțelegi? Anton Grigorievici Rubinstein! Și eu te felicit din suflet și mă bucur că la pomul meu de crăciun ai avut parte, întîmplător, de un astfel de dar. Il interesează maniera în care cînți...

Elevul de la școala reală cu vestonul uzat e acum de mult cunoscut în întreaga Rusie ca unul dintre compozitorii cei mai talentați, iar musafirul neobișnuit, cu chipul majestuos, sfîrșise de mult cu viața lui furtunoasă și zbuciumată, viață de suferință dar și de glorie. Dar Azagarov n-a mărturisit niciodată, nimănui, cuvintele acelea sfinte pe care i le împărtășise marele dascăl pe cînd mergeau împreună, în sanie, prin noaptea geroasă de crăciun.

MARȘUL

Regimentul de infanterie „Insarski" pornea într-un marș de noapte, după un popas de o zi în marele sat Pogrebișce. În întunericul serii mohorîte de toamnă domnea o forfotă ciudată, clocotitoare și totuși înăbușită. De-a lungul uliței largi și noroioase a satului se auzeau prin băltoace plescăiturile greoaie, grăbite și dezordonate a sute de picioare. Strigăte furioase răsunau stăpînit, iar fierul lovit de fier zdrăngănea și suna. Pe alocuri licăreau felinare; petele lor gălbui se lățeau prin ceață, de parcă pluteau prin văzduh, se clătinau și tremurau.

Soldații se adunau repede, plini de voie bună. Istoviți de marșuri lungi, cu hainele rupte și slabi, se bucurau că a doua zi va fi ultima manevră a corpului de armată și se va termina și concentrarea în tabără, de care li se făcuse lehamite de mult, și regimentul va pleca în sfîrșit cu trenul spre cazărmile de iernat. Cu toate că în timpul zilei nu dormise nici unul dintre ei, se simțeau, totuși, înviorați. De data aceasta, nu se mai auzeau înjurăturile furioase, grosolane și complicate, pe care le folosesc numai marinarii, soldații și pușcăriașii.

Sublocotenentul Boris Vladimirovici Lahontov, ofițerul subaltern din compania a șaptea, participa pentru întîia oară la marile manevre care mai păstrau încă pentru el farmecul noutății vieții nomade. Îi mai plăcea tot ce vedea: în fiecare zi alte ținuturi, alte sate, alți oameni, alte particularități dialectale. În fiecare zi, alt popas într-o casă curată ucraineană, înmiresmată de aroma pelinului și a buchetelor de răchitan de la icoane. Apoi, popasurile de noapte pe pămîntul gol, sub un cort scund ca o căsuță făcută din cărți de joc, prin pînza căruia se zărea, gingaș și pierdut, argintul stelelor. Pofta zdravănă de mîncare din timpul haltelor, sub ploi torențiale, care înviorau trupul și înfierbîntau plăcut și puternic obrajii... Marșul pe care trebuiau să-l facă în noaptea aceea îi stîrnea curiozitatea încă de pe acum prin caracterul său neobișnuit. Să mergi, dumnezeu știe unde, pe meleaguri necunoscute, prin întunericul nopții ploioase, fără să vezi nimic în față sau înlături; și să mergi așa, nu de unul singur, ci împreună cu alți o mie — asta i se părea un lucru serios, întrucîtva misterios, ba chiar sinistru și, în același timp, atrăgător.

În seara aceea se îngrijise de expedierea lucrurilor sale, așa că întîrziase de la front. Acum se grăbea să ajungă la companie înainte ca comandantul să-i observe lipsa. Dar noaptea e mult mai greu să-ți găsești compania. Ziua, în timpul adunării de exercițiu, i se păruse că ar fi o treabă destul de ușoară. Dar acum, noaptea, mereu îi răsăreau în cale garduri și șanțuri de care se împiedicase ziua. Și era atît de întuneric, că fără să vrei iți venea să închizi ochii și să mergi dibuind, cu mîinile întinse înainte, ca orbii.

Compania a șaptea se strînsese înaintea celorlalte la punctul de adunare. Ultimii oameni întîrziați, cu poalele mantăilor prinse sub centiron, veneau în fugă

la front și se strecurau în rînduri. Din cauza grabei, își agățau ranițele de hainele camarazilor, iar bidoanele de aramă răsunau, lovindu-se de patul armelor. Vocile păreau înăbușite, monotone și șterse, de parcă-și pierduseră timbrul și vigoarea în ploaia de toamnă.

— Un' te bagi? Ori nu vezi că te-ai vîrît într-un pluton străin? Zău, mă frate, că neghiob mai ești!... Mișcă o dată, mă, buturugă, mă! Că te ia dracu'!...

— Ce tot te învîrți, Seroștan? — i-a zis dojenitor, cu o voce subțire, subofițerul Soloviov unui soldățel stîngaci, care nu izbutea să-și găsească locul. — Ce tot te-nvîrți? Te-nvîrți ca un... ou într-o căldare și de ce — dracu' știe! Cască-ți ochii, drace!

Unii dintre soldați, dînd din umeri și din coate, își săltau și-și așezau mai bine ranițele în spinare, își netezeau cutele mantalei și-și strîngeau mai tare curelele, ajutîndu-se unul pe altul.

— Ia vezi, vecine, strînge-mi puțin mantaua în spate! Mai tare, mai tare! Nu te teme că nu plesnesc. Proptește-ți genunchiul în spinare. Oho! Așa, așa! Ei, acu-i bine. Mulțumesc, vecine!

Bătrînul soldat, *nenea* Vedeniapin, solistul corului și ghidușul tuturor, glumea cu vocea scăzută.

— Ei, copii, mîine s-a zis cu manevrele. Și compania a șaptea se duce cu *trinul*. U-u-u! — făcu el, tărăgănîndu-și vocea, imitînd locomotiva. — Și ce muiere am lăsat la oraș, măi fraților — o bomboană, nu alta! Cît ai zice miau îmi trîntește niște plăcinte, dă fuga să ia votculiță, și-i arde un samovar. „Te rog, tătucule Frol Ivanîci, cuconaș drăgălaș, pre numele lui, Vedeniapin... mîncați, faceți-mi plăcerea..."

— Da' băieții spuneau că mîine se dă rachiu, — a zis deodată, cu o voce răgușită, Legcoconeț, un soldat leneș și tembel.

— Rachiu? — i-a luat vorba din gură, cu răutate, Vedeniapin. — Asta, măi frate, la noi la Tula se cheamă: chelului tichie de mărgăritar îi trebuie...

Ceva mai la o parte, pe un delușor, stătea comandantul companiei, căpitanul Skibin. Lîngă el, un gornist ținea un felinar atîrnat în vîrful unui băț lung. Felinarul arunca pe pămînt o pată de lumină ștearsă, tulbure și mișcătoare. Vasili Vasilievici Skibin era un bărbat înalt, costeliv, adus de spate, cu mîinile lungi și cu o oarecare stîngăcie în atitudini. Înfățișarea lui întreagă, ochii lui miopi și privirea șovăielnică, zîmbetul lui fugar, chiar și mersul lui nesigur și săltăreț dovedeau neputință, deprimare, rea-voință și ticăloșenie. Avea în el ceva muieresc, de femeie bătrînă. Vorbea încet, cu o voce moale și răgușită, parcă obosită, dar nu spunea decît lucruri neplăcute și răutăcioase. Tot regimentul știa că soția lui, o doamnă slabă și mlădioasă ca o șopîrlă, era de patru ani îndrăgostită de locotenentul Verjbițki, și nu se ascundea de nimeni, ba, prin absurd, făcea și pe geloasa. Probabil din cauza aceasta Vasili Vasilievici se purta foarte neplăcut cu ofițerii tineri.

Iahontov s-a apropiat de felinar și, oprindu-se la doi pași de Skibin, și-a dus mîna la chipiu. Comandantul companiei l-a văzut și, privindu-i cocarda, i-a spus cu vocea lui lîncedă și obosită:

— Dacă ai poftă să mai întîrzii, locotenente, mută-te la altă companie. Aici la mine nu-i serată dansantă, ci serviciu. Altfel voi înainta un raport comandantului regimentului, ca să te scoată din compania mea. Da! N-am nevoie de dansatori de mazurcă și de domnișori, care se țin toată ziua de cucoane.

A tăcut puțin, apoi și-a întors spre alți doi ofițeri fața amărîtă, slabă și fără vlagă, cu mustăți groase

și și-a continuat cuvîntarea întreruptă cu puțin mai înainte:

— Pe domnii ofițeri îi rog să nu-și părăsească locul în timpul marșului. Pe locotenentul Tumkovski îl rog... Unde ești, locotenente, nu te văd?... Aha!... Așa că, pe dumneata, locotenente, te rog să iei seama la felinarul din coada companiei a șasea și să ții distanța de el. Și să vegheați, domnilor, ca soldații să nu doarmă în mers. Altfel, ticălosul ațipește și cade jos cu armă cu tot. De altfel, eu singur... Gregoraș! — a strigat el undeva, în întuneric.

Exclamația aceasta, repetată slugarnic în rîndurile mai apropiate, se comunica repede din pluton în pluton.

„Să vie plutonierul major la comandantul companiei! Plutonierul-major, la comandant! Taras Gavrilîci, poftiți la comandamentul companiei!...“

Plutonierul-major Gregoraș s-a apropiat, exagerat de grabnic, de felinar, împroșcînd noroiul cu picioarele lui strîmbe pînă departe în jurul său, de parcă ar fi venit înotînd.

— Aicea-s, înălțimea voastră!

— Să nu doarmă oamenii în mers! Să nu iasă nimeni din coloană. Să spui subofițerilor să aibă grijă. Auzi?

— Aud, înălțimea voastră! Așa că eu i-am mai lămurit...

— Taci! Apoi, vă rog, domnilor, să supravegheați ca oamenii să nu fumeze, să nu aprindă chibrituri, să nu vorbească și, în general, să nu facă nici un zgomot... Altfel ne poate observa inamicul, — a adăugat Skibin cu o ironie abia simțită. — Gregoraș, tu răspunzi de asta. Auzi?

— Aud, înălțimea voastră! Așa că eu...

— Taci! Principalul este, domnilor, că oamenii să nu doarmă. Altfel își mai scot pramatiile ochii unii altora, și tu tragi ponosul pentru ei. Sublocotenente Moskvin, dumneata ești încheietorul companiei. Vezi să nu rămînă nimeni în urmă. Și încă ceva. În spatele companiei o să meargă dobitocul ăsta (Skibin arătă peste umăr cu degetul cel mare la gornist), așa că te rog și ai grijă ca el să ducă felinarul cu lumina înapoi, în direcția companiei a opta. Și asta... tot din pricina inamicului. Apoi... De altfel, mi se pare că asta-i tot. Vă rog, domnilor ofițeri, să treceți la locurile dumneavoastră.

Ofițerii s-au împrăștiat. Lui Skibin i s-a adus calul, o iapă bătrînă, murgă și chioară, cumpărată anume pentru manevră, din reforma cavaleriei. O chema „Nastasia“. În timpul mersului își ținea gîtul întins ca un gîscan, își ridica sus de tot picioarele stricate de spat, și-și zvîrlea capul pe spate atît de tare, de parcă privea ceva pe cer (astfel de cai sînt numiți la cavalerie *numărători de stele*). Skibin a sărit o vreme într-un picior pe lîngă cal, împroșcînd cu înjurături și iapa, și gornistul și, în cele din urmă s-a lăsat greoi în șa.

Compania era gata de plecare. Dar au trecut zece, douăzeci de minute, s-a scurs o jumătate de oră, și compania a șasea, care se afla în față, tot nu se mișca din loc. Inactivitatea aceasta silită, fără cauză, în întuneric, în ploaie, neliniștea oamenii și le dădea o senzație apăsătoare. Se frămîntau nerăbdători, cînd pe un picior, cînd pe altul, oftînd tăcuți.

— Dracu' știe de ce s-or fi împotmolit acolo?! — a spus Skibin cu voce tare, dar parcă vorbind cu sine însuși, trecînd încet călare de-a lungul companiei și îndemnînd cu călcîiele calul care se împotrivea. — Dezordine și iar dezordine!

Plutonierul-major, care se afla în apropiere, a tușit politicos, apoi, ca și cum s-ar fi gîndit cu voce tare, a zis:

— Pesemne că lăsăm să treacă înainte brigada întîia. Altfel de ce-am sta!...

— Brigada întîia! — a răspuns supărat Skibin, oprindu-și calul. — Doar există un program, cine și cînd să pornească, pentru ca să nu iasă vreo prostie mai tîrziu. Totdeauna „birocrații" ăștia încurcă cîte ceva.

Iahontov ghicea în vocea lui neadormita invidie a infanteristului de front față de ofițerii de stat major și, în același timp, o nuanță de siguranță că dacă problema aceasta i-ar fi fost dată lui spre rezolvare, totul ar fi fost organizat foarte repede, simplu și bine.

Au mai trecut cîteva minute chinuitoare. Apoi, deodată, compania a șasea a început să se miște, tropotind din picioare de parcă ar fi bătut pasul pe loc, fără să se urnească. Numai după legănarea felinarului, care începuse să se miște în sus și în jos, și-au dat seama că, în realitate, compania nu mai stătea pe loc, ci pornise înainte. Skibin s-a întors spre coloană și a ordonat moale, cu glasul scăzut, mîncînd cuvintele:

— Pas de voie! 'nainte 'arș!

Peste un sfert de oră, întregul regiment se răsfira în lungul drumului larg de poștă. Prin întunericul nopții nu se zăreau nici oamenii, nici caii. Abia, abia dacă licărea în față șirul lung de felinare, cu ajutorul cărora fiecare companie arăta calea unității imediat următoare.

Greutățile marșului de noapte au apărut curînd. La fiecare două-trei sute de pași se ivea cîte o neplăcere. Rîndurile din față se opreau mereu, iar cele din spate nu prindeau de veste din timp și dădeau buzna peste ele. Apoi, distanțele dintre plutoane deveneau cîteodată prea mari. Atunci plutonul din spate trebuia să-l ajungă din urmă pe cel din față, și oamenii fugeau greoi, încordîndu-se, iar în timpul fugii, bidoanele, lopețile și cartușierele făceau un zgomot hodorogit. Oamenii nu vedeau nimic prin întuneric; alergau la întîmplare, pînă cînd se ciocneau de cei din față. Grupele se amestecaseră de mult, dar nimănui nu-i trecea prin minte să facă din nou ordine. Oboseala, neliniștea, plictiseala și veghea forțată se vedeau tot mai mult. Oamenii tăceau, dar era o tăcere plină de tensiune nervoasă. Nu se auzea decît zgomotul miilor de cizme, care frămîntau noroiul, clefăind gros și plescăind de cîte ori se scufunda și ieșea din el. Și Iahontov se gîndea că probabil tocmai așa, cu cinci sute sau o mie, sau cinci mii de ani în urmă, erau duși noaptea prizonierii de către învingătorii cruzi și nepăsători. Probabil că tot atît de posacă și de neliniștită era tăcerea bieților oameni, tot atît de dezordonat și de furios se buluceau unii peste alții în timpul opririlor, tot așa clefăia glodul sub picioarele lor și tot așa cădea peste ei pînza ploii de toamnă.

— Of, fraților, ce bună ar fi acum o țigară! — a spus nenea Vedeniapin, și a oftat.

— Îți dau eu țigară, afurisitule! — a răspuns pe neașteptate, de undeva din întuneric, vocea aspră de bas a plutonierului-major. — Îți dau eu țigară, nemernicule!

Drumul, drept pînă atunci, începuse să coboare. Iahontov și-a dat seama de pantă cînd a simțit că picioarele își pierd stabilitatea și alunecă înainte, așa că fără voia lui trebuie să calce cu piciorul într-o parte. Un curent rece, tăios și umed, năvălind parcă dintr-o hrubă adîncă, l-a izbit în față, apoi, numai după cîțiva pași, a simțit că sub picioare i se mișcă tremurînd un

pod de lemn. Undeva jos, în apa neagră, fără maluri, se răsfrîngea pentru o clipă lumina felinarului, ca o coadă lungă, unduioasă.

— Sublocotenentul Iahontov, dumneata ești ? — a auzit Iahontov deasupra capului său vocea comandantului companiei. — Nu vrei să te urci pe cal ? Eu o să merg puțin pe jos. Nu știu de ce mi-or fi amorțit picioarele !

Pe Iahontov, amabilitatea aceasta neașteptată l-a făcut bănuitor, dar a primit cu bucurie. Cînd s-a așezat în șa, a auzit un icnit adînc și înăbușit care venea parcă din adîncurile calului. Apoi „Nastasia" a respirat încet, umflîndu-și larg coastele, de parcă ar fi cuprins-o și pe ea chinuitoarea neliniște care-i cuprinsese pe oameni. Iahontov a atins-o cu călcîiele, și ea a început prevăzătoare să-și depene mersul. De cîte ori își trăgea copitele din noroiul cleios se auzea un zgomot de parcă ar fi destupat cineva niște sticle.

În depărtare, chiar la orizontul întunecat, a apărut deodată o luminiță, care creștea pe măsură ce compania înainta. În sfîrșit, se putea desluși bine o casă cu două etaje. Etajul de jos era puternic luminat, ca în sărbătoare. Sus, lumina era mai slabă și se vedea numai la două ferestre laterale din stînga. Iahontov se uita la ochiurile vesele de lumină, și se gîndea la căldura, lumina și mulțumirea, pe care o simțeau în clipele acelea oamenii din casa aceea. Își închipuia o mare familie de moșier, unită, viața lor veselă și îmbelșugată, dansurile și petrecerile lor cu femei frumoase și elegante. Și propria lui viață i se părea, în astfel de clipe, grea, plictisitoare și monotonă, ca noaptea aceasta ploioasă, ca drumul acesta necunoscut și nesfîrșit.

Cei din față s-au oprit iar. Printre rîndurile companiei a șasea s-a auzit o forfotă ciudată : cîțiva oameni

vorbeau deodată, repede și tare. Cuvintele nu se puteau înțelege, dar se auzea că cineva înjura, iar altul se dezvinovățea. Iahontov s-a strecurat înainte și, la lumina felinarului care se prelingea lucind peste epoleții unui ofițer, l-a recunoscut pe Tumkovski.

— Ce-i acolo, Ivan Martinianovici ? — a întrebat el, aplecîndu-se în șa.

— Ah, dragul meu, dumneata ești ? — a spus dulceag, ca totdeauna, Tumkovski, și după sunetul vocii sale se vedea că-și ridicase capul. — Nu știu, dragul meu ! Un imbecil s-a băgat într-o baionetă. Uite că-l duc la trăsură...

Felinarul a luminat pentru o clipă doi soldați, care duceau de subsuori pe un al treilea. Acesta gemea întretăiat, încordat, și se ținea cu mîinile de obraji.

— L-o fi atins în ochi ? — a întrebat sec Skibin. — De ce taci, dobitocule ?

Cei trei soldați s-au oprit.

— Auzi, te întreabă dacă te-a-mpuns în ochi ori nu ? — a zis către rănit unul dintre însoțitori cu o voce tare, de parcă ar fi vorbit cu un surd.

— Păi să vedeți... nu știu, — a răspuns rănitul cu voce ștearsă, vlăguită și și-a luat mîinile de pe față. — Tare mă doare, înălțimea voastră, nu mai pot răbda...

— Păi ce te bagi peste baionetă, idiotule ? — a spus Skibin cu același ton sec. — Numai tu ești de vină, prostule. Hai, treci, treci !

Apoi a adăugat sentențios, spre Tumkovski :

— Uite, acum, pentru gură-cască ăsta o s-o pățească comandantul companiei. Și de ce, mă rog, e vinovat comandantul ?... Reguli !...

Iahontov s-a aplecat mult asupra rănitului și i-a cercetat fața. Prin întuneric nu-i putea vedea trăsăturile obrazului, dar tînărului ofițer i s-a părut că soldatul

avea în locul ochiului drept o gaură neagră, mare cît pumnul. Şi o dată cu simţămîntul de milă şi dezgust, pe Iahontov l-a străbătut, prin degetele picioarelor şi prin pîntec o durere greţoasă, sîcîitoare şi enervantă.

Soldatul a fost dus de acolo şi marşul a început iar, într-o tăcere apăsătoare. Din întreaga companie, numai plutonierul-major nu-şi pierduse vigoarea. Din cînd în cînd, Iahontov îl auzea cum îl ceartă pe vreun soldat, care aţipise în mijlocul companiei:

— Ai adormit? Ţi-ai văzut satul în vis? Poate vrei să-ţi aduc şi o pernă?

Apoi adăuga, şuierînd printre dinţii strînşi:

— Mă, să nu dormi, să nu dormi, să nu dormi!

De cîtva timp, pe Iahontov îl cuprinsese o senzaţie ciudată şi foarte neplăcută. I se părea mereu că sub el calul nu mai mergea, ci-şi clătina numai spatele înainte şi înapoi, bătînd pasul pe loc. În zadar încerca el să se convingă că senzaţia aceasta ciudată era doar o iluzie. Se apleca şi, încordîndu-şi vederea ca să zărească drumul, i se părea că animalul continua să se clatine şi să-şi tragă picioarele din noroi, fără să se urnească din loc şi fără să înainteze nici măcar cu un pas.

— Drace! Ce facem, mergem sau stăm? — a exclamat Iahontov şi deodată s-a înfiorat cînd şi-a auzit vocea speriată.

Din coloană, cineva i-a răspuns scurt şi ursuz:

— Ne tîrîm!

În răspunsul acesta grosolan, care nu semăna a răspuns de soldat, Iahontov a desluşit ceva nou şi prevestitor de rău, o oboseală supusă şi deznădăjduită, o descurajare totală, care parcă distrusese pentru totdeauna deosebirea de grad dintre soldat şi ofiţer. În loc să-l mustre, Iahontov s-a întors zăpăcit în direcţia de unde se auzise răspunsul.

Între timp, calul continua fără nici un rost să-şi mişte spatele şi să-şi vîre picioarele în noroi pe acelaşi loc. Pe Iahontov l-a cuprins teama. Senzaţia aceasta se potrivea de minune cu visurile absurde, istovitoare şi febrile, în care te grăbeşti să fugi undeva şi vezi, deznădăjduit, că nu-ţi poţi mişca nici mîna, nici piciorul. Din clipa în care Iahontov s-a gîndit la comparaţia aceasta, tot ceea ce se petrecea a început să semene cu un vis. Şi marşul de noapte, şi supunerea tăcută a soldaţilor, şi şirul de felinare, care se pierdea departe, departe, şi soldatul rănit de mai înainte, şi furia lipsită de vlagă a lui Skibin, şi drumul plictisitor prin întuneric, umezeală şi frig — toate i se păreau un coşmar ameninţător, uitat de mult, care se repeta acum cu aceeaşi îngrozitoare intensitate de altădată.

— Oh, dar toate astea s-au sfîrşit atunci, s-au sfîrşit... — a şoptit Iahontov. — Doamne, ce-i asta!

A coborît de pe cal, l-a dat în primire gornistului şi, lăsînd soldaţii în urma lui, a trecut la flancul drept. Acolo, în distanţa dintre companii, unde felinarul împrăştia mai multă lumină şi era un spaţiu mai mare, Skibin şi Tumkovski mergeau unul lîngă altul şi discutau cu glas scăzut.

— Am dat gornistului calul, — a zis Iahontov.

— Foarte bine, — a răspuns distrat, Skibin. — Şi eu îţi spun, locotenente, — s-a întors el grăbit spre Tumkovski, — că manevrele astea nu-s altceva decît destrăbălare şi pelteа — atît! Poate că statul-major le socoate necesare, dar n-au alt rezultat decît că soldaţii îşi pierd ţinuta, disciplina slăbeşte — şi atît. Dar şi pentru ofiţeri sînt de prisos. Pe dracu', ce fel de inamic mai e şi ăsta cînd ştiu că nu-i decît locotenentul Sidorov, de la care am împrumutat ieri trei ruble? Dumneata comanzi: „Direcţia, coloana din faţă, foc

pe plutoane", dar ţi-e, desigur, totuna, cum ochesc soldaţii şi dacă ei sînt acoperiţi de foc, şi toate astea...

— Foarte adevărat, dragă Vasili Vasilievici, — a încuviinţat Tumkovski. — Eu am citit, sau poate oi fi auzit undeva, că un general a propus ca în timpul manevrelor să se distribuie printre cartuşele de manevră şi un procent oarecare de cartuşe de război. Cam unu la zece mii, nu-mi amintesc prea bine.

— Of, ce prostii! — a zis Skibin înciudat, tărăgănînd cuvintele. — Nu-i nevoie de nici un fel de cartuşe. Pe dracu'! Ce fel de cartuşe vrei dumneata, cînd soldaţii de acum parc-ar fi fete de pension? N-ai voie să-i atingi nici cu degetul. Iar după părerea mea trebuie să-i baţi pe ticăloşi, asta trebuie! Înainte am putut avea şi Suvorovi şi Sevastopol, dar de ce? Pentru că pe zece îi omorau în bătaie, iar pe al unsprezecelea îl făceau soldat. Înainte, neică, soldatul slujea cinci ani şi tot se mai socotea leat tînăr. Asta era slujbă... da! Dar acum... Eh!

— Acum chiar că e un pension de fete nobile, — a spus slugarnic Tumkovski. — Au răsărit şi umanitariştii şi liberalii. Ia să-ncerce liberalii să-şi bată capul cu dobitocii ăştia, să vezi cum li s-ar umfla şi lor mîinile de bătaie. Ca să vezi: dacă dai în ticălos, şi-l loveşti uşor, mai mult în glumă, el îndată ţipă: „Of!" — „Ce-i?" — „N-aud nimic cu urechea dreaptă..." Şi numaidecît eşti dat în judecată *„Pentru schingiuirea soldatului"* care a avut ca urmare... şi aşa mai departe. Iar el, ticălosul, aude mai bine decît noi.

— Pentru că-s proşti! — a răspuns dispreţuitor Skibin. — Cine se mai poartă aşa faţă de martori? Nu, îl chemi la magazie, sau la tine acasă, şi acolo stai cu el de vorbă cum trebuie. Crede-mă, mai tîrziu o să-ţi mulţumească toată viaţa că nu l-ai dat în judecată. Judecata cine ştie unde-l bagă, iar tu i-ai ferchezuit mutra şi-atîta tot. Şi ce contează mutra la el?...

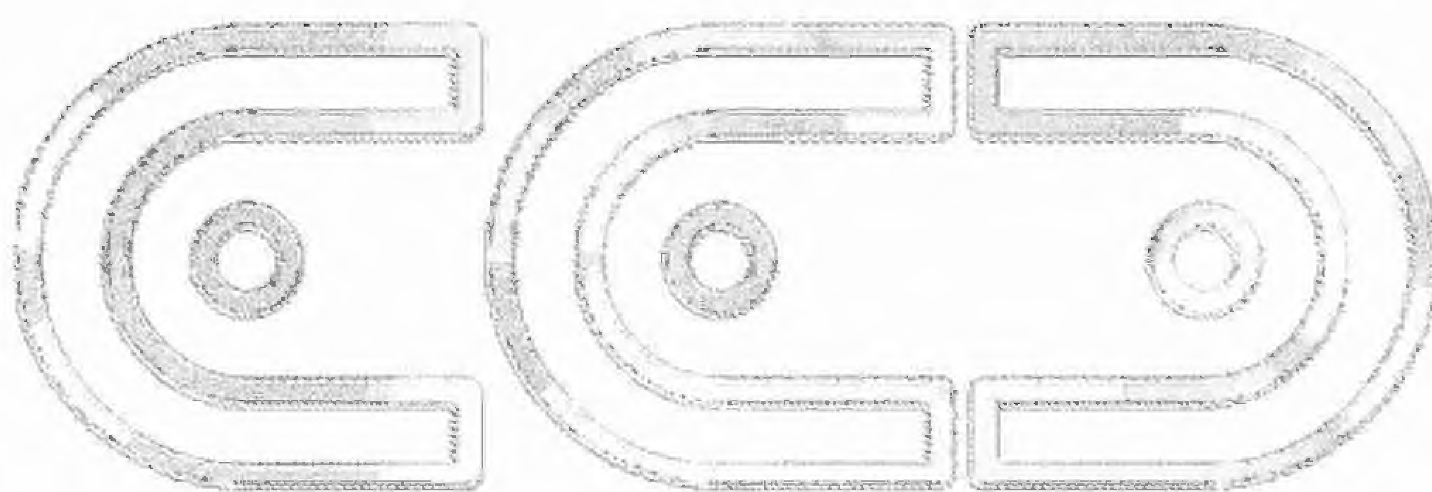
Discuţia s-a prelungit multă vreme. Părea că nici unul nu voia să se lase întrecut de celălalt în cruzime şi nepăsare faţă de soldaţi, în dispreţul faţă de munca lor, în desconsiderarea ironică a comandanţilor superiori. În aceste fraze grosolane, lipsite de căldură şi răutăcioase, Iahontov a recunoscut iar ceva asemănător cu coşmarul acela groaznic, pe care-l simţise cu cîteva clipe mai înainte, şi în sufletul lui pustiu a pătruns iarăşi scîrba şi greaţa. Tot ca într-un coşmar, şters, obositor, cunoscut de mult, i-a apărut întreaga lui carieră militară, şi copilăria lipsită de bucurii, petrecută în casele uriaşe ale instituţiilor de stat, şi viaţa cenuşie care-l aştepta de aci înainte, şi propriile lui gînduri de acum — atît de palide, de lipsite de vlagă şi de triste.

Iar compania mărşăluia, mărşăluia mereu pe drumul glodos de poştă, de parcă marşul n-avea să se sfîrşească niciodată. Părea că o forţă monstruoasă pusese stăpînire pe mii de oameni maturi, sănătoşi, îi smulsese de la căminurile lor, de la munca lor obişnuită şi dragă şi-i gonea prin noaptea urîtă, dumnezeu ştie unde şi pentru ce.

Zorile erau aproape. Treptat, treptat, feţele soldaţilor, feţe cenuşii, boţite, lucioase din cauza ceţii şi a nopţii nedormite, se conturau din întuneric. Toate chipurile semănau unul cu altul şi arătau mai aspre, mai resemnate în negura străvezie şi nesigură a dimineţii.

CUPRINSUL

Scanare și prelucrare digitală

de

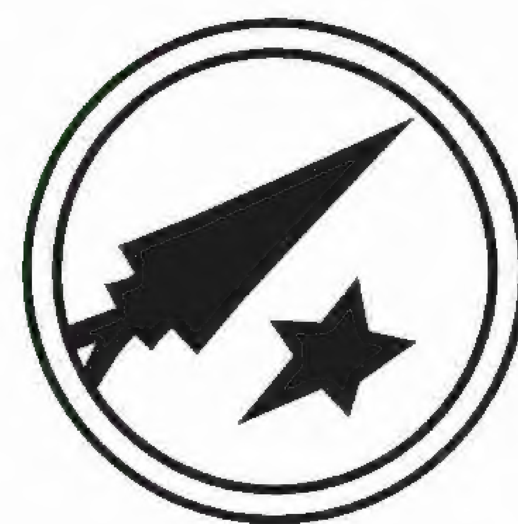
Anonim

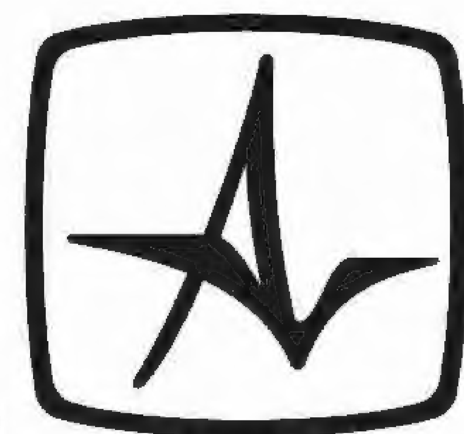

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

